Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
Dumitru-Mircea Buda
(coord.)

New Perspectives on Multiculturality: Literature and Dialogue

HISTORY, POLITICAL SCIENCES, INTERNATIONAL RELATIONS

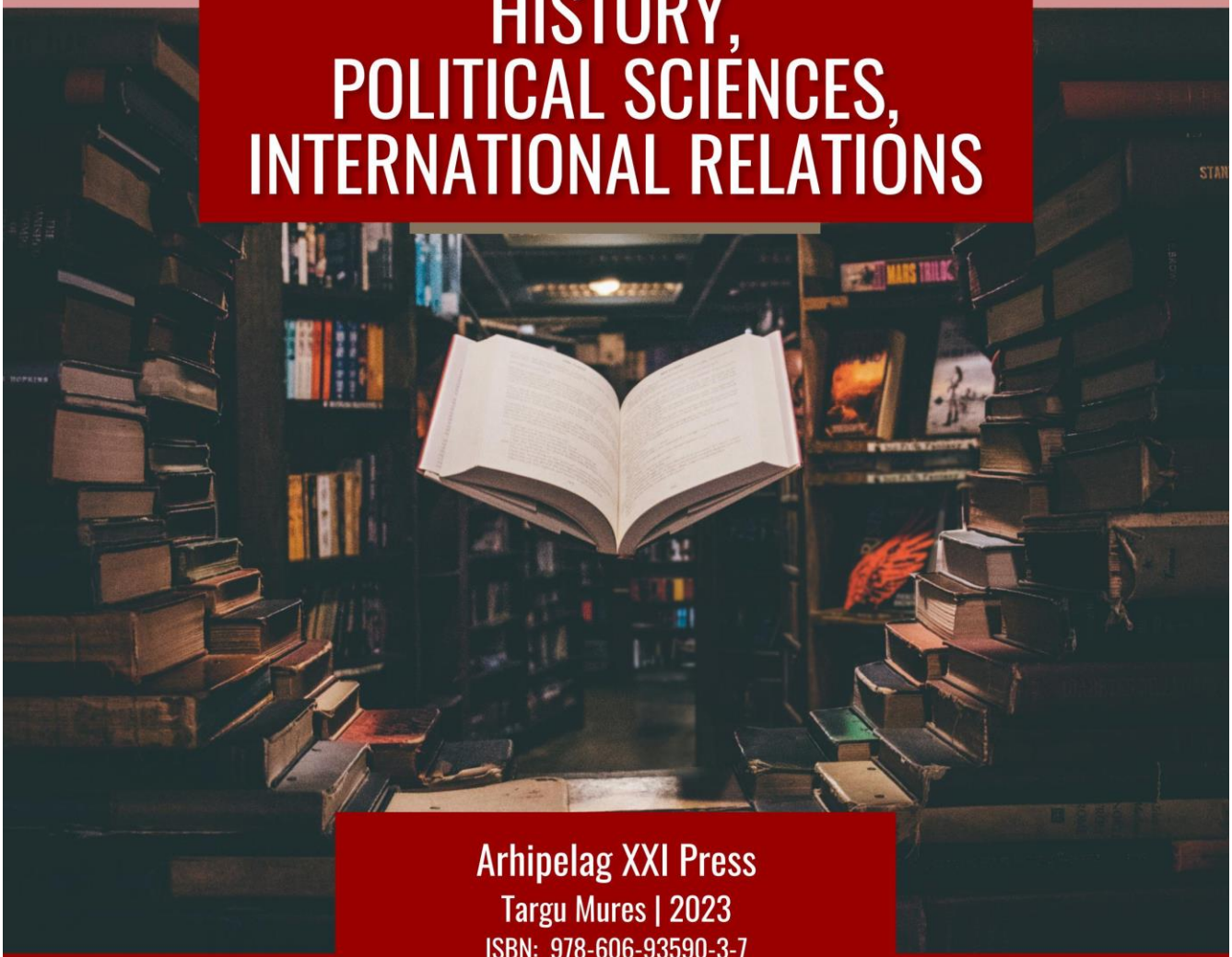

Arhipelag XXI Press
Targu Mures | 2023
ISBN: 978-606-93590-3-7

Date: 9-10 December 2023

Location: „DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

NEW PERSPECTIVES ON MULTICULTURALITY: LITERATURE AND DIALOGUE

Section: HISTORY, POLITICAL SCIENCES, INTERNATIONAL RELATIONS

ISBN: 978-606-93590-3-7

Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies

Moldovei Street, 8 540522, Tîrgu Mureș, România

Phone no: +40-744-511546 Published by: "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureş, 2023

Email: tehnoredactare.ldmd@gmail.com

Contents

THE UNIVERSITY IDEAL AMONG ROMANIANS IN TRANSYLVANIA IN THE NINETEENTH CENTURY 5
Cornel Sigmirean 5
Prof., PhD, UMFST „G.E. Palade" of Târgu Mureş 5
THE BEAR, INDO-EUROPEAN SYMBOL/TOTEM 19
Mădălina Strechie 19
Prof., PhD, University of Craiova 19
PAINTING AND ENGRAVING IN AFRICAN NEOLITHIC 31
Ioana-Iulia Olaru 31
Prof., PhD, ,,G. Enescu" National University of Arts, Iași 31
RESILIENCE TO HYBRID THREATS - A WISH OF THE NATO MEMBER STATES 39
Diana Chiș-Manolache 39
Assoc. Prof., PhD, "Carol I" National Defence University 39
ASPECTS OF SOCIAL AND POLITICAL RELATIONS IN NORTHERN LOWER DANUBE AT THE END OF THE 6TH CENTURY REFLECTED IN LITERARY SOURCES 44
Ștefan Lifa, Alexandru Fodor 44
Lecturer, PhD, West University of Timișoara, MA Student, West University of Timișoara 44
SLAVICI – MAN OF CULTURE, JOURNALIST, POLITICIAN 54
Adela Cristiana Gorcea 54
Lecturer, PhD, „Vasile Goldiș" Western University of Arad 54
RUSSIAN-CHINESE INTERACTION BETWEEN THE SECOND HALF OF THE 17TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY. A GEOCULTURAL PERSPECTIVE 64
Cristian Chirca 64
Lecturer, PhD, University of Bucharest 64
NEW DIRECTIONS OF ROMANIAN FOREIGN POLICY. CHIVU STOICA'S VISIT TO TUNISIA (FEBRUARY 2-7, 1967) 79
Bogdan Iulian Ranteș 79
PhD 79
A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INDO-EUROPEAN HERITAGE IN THE ROMAN RELIGIOUS SYSTEM
Daniel Ene 89
PhD Student, University of Craiova 89

ROMANIA'S ACCESSION TO THE INTERNATIONAL MONETARY FUND AND THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT 97
Galina Toderașco 97
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 97
FLAGS AS HERITAGE OBJECTS 110
Maria- Mihaela Avram 110
PhD Student, ,,Valahia" University of Târgoviște 110
Marinel Pădure 117
PhD Student, "Ovidius" University of Constanța 117
CLOCOCIOV MONASTERY - DURING THE COMMUNIST REGIME 123
Ionuț Enache 123
PhD Student, State University of Moldova 123
PARTICULARITIES OF THE ROMANIAN SPORT IN THE INTERWAR PERIOD. YEARS OF THE CAROL REGIME AND THE SECOND WORLD WAR 128
Sebastian Delast-Voinea-Popovici 128
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 128
INTERWAR SPORTS EDUCATION. PROMOTING OINA AS NATIONAL SPORT 135
Sebastian Delast-Voinea-Popovici 135
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 135
EXPLORING COMMUNIST ROMANIA AS A FOREIGN TOURIST DESTINATION. CASE STUDY OF THE MAGAZINE ,,HOLIDAYS IN ROMANIA" 145
Corina Hațegan 145
Scientific Researcher, PhD, ,,Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș 145
A GOVERNAMENTAL VIEW ON TRUTH 158
Mihail Ungheanu 158
Scientific Researcher, PhD, European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy 158
ALEXANDRU TODEA AND MILLENARISM: A PHD THESIS FROM 1940 168
Narcis-Mihai Martiniuc 168
Research Assistant, „Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences, Târgu Mureș 168
POLITICAL SURVEILLANCE IN THE ROMANIAN VILLAGE AT THE END OF THE 70S - THE BEGINNING OF THE 80S 176
Ferencz Iozsef Truța 176
Research Assistant, ,,Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș 176

THE UNIVERSITY IDEAL AMONG ROMANIANS IN TRANSYLVANIA IN THE NINETEENTH CENTURY

Cornel Sigmirean
Prof., PhD, UMFST „G.E. Palade" of Târgu Mureş

Abstract: The first half of the nineteenth century was marked by the transition from the old society of orders, dominated by aristocratic values and hierarchies dictated by property magnitude, to a more fluid society governed by bourgeois values. The expression of the new model of society was development of education, which became a priority in Austrian state policy since the eighteenth century. In this cultural context, the elites of the Transylvanian nations claimed to create higher education for each nation. The development of national culture was increasingly associated with developing a national education at all levels. In 1812, the poet and writer Dimitrie Ţichindeal referred to the need for higher education for Romanians in the former Habsburg Empire. The idea of higher education would then become the leitmotif of numerous memoirs addressed to the authorities of the Empire by the Romanian elite. In 1871, in an ASTRA document, it was said: The question of education, as the first factor of culture, is a matter of life for the Romanian nation.
Creating an educational institution for Romanians remained an unfulfilled desideratum during the Austro-Hungarian dualism, which was a mistake in refusing some legitimate requirements of the Romanian nation. All ethnic groups in the Habsburg Empire knew that school and education could create their future nations. In turn, the Habsburg state sought to nationalize its peoples through culture and school, as Hungary tried after 1867, having the French, Italian, or German nation-states as a model. However, the ethnic reality in these states was quite different.
As a result, the outbreak of World War I, the prelude to the collapse of the Austro-Hungarian Empire, found the entire Romanian approach to acquiring a higher education unmaterialized. The formation of the Romanian intelligentsia in Transylvania took place during the entire period of Austro-Hungarian dualism, except for the ecclesiastical intelligentsia, in Hungarian and German universities and academies in the Austro-Hungarian Empire, or a series of higher education institutes in Western Europe, Germany, Belgium, France, Italy, etc.

Keywords: Nation, culture, higher education, claiming a university for Romanians in the Danube Empire

Prima jumătate a secolului al XIX-lea a fost marcată de trecerea de la vechea societate a ordinelor, dominată de valorile aristocratice şi ierarhiile dictate de mărimea proprietăţilor, la o societate mai fluidă, guvernată de valori burgheze. Expresia noului model de societate a reprezentat-o dezvoltarea învăţământului, devenit o prioritate în politica statului austriac, încă din secolul al XVIII-lea. După desfiinţarea ordinului iezuit, la 1773, și reforma în domeniul educației, prin cele două legi, *Ratio Educationis* (1777) şi *Norma Regia* (1785), s-a produs o restructurare a învăţământului din Imperiu, prin crearea unor instituţii de învăţământ moderne.

În acest context cultural, elitele națiunilor din Transilvania au revendicat crearea unui învățământ superior pe seama fiecărei națiuni în parte. Dezvoltarea culturii naționale era tot mai mult asociată cu dezvoltarea unui învățământ național de toate gradele. Astfel, la 1812, poetul și scriitorul Dimitrie Țichindeal se referea la necesitatea unui învățământ superior pe seama românilor din fostul Imperiu habsburgic. Ideea unui învățământ superior va deveni apoi leitmotivul numeroaselor memorii adresate autorităților din Imperiu de cătrte elita românească. În însăși documentul central al programului revoluției de la 1848, în *Petiția*

națională de la Blaj, în punctul 13 se revendica un învățământ național modern: „Națiunea română cere înființarea școalelor române pe la toate satele și urbiile, a gimnaziilor, institutelor militare și tehnice și a seminariilor preoțești, precum și a unei universități române, dotate din cassa statului..."[1]. Ideea este reluată apoi într-o nouă petiție, elaborată la adunarea de la Sibiu din 28 decembrie 1848. La punctul șase se cerea: „Să se deschidă școalele, să se înființeze și clase juridice provisorii la Blaj și în Sibiu, până când se va putea înființa Universitatea cerută de la monarh"[2].

Astfel, pentru prima dată în istoria românilor ardeleni, în două acte programatice ale mișcării naționale, necesitatea unui sistem de învățământ propriu, și mai ales a unei universități, este formulată cu convingerea că dezvoltarea culturii naționale este strict legată de existența unui învățământ superior. Ideea este marcată și de Simion Bărnuțiu în discursul ținut în 2 mai 1848 în catedrala Blajului: „Să nu vă îndoiți câtuși de puțin că dacă nu vor avea românii școale naționale, cu limba lor pentru toate ramurile cunoștinței omenești, nu vor avea în etern nici politici, nici juriști, nici avocați buni, nici oratori și poeți, care să răspundă numelui lor"[3].

Era expresia unei necesități naționale, a unei stări de spirit, dar și a conectării depline a revendicărilor culturale și politice a românilor la modelele dezvoltării culturale ale națiunilor moderne din Europa. Necesitatea unei universități naționale este, de asemenea, și efectul conștientizării într-o măsură tot mai mare a rolului intelectualului în viața societății, a unei societăți, a unei națiuni, într-o epocă în care fenomenul universitar european cunoștea noi dimensiuni. La mijlocul secolului al XIX-lea, rețeaua învățământului superior cuprindea în Europa în jur de 250 de universități. Ca urmare, în mod firesc, elita românească de la mijlocul secolului al XIX-lea nu-și mai rezumă revendicările doar la accesul românilor în școlile confesionale sau de stat din Transilvania și din Imperiu, ea pretinde un sistem de învățământ superior complet, care să cuprindă inclusiv o universitate.

Revoluția de la 1848 a reprezentat pentru românii din Transilvania un mare eșec, ca de altfel și pentru celelalte națiuni din Europa Centrală, dar experiențele revoluției îndeamnă elita românească la declanșarea unei mari acțiuni petiționare pentru dobândirea unui învățământ superior[4]. Îi încurajează la asemenea demersuri și prevederile Constituției din 4 martie 1849, care, prin articolul 5, acorda tuturor popoarelor monarhiei egalitate în fața legii și dreptul de a-și cultiva limba și naționalitatea.

Astfel, noul statut politico-juridic dobândit de românii din Monarhie prin Constituția din martie trezise în rândul elitei românești speranțe în posibilitatea participării la conducerea administrativă și politică a Principatului TRansilvaniei. Îi încurajează în acest sens și situația din Transilvania, unde, o parte din vechii funcționari își părăsiseră posturile, de teama represiunilor, pentru implicarea lor în politica secesionistă a revoluției maghiare. Cu aceste sentimente, în octombrie 1849, este înaintată la Viena o listă cu intelectualii români din

---

[1] Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice naţionale ale românilor de sub coroana ungară,* vol. I, ed. a II-a, Sibiu, 1904, p. 332.

[2] *Ibidem, p. 512.*

[3] Simion Bărnuţiu, *Românii şi ungurii,* ed. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1924, p. 33.

[4] Pentru acţiunile românilor transilvăneni desfăşurate pentru dobândirea unei universităţi vezi Onisifor Ghibu, *Universitatea Daciei Superioare, în Transilvania, Banat, Crişana, Maramureşul 1918-1928 II*, Bucureşti, 1929, p. 850-858; Simion Retegan, „Lupta burgheziei române din Transilvania pentru înfiinţarea unei facultăţi juridice româneşti (1848-1883)", în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, X, 1967, p. 307-319, N. Albu, „Problema facultăţii juridice pentru românii din Transilvania după revoluţia din 1848/49, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Seria Historia*, fasc. 1, 1968, p. 59-70; Corneliu Albu, *Lumina din trecut,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1992, p. 219-227; *Vasile Puşcaş, „*Ideea de universitate în cultura română: aspiraţii naţionale şi modele europene (1848-1918*)", în Cultură şi societate. Studii privitoare la trecutul românesc,* volum îngrijit de Al. Zub, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991, p. 303-330; *Ibidem, Universitate, societate, modernitate. Organizarea şi activitatea ştiinţifică a Universităţii din Cluj, 1919-1940*, Editura Presa Universitară Clujeană, 1995, p. 15-17.

Transilvania care ar putea ocupa funcții publice[5]. Sunt nominalizați aproximativ 340 de intelectuali români, avocați, profesori, medici, ingineri, notari, absolvenți de studii juridice etc., majoritatea cunoscători ai limbilor germană și maghiară, chiar a mai multor limbi străine.

Dar, reușita unor asemenea proiecte, de ocupare a unor posturi importante în aparatul birocratic al Imperiului, presupunea o creștere numerică a intelectualității românești, în special a juriștilor. În această situație, dar și ca o prelungire firească a revendicărilor cuprinse în programele politice de la 1848, la scurt timp de la pacificarea Imperiului prin capitularea revoluției maghiare, o delegație română aflată la Viena a înaintat la 1 septembrie 1849 o petiție ministrului cultelor[6]. Semnată de cei doi episcopi, AndreiȘaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu, și de către ceilalți membri ai delegației, Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian, Avram Iancu, Simion Bărnuțiu și Ioan Maiorescu, petiția prezintă pe larg situația învățământului confesional din Transilvania. Romano-catolicii dispuneau, se afirmă în petiție, de două academii cu câte trei facultăți (filozofie, științe juridice și teologie) - la Oradea și Timișoara, de trei licee la Satu Mare, Cluj și Alba Iulia și de optsprezece gimnazii. Reformații dispuneau de patru colegii, la Aiud, Târgu Mureș, Cluj și Odorheiul Secuiesc și de două gimnazii. Unitarienii aveau un colegiu la Cluj și două gimnazii. Lutheranii dețineau o academie juridică la Sibiu și cinci gimnazii în care se preda și filozofia. În schimb, românii, care reprezentau majoritatea populației Principatului, aveau un singur liceu confesional greco-catolic la Blaj și două gimnazii episcopale, la Blaj și Beiuș, iar ortodocșii nu aveau nici o școală superioară.

În această situație, se cere ministerului cultelor „să deschidă pentru români, până la organizarea ulterioară a școalelor, o facultate juridică națională în Blaj cu 1 octombrie a. c.“. Cheltuielile pentru susținerea ei se recomanda să fie suportate din „fondurile publice ale Transilvaniei sau din alte surse disponibile ale statului“[7]. Optimiști în privința cererilor, petiționarii indicau inclusiv programa cursurilor, și numărul profesorilor necesari, șase de drept și unul de teologie[8]. În favoarea deschiderii acestei facultăți se invoca faptul că: „sute de studenți au fost împiedicați prin întâmplările din urmă de a-și urma învățăturile“ și mai ales că: „națiunea are lipsă de oameni prevăzuți cu cunoștințele științifice necesare spre a putea umple după cuviință posturile politice și judiciare ce se cuvin“.

Petiția nu a primit un răspuns clar, direct. În politica Vienei față de români se observă o anume confuzie, deși cercurile imperiale manifestau o oarecare simpatie față de ei, sau mai degrabă resimțeau o datorie morală pentru loialismul dovedit de români în timpul revoluției[9]. Noul ministru austriac de interne, Alexander Bach, îi solicită atât guvernatorului Transilvaniei cât și noului comisar imperial pentru Transilvania, Eduard Bach, informații despre statutul și nevoile românilor, despre măsurile ce se impuneau în cazul lor.

---

[5] Silviu Dragomir**,** *Studii şi documente privitoare la Revoluţia românilor din Transilvania în anii 1848-49,* vol. II, Sibiu, 1944, p. 144-160.

[6] T. V. Păcăţian, *op. cit.,* vol. I, p. 628-630; O. Ghibu, *op.cit., p. 851-852;* Corneliu Albu, *op. cit.***,** p. 219-220.

[7] T. V. Păcăţian, *op. cit***.,** p. 630.

[8] *Ibidem.*

[9] Pentru viaţa politică a românilor din Transilvania după Revoluţia din 1848-1849 vezi: Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate naţională 1848-1881,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, p. 47-137; Dumitru Suciu, *„*Acţiuni politice româneşti împotriva suprimării autonomiei Transilvaniei între 1848-1869”, în *Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865-1900),* sub redacţia Acad. Ştefan Pascu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 84-157; Nicolae Bocşan, De la revoluţia din 1848 la dualism 1848-1865, în *Memorandul 1892-1894 Ideologie şi acţiune politică românească,* ediţia a II-a, Editura „Progresul Românesc“, Bucureşti, 1994, p. 148-220*;* Keith Hitchins*, Ortodoxie şi naţionalitate. Andrei Şaguna şi românii din Transilvania 1846-1873,* Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995, p. 104-123.

Gesturile erau prudente, pentru Alexander Bach românii erau încă un Bauernvolk[10]. De aici o anumită neîncredere și inconsecvență la adresa lor din partea guvernului de la Viena, totul rezumându-se la vagi promisiuni. În decembrie 1849 i se comunică delegației românilor bănățeni de către generalul Maier Hafer, guvernatorul celor două unități administrative create în Banat (Voievodina sârbească și Banatul timișan) că guvernul este preocupat de înființarea unei universități românești.

Adevărul este că până la un punct, revendicările românilor se identifică cu interesele Vienei în această perioadă. Însuși ministrul de interne Bach le promitea delegaților români în toamna anului 1849 că va crea o „Ein Romanenland"[11], ceea ce ar fi presuspus existența unei pături largi de oameni instruiți, cu studii superioare.

Ca urmare a încrederii în politica guvernului austriac, în 10 ianuarie 1850 se înainta Vienei o nouă petiție, în numele românilor din Banat și Transilvania, semnată de Ioan Popasu, Petru Mocioni, August Treboniu Laurian, Dr. Ioan Dobra, Petru Cermena, Dr. Constantin Pomuț, Grigore Popoviciu, Vincențiu Babeș, Alexandru Atanasievici, Ioan Popovici și Constantin Urdea[12]. Printre revendicările formulate în noua petiție la punctul 6 se cere: „Pentru educarea națiunii române și pentru dezvoltarea naționalității acesteia să se ridice o universitate română la un loc potrivit, precum și alte institute de instrucțiune și educațiune... Înainte de toate însă, să binevoiască înaltul minister de culte să rezolve fără amânare petițiunea înaintată la 1 septembrie, în chestia deschiderii unei facultăți de drept române, pentru ca tinerimea română pusă pe studiu, după ce a perdut doi ani prețioși, să nu mai peardă timpul cel scump în nelucrare, spre cea mai mare perdere a ei și a națiunii întregi"[13].

Revendicarea unui sistem de învățământ propriu revine apoi în cuprinsul petiției din 10 aprilie 1850, întocmită de AndreiȘaguna și trimisă împăratului în numele clerului și poporului român. La punctul 7 din petiție se cere monarhului ridicarea de școli pentru români, „atât elementare cât și superioare"[14].

Dar Curtea de la Viena rămâne greu de convins. Aprobă, în schimb, în 1850, redeschiderea Academiei de drept de la Sibiu.

Această perspectivă mobilizează din nou elita românească. La 21 decembrie 1850 o delegație română compusă din Andrei Șaguna, Alexandru Sterca Șuluțiu, Avram Iancu, Gheorghe Barițiu și Timotei Cipariu prezintă ministrului cultelor Leon Thun un nou memoriu în privința organizării unui învățământ superior pentru români[15]. Se solicita o facultate juridică la Cluj, ceea ce denotă o restrângere a revendicărilor, cu siguranță din considerente de ordin practic, mai ușor de dobândit, dar și sub influența lui Șaguna, recunoscut pentru spiritul său pragmatic. A fost de fapt ultima acțiune petițională care revendica un învățământ superior pentru români, în care s-a implicat episcopul Șaguna, el concentrându-se în perioada care a urmat asupra dezvoltării școlilor elementare și gimnaziale[16].

Petiția a avut însă aceeași soartă ca și cele anterioare, cu toate că petiționarii subliniau consecințele nefavorabile pe care le va avea lipsa unei academii cu limba de predare română. „Dacă se refuză petiția - arătau membrii delegației - atunci aceasta ar duce la regresul națiunii române". Leon Thun, ca ministru al învățământului, a fost adeptul unei reformări a învățământului conform principiilor lui Wilhelm von Humbold, prin care universitățile urmau să devină centre de educație și cercetare. Dar, susținător al centralismului, a propus limba

[10] Keith Hitchins, *op. cit*., p. 105.
[11] T. V. Păcățian, *op. cit., p. 634.*
[12] *Ibidem,* p. 649-657.
[13] *Ibidem,* p. 656.
[14] *Ibidem,* p. 682.
[15] *Ibidem,* p. 690.
[16] K. Hitchins, *op. cit.,* p. 307.

germană ca limbă a învățământului universitar, pentru a facilita mobiltatea studenților și a profesorilor între centrele științifice al Imperiului, pentru dezvoltarea cercetării.

Dar nici eșecul celei de a treia petiție nu-i descurajează pe liderii politici români. În 16 ianuarie 1851, o nouă delegație, formată din Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian, Ioan Maiorescu etc. se adresează direct împăratului cu un memoriu. și din nou, ca un adevărat leitmotiv, se repetă: „să ni se dea o universitate română, în care toate științele să se propună în limba română și de profesori români, fiindcă numai aceștia cunosc geniul națiunii și susceptibilitatea ei, geniul limbii și proprietățile ei, și numai aceștia sunt în stare a răspândi cultura între români cu așa succes și așa de a realiza civilizația dorită de toți“[17].

Cu acest memoriu se încheia seria demersurilor directe la Viena, fără ca acțiunea românilor să se finalizeze cu rezultatele scontate. Vor urma alte investiții, cum a fost aceea prilejuită de vizita împăratului Francisc Iosif în Transilvania în 1852. În luna iunie a aceluiași an Ioan Maiorescu, translator la Ministerul de justiție, a întocmit la îndemnul lui Simion Bărnuțiu un memoriu asemănător celor din anii1849-1851. Deși actul nu a putut fi prezentat împăratului, el a fost cunoscut de autorități, având repercursiuni asupra celor care l-au inițiat. Încă din 1851 Viena, care s-a îndrepta politic spre o nouă formulă de organizare a Imperiului, a absolutismului, sau „regimul lui Bach“, după numele ministrului de interne, instaurat în decembrie 1851, a descurajat politica petiționară, de intervenții la împărat. De aceea și inițiativele românilor pentru dobândirea unei universități cunosc mai degrabă un caracter particular.

Așa a fost cazul intervenției lui Simion Balint, fostul prefect al lui Avram Iancu, care l-a însoțit în 1852 pe noul guvernator al Transilvaniei principele Karl von Schwartzenberg într-o călătorie în Munții Apuseni. În timpul vizitei, Balint a readus în discuție problema unei universități pentru români. La replica guvernatorului că guvernul nu are bani, Balint i-a argumentat că baronul Sima de la Viena, familiile Hurmuzachi și Mocioni au promis bani pentru asemenea scopuri, inclusiv el este dispus să ofere 20 de galbeni. În intervenția sa se spune că protopopul Balint ar fi declarat: „chiar dacă stăpânirea și Majestatea Sa imperială și apostolică ne-ar da munți de aur și nu o universitate, munții aceia n-ar avea pentru noi nici o valoare“[18].

Afirmația pare exagerată, dar ea exprimă starea de spirit din rândul intelectualității românești de la mijlocul secolului trecut, problema unei universități sau cel puțin a unei academii de drept ocupând o mare parte din spațiul preocupărilor politice românești. Problema unei universități pentru români este prezentă în presă, în corespondența particulară, în diferite proiecte privind dezvoltarea culturală a națiunii române. Însuși Avram Iancu, eroul românilor de la 1848, în testamentul redactat la 2 decembrie 1850, își destina întreaga avere pentru înființarea unei academii de drept: *Ultimul dor al vieții mele este să-mi văd națiunea mea fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acum, durere, fără mult succes, ba tocma acum cu întristare văd că speranțele mele și jertfa adusă se prefac în nimic. Nu știu câte zile mai pot avea, un fel de presimțire îmi pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voiesc dar, și hotărât dispun, ca după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul națiunii pentru ajutor la înființarea Academiei de drepturi, tare crezând că luptătorii în numele legii vor putea scoate drepturile națiunii mele*[19]. Doi ani mai târziu, la 15 august 1852, într-o scrisoare trimisă din Câmpeni lui S. Bărnuțiu, Iancu își exprima satisfacția că: „Am intieles că Împăratul se va învoi ca la toamnă să ne înființiem Academia“[20].

[17] *Transilvania*, 1884, p. 83.
[18] Corneliu Albu, *op. cit*., p. 224-225.
[19] Apud. Onisifor Ghibu, *op. cit*., p. 853.
[20] Nicolae Albu, *stud. cit.*, p. 63.

Erau probabil ecourile promisiunilor formulate de autoritățile de la Viena în acei ani. Leo Thun, Ministrul Instrucțiunii și Cultelor, în decembrie 1850, în prezența celor doi episcopi români, Alexandru Sterca șuluțiu și Andrei Șaguna, afirma că dacă românii dispun de banii necesari ridicării unei academii de drept, statul va încuviința o asemenea inițiativă. Tot în 1851, Helfert, Ministrul Cancelariei Imperiale, i-a spus lui Ion Maiorescu că „ne va da voie să ne facem Academie, numai să cerem"[21].

Erau promisiuni care au întreținut în acei ani speranțele românilor în obținerea unei instituții de învățământ superior, care au generat dezbateri în presă, în corespondența particulară dintre intelectuali. S-au căutat și soluții, solicitându-se consistoriilor episcopale, greco-catolice și ortodoxe, să-și exprime punctul de vedere cu privire la problema universității sau academiei de drept[22]. În 1851, când se începuse acțiunea pentru înființarea a două episcopii greco-catolice, în *Gazeta Transilvaniei* a apărut un articol în care se cerea ca în locul uneia din aceste episcopii să se folosească fondurile pentru înființarea unei universități[23]. În același an, foștii grăniceri de la Năsăud au propus ca o parte din veniturile provenite din exploatarea pădurilor aflate în proprietatea fostului regiment de graniță să fie destinate înființării unei universități românești[24]. În aceeași idee, un corespondent anonim al *Gazeta Transilvaniei* propunea într-un articol din 4 iunie 1853 să se inițieze o vastă colectă publică la care să contribuie toți românii, pentru ca astfel universitatea românească să se realizeze prin sacrificiile întregii colectivități naționale[25].

Erau soluții greu de realizat, dar ele porneau de la realitățile culturale ale Transilvaniei, de la situația învățământului românesc raportat la situația generală a învățământului din Imperiul habsburgic. Într-un articol publicat de George Barițiu în *Gazeta Transilvaniei* la începutul anului 1853, pe marginea unei statistici privind învățământul din Imperiu, se constatau diferențele mari ce se mențineau între numărul studenților și elevilor români și populația școlară a celorlalte națiuni din monarhie. Dintr-un număr total de 74813 elevi gimnaziali și studenți aflați în Imperiul habsburgic, românii aveau 1108, în timp ce numărul elevilor și studenților germani era de 16.385, al slavilor, luați în general, de 20054, al ungurilor de 11052, al italienilor de 21732, al evreilor de 3196. „Suntem cei din urmă - nota G. Barițiu - apoi să nu-și dea națiа tot numai școală să-și poată face"[26]. O constatare care raportată la numărul de locuitori ai fiecărei națiuni din Imperiu este puțin exagerată, dar care surprinde obsedanta problemă a respectivei perioade.

O dovadă a acestei situații este și aprecierea lui Alexandru Papiu Ilarian din *Istoria românilor din Dacia Superioară* apărută la Viena în 1852. „Fără o universitate națională română - afirmă Papiu - în care să crească Junimea română cea matură pentru științele cele înalte în limba națională, românii iar vor rămâne în starea copilăriei, batjocura străinilor. Eu zic că românii n-au atâta trebuință în momentul de față de gimnazii câtă trebuință au de o școală juridică politică, căci preliminariile gimnaziale le pot învăța și la străini, dar dreptul și politica, cu folos pentru națiune numai în universitatea națională se pot învăța"[27].

Într-adevăr, obiectivul tuturor memoriilor, dezbaterilor în epocă a fost obținerea unei universități sau cel puțin a unei academii de drept, dovada pragmatismului ce a caracterizat mișcarea politică a românilor în epoca liberalismului de după revoluție[28]. Dar, n-au lipsit și alte sugestii. Studenții români aflați în diferite orașe universitare ale Europei Centrale

[21] N. Bănescu, V. Mihăilescu, *Ion Maiorescu*, Bucureşti, 1912, p. 308.
[22] N. Albu, *stud. cit*., p. 62.
[23] Vasile Netea, *op. cit.,* p. 113.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*, p. 114.
[26] *Ibidem.*
[27] Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară,* Tom. I, Viena, 1852, p. 245-246.
[28] Vasile Puşcaş, *stud. cit., p. 312.*

realizează importanța unui învățământ superior complet. Dezvoltarea societății industriale, a economiei capitaliste reclama inclusiv un învățământ superior tehnic. Astfel, la 18 martie 1850, studenții români de la Viena, printre care se aflau Al. Papiu Ilarian, Iosif Hodoș, A. Crainic, V. Pop, I. A. Moroianu, Petru Misits, (acesta din urmă student la Politehnică), au înaintat, cu aprobarea lui A. Șaguna un memoriu în unsprezece puncte Sinodului Bisericii Ortodoxe de la Sibiu, prin care cereau îmbunătățirea situației bisericii și a învățământului românesc. Printre propuneri figura și înființarea unei școli politehnice pentru români[29].

Concepția cea mai completă și modernă asupra semnificației învățământului superior pentru români la mijlocul secolului al XIX-lea a oferit-o Simion Bărnuțiu în studiul său *Cuvântul unui student despre necesitatea unei Academii la români.* L-a elaborat în toamna anului 1852 pe când era student în Italia la Pavia[30]. În 24 noiembrie 1852, la aproximativ o lună și jumătate de la sosirea sa la Universitatea din Pavia, după studii anterioare la Viena, Bărnuțiu îi informa pe Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș că a compus *Cuvântul unui student* pentru ca „citindu-l un student nu se poate să nu culeagă critica din el și să nu se îndemne"[31]. L-a trimis spre publicare *Gazetei Transilvaniei,* care considerându-l inoportun pentru tipărire în acel moment i-a întârziat apariția publică. A circulat însă în manuscris, iar în primăvară anului 1853 a fost publicat în revista *Foaie pentru minte, inimă și literatură*[32].

Om de mare cultură și cu o bogată experiență politică, bun cunoscător al ideilor timpului său, Bărnuțiu este adeptul concepției germane care consideră că puterea unei națiuni depinde de dezvoltarea științei culturii[33]. Or principala promotoare a culturii și științei este universitatea. O națiune fără universitate, consideră Bărnuțiu, „se exclude de la plinătatea culturii, ea nu poate merge până la capăt pe calea dreaptă a limbii sale, de aceea nu poate fi luminată în sensul deplin al cuvântului. O națiune care are universitate e tare, căci știința înseamnă putere, națiunea cea puternică și instruită domnește peste cele înapoiate".

În sprijinul ideilor sale aducea inclusiv argumente de ordin economic. Românii frecventând școli străine pierd din capitalul lor național, fiind obligați să plătească educatori străini. La o universitate proprie, tinerii români pe lângă faptul că ar învăța mai ușor și mai bine în limba maternă, ar trăi și în condiții mai avantajoase, ar economisi și bani și timp. Sub aspect moral, existența unei școli superioare pentru români le-ar ridica prestigiul în fața străinilor.

Din punct de vedere instituțional, el pleda pentru modelul vechilor universități continentale, cu o universitate formată din patru facultăți: filozofică, juridică, medicală și teologică. Scopul universității tradiționale engleze, acela de a crea elitele națiunii, de a da societății guvernanți se potrivea într-o formă adaptată și la națiunile din Europa Centrală și de Sud-Est[34]. Bărnuțiu arăta în acest sens că „din universitate ies guvernatorii și domnitorii popoarelor".

Vizând un învățământ superior complet în limba română Simion Bărnuțiu propunea ca facultatea de filozofie să cuprindă și o „politehnică întreagă", soluție care era adoptată și de

[29] Vasile Pârvan, *„*Anul 1850 şi studenţii români ardeleni din Viena", în *Luceafărul,* 1903, nr. 5, p. 89-92. Articolul a apărut şi în V. Pârvan, *Studii de istorie medievală şi modernă***.,** Ediție îngrijită, note şi indici de Lucian Nastasă, Cuvânt înainte şi Studiu introductiv de Al. Zub. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1990, p. 291.

[30] Pentru anii de studenție de la Pavia a lui Simion Bărnuțiu vezi G. Bogdan-Duică, *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu,* Bucureşti, 1924, p. 132-133;

[31] Corneliu Albu, *op. cit., p. 225.*

[32] *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* XVI, 15, 15 aprilie 1853, p. 108*;* Studiul republicat şi în *Gazeta Transilvaniei,* 1870, nr. 28 şi în *Amicul familiei,* 1894, nr. 14-15.

[33] Vasile Puşcaş, stud. cit., p. 308; vezi şi analiza *„*Cuvântul unui student" la George Em. Marica, *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea,* vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 166-172.

[34] Vasile Puşcaş, *stud. cit.,* p. 310.

alte universități din Europa. De asemenea, propunea ca universitatea să cuprindă, pe lângă cele patru facultăți, și institute de cercetare științifică, formulă preluată după modelul universităților germane.

Concepția lui Bărnuțiu despre modul de organizare și importanța universității în viața unei națiuni se dezvoltă într-o scrisoare trimisă în 1854 lui Iacob Mureșianu[35]. Ca student la Pavia el observă expansiunea economică a germanilor, care ar reprezenta un pericol pentru națiunile din centrul și sud-estul Europei. Or, pentru contracararea acestei expansiuni el nu vedae pentru conaționalii săi altă soluție decât știința, care le va asigura dezvoltarea economică. Prin știință s-au dezvoltat germanii, ea trebuie să fie și speranța românilor ardeleni, spunea Bărnuțiu.

Un accent deosebit punea Bărnuțiu în scrisoarea către I. Muresianu pe cultivarea științelor politice, de aici interesul aparte acordat înființării unei academii de drept. Crede că „totdeauna știința politică a condus națiunile, de aceea asupritorii i-au oprit pe asupriți să se inițieze în tainele ei... Fără de știință politică nici nu se poate câștiga putere națională, nici conserva, din lipsa ei urmează rămânerea perpetua în stare apusă sau căderea neapărată“[36].

Dar întregul efort investit de români pentru înființarea unei academii de drept sau a unei universități va rămâne fără rezultat după instaurarea regimului neoabsolutist în deceniul cinci al secolului trecut, fapt ce a creat în rândul românilor, ca și în cazul altor naționalități din Imperiu, o mare deziluzie. Inclusiv Bărnuțiu, care plecase după revoluție să-și continue studiile de drept la Viena și Pavia, în speranța că se va întoarce în Transilvania cu pregătirea necesară pentru ocuparea unei catedre universitare la o instituție de învățământ superior în limba română, a fost nevoit să-și caute împlinirea acestui gând la Universitatea din Iași.

Suprimarea în 31 decembrie 1851 a Constituției din 4 martie, pe principiile căreia s-au bazat memoriile românești din perioada 1849-1851, nu a însemnat o restaurare a regimului anterior revoluției. Neoabsolutismul s-a deosebit în mod esențial de imobilismul specific regimului din Vormärtz, a fost mult mai predispus la reforme în domeniile economiei, învățământului, bisericii, ceea ce a încurajat dezvoltarea individualității naționale.

Pentru români, în mod paradoxal, „regimul lui Bach“, așa după cum arătam că s-a mai numit perioada neoabsolutismului, a fost perioadă de acumulări esențiale pe plan economic și cultural-bisericesc. A fost o perioadă în care în urma patentelor din 1853 și 1854, prin care s-a desființat iobăgia, s-a întărit proprietatea funciară românească.

În societatea românească se declanșează o întreagă campanie pentru formarea unei clase de mijloc[37]. În *Gazeta Transilvaniei* și în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* se susținea necesitatea orientării spre comerț, pentru practicarea meseriilor și a industriei[38].

Pe plan bisericesc marea realizare a acestei perioade o reprezintă înființarea Mitropoliei Greco-Catolice. La 19 decembrie 1853 Papa a anunțat înființarea Mitropoliei de Alba Iulia și crearea celor două episcopii, de Gherla și Lugoj. Era împlinirea unui mai vechi deziderat al românilor greco-catolici, de a se desprinde de sub autoritatea Arhiepiscopiei de Esztergom. Era rezultatul demersurilor românești, dar și rezultatul noii politici din perioada Restaurației catolice promovată de ministrul Leon Thun[39].

Pe plan școlar asistăm la o mobilizare a mișcării românești pentru promovarea învățământului gimnazial. La Beiuș vechiul gimnaziu românesc obține din partea Ministerului Învățământului, la 15 septembrie 1853, dreptul de a ține examen de bacalaureat,

[35] George Em. Marica, *op. cit*., p. 170.
[36] *Ibidem*, p. 172.
[37] N. Bocșan, *stud. cit*., p. 189.
[38] Vasile Netea, *op. cit*., p. 95.
[39] Pentru politica Vienei și perioada Restauraţiei catolice vezi: Jean-Paul Bled, *Les fondaments du conservatisme autrichien 1859-1879*, Publications de la Sorbonne 1988, p. 101-108.

un gimnaziu inferior se creează la Brașov[40]. S-au deschis preparandii la Hațeg și Gherla, un curs pedagogic la Năsăud, un seminar teologic la Gherla. Marea realizare a acestei perioade, pe plan școlar, rămâne deschiderea Institutului Teologic-Pedagogic Ortodox de la Sibiu, care va deveni pentru deceniile următoare principala instituție de formare a clerului ortodox.

Cu toate acestea, gimnaziile românești nu reușeau să cuprindă numărul în creștere al tinerilor români care optau pentru studii. Din această cauză un număr mare de elevi români s-au îndreptat către liceele săsești și ungurești. În 1853 la Liceul catolic maghiar de la Brașov din cei 80 de elevi 17 erau români. La Liceul catolic din Sibiu în 1854 urmau școala 178 de elevi români, alături de 80 de elevi maghiari, 64 germani, 4 armeni și 2 slovaci. În 1855 numărul românilor era de 161, în 1857 de 192, iar în 1858 de 185. Aceeași situație se întâlnește la liceele din Târgu Mureș, Baia Mare, Lugoj, Șimleu etc., determinând conducerea școlilor, pentru a-și păstra elevii români, să deschidă catedre de limbă română. Așa s-a întâmplat la Oradea, Cluj, Alba Iulia, Satu Mare și Brașov.

Deși realizările nu au fost pe măsura dorințelor, perioada neoabsolutismului a însemnat o creștere numerică și calitativă a elitei românești. Un număr tot mai mare de români frecventează academiile de drept și universitățile din Imperiu, de la Pesta, Viena, Pavia, Padova. Asistăm, de asemenea, în această perioadă, la o diversificare a categoriilor elitare, la antrenarea tot mai mare a intelectualității în problemele de fond ale societății românești. Intelectualitatea devine promotoarea unor inițiative de relansare economică și culturală a românilor din Transilvania, experiențele de la 1848 recomandându-le noi strategii de dezvoltare a societății românești.

Elita românească va fi aceea care în perioada experimentului liberal din anii șaizeci va relua acțiunea pentru dobândirea unei instituții de învățământ superior.

Înfrântă în bătăliile de la Magenta și Solferino de coaliția franco-sardă, Austria s-a văzut pusă în situația de a renunța la vechea politică absolutistă. A fost demis vechiul guvern, locul lui Alexander Bach la conducerea ministerului de interne a fost luat de contele polonez Agenar Goluchowski, care a făcut primii pași spre o nouă politică, liberală în Imperiu. *Dimploma* din octombrie 1860 și *Pantenta* din februarie 1861, cu un nou ministru de interne la Viena, Anton Ritter von Schmerling, vor consacra în Imperiu ceea ce istoricii numesc „experimentul liberal“ în politica Austriei, un compromis între tendințele federaliste și centraliste din Imperiu, pe de o parte, și tendințele autoritare și cele neoliberal-democratice pe de altă parte[41].

Redobândirea vechii autonomii istorice a Transilvaniei, pe fondul politicii liberale a Vienei, a reaprins speranțele românilor. La 13 ianuarie 1861, cu aprobarea ministrului de interne al Imperiului, s-au deschis la Sibiu lucrările Conferinței naționale a românilor din Transilvania. În ultima zi a lucrărilor, conferința a decis „că astăzi e de cea mai urgentă și supremă necesitate ridicarea unei facultăți juridice române, și asta trebuie urgentată“[42].. „Facultatea juridică“ se înscria printre prioritățile culturale românești care alături și de alte instituții culturale urmau să susțină întreaga renaștere națională a românilor din Imperiul habsburgic. În acei ani s-au pus de altfel și bazele Astrei, Asociației pentru Cultura Poporului Român din Maramureș și Asociației Naționale Arădene.

Înființarea unei universități revine în planul revendicărilor românești la Conferința Națională din 1863. În ședința finală a Conferinței, din 23 aprilie, s-a aprobat o declarație politică în 12 puncte care urma să fie înaintată împăratului Francisc Iosif. La punctul 11 se cerea: „Înființarea unei universități paritetice din mijloacele statului pentru întreaga țară“[43].

---

[40] *Vasile Netea, op. cit., p. 123.*

[41] Erich Zöllner*, Istoria Austriei, de la începuturi până în prezent***,** ediţia a VIII-a, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, p. 50.

[42] T. V. Păcăţian*, Cartea de Aur*, ediţia a doua, vol. II, p. 208.

[43] *Ibidem,* p. 777.

Era o cerere determinată și de noua situație politică din vara anului 1863 din Transilvania. La 15 iulie 1863 la Sibiu s-au deschis lucrările Dietei Transilvaniei, care a consacrat juridic, prin lege specială, egalitatea națiunii române, a limbii și a confesiunilor ei cu celelalte națiuni, limbi și confesiuni transilvane. În felul acesta, aplicarea legii egalei îndreptățiri a celor trei națiuni din Transilvania impunea organizarea unui învățământ juridic pentru români. Astfel, autoritățile de la Viena au decis ca odată cu înființarea de către stat a facultății juridice maghiare din Cluj, în august 1863, să se proiecteze și șase posturi de profesori supleanți, care să țină prelegeri în limba română, trei urmând să fie repartizați la Academia de Drept din Sibiu și trei la cea din Cluj[44]. Profesorii români urmau să predea pentru început numai obiectele practice, adică dreptul civil și penal cu procedurile sale, legile administrative și financiare și dreptul Transilvaniei, folosindu-se de terminologia juridică creată în cei 10 ani de activitate a translatorilor români din Viena și de terminologia utilizată în România[45].

Decretul de numire a profesorilor supleanți români a nemulțumit elita politică românească, participarea românilor la viața politică a Transilvaniei presupunea promovarea unei clase juridice cu o înaltă pregătire profesională, care se putea forma, în primul rând, într-o academie juridică proprie. „Ridicarea unei academii de drepturi - se declară într-un apel adresate de *Gazeta Transilvaniei* preoțimii și poporului român - nu e numai o imperativă necesitate, ci chiar o condiție esențială a vieții naționale“[46].

De aceea, se propunea ca românii să nu mai aștepte sprijinul financiar de la guvern și să treacă urgent prin propriile sacrificii la ridicarea unei academii de drept la Blaj. Cheltuielile necesare creării academiei se estimau la 70 000 de florini, necesar salarizării profesorilor. Spațial, se credea, va fi pus la dispoziție de școlile din Blaj. Urmau să se facă subscripții în comune, persoane particulare, preoții și inteligența românească să depună întregul efort pentru ca academia să prindă viața. Deputații dietali să ceară printr-o petiție adresată împăratului aprobarea unei subvenții anuale pentru un institut de învățământ.

Problemele politice presante, lungile dezbateri din Dietă au făcut ca înființarea unei academii de drept sau a unei universități să nu figureze pe ordinea de zi a celor două sesiuni ale Dietei de la Sibiu. Mulți deputați credeau, de altfel, în vara anului 1863 în proiectul de deschidere a unei universități la Sibiu, la care cursurile să se propună în cele trei limbi ale Transilvaniei. Chestiunea unei universități pentru români va fi ridicată însă în senatul imperial de la Viena de către Nicolae Popea[47].

Dar proiectele românilor pentru crearea unei universități vor suferi un mare eșec prin aranjamentele politice care intervin în Imperiul habsburgic între anii 1864-1867. Dieta de la Sibiu a fost dizolvată la sfârșitul anului 1864. Se va redeschide la Cluj pe alte baze electorale, hotărând, în ciuda protestelor românilor, unirea Transilvaniei cu Ungaria. Decizia era o consecință directă a tratativelor purtate de Viena, prin Richard Belcredin (din 1865 șef al cabinetului austriac) cu oamenii politici maghiari pentru o nouă formulă de organizare politică a Imperiului. Întrerupte în 1866 din cauza războiului cu Prusia, în care armatele austrice au fost înfrânte la Königgratz (azi Hradec Kralova în Cehia), trativele cu ungurii vor fi reluate de pe poziția unei Austrii slăbite, amenințată de o situație internă greu de controlat. La Viena, guvernul Belcredin, adversar al formulei dualiste, a fost înlocuit cu altul condus de baronul Ferdinand von Beust, care va negocia cu liderii maghiari, Deák Ferenc și Andrássy Gyula, reorganizarea imperiului în cunoscuta formulă a dualismului austro-ungar, cu două

[44] S. Retegan, *stud. cit.*, p. 311.
[45] *Ibidem.*
[46] *Ibidem*, p. 312.
[47] George Barițiu*, Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă,* vol. III, Sibiu, 1891, p. 235.

capitale, două guverne și două parlamente[48]. Acordul va fi sancționat de împărat, la 8 iunie 1867 Francisc Iosif încoronându-se la Budapesta ca rege al Ungariei.

Noua situație intervenită în Imperiu a avut efecte negative asupra proiectelor politice și culturale ale românilor din Transilvania. O mare parte a energiilor politico-naționale s-au consumat în această perioadă pentru contracararea politicii de anulare a autonomiei Transilvaniei prin unirea acesteia cu Ungaria. Ideea universității a fost abandonată, pledoariile românilor s-au concentrat pentru înființarea unei facultăți de drept. Articole în presa din Transilvania, oferte bănești, dezbateri în cadrul Astrei, intervenții în Parlamentul de la Budapesta etc., au întreținut în primii ani ai dualismului austro-ungar o amplă campanie pentru înființarea unei academii de drept.

În toamna anului 1866 se lansează un apel pentru comemorarea zilei de 26 octombrie. În apel se lansa și o chemare pentru susținerea unei colecte publice pentru constituirea unui fond destinat înființării unei academii de drept[49].

Inițiativa are, ca urmare, un puternic ecou în rândul românilor. Iacob Mureșanu, redactorul *Gazetei Transilvaniei*, donează pentru fondul academiei de drept suma de 1000 de florini. Sume importante donează românii din Blaj, Făgăraș, Năsăud, Hațeg, Abrud etc. Se anunță ajutoare din București și Bucovina. Studenții români de la Academia de drept din Cluj hotărăsc să se constituie într-o asociație care să adune în timpul vacanțelor bani și produse pentru fondul academiei românești.

Pentru colectarea fondurilor necesare academiei își oferă serviciile și studenții din Sibiu. Viitorii juriști propun ca întreaga acțiune să fie pusă sub patronajul Astrei. Comitetul Astrei să intervină pe lângă cele două consistorii de la Blaj și Sibiu pentru ca în biserici să se introducă un disc separat pentru adunarea a câte unui creițar de la fiecare credincios pentru un fond al academiei de drept. La Adunarea generală a Asociațiunii din 22 august 1867, ținută la Cluj, Iacob Mureșanu ridică în mod oficial problema înființării academiei de drept. La Budapesta, deputați români din Parlament înaintează un proiect de lege privitor la „regularea și asigurarea naționalităților regnicolare și a limbilor în Ungaria“, în care se pune din nou problema înființării unui învățământ superior pentru români. La Universitatea țării - se propunea în proiectul de lege - să se creeze pe seama naționalităților regnicolare pe lângă catedrele de limbă și literatură, încă și catedre pentru predarea în limba națională a legilor patriei, concesă fiind totodată și pentru alte ramuri în aceleași limbi și facerea examenelor în orice limbă de propunere“[50].

O expresie a atmosferei din acele timpuri o reprezintă și testamentul mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu, în care dispunea ca o parte a averii sale să fie destinată înființării înaltului așezământ de cultură[51].

Mai puțin vehiculată pentru o scurtă perioadă de timp, ideea academiei de drept revine în atenția elitei politice românești în 1870. La ședința Comitetului Central al Asociațiunii din 5 aprilie 1870 fostul consilier aulic Iacob Bologa a cerut Comitetului ca să recunoască printr-o declarație solemnă necesitatea creării academiei de drept: „Considerând - afirmă I. Bologa - că absoluta necesitate de a înființa în Monarhia austriacă a Academiei române de drepturi s-a simțit de mult și se simte tot mai întins și tot mai tare de către toți românii din Monarhia aceasta, și că prin urmare opinia publică a românilor cere imperativ înființarea unei asemenea Academii, aceea dară trebuie să se înființeze considerând că Academia română de drepturi are de a servi ca unul din cele mai apte mijloace spre promovarea literaturii române și culturii poporului român“[52].

---

[48] Erich Zöllner, *op. cit.,* p. 509.
[49] S. Retegan, *op. cit*., p. 313.
[50] T. V. Păcăţian, *op. cit.,* vol. IV, p. 461.
[51] *Fundaţiunea fericitului Alexandru Sterca Şuluţiu*, p.7.
[52] *Federaţiunea,* an III, 1870, nr. 30, p. 116.

Propunerea fiind acceptată, s-a constituit o comisie, formată din Ilie Măcelariu, Iacob Bologa, Petre Dunca, Zaharia Boiu și Ion Popescu, care a publicat un „proiect pentru modalitatea procurării mijloacelor necesare spre înființarea și susținerea unei Academii românești de drepturi în monarhia austro-ungară“[53].

„Proiectul“ a fost înaintat Adunării generale a Astrei de la Năsăud, care a considerat problema academiei ca o „Chestiune de viață pentru poporul român“. A hotărât, ca urmare, să lanseze la 11 mai 1871 un Apel către toți românii pentru susținerea financiară a proiectului. Era semnat de Iacob Bologa și Ioan V. Rusu și reprezintă o mărturisire de credință a unei întregi generații față de necesitatea creării academiei de drept: „*Chestiunea învățământului ca a primului factor de cultură, este o chestiune de viață pentru națiunea română. Un popor cum e al nostru în Imperiul austro-ungar n-are încă nici o școală înaltă. Iară cu școlile noastre de până aci au zidit puntea numai până la mijlocul rândului. E deci timpul suprem de a cugeta cu toată seriozitatea și la institute mai înalte de cultură, între care o Academie de drepturi ne trebuință în prima linie.*

Dacă trebuința aceasta fu cunoscută și simțită de noi și mai înainte, dacă bărbații de încredere și mandatarii națiunii române au cerut de la regim în mai multe rânduri, la 1849, 1850 și 1851, pe lângă alte institute mai înalte, și deschiderea unei Facultăți juridice române, atunci astăzi înființarea ei nu se mai poate nicicum amâna fără de daune nereparabile pentru națiune“[54].

Suma necesară materializării inițiativei Astrei se estima la suma de 600.000 de florini. Ea urma să fie procurată prin contribuția fiecărui locuitor român din Monarhie, prin darurile oricăror alți beneficiari și, eventual, din contribuția statului.

Apelul a avut un ecou deosebit. I. Sebeșan din Alba Iulia și-a testamentat întreaga avere pentru fondul academiei de drept. Pretutindeni în Ardeal s-au deschis liste de contribuții. Se organizează baluri, spectacole de teatru, șezători literare în beneficiul „Fondului Academie”i. În comuna Dominim din Sălaj, prin contribuția locuitorilor s-a adunat suma de 50 de florini și a fost trimisă Astrei la Sibiu[55]. Istoria luptei pentru crearea unei instituții de învățământ superior a românilor din Transilvania a înregistrat una din cele mai emoționante pagini.

Conștientă de dificultățile ridicării academiei doar prin forțele proprii, Astra s-a adresat guvernului pentru acordarea unui sprijin de la stat, accentuând că „misiunea civilizatoare a Monarhiei austro-ungare stă în a promova dezvoltarea culturii tuturor popoarelor sale și înainte de toate, în a sprijini pe terenul culturii generale, naționalitățile rămase îndărăt fără vina lor“.

Cererea Astrei va rămâne fără efect, iar fondurile necesare se adunau cu mare greutate. În anul 1874, erau doar 12.495 de florini[56]. Nouă ani mai târziu, în 1883, Fondul Academiei de drept era de 20.065 de florini[57]. Suma nu putea în nici un caz să constituie baza financiară pentru ridicarea unei instituții de învățământ superior. Această concluzie va reprezenta și motivul pentru care Comitetul Astrei a decis în 1883 să modifice destinația fondului, întrebuințându-l pentru ridicarea edificiului școlii superioare de fete din Sibiu[58] .

Dar, însăși ideea creării unei academii de drept pentru români își pierduse din actualitate la începutul anilor șaptezeci, prin apariția în 1869 a proiectului guvernului de la Budapesta pentru deschiderea unei universități la Cluj.

---

[53] *Gazeta Transilvaniei,* an XXXIV, 1870, nr. 40.

[54] Apud O. Ghibu, *op. cit.,* p. 856; vezi și Maria Ploeșteanu, *„*Activitatea lui Iacob Bologa în cadrul Astrei*”,* în *Cercetări de științe sociale***,** Târgu Mureș, 1982, p. 294-296.

[55] O. Ghibu, *op. cit.,* p. 856.

[56] *Transilvania***,** an XIII, nr. 19, 1874, p. 229.

[57] Idem, an XIV, nr. 3-4, 1883, p. 27.

[58] Idem, an XIV, nr. 13-14, 1883, p. 121.

Demersul guvernului de la Budapesta prin ministrul instrucțiunii publice Eötvös József pentru deschiderea unei universități la Cluj a declanșat o nouă acțiune solidară a românilor din Transilvania. Obiectivul este, de astă dată, organizarea paritetică a cursurilor la viitoarea universitate. În acest sens, presa din Transilvania - în special *Gazeta Transilvaniei* și *Telegraful Român* - susține în paginile sale o amplă și motivată campanie. *Telegraful Român,* subliniază importanța universității în viața unui popor, al progresului cultural-științific. Scopul unei universități - arată ziarul sibian – este: a. „înaintarea, ridicarea și lățirea culturii științifice“ și b. „educațiunea de indivizi iscusiți în facultăți pentru cariere anumite ale vieții practice“. O universitate - se arată în același ziar - trebuie să reflecteze specificul țării în care se dezvoltă: „Universitatea se orientează după necesitățile proprii ale culturii naționale și corespunde dorințelor vitale ale culturii numai atunci când consideră referințele proprii de viață ale acelei țări în care-și are reședința“[59] .

Astra, în consonanță cu opinia publică românească, trimite guvernului de la Budapesta un memoriu în 12 ianuarie 1872, prin care cere ca de noua instituție de învățământ să beneficieze toți fii patriei, fără deosebire de naționalitate, de aceea la organizarea ei să se țină cont de interesele culturale ale românilor, care constituie majoritatea locuitorilor Transilvaniei[60] . În luna aprilie, studenții români de la Universitatea din Budapesta întocmesc o petiție, citită în Parlament de Alexandru Mocioni, în care pe baza unor argumente de ordin demografic, economic, cultural și politic solicită introducerea la viitoarea universitate a cursurilor în limba maghiară și română[61] . Conferința Națională a Românilor din Transilvania, desfășurată la Sibiu în 5-6 mai 1872, a adoptat un program intitulat „Causa românilor la 1872“, în care se solicită că dacă nu se poate accepta o universitate pentru români, „cel puțin la universitatea din Cluj, limba acestora să fie paritetică cu cea maghiară“[62] . Aceeași idee reapare în Memoriul din Blaj din 3 iulie 1872, în care la capitolul instrucție publică se solicita: a) „Aplicarea bărbaților de naționalitate română la universitatea din Cluj în număr paritetic“ și b) „Decretarea limbii române de limbă paritetică în propunerea studiilor și științelor la aceeași universitate“[63] . Memoriul era semnat de mitropolitul Vancea, de George Barițiu, dr. Ioan Rațiu și de Ilie Măcelariu.

Dar întreaga acțiune a rămas fără nici un rezultat concret. În toamna anului 1872, Parlamentul maghiar a votat legea cu privire la înființarea Universității din Cluj, fără a lua în considerare doleanțele românilor. Se acorda doar o catedră de limba română, așa cum una similară funcționa la Universitatea din Budapesta.

Dobândirea unei universități va rămâne însă printre principalele deziderate ale mișcării naționale și pe viitor, de existența ei fiind legată dezvoltarea limbii și culturii naționale, progresul general al națiunii. Fără a mai cunoaște amploarea acțiunilor anterioare, problema universității revine de fiecare dată în momentele politice mai importante din viața românilor ardeleni. Este reactualizată de Astra în 1884, drept răspuns la excluderea profesorului Grigore Silași de la Catedra de limba română a Universității din Cluj. George Barițiu, în aceeași idee, publica în revista *Transilvania* documente privind mișcarea din anii cincizeci pentru dobândirea unui învățământ superior în limba română. „După noi - afirmă Barițiu - acum este timpul să ne ocupăm foarte serios de planul înființării unei universități românești din veniturile statului, la care contribuie și poporul român cel puțin cu 40 milioane pe an impozite directe și indirecte“[64] . În Memorandul înaintat la 1892 de românii ardeleni împăratului Francisc Iosif, printre revendicările formulate în numele românilor din

[59] *Telegraful român*, XX, nr. 1, 1/13 ian. 1872, p. 3.
[60] Apud O. Ghibu, *op. cit.*, p. 857.
[61] *Telegraful român*, XX, nr. 28, 6/18 aprilie 1872, p. 110.
[62] Idem, nr. 48, 15/27 iunie 1872, p. 190.
[63].Eugen Brote, *Cestiunea română în Transilvania şi Ungaria*, Bucureşti, 1895, p. 172.
[64] *Transilvania*, 1884, nr.3, p. 87.

Transilvania și Banat se cuprinde și problema universității: „Nu avem universitate, ba nici catedre paralele, după cum s-au proiectat în anii 1865-1866 și ni s-au pus în perspectivă cu ocazia înființării Universității din Cluj. Am ajuns atât de departe, încât nici pentru Catedra de limba și literatura română nu mai este iertată propunerea în limba genetică, ba la Universitatea din Cluj, prevederea acelei catedre e considerată ca o insultă adusă poporului român și învățământului superior“[65] .

Necesitatea înființării universității se impune în atenția opiniei publice în anii 1913-1914, pe fondul tratativelor dintre liderii politici români din Transilvania și guvernul de la Budapesta. În ziarul *Românul* de la Arad se propune ca la cele două catedre de limba română de la Budapesta și Cluj să fie acceptați și profesori care nu au cetățenie maghiară[66] . În același ziar, Dr. Iosif Popovici, docent la Universitatea din Budapesta, milita într-o serie de articole pentru înființarea unei universități românești. În același sens pleda și revista *Noi* a studenților români din Cluj. Onisifor Ghibu, într-un memoriu adresat în iarna anului 1913/14 primului ministru al Ungariei, contele Tisza, condiționa împăcarea româno-maghiară de înființarea unei universități românești în Transilvania[67] . Un punct de vedere similar exprima și A. D. Xenopol într-un articol publicat în Gazeta Transilvaniei: „Dacă contele Tisza ni-ar da tot ce am cere, dar ne-ar refuza Universitatea, să se rupă tratativele cu el“[68] . Ca apoi, după eșuarea tratativelor cu guvernul de la Budapesta, același Xenopol, într-un articol publicat tot în Gazeta Transilvaniei insista pe lângă oamenii politici români să nu înceapă cu nici un preț tratativele... sau dacă le reîncep să pună în fruntea cererilor lor înființarea unei universități românești în Transilvania“[69] .

Crearea unei instituții de învățământ pe seama românilor a rămas un deziderat neîmplinit în perioada dualismului austro-ungar, fapt ce a reprezentat o greșeală, prin refuzul unor cerințe legitime ale minorităților naționale din Ungaria. Toate grupurile etnice din Imperiul habsburgic erau conștiente că școala, educația pot crea viitor națiuni lor. Statul Habsburgic la rândul său a urmărit să naționalizeze popoarelor sale prin cultură, prin școală, așa cum a încercat după 1867 și Ungaria, având ca model statele naționale, francez, italian sau german. Dar, realitatea etnică din aceste state era cu totul alta.

Ca urmare, izbucnirea Primului război mondial, preludiul prăbușirii Imperiului austro-ungar, a găsit întregul demers românesc pentru dobândirea unui învățământ superior neconcretizat. Formarea intelectualității românești din Transilvania s-a derulat în întreaga perioadă a dualismului austro-ungar, cu excepția intelectualității ecleziastice, în universitățile și academiile maghiare și germane din Imperiul austro-ungar, sau în o serie de institute de învățământ superior din Europa de Vest, din Germania, Belgia, Franța, Italia etc.

---

[65]. E. Brote, *op. cit.,* p. 254.
[66] *O. Ghibu, op. cit.,*p.861
[67] *Ibidem, op. cit.,* p. 869
[68] *Ibidem.*
[69] *Ibidem.*

THE BEAR, INDO-EUROPEAN SYMBOL/TOTEM

Mădălina Strechie
Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: Since the dawn of humanity, the bear has accompanied man, whether he was an object of his adoration in the caves where he lived, or inspired powerful gods. Starting with Greek mythology, the bear acquires a strong astral imprint, becoming constellations, still called today Ursa Major and Ursa Minor. In most Indo-European peoples, the bear was a powerful symbol/totem related mainly to gods, but also to nature, less to the social. However, there is no lack of social valences of this animal, placed at the top of the food chain, symbolizing rather the spiritual valences of the social leader, which was related to his religious duties.
Many Romanian scholars and not only consider the bear as a symbol animal for numerous reformers and important gods from all archaic beliefs and religions of mankind, not just the Indo-European ones.
We stopped our analysis on the symbolism of the bear in the civilizations created by Indo-Europeans, because within them we also find most representations, of course also due to the geography and climate where these civilizations flourished.

Keywords: bear, archaic beliefs, mythology, mental impact, astral.

DEDICAȚIE:

Dedicăm acest studiu, în semn de respect și reverență, **Sanctuarului** (titlul este ales fericit căci ursul a fost unul dintre totemurile/simbolurile cele mai sacre din mitologia noastră) **ursilor de la Zărnești** și tuturor coordonatorilor acestuia și tuturor celor care apără și ajută ursii din România. Este pledoaria noastră pentru protejarea ursului în România și peste tot în lumea fostelor civilizații indo-europene și nu numai, o lume tot mai plină de ursicizi, cei mai mulți străini indo-europeni, care nu au avut niciodată impactul mentalitar al simbolisticii atât de profunde al impresionantului animal.

Introducere

Tema articolului de față ne-a fost inspirat de alte studii ale noastre în legătură cu totemurile/simbolurile animale în civilizațiile indo-europene, dintre care amintim: bovinele, calul, lupul, vulturul, leul[1], lăsând intenționat mai la urmă magnificul omnivor, *ursul*, foarte greu

[1] Vezi pentru asta lucrările noastre: STRECHIE Mădălina, „Simbolul bovin în unele civilizații antice" în *Acta Centri Lucusiensis*, Nr. 5 A 2017, Revistă editată de Centrul de Studii DacoRomanistice Lucus din Timișoara, 2017, ISSN: 2343-8266, ISSN-L: 2343-8266, disponibilă la http://www.laurlucus.ro și pe http://www.laurlucus.ro/acta-centri-lucusiensis/acl-nr-5a2017, revista indexată BDI: http://journals.indexcopernicus.com/Acta+Centri+Lucusiensis,p24782554,3.html, http://www.scipio.ro/web/acta-centri-lucusiensis,http://oaji.net/journal-detail.html?number=1904, http://www.sindexs.org/JournalList.aspx?ID=1553,http://esjindex.org/search.php?id=198, http://www.drji.org/IndexingCertificate.aspx?jid=2167, pp.44-50; STRECHIE Mădălina, „Roma Equester" în volumul colocviului internațional: *Receptarea Antichităţii greco-latine în culturile europene, Ediţia a IV-a,* Craiova, 22-23 octombrie 2010, ******Antichitatea clasică şi noi***, Volum editat de Dana Dinu, Ilona Duță, Mădălina Strechie, Craiova, Editura Universitaria, cod CNCSIS 130, 2011, ISBN: 978-606-14-0189-5, pp. 275-289; STRECHIE Mădălina, „The Myth/Symbol of the Wolf in Sparta, Dacia and Rome" în ***Coordonatori: Ana-Cristina Halichias, Theodor Georgescu, ***Sapientia et scientia. In honorem Luciae Wald***, București, Editura Universității din București,

încercat astăzi, împotriva căruia se duce un veritabil război din partea omului, care odinioară îl diviniza.

De asemenea, studiul nostru se dorește a fi și cu valoare informativă pentru valoarea și vechimea acestui omnivor pentru natura și fauna României, pentru toți aceia care doresc vânarea lui din plăcere, așa cum s-a întâmplat în pandemie, când fauna și natura României au pierdut cel mai frumos și cel mai mare exemplar de urs din munții și pădurile noastre, un veritabil monument animat al naturii. Pierderea ursului Arthur (nu este numele unui rege, ci este numele ursului luat de un rege, așa cum vom demonstra în cele de mai jos) ne-a umplut de revoltă, am simțit durere profundă la pierderea unui spirit tutelar al întregii naturi, al unei veritabile zeități menite să vegheze natura românească, așa cum o face ursul de mii de ani cu natura europeană și nu numai.

Studiul nostru este structurat pe analiza totemului/simbolului ursului în principalele mitologii indo-europene, despre unele avem informații mai bogate, despre altele avem foarte puține, iar despre altele nu avem informații deloc (desigur datorate și din cauza climei și naturii unor civilizații indo-europene, puțin propice dezvoltării deosebitului animal). Insistăm foarte mult pe locul ursului în mitologia dacică și în cea românească, unde avem și cele mai multe informații, ceea ce ne ajută să demonstrăm și valoarea acestui omnivor, din vârful lanțului trofic din fauna noastră, pentru tot ceea ce înseamnă el în cultura română.

Ursul persan este puțin cunoscut, dar cu siguranță el a existat ca divinitate a războiului, cel puțin, dacă ne gândim la asemănările dintre perși și daci în ceea ce privește totemul/simbolului lupului. Clima Persiei era ușor diferită de cea a dacilor, de aceea, cel mai probabil că ursul persan era foarte rar în fauna Persiei. Dar cum perșii au creat religia zoroastristă, în care focul era elementul central, iar astronomia se bucura de o mare cercetare în rândul magilor, (nu întâmplător cei trei magi care urmăresc Steaua care îl anunța pe Christos, sunt perși), cu siguranță, ei cunoșteau constelațiile numite Ursa Mare și Ursa Mică și povestea din spatele lor.

Ursul arian este la fel de puțin menționat ca fratele lui persan, totuși există o menționare a sa în *Vede*, unde este plasat în peșteri[2] (fapt foarte adevărat în toate civilizațiile indo-europene, unde avem ursul de peșteră, atestat arheologic încă din zorii umanității). De asemenea, tot în *Vede* regele ursilor Jambavan în ajută pe Rama în lupta sa cu răul, iar numele ursului în sanscrită era *rksa*[3], de unde și etimologia greacă, cu aceeași rădăcină pentru numele falnicului omnivor. Foarte similară este și varianta etimologică celtică pentru urs, așa cum vom detalia mai jos.

Ursul indian apare ca și constelația Ursa Mare care este locuința celor șapte *Rishi,* simboluri ale înțelepciunii și tradiției primordiale.[4] Alte date nu avem despre ursul indian.

2014, 372 p., pp. 292-299, ISBN:978-606-16-0436-4, Colecţia lci: Limbi, culturi, identităţi; STRECHIE Mădălina, „Vulturul brand militar antic" în volumul conferinței internaționale ***Creativitate, Imaginar Limbaj***, Ediția I, 16-17. 05. 2014, Craiova, România, 2014 publicat ca: STRECHIE, Mădălina "The Eagle- A Military Brand of Antiquity" în volumul conferinţei internaţionale *Creativity, Imaginary, Language*, ***Cladiu Marian Bunăiaşu, Xenia Negrea, Alina Ţenescu (Coordinators), *Creativity, Imaginary, Language*, Editura Sitech, Craiova, 2014, ISBN 978-606-11-4381-8, pp. 97-107; STRECHIE, Mădălina,"The Indo-European Symbol/Totem of the Lion" în volumul conferinței internaționale GIDNI 10/2023, volum cu titlul: IDENTITIES IN THE SPOTLIGHT. DIALOGUE IN A GLOBAL WORLD , Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (Editors), Section: History, Political Sciences, International Relations, Published by: "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureş, 2023, ISBN: ISBN: 978-606-8624-18-1, pp. 7-12.

[2] Vezi ****The Sanskrit Epics*. Colected Translations, Delphi Clasics, 2018, disponibil on line pe: www.dephiclasics.com.

[3] *Apud,* Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală,* București, Editura Albatros, 1995, p. 649.

[4] *Apud,* Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), *Dicționar de simboluri,* Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Polirom, 2009, p. 988.

Ursul scit este o preluare de la greci și de la traci (daci), deoarece ei credeau în Artemis, zeița vânătorii de la greci, legată de lună, dar și de urs, iar arta lor avea cele mai numeroase reprezentări animale, unde dominau cervidele ca simboluri/totemuri predilecte. De asemenea, credeau într-o zeitate a naturii, ca patroană a turmelor *Tabiti, Marea Zeiță*[5], un fel de zeiță a naturii (care desigur patrona și ursul, mai ales că fauna sciților era bogată și în acest omnivor, analizat în prezentul studiu). Toată religia lor era una legată de natură.

Ursul hitit exista cu siguranță, mai ales în partea de Nord a Anatoliei, deoarece clima permitea existența în faună a acestui animal, dar nu avem date despre acesta.

Ursul viking are o valență războinică și în același timp divină superioară, deoarece unii dintre cei mai importanți zei se metamorfozau în urs, cum era cazul lui *Odhin,* zeul suprem care de multe ori era numit urs: *Björn*[6] și al zeului *Thor,* fiul lui *Odhin*, care și el lua formă de urs[7], probabil datorită valențelor lui de zeu războinic la fel ca și războinicii în piele de urs *Berserker*[8]. Cert este că ursul era un totem foarte apreciat la vikingi mai ales că ei erau în partea de nord unde exista și ursul polar, răspândit mult mai mult, față de ruda sa, ursul brun. Credem că *berserkerii* purtau blănurii de urși polari, pentru că fiind albe îi ajutau foarte mult la camuflaj, într-un peisaj arctic, plin de ghețuri și de cețuri. Purtarea blănurilor de urs avea darul de a le insufla războinicilor vikingi *furor bellicus* așa cum precizează Mircea Eliade.[9] Așadar la vikingi ursul avea o mare venerație, mai ales că era metamorfoza celor mai importanți zei și simbolul/totemul celei mai speciale dintre frățiile războinice scandinave.

Ursul roman are o prezență discretă în mitologia romană, unde lupul era regele de pe pământ, iar vulturul regele din ceruri al simbolurilor/totemurilor romane. Deși *Diana,* echivalenta zeiței *Artemis,* avea un cult vechi în Roma, ea ocupându-se tot cu pădurile, cu natura, cu îmblânzirea sălbăticiunilor, nu este prezentată alături de urs, ori asociată cu acesta. *Diana* era considerată o zeiță fecioară, legată de lună, fiind considerată zeiță aducătoare de lumină sau *Diana Lucina,* bucurându-se de o vechime foarte mare la Roma.[10] Cu toate că exista în fauna romană, în special în munții Romei, totuși totemul ursului nu s-a impus, toate calitățile sale de totem/simbol au fost eclipsate de totemul/simbolul lupului. Nici zeul Mars, al războiului nu este asociat cu ursul, deși la fel ca la toți indo-europenii, războiul era o îndeletnicire a romanilor, prin care și-au forjat civilizația. Cel mai probabil că prezența ursului atât de discretă în simbolistica mitologică romană se datorează influenței grecești, care a preluat cele mai multe structuri ale totemului/simbolului ursului de la traci o dată cu zeitățile acestora.

Plinius Maior descria un remediu pentru chelia bărbaților în *Enciclopedia* lui, anume seul de urs ar fi potrivit pentru vindecarea lipsei părului capului la bărbați.[11]

Ursul grec este cel mai divin dintre totemurile/simbolurile lui la indo-europeni. Astfel la greci ursul este prezentat mai ales legat de genul feminin, dar și de eroii întemeietori. Astfel,

---

[5] *Cf.* Guido Mansuelli, *Civilizațiile Europei vechi,* Volumul I, Traducere de Alexandra Savu, prefață și control științific de Radu Florescu, București, Editura Meridiane, 1978, pp. 255, 251, 244, 243.

[6] *Apud,* Hans Biedermann, *Dicționar de simboluri,* Volumul II, traducere din limba germană de Dana Petrache, București, Editura Saeculum I.O, 2002, pp. 473-474.

[7] *Apud* Mitică Georgescu, George Constantin Georgescu, *Mitologie zoocinegetică. Obiceiuri, Credințe, superstiții,* București, Editura Paralela 45, 2002, p. 126.

[8] Hans Biedermann, *op. cit.,* pp. 473-474.

[9] *Cf.* Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han,* traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Humanitas, 1995, p. 16.

[10] *** *Enciclopedia civilizației romane,* Coordonator științific: Prof.univ.dr.doc. Dumitru Tudor, București, Editura științifică și enciclopedică, 1982, p. 260.

[11] Mitică Georgescu, George Constantin Georgescu, *op. cit.,* p. 125.

ursul este legat la greci de nimfa *Callisto,* iubita lui *Zeus*, însoțitoarea lui *Artemis*, zeița vânătorii și nu numai. *Callisto* are o poveste de iubire cu *Zeus* din care îl va naște pe *Arcas,* cel care va întemeia Arcadia. *Artemis* o pedepsește pe *Callisto,* prin cooperare cu *Hera*, pentru că ea și-a încălcat jurământul de castitate. Hera continuă să o chinuie din gelozie, până când Zeus o transformă în constelația *Ursoaicei*, împreună cu fiul ei *Arcas*, de unde ar fi rezultat constelațiile Ursa Mare și Ursa Mică.[12] Dar ursul nu este legat numai de *Callisto*, ci și de însăși *Artemis,* fiica lui *Zeus*, zeița fecioară, luptătoare, care ar avea una dintre etimologii ale numelui de la *arktos=urs, ursoaică* în greacă.[13] Ea oricum era o zeiță a sălbăticiei, care protejează limitele dintre natură și cultură.[14] În unele ipostaze *Artemis* era prezentată cu cap de urs, fiind așadar o zeiță ursă, fiind animalul destinat activei zeițe.[15]

Tot la greci era tradiția că de fapt constelațiile Ursa Mare și Ursa Mică l-au crescut pe *Zeus*, fiind așadar recompensate de acesta prin transformarea lor în constelații.[16] Personal tindem să dăm crezare acestei explicații, anume că Ursa Mare și Ursa Mică le-ar reprezenta pe doicile lui *Zeus*, căci numele lor este la feminin, iar calitățile de mame dedicate le sunt pe deplin recunoscute femelelor urs și în zilele noastre. Și astăzi mamele urs sunt foarte atașate de puii lor, mergând până la sacrificiul de sine pentru puii lor, fiind un exemplu pentru oameni prin devotamentul lor matern.

Mai mult, tot în mitologia greacă găsim și ideea că atât *Paris*, cât și *Atlanta* au fost crescuți în copilărie de două ursoaice.[17]Preotesele *Artemisei* erau numite „ursoaice", iar fiul lui *Callisto* ar fi dat numele unei constelații numite *Bootes*.[18] Tot Artemis era zeița care avea metamorfoza în ursoaică atunci când cobora pe pământ.[19]

De asemenea, la greci ursul este legat de zeița *Artemis*, dar și de natură prin nimfa mamă, care îl naște pe *Arkas,* frate cu *Pan*, zeul vegetației[20]. Așadar ursul este legat atât de cer, căci *Artemis* era reprezentată și de lună, dar și de natură prin rudenia lui *Arkas* cu *Pan*, trăsături pe care ursul le preia și în celelalte mitologii indo-europene, fiind legat atât de astral, dar și de pământ. Trăsăturile uraniene și chtoniene sunt vizibile foarte bine la traci, celți, daci și slavi. Etimologia greacă va fi preluată de către celți care creează o familie de cuvinte a ursului. La daci și slavi cultul ursului este strâns legat de natură și de anotimpurile ei, dar și de pădure, ca sanctuar al ursului.

Ursul celtic a făcut o veritabilă istorie în mitologia civilizațiilor indo-europene, fiind cel mai bine aspectat și lăsând urme adânci și în civilizațiile urmașilor celților. Astfel, ca etimologie ursul celtic are rădăcină greacă și sanscrită așa cum am spus și mai sus, deoarece ursul era denumit în limbile celtice după cum urmează: *artos, art, arth, arzh,*[21] dar și prin derivate, precum: *Artio*, o zeiță a sălbăticiunilor, care avea ursul drept atribut al ei, [22]zeița *Andraste* care

---

[12]*Apud* *** Zoe Petre, Alexandra Lițu, Călin Pavel, (coordonatori), *Dicționar de mitologie greco-romană. Zei, eroi, mituri,* București, Editura Corint, 2011, p. 98.
[13] *Ibidem,* p. 71.
[14] *Ibidem,* p. 72.
[15] *Cf.* Anna Ferrari, Anna Ferrari, *Dicționar de mitologie greacă și romană",* Traducere de Dragoș Cojocaru, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 864.
[16] *Ibidem.*
[17] *Ibidem.*
[18] Hans Biedermann, *op. cit.,* pp. 473-474.
[19] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), *op. cit.,* pp. 985-987.
[20] Jean Vertemont, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică, Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 52.
[21] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), *op. cit.,* pp. 985-987.
[22] Hans Biedermann, *op. cit.,* pp. 473-474.

era zeița fertilității era legată tot de urs,[23] în Irlanda era o zeiță ursoaică numită *Brighit*[24], iar la elvețieni era o zeiță numită *Artia* a cărei statuete în număr de două aveau legătură cu ursul[25]. Regele celebru *Arthur* are un nume legat tot de urs, de la *arth natu*=născut din urs, celții considerând că ursul este animalul boreal care seamănă cel mai mult cu omul. Are așadar valențe divine, regale și militare, fiind întruchiparea războinicilor.[26] De asemenea, la celți și la urmașii lor cultul ursului a fost legat și de cultul fecundității, fiind numeroase sanctuare preistorice dedicate ursilor pe teritoriul locuit de aceștia, dar avea o strânsă legătură și cu războiul.

Tot la celți, ursul are legătură cu luna și cu timpul, el fiind gardianul lumii subpământene și tatăl oamenilor, având și rol de meteorolog, căci el era legat de schimbarea anotimpurilor și a ciclurilor naturii. El este mâncător de miere, văzută ca un elixir al tinereții veșnice, de aceea el moare și renaște, fiind în același timp un animal familiar, fără a fi domestic. Denumiri legate de urs s-au păstrat foarte mult în toponimia franceză: Orcival, Orçay, în hidronimie: Ource sau există chiar sfinți catolici în număr de șase cu nume de urs.[27] Numele de *Mathgen=născut din urs*[28] se întâlnește și astăzi în regiunile foștilor celți.

Aspectul divinității ursului celtic este demonstrată și în arta celtică prin statueta numită *Monstrul din Noves* unde ursul este reprezentat ca zeu al timpului care devorează totul, mai ales viața omului.[29]

Așadar la celți ursul este și rege, zeu, monstru sau prieten al oamenilor căci împarte aceeași natură, pădure și peșteră. Pădurea era locul predilect de manifestare al druizilor, dar și al ursului care era legat de aceasta, atât ca gardian, cât și ca spirit al său guvernator, nu întâmplător au rămas atâtea denumiri în toponimia de pe teritoriul ocupat odinioară de celți/gali. Dacă ar fi să comparăm simbolul/totemul ursului celtic cu simbolul/ totemul lui în celelalte civilizații indo-europene el s-ar situa pe podium, pe un onorant loc II, după cel traco-dac care are locul I, iar pe locul III ar fi ursul slav. Vom observa că în toate cele trei civilizații indo-europene ursul are ambele valențe: uranice și chtoniene, însă numai la daci el este prezent în religia statului dac, ceea ce i-a asigurat și primordialitatea ca importanță în zorii lumii antice. Comparativ cu ceilalți de pe podium, ursul dac a avut ca loc de adorație un stat, pe când colegii lui de podium nu au beneficiat de un stat și de o religie oficială a acestui stat, de instituțiile diriguitoare ale ei.

Ursul traco-dac l-am numit astfel pentru că ursul are reprezentări și la traci, mai ales prin zeii împrumutați grecilor cum ar fi *Ares*[30]. Acesta este zeul războiului care are mantie de urs, fiind tatăl amazoanelor, adoratoare ale zeiței *Artemis*, zeița greacă foarte legată de urs. De asemenea, în arta tracică sunt reprezentate foarte mult animalele, la fel ca în toate artele indo-europene, ursul este prezent și el. Astfel, ursul este reprezentat într-o scenă de vânătoare, scenă în care el este cel vânat de un erou călăreț, deoarece ursul atacă primul. Se pare că statuia are semnificația tot de supunere a naturii sau a timpului, reprezentat/reprezentată prin supunerea ursului. Cert este că tracii aveau ca animal preferat ursul, așa cum este de părere Dumitru

[23] *Apud* Dumitru Berciu, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970, p. 209.
[24] Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale,* Ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2001, pp. 202-203.
[25] Jean-Paul Clébert, *Bestiar fabulos. Dicționar de simboluri animaliere,* traducere de Irina Pandelaș, București, Editura Artemis Cavallioti, 1995, p. 318-323.
[26] *Ibidem*, p. 323.
[27] *Ibidem*, pp. 318-323.
[28] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), *op. cit.,* pp. 985-987.
[29] Dan Grigorescu, *Druizii și lumea lor enigmatică,* București, Editura Saeculum I.O., 2003, p. 211.
[30] *Cf.* Balaci, Anca, *Mic dicționar de mitologie greacă și romană,* Ediția a II-a, București, Editura Mondero, 1992.

Berciu[31], părere pe care o împărtășim și noi, ținând cont de vastul teritoriu ocupat de traci, de munții în care cu siguranță abundau urșii, ceea ce îl făcea un simbol/totem demn de luat în seamă. Vânătoarea ursului nu se făcea din plăcere, ci din rațiuni religioase și inițiatice.

Ursul dac este vedeta mitologiilor indo-europene, fiind primul în ierarhia totemurilor echivalente din celelalte mitologii indo-europene despre care avem cele mai multe date și pe care le-am analizat în prezentul studiu.

Totemul ursului, un zoototem, a fost și el consemnat la daci, alături de cel al lupului, pentru toți tracii, dar mai ales pentru ramura lor de nord, dacii. Legătura ursului cu *Zamolxis* ar fi aceea că reformatorul religiei dacilor a făcut parte dintr-un trib care avea ca totem principal ursul, de unde i-ar proveni și numele *Zalmos*=veșmânt de piele.[32] Potrivit savantului Romulus Vulcănescu unii cercetători ar fi tradus numele lui *Zalmoxis* (cunoscut mai mult ca *Zamolxis*) drept: *zalmos*=piele și *oxis*=urs[33], numele *Zamolxis* ar fi însemnat în tracă *piele de urs.* Cert este că la daci ursul avea legătură cu riturile morții (prin hibernare), dar și ale renașterii prin trezirea la viață, după somnul hibernării. Pe lângă valoarea religioasă, chiar filosofică putem spune, ursul avea și valoare războinică.

Marele om de știință, citat mai sus, este de părere că așa cum dacii aveau războinici lupi, tot așa aveau și războinici urși, ca frății militare, care aveau totemurile mândrelor animale drept protectori și totodată patroni.[34] Tot marele om de cultură Romulus Vulcănescu explică și faptul că *Zamolxis* și *Gebeleizis* sunt „divinități gemelare dace complementare”., pentru că *Gebeleizis* s-ar traduce prin =*mâncător de miere*, deci tot *urs*.[35]

Împărtășim întru totul opinia reputatului savant Romulus Vulcănescu și suntem convinse că ursul era un totem mult mai profund decât cel al lupului, care avea o valență socială și în mod predilect, războinică, în timp ce ursul era un totem legat de astre, de viața spirituală, filosofică, mistică. De aceea el apare în legătură cu reformatorul religiei dacice *Zamolxis* și cu cultul lui. Mai mult, dacă identificăm preoții daci cu cultul ursului nu greșim căci nu oricine se preocupa de cele spirituale la daci, ci doar o elită foarte restrânsă. Deceneu era preotul cel mai cunoscut, sfătuitorul regilor daci (fiind o funcție de preot suprem și nu un personaj individual), care avea cunoștințe multiple, mai ales despre astre. Avem puține date despre totemul ursului războinic, deoarece el era sacru și de neatins în conștiința dacilor.

Sacralitatea ursului este simbolizată și în arta dacică unde este prezent. El simboliza puritatea și vița care renaște după moarte, iar tracii ar fi spus la urs=*oxis*.[36]

I. I. Rusu[37] face o veritabilă istorie a numelui lui *Zamolxis*, dar și a lui *Gebeleizis*, zeități principale ale dacilor. Astfel în opinia avizată a regretatului cercetător al istoriei antice *Zamolxe* era preot profet, ulterior divinizat, numele lui fiind legat de pământ datorită radicalului *zeme, ziame, zemlia*=pământ (este perfect adevărată și această ipoteză, pentru că denumirea de pământ cu radicalul *zam, zem* se găsește în limbile multor popoare provenite din indo-europeni cum este cazul și în cazul rusescului *zemlia*=pământ sau în cazul lituanienilor - popor baltic - care spune

[31] *Apud* Dumitru Berciu, *Arta traco-getică*, București, Editura Academiei R.S.R., 1969, pp. 168-173.
[32] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română,* București, Editura Academiei R.S.R., 1985, p. 89, p. 92.
[33] *Ibidem,* p. 93.
[34] *Ibidem,* pp. 111-113.
[35] *Ibidem,* pp. 111-112.
[36] Silviu Sanie, *Din istoria culturii şi religiei geto-dacice,* Iași, Editura Universităţii *Al. I. Cuza*, 1995, p. 114, p. 149, p. 147.
[37] I. I. Russu, *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase* în Anuarul Institutului de Studii Clasice. Vol. V., 1944-1948, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1949, pp. 1-83.

pământului *zeme* având chiar zeități ale pământului și ai lumii pământene numite *zemininkai*[38]). Etimologia lui *Gebeleizis* așa cum o vede I. I. Russu ar proveni de la radicalul *gyva*=renaștere = *leisis*, așadar *Gebeleizis* ar fi zeul învierii, deci uranian, iar despre *Zamolxis*, al cărui nume s-ar traduce prin cel care locuiește sub pământ *zem+ga+kscki*=a locui sub pământ, ar fi zeul puterilor subterane. Domnia Sa este de părere că *Zamolxis* era preotul lui *Gebeleizis* (lucru verosimil căci *Zamolxis* a fost un preot, care a reformat o religie, fondând astfel una nouă, asemeni cum *Zoroastru* a reformat religia Mazdeistă), preot care ar fi fost el însuși divinizat. *Gebeleizis* ar fi fost Zeul Soarelui, (*zaibas*=făclie) al naturii, al vegetației și al trăsnetelor, care avea legătură și cu războiul, iar *Zamolxis* ar fi identic cu *Ares*, fie este o altă ipostază a lui *Gebeleizis.* Legătura lui *Zamolxis* cu pământul rămâne și în explicațiile lui I. I. Russu care consideră că el cobora în Infern pentru a o readuce la viață pe mama sa, *Semele,* fiind echivalentul lui *Hades,* în timp ce *Gebeleizis* este echivalentul lui *Zeus*. De asemenea, *Zamolxis* ar proveni și de la manta, el fiind protectorul morților și al Cerului. Și I. I. Russu îl numește pe *Zamolxis „zeul urs"* ca o veche reminiscență a totemismului trac.[39]

Bun cunoscător al limbilor indo-europene I. I. Russu face o investigație foarte amănunțită asupra etimologiei numelui misteriosului *Zamolxis*, astfel că găsește și o rădăcină scitică *zamol*=frig, fiind frig sub pământ, dar și una tracică *zalmo*=piele și *xis*=rege, așadar *regele îmbrăcat în piele de urs*.[40]

Suntem adepții teoriei lui I. I. Russu că *Zamolxis* ar fi preotul lui *Gebeleizis* care avea legătură cu Cerul, Natura și Războiul, deoarece în toate civilizațiile indo-europene acestea erau cele trei axe ale religiei lor. Desigur că *Zamolxis* fiind preot, profet, filosof și fondator de constituții religioase la daci avea nevoie de un spațiu, unde să îl adore pe Zeul Cerului și unde să-și înfăptuiască reforma, de aceea a ales peștera ca loc de adorație. Credem că totemul ursului era al tribului său, de aceea este numit și zeul urs, căci ursul are bârlog în locuri subterane, în peșteri și reprezintă natura care moare și renaște. De asemenea, simbolul/totemul ursului îi servea reformei lui *Zamolxis* privind nemurirea, căci prin comportamentul ursului care hiberna, iar apoi se trezea la viață, demonstra că nemurirea există. Astfel, stând mult în peșteri, meditând și observând mersul naturii *Zamolxis* era desigur înveșmântat cu piei de animale, în special de urs (căci era foarte călduroasă și generoasă ca lungime), pentru a suporta frigul și umezeala din peșteri.

Despre *Gebeleizis* Victor Kernbach are mai multe ipoteze pe care le expunem, căci ele nu le exclud pe cele menționate mai sus.

1. *Gebeleizis* ar fi fost Zeul Cerului înnorat și furtunos, de aceea, el ar fi fost și Zeul Luminii, al Fulgerelor și al Furtunii, fiind o altă ipostază a lui *Zamolxis*;

2. ar fi fost un zeu uranian, patronul aristocrației militare dacice (*tarabostes*);

3. Zeu uranian al Fulgerului, divinitate supremă care s-ar fi contopit cu *Zamolxis*;

4. zeu ceresc al orizontului.[41]

Considerăm că *Zamolxis* a fost preot, profet și un veritabil filosof al dacilor, un intelectual care a reformat religia dacilor, fără a deveni zeu, la fel ca și Zoroastru, care nu a devenit zeu, religia reformată de magul Zoroastru era tot bazată pe principiile Binelui care se confruntă cu Răul. La fel și *Zamolxis,* a reformat religia lui *Gebeleizis,* fiind tot timpul legat de

[38] Agirdas Julien Greimas, *Despre zei și despre oameni. Studii de mitologie lituaniană,* Traducere de Rodica Paliga, Glosar de termeni și divinități lituaniene de Sorin Paliga, București, Editura Meridiane, 1997, p. 157.
[39] I. I. Russu, *op. cit.*
[40] *Ibidem.*
[41] Victor Kernbach, *op. cit*., pp. 213-214.

pământ și de social. Trebuia să fie legat de cel mai puternic animal din lanțul trofic din fauna dacilor, iar acesta a fost ursul, tocmai pentru a fi credibilă reforma sa. Era legat de natură, căci dacii erau pe pământ și depindeau de natură, ca orice popor antic, iar *Zamolxis* era un învățat care le-a deschis orizonturile cunoașterii, le-a dat un mobil și o idee în care să creadă, în nemurire, fiind el însuși nemuritor prin învățăturile sale, la fel ca ursul care simboliza tribul său, care murea și renăștea de fiecare dată, la fel ca și natura.

Ursul dac a fost, prin asocierea cu *Zamolxis,* cel mai înțelept și cel mai astral dintre toți urșii indo-europeni, de aceea îl clasăm în fruntea ierarhiei totemurilor spirituale ale indo-europenilor. Și astăzi în limba română lui *Zamolxis* i se mai spune Zeul Moș, la fel cum îi spunem și ursului, Moș Martin. Așadar această legătură între cei doi, există și astăzi.

Ursul slav a fost unul la fel de bine reprezentat printre urșii indo-europeni, în special cu valențe de belșug al naturii, al abundenței acesteia și al fertilității. La slavi, ursul se bucura de un respect foarte mare, făcând parte din religia totemică preistorică a slavilor de peste tot. La slavi existau chiar sărbători destinate ursului, una în luna noiembrie (30 XI) atunci când el se ducea la hibernare și una în luna martie (21 III), atunci când ieșea din hibernare, fiind legat de ritmurile fundamentale ale naturii, la fel cum era la toți indo-europenii.

La slavi ursul era considerat gardianul Zeului Pădurii, *Leșii*, care era un zeu al naturii cu aspect de bătrânel jucăuș (un fel de Moș Crăciun), el fiind nu numai zeul tutelar al pădurii, ci și îmblânzitorul animalelor, iar ursul și lupul îi erau subordonați.[42]

Tot la slavi era și Zeul *Veles*, unul dintre zeii primordiali ai acestora. Este tot un zeu al naturii fiind frate cu Zeul Soarelui, *Hors* și reprezenta un zeu al vegetației abundente, al belșugului, fiind atât un zeu al agriculturii, cât și un zeu al vânătorii, protector al animalelor, care cânta din guzlă. Era în același timp protectorul morților, fiind și stăpânul pământului, fiind înveșmântat tot în piele de urs, căci era o blană cu părul lung. Avea aceeași zi de sărbătoare ca și ursul, în data de 21 III, sărbătoarea lui fiind numită ***Komoedițe***.[43]

Veles are foarte asemănări cu *Gebeleizis* al tracilor și dacilor, care era tot un zeu al naturii întregi și *mâncător de miere,* pe când slavul *Veles* avea blană de urs și era și îmblânzitorul animalelor, un fel de Zeu al vânătorii. Faptul că avea aceeași zi de sărbătoare ca și ursul, la venirea primăverii, este un argument în plus de a afirma că pentru slavi ursul era un totem/simbol foarte important, nu întâmplător și astăzi se bucură de mare respect și este un simbol activ al unor state slave.

În Extremul Orient rus, cu precădere în Siberia și astăzi ursul este asimilat cu natura și el are o strânsă legătură cu luna.[44] De multe ori șamanii îl folosesc tot în Siberia drept vindecător.[45]

La toți slavii ursul a fost un totem/simbol cu foarte mare impact, ținea atât de natură, dar și de putere, nu întâmplător el era gardianul lui *Leșii,* de aceea de cele mai multe ori întemeietorii de state ale slavilor și-au luat nume care deriva de la urs, cum a fost cazul lui Mieszko, un cneaz întemeietor al polonezilor,[46]fiind și astăzi foarte multe nume, care îl desemnează pe urs, la toți slavii.

Așadar ursul era și este un simbol foarte important al tuturor slavilor, fiind foarte vechi la aceștia. Mai mult, datorită climei diferite din zonele ocupate de ei, au beneficiat cu siguranță de ambele exemplare pe care le-au divinizat: ursul brun în partea europeană și ursul polar în partea

[42] *Apud* Ilie Danilov, *Dicționar de mitologie slavă,* Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 144-245, pp. 143-147.
[43] *Ibidem,* pp. 251-253.
[44] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), *op. cit.,* pp. 985-987.
[45] Victor Kernbach, *op. cit.*, p. 649
[46] Ivan Evseev, *op. cit.,* pp. 202-203.

extremului Orient sau în Nord, deoarece fauna le-a asigurat ambele exemplare. Deși aveau ca totem și lupul, slavii au acordat ursului statul regal, nu lupului cum au făcut mai multe civilizații indo-europene, precum: grecii spartani, tracii, dacii, dar mai ales romanii. Slavii au dat puterea regală de reprezentare animalului din vârful lanțului trofic, fiind mult mai mare ca lupul și mult mai supraviețuitor ca acesta, deoarece este omnivor, putând supraviețui mai ușor ca lupul. În plus de aceasta, el nu a suferit o demonizare ca lupul, mai ales datorită Creștinismului, fiind un învingător și din acest punct de vedere, comparativ cu lupul. De aceea, am plasat ursul slav în top trei urși indo-europeni ca putere de simbol.

Ursul românesc

Mitologia românească a preluat totemurile dacilor lupii, urșii, cerbii, șerpii în viziunea lui Romulus Vulcănescu[47]. Ursul românesc este foarte bine aspectat în cultura populară. El are un statut benefic, este un avatar al omului, poate merge în două picioare, își face casă, are corp asemănător cu omul. El este prezentat în mitologia românească foarte legat de natură, el este atât un protector al grânelor, cât și un morar iscusit, care îl întrece pe diavol prin muncă, de aceea este răsplătit de Dumnezeu, pe care îl păzește. Are rol și de tămăduitor, alungând bolile și farmecele.

În *Colindul Ursului* care este foarte vechi se reprezintă viața și moartea, exact după hibernarea și trezirea lui. Tot în cultura populară românească era credință că părul de urs alungă relele, iar seul de urs este bun pentru vindecarea rănilor provocate de război, dar și pentru ungerea nou născuților care astfel au noroc și sănătate în viață.[48] Așadar, ursul în mitologia românească are legătură cu natura și cu protecția divină (păstrându-și astfel valența sacră de la traci și daci). El este prezent în multe rituri de iarnă și de primăvară, simbolizând și sănătatea, fertilitatea, reînnoirea naturii, puterea, fecunditatea. El este, așa cum frumos îl numește Ivan Evseev, „geamănul zoomorf al omului".[49] În România sunt diverse evenimente din cultura populară în care ursul are rol de protector, cum este *jocul ursului*, care simbolizează învierea timpului și viața care renaște la cumpăna dintre ani. *Zilele ursului* cad în Postul Mare, iar sărbătorile dedicate ursului în calendarul popular sunt *Stretenia* din data de 02 II, deci când ursul iese din hibernare și natura începe să se trezească la viață, precum și *Macoveiul* din data de 01 VIII, când natura este cea mai abundentă.[50]

Ursul românesc a păstrat așadar trăsăturile fundamentale ale ursul dacic, iar la fel ca ursul slav nu a suferit demonizări de pe urma Creștinismului, din contră a primit valențe benefice și în această religie, natura fiind domeniul regatului său, în special pădurile, în toate anotimpurile. El reprezintă protectorul celor vii, dar și a celor morți, căci viața fără moarte nu există.

Concluzii

Totemul/Simbolul **ursului indo-european** este plin de valențe sacre, fiind cel mai sacru totem/simbol dintre toate analizate de subsemnata în studiile enumerate la începutul lucrării noastre. Ursul reprezintă natura, viața și moartea, nemurirea, puterea, astrele, invincibilitatea etc. De aceea, noi toți ar trebui să acordăm un mai mare respect acestui animal, aflat astăzi în grea suferință, căci i-am distrus regatul, pădurea, i-am invadat spațiul, îl vânăm fără milă (sunt cunoscutele cazurile când puii de urs au fost prinși ca să fie ademenită mama și astfel măcelărită), ni se par prea mulți, ca și cum suntem mai importanți decât natura și legile ei. În interacțiunea cu ursul, omul greșește de fiecare dată, acest studiu se vrea o pledoarie pentru

[47] Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 130.
[48] Mitică Georgescu, George Constantin Georgescu, *op. cit.,* pp. 123-125.
[49] Ivan Evseev, *op. cit.,* pp. 202-203.
[50] *Cf.* Mihai Coman, *Mitologie populară românească, Volumul I,* București, Editura Minerva, 1986, pp. 174-183.

protejarea ursului și în găsirea unui echilibru între cei doi „gemeni”, unul antropomorf și celălalt zoomorf. Primul pas ar fi să îi redăm ursului pădurea și să-l lăsăm să fie rege acolo, astfel el își recuperează regatul și demnitatea, iar noi oamenii ne recuperăm liniștea și credem din nou în cele sacre.

BIBLIOGRAPHY

Balaci, Anca, *Mic dicţionar de mitologie greacă şi romană,* Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Mondero, 1992.

Berciu, Dumitru, *Arta traco-getică*, București, Editura Academiei R.S.R., 1969.

Berciu, Dumitru, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970.

Biedermann, Hans, *Dicționar de simboluri,* Volumul II, traducere din limba germană de Dana Petrache, București, Editura Saeculum I.O, 2002.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, (coordonatori), *Dicționar de simboluri,* Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Polirom, 2009.

Clébert, Jean-Paul, *Bestiar fabulos. Dicționar de simboluri animaliere,* traducere de Irina Pandelaș, București, Editura Artemis Cavallioti, 1995.

Coman, Mihai, *Mitologie populară românească, Volumul I,* București, Editura Minerva, 1986.

Crișan, Ion, Horaţiu, *Spiritualitatea geto-dacilor*. *Repere istorice*, Bucureşti, Editura Albatros, 1986.

Danilov, Ilie, *Dicționar de mitologie slavă,* Iași, Editura Polirom, 2007.

Danov, Hristo, M., *Tracia antică. Cercetări asupra istoriei teritoriilor trace la la Sud de Dunăre până în ţărmurile egeice, de la sfârşitul secolului al IX-lea şi până la sfârşitul secolului al III-lea î.e.n.*, Traducere de prof.univ.dr. Constantin Velichi, Prefaţă de prof.univ.dr. doc. Radu Vulpe, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis-Han,* traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Humanitas, 1995.

**** Enciclopedia civilizației romane,* Coordonator științific: Prof.univ.dr.doc. Dumitru Tudor, București, Editura științifică și enciclopedică, 1982.

Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale,* Ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

Ferrari, Anna, *Dicționar de mitologie greacă și romană”,* Traducere de Dragoș Cojocaru, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu, Iași, Editura Polirom, 2003.

Georgescu, Mitică, Georgescu, George, Constantin, *Mitologie zoocinegetică. Obiceiuri, Credințe, superstiții,* București, Editura Paralela 45, 2002.

Greimas, Agirdas, Julien, *Despre zei și despre oameni. Studii de mitologie lituaniană,* Traducere de Rodica Paliga, Glosar de termeni și divinități lituaniene de Sorin Paliga, București, Editura Meridiane, 1997.

Grigorescu, Dan, *Druizii și lumea lor enigmatică,* București, Editura Saeculum I.O., 2003.

Haudry, Jean, *Indo-europenii,* Traducere de Aurora Peţan, Bucureşti, Editura Teora, 1998.

Jordan, Michael, *Dictionary of Gods and Goddesses,* Second Edition, Facts On File, Inc, 2004.

Kernbach, Victor, *Dicţionar de mitologie generală,* Bucureşti, Editura Albatros, 1995.

Kruta, Venceslav, *Celţii,* Traducere de Maria Neculai, Prefață de Zoe Petre, București, Editura Corint, 2001.

Mansuelli, Guido, *Civilizațiile Europei vechi,* Volumul I, Traducere de Alexandra Savu, prefață și control științific de Radu Florescu, București, Editura Meridiane, 1978.

Olteanu, Antoaneta, *Dicţionar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite,* Bucureşti, Editura Paideia, 2004.

*** Petre, Zoe, Liţu, Alexandra, Pavel, Călin, (coordonatori), *Dicționar de mitologie greco-romană. Zei, eroi, mituri,* București, Editura Corint, 2011.

Roman, Luke, Roman, Monica, *Greek and Roman Mythology,* Fact On File, Inc., New York, 2009.

Russu, I., I., *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase* în Anuarul Institutului de Studii Clasice. Vol. V., 1944-1948, Tipografia „Cartea Românească", Cluj, 1949, pp. 1-83.

Sanie, Silviu, *Din istoria culturii şi religiei geto-dacice,* Iaşi, Editura Universităţii *Al. I. Cuza,* 1995.

Strechie, Mădălina, „Simbolul bovin în unele civilizaţii antice" în *Acta Centri Lucusiensis*, Nr. 5 A 2017, Revistă editată de Centrul de Studii DacoRomanistice Lucus din Timişoara, 2017, ISSN: 2343-8266, ISSN-L: 2343-8266, disponibilă la http://www.laurlucus.ro şi pe http://www.laurlucus.ro/acta-centri-lucusiensis/acl-nr-5a2017, revista indexată BDI: http://journals.indexcopernicus.com/Acta+Centri+Lucusiensis,p24782554,3.html, http://www.scipio.ro/web/acta-centri-lucusiensis,http://oaji.net/journal-detail.html?number=1904, http://www.sindexs.org/JournalList.aspx?ID=1553,http://esjindex.org/search.php?id=198, http://www.drji.org/IndexingCertificate.aspx?jid=2167, pp.44-50.

Strechie, Mădălina, „Roma Equester" în volumul colocviului internaţional: *Receptarea Antichităţii greco-latine în culturile europene, Ediţia a IV-a,* Craiova, 22-23 octombrie 2010, ******Antichitatea clasică şi noi***, Volum editat de Dana Dinu, Ilona Duţă, Mădălina Strechie, Craiova, Editura Universitaria, cod CNCSIS 130, 2011, ISBN: 978-606-14-0189-5, pp. 275-289.

Strechie, Mădălina, „The Myth/Symbol of the Wolf in Sparta, Dacia and Rome" în ***Coordonatori: Ana-Cristina Halichias, Theodor Georgescu, ***Sapientia et scientia. In honorem Luciae Wald***, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2014, 372 p., pp. 292-299, ISBN:978-606-16-0436-4, Colecţia lci: Limbi, culturi, identităţi. Strechie, Mădălina, „Vulturul brand militar antic" în volumul conferinţei internaţionale ***Creativitate, Imaginar Limbaj***, Ediţia I, 16-17. 05. 2014, Craiova, România, 2014 publicat ca: STRECHIE, Mădălina "The Eagle- A Military Brand of Antiquity" în volumul conferinţei internaţionale *Creativity, Imaginary, Language*, ***Cladiu Marian Bunăiaşu, Xenia Negrea, Alina Ţenescu (Coordinators), *Creativity, Imaginary, Language,* Editura Sitech, Craiova, 2014, ISBN 978-606-11-4381-8, pp. 97-107.

Strechie, Mădălina,"The Indo-European Symbol/Totem of the Lion" în volumul conferinței internaționale GIDNI 10/2023, volum cu titlul: IDENTITIES IN THE SPOTLIGHT. DIALOGUE IN A GLOBAL WORLD , Iulian Boldea, Cornel Sigmirean

(Editors), Section: History, Political Sciences, International Relations, Published by: ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureș, 2023, ISBN: ISBN: 978-606-8624-18-1, pp. 7-12.

***_The Gods of Ancient Greece. Identities and Transformations_, Edited by Jan Bremmer and Andrew Eskine, Edinburg, Edinburg University Press, 2010.

***_The Sanskrit Epics_. Colected Translations, Delphi Clasics, 2018, disponibil on line pe: www.dephiclasics.com.

Uehli, Ernst, *Mitologia Nordic-germană în perspectiva misterelor,* Traducere din limba germană de Magda Petculescu, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

Vertemont, Jean, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică, Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română,* Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1985.

PAINTING AND ENGRAVING IN AFRICAN NEOLITHIC

Ioana-Iulia Olaru
Prof., PhD, „G. Enescu" National University of Arts, Iași

Abstract: The article will treat the most representative painting for the entire Neolithic period, to be more precise the one from the Saharian Africa. It was not the only African area with Neolithic painting, but in the ensemble from Tassili, the artistic is complete and it is the richest. Through it had the same ritualic purpose just like in the Euro-Asian space of those times, being a magical-religious and symbolic expression of the populations from this area, art in Africa is a document for us today who believe in the conditions of local life and of the successive ethnical types. There were no relations with the artistic worlds of pre-dynastic Egypt (through some influences in this case will always exist), of the Spanish Levante, or other Mediteranean areas.

Keywords: petroglyph, genre scene, stylization, steatopygia, shamanism

Arta neolitică din Africa sahariană nu are relații, înainte de perioada istorică, cu lumile artistice ale Egiptului predinastic (deși influențe vor exista în unul dintre cele două stiluri specifice), nici cu cele din Levantul spaniol sau din alte zone mediteraneene[1].

În ciuda climatului ostil, a barierelor sale de deșerturi sau de păduri, a dispersării grupurilor umane puține, în Africa preistorică a existat Artă. După o lungă perioadă foarte aridă, în jurul anului 10 000 î.Hr., în unele părți din sudul Saharei și din estul Africii creșterea precipitațiilor a avut ca rezultat extinderea sau chiar formarea unor lacuri și râuri în această zonă anterior nepropice locuirii, acum cu o vegetație de tip mediteranean. Acest fapt a dus, spre 9 000 î.Hr., la o ocupare a Saharei de grupuri de vânători-culegători nomazi, care vor deveni păstori (tot nomazi) (păstoritul fiind mai sigur pentru asigurarea subzistenței[2]). Terenul ofertant din Sahara algeriană (lanțul muntos de la Tassili), cu pășuni și pomi fructiferi, era favorabil domesticirii vitelor. Creșterea populației s-a datorat noului stil de viață, în care omul stăpânea tot mai sigur natura[3].

În ceea ce privește Arta (pictură și gravură), datarea coboară până pe la 7 000 î.Hr. Arta preistorică din Africa – care a fost practicată aici la fel de mult ca și în Europa – este greșit redusă la frescele și gravurile din Tassili, ea putându-se descrie și în sudul Marocului sau în Libia[4], doar că la Tassili artisticul este cel mai complet și bogat. În Africa, arta rupestră a fost larg răspândită prin tradiții independente, dar există în general două tehnici principale: pictura și gravura pe stânci, prin incizie și prin ciocănire; nici petroglifele nu se aflau în peșteri subterane, adânci, ca în Europa, ci în adăposturi în aer liber sau sub stânci. Arta în Africa are scop ritualic[5], fiind expresia magico-religioasă și simbolică a populațiilor negre[6], dar scenele ilustrează în

[1] Alfred Muzzolini, in Christine Flon (ed.), *Le grand atlas de L'Art,* vol. I, – , Encyclopedia Universalis, 1993, p.23
[2] Maurizio Bonicatti, *De la naissance de l'Art à l'Egypte ancienne,* Paris, Celiv, 1995, p.30
[3] Julian Bell, *Oglinda lumii: o nouă istorie a artei,* București, Editura Vellant, 2007, p.22
[4] Marin Cârciumaru, *Mărturii ale artei rupestre în România,* București, Editura Sport-Turism, 1987, p.45
[5] Julian Bell, *op. cit.*, p.21
[6] Enzo Bernardini, *Atlas de arheologie; Marile descoperiri ale civilizaţilor antichităţii,* Oradea, Editura Aquila, 2006, p.23

același timp și condițiile vieții locale și ne oferă documente imagistice despre diversele tipuri de populații care se vor succeda în zona saharianã. Apar astfel subiecte noi, scene pline de dinamism, cu păstori și vite, dar și cu femei stând de vorbă, dansuri, procesiuni magico-religioase, bătălii între triburi, vânătoare de animale sălbatice. O pictură din stilul pastoral înfățișează vite mânate sau păzite, în care boii și vacile se disting bine, mai puțin oamenii. Dar, în contrast cu tipicul scenei, se înregistrează pentru prima dată relaxarea personajelor: poziția relaxată, cu o mână în șold[7].

Pentru pictura din Africa, se descriu câteva perioade importante, care ne vor face cunoștință și cu sferele de interes ale artistului de atunci, pentru anumite reprezentări care primau într-o perioadă sau alta.

- Perioada vânătorilor (bubalică) (8 000 – 6 000 î.Hr.) (Neoliticul timpuriu): picturi și gravuri (naturaliste) ale unei diversificate faune sălbatice, printre care Bubalus antiques (specie de antilopă cu coarne foarte lungi). Perioada bovidiană se caracterizează printr-o uimitoare aplecare spre redarea naturii, fără stilizare, schematism, simbolism. Este vorba doar despre simțul de observație în surprinderea mișcării, în subiecte animaliere: fauna domestică – boii redați cu trupuri bine proporționate, cu elegantele lor coarne curbate, în turme mânate de păstori; dar și animale sălbatice – elefant, rinocer, hipopotam, girafă, antilopă cabalină, gazelă, leu, măgar sălbatic, struț[8]. Compozițiile sunt scene de gen, expresive și grațioase – oameni reprezentați în fața unei colibe, a oalelor, tăind lemne, stând de vorbă, dansând, copii culcați[9]. Dimensiunile sunt reduse. Treptat, stilul acestei perioade devine mai puțin vioi, dar apare redarea în perspectivă[10].
- Perioada arhaică (a capetelor rotunde) (6 000 – 4 000 î.Hr.) – Algeria (Tassili) și în Libia (Tadrart Acacus): picturi zoomorfe, dar acum și umane: cu cap rotund.
- Perioada păstorilor cu care și cavalerie (a bovinelor) (4 000 – 1 200 î.Hr.) (Protoistorie). Este cea mai interesantă fază artistică, cu picturi și gravuri (naturaliste), mărturii ale existenței aici a creșterii animalelor.
- Perioada calului (1 200 î.Hr. – începutul erei noastre): abstractizare a reprezentărilor: care și personaje stilizate.
- Perioada dromaderilor (a cămilelor) (prima vârstă creștină): incizii realizate de nomazii deșertului[11].

Perioadele calului și cămilei, bine reprezentate în alte zone sahariene, sunt la Tassili mai puțin reprezentate, dar există exemple cu animale domestice, cămile (ceea ce semnalează desertificarea)[12], care de luptă[13]. În perioada carelor, stilul devine tot mai simplificat, până la geometrizarea din ultima fază, în care dimensiunile sunt reduse, iar corpul oamenilor este format dintr-un dublu triunghi[14].

În Africa de nord, în general, există două stiluri artistice diferite: unul de origine neagră – simbolic – și unul cu influențe nilotice – naturalist[15]. Iar tematic, tot două sunt preferințele

[7] David Piper, *The Illustrated History of Art,* London, Crescent Books, 1991, p.14
[8] Henri Lhote, *Frescele din Tassili,* București, Editura Meridiane, 1966, p.171-172
[9] *Ibidem*, p.172
[10] David Piper, *op. cit.*, p.14
[11] Enzo Bernardini, *op. cit.*, p.2
[12] David Piper, *op. cit.*, p.14
[13] Henri Lhote, *op. cit.*, p.174
[14] David Piper, *op. cit.*, p.14
[15] Al. Tănase, *O istorie a culturii în capodopere,* vol.I, București, Editura Univers, 1984, p.74

artiștilor de la Tassili: figurile umane (cele cu capul mare și rotund, deosebit de originale, și cele, la fel de fantastice, de femei cu cap de pasăre, identice cu cele din pictura funerară egipteană) și figurile animaliere (boi în cirezi mânate de unu-doi păstori, dar și întreaga faună savaniană).

Primele reprezentări ale perioadei bubaliană și ale perioadei oamenilor cu capul rotund sunt siluete simple, cu o linie de contur mai închisă. Picturile policrome (de mai târziu) sunt mai mari și au forme puternice. (Perioadele acestea două pot fi considerate una singură, ambele aparținând populației de vânători-culegători, iar stilistic existând caracteristici comune). Figurile umane au arme (arcuri, sulițe), sunt redate frontal și au corpul acoperit cu o rețea de linii, grile și șiruri de puncte, iar capul este încununat cu forme lunate. Figurile animaliere (ca și cele ale perioadei bubaliene) sunt de talie mare, uneori foarte mari, redate fiind în diverse postúri ale corpurilor. Ca și siluetele umane, au linie de contur. Printre ele există animale fantastice, precum și coarne și copite fără trupuri[16].

După un hiatus (perioadă în care o nouă populație s-a așezat în Sahara, acum umiditatea climei fiind potrivită creșterii animalelor: cca 6 000 B.P. – după care clima se va usca treptat și vor apărea plantele xerophile), perioada pastorală aparținând acestei populații ne-a lăsat o artă uimitoare. Vitele pictate, izolate sau în turme de până la o sută de animale, înaintează cu naturalism, oferindu-ne formele lor realiste și culorile rafinate. Contururi fin gravate înconjură localitățile de culoare. Apar acum primele compoziții: scene de gen[17].

Urmează perioada post-neolitică, în care Sahara devine foarte aridă. În artă, dispare reprezentarea vitelor, acestea fiind înlocuite cu cămile, cai, care. Vioiciunea dispare și aceasta, deși probabil scenele erau realizate de micile grupuri pastorale rămase în Sahara (fapt certificat de prezența în continuare a reprezentărilor de girafe, lei, elefanți)[18].

Pentru Arta neolitică sahariană, se descriu câteva stiluri în care reprezentările pot fi clasificate:

1. Stilul micilor personaje cu cap rotund, cu coarne şi pene
2. Stilul drăcuşorilor, cu influenţă a stilului „marţian” al oamenilor cu cap rotund
3. Stilul oamenilor cu cap rotund, perioada mijlocie (stil „marţian”)
4. Stilul evoluat al oamenilor cu cap rotund (stilul „marţian” evoluat)
5. Stilul decadent al oamenilor cu cap rotund (stil „marţian” decadent)
6. Stilul oamenilor cu cap rotund, de influenţă egipteană, perioada finală

La început, aceste stiluri – cu reprezentări umane – au personaje în ocru violet, mici, schematice, cu cap rotund, cu coarne sau pene; sunt în general nude, cu o diversitate de arme. Animalele sunt rare. Treptat, corpul oamenilor va deveni filiform, iar cromatica violet va fi înlocuită de ocru roșu, apoi evoluția stilistică va fi înspre policromie. Dimensiunile personajelor cresc, membrele sunt mai puțin liniare, dar fără diferențieri anatomice; sânii femeilor sunt suprapuși vertical. Formele au grație și accesorii detaliate: brățări pe brațe sau pe glezne, cingători, desene decorative pe piele (poate picturi sau scarificări), făcute din puncte. În general, fondurile sunt ocru galben sau ocru verzui, ocru roșu-deschis, cu contur roșu-închis. Există animale (elefanți, rinoceri, antilope cabaline, mufloni). Spre final, se înregistrează decadență artistică: dimensiunile sunt uriașe (obținându-se impact vizual), desenul este fără detalii, formele sunt greoaie, conturate cu ocru roșu.

7. Stilul vânătorilor cu trup pictat, perioada bovidiană veche
8. Stilul bovidian, personaje de tip hamitic, stil clasic

[16] Jane Turner, *The Dictionary of Art,* vol. 1, New York, Grove'Dictionaries, 1996, p.370
[17] *Ibidem,* p.372
[18] *Ibidem,* p.373

9. Stilul „judecătorilor”, perioada post-bovidiană, influenţă egipteană
10. Stilul oamenilor albi alungiţi, perioada post-bovidiană, personaje în stil liniar
11. Stilul perioadei carelor, tipul „galop avântat”
12. Stilul oamenilor bi-triunghiulari, perioada calului încălecat[19]

Ansamblul labirintic în aer liber de la Tassili (Algeria), cu adăposturi sub stâncă, este unul dintre cele mai reprezentative exemple de pictură neolitică. Frescele sugerează tridimensional spațialitatea unor peisaje populate cu păstori și cirezi de vite, într-o viziune a actualității acelor timpuri. Nu par a avea caracter magic (chiar dacă există reprezentări de magi sau divinități), ci decorează literalmente suprafețe imense, unde nu au dispunere haotică, cu elementele orientate la întâmplare, flotând în spațiu, așa ca în „sanctuarele” europene: par a fi fost realizate din plăcerea de a da viață ideilor care îi animau. Desigur, să fi fost vorba aici despre artă pentru artă nu este posibil, dar este evidentă pura plăcere a artiștilor timpului de a reproduce ceea ce vedeau. Cele 16 nivele de execuție a picturilor și gravurilor de la Tassili aparțin diferitelor epoci, fiecare cu trăsături stilistice proprii. Inclusiv vopselele diferă de la un nivel la altul; în general, ocrul roșu, albul de caolin și oxidul de manganez erau materiile prime pentru vopsele, cu toate degradeurile care mergeau de la ciocolatiu, la roșu, la galben, coborând până la tente verzui. Pulberile erau amestecate cu lianți (probabil guma de acacia și cazeina)[20]. Tehnica variază de la fluiditatea picturilor din stilul bovidian, la vopselele împăstate din stilul capetelor rotunde.

Arta de la Tassili are câteva trăsături comune:

- scenele sunt de dans, de vânătoare și de război
- subiectele sunt cele narative, pline de vioiciune, niciodată în atitudine statică, de un realism căruia nu-i lipește o tentă de mister
- un desen elegant și armonios caracterizează formele
- personajele variază: de la cele miniaturale (câțiva cm) și până la cele gigantice: 7m măsoară un grup de girafe gravate[21], un rinocer măsoară peste 8m înălțime, dar și oamenii pot fi supradimensionați: un om de 3m
- stilistic, întâlnim amplasarea neregulată (asemănare cu Paleoliticul european)
- uneori există concentrări de subiecte, alteori, suprapuneri de elemente
- cromatica este puternică și contrastantă
- materialele sunt vopsele naturale, ocruri colorate
- în general, tehnicile folosite sunt aceleași cu cele din Arta paleolitică din întreaga lume
- multe dintre frescele de la Tassili sunt gravate cu linii foarte fine și apoi pictate. (În general, în Arta neolitică din restul lumii se preferă pictura direct în culoare, fără trasarea unei linii de contur care să delimiteze localitățile de culoare.)

La Tassili, unde reprezentările umane abundă, vizibil este realismul în cazul reprezentărilor zoomorfe. Perioada bovidiană este cea în care reprezentările animaliere sunt cele care demonstrează pura plăcere de a reprezenta ceea ce releva mediul înconjurător. Boul domestic ocupă locul întâi numeric, reprezentat grupat în mari cirezi, ansamblurile fiind destul de asemănătoare între ele, dar înalta calitate artistică este relevată inclusiv în micile particularități ușor diferite de la o compoziție la alta. În rest, remarcabilă este apetența pentru armonia formelor, cu detalieri anatomice – a urechilor, coarnelor, copitelor –, dar și pentru policromia

[19] Henri Lhote, *op. cit.*, p.129, 166, 170, 196, 197
[20] *Ibidem*, p.169
[21] Enzo Bernardini, *op. cit.*, p.23

compoziției, în care dominanta este roșu, însoțit de ocruri galbene sau verzui, cu accente contrastante în cazul petelor albe. Exista un adevărat cult pentru bou, dar Sahara era o zonă cu suficientă umiditate pentru a fi prielnică vieţuirii multor animale ce apar figurate în frescele de la Tassili: hipopotami, girafe, elefanți – ca de exemplu o frescă de Auanrhet, cu trei pirogi de papură și trei hipopotami. La Jabbaren, o antilopă de 2m înălțime, cu un trup de elefant cu contur dublu (alb și roșu), reprezenta probabil o divinitate.

În general, în întreg Neoliticul, eliberat de dependența de practicarea ritualului de procurare a hranei – o dată cu trecerea de la statutul de vânător, la cel de crescător de animale –, omul va căpăta din ce în ce mai mult conștiința propriei valori, a superiorității sale asupra animalelor, care până atunci îi organizaseră viața. Este o cucerire spirituală importantă dobândirea conștiinței de sine, o dată cu aceasta suferind mutații și arta sa. Omul devine subiect important, dacă nu principal, al noilor scene narative, compoziționale acum, compoziția înmulțindu-se într-un număr neîntâlnit în Paleolitic. Lui (omului) îi sunt evidențiate, cu realism al înțelegerii, caracterele care țin de forță, agilitate. În cazul reprezentărilor umane, este vorba așadar mai mult despre un realism logic, în care stilizarea este cea care traduce idei abstracte precum forța, curajul, abilitatea, chiar însușiri morale, în detrimentul corectitudinii anatomice.

Interesantă este femeia în ocru și alb din masivul Tassili, cu capul cu două coarne mari, înconjurat de puncte; dedesubtul ei, o altă femeie, incompletă, se află sub un set de linii curbe[22]. Aceste elemente și altele ne indică faptul că arta perioadelor bubalină și cea a oamenilor cu capul rotund din Neoliticul saharian conține un puternic element șamanist, dar nu înseamnă că aceste reprezentări au fost executate de oameni în totalitate în transă, ci poate ulterior, din amintirea acelor trăiri. În perioada pastorală, elementul șamanist există mai puțin, dar redarea unor vaci cu două capete s-ar potrivi unui context de transă, iar unele scene campestre pot fi interpretate drept ritualuri[23].

În general, personajele umane sunt redate în variate postúri, cu veșminte diverse (din fibră, ori tunici lungi, șorțuri scurte) și cu forme armonioase și chiar elegante; anatomic, tipul cel mai comun este cel etiopian, dar nu exista uniformitate tipologică, multe rase vieţuiau împreună: unele profiluri au prognatism, altele sunt de europoizi[24].

Pe un grup de stânci de la Sefar, se desfășoară o operă de un înalt nivel artistic prin modernismul viziunii a două personaje – un bărbat și o femeie în mărime naturală (2,85x2,20m)[25], de un echilibru admirabil al formelor. Aparține perioadei bovidienilor. Personajul cu flori în păr este de fapt un bărbat așezat cu picioarele sub el, cu genunchii bine evidențiați, notația rapidă a conturului denotând siguranță și înțelegere a formelor. Sinteza maximă a liniilor rezumă corpul drept al femeii, colorat în ocru roșu, cu sâni grei, de mamă care a alăptat de multe ori, curbura genunchiului fiind pusă în evidență de piciorul îndoit. Tot în Sefar, în ceea ce privește personajele feminine cu arcuri, având un singur sân, se naște întrebarea despre existența amazoanelor în societatea crescătorilor de vite. O uriașă negresă cu fața acoperită de o mască aparține stilului capetelor rotunde. Din perioada decadentă a capetelor rotunde, o reprezentare umană de la Jabbaren este gigantică: are 6m înălțime și înfățișează un om cu un contur sintetic al torsului, cu două brațe și un cap rotund, cu un oval în mijloc (de unde asemănarea cu un marțian); corpul ocupă tot peretele, capul fiind pictat pe tavan. Un personaj are coif cu creastă, cu benzi roșii cu contur alb, amintind ca formă de coifurile grecești antice.

[22] Jane Turner, *op. cit.*, p.374
[23] *Ibidem*, p.373
[24] Henri Lhote, *op. cit.*, p.53
[25] *Ibidem*, p.192

Interesantă este o figură de la Ti-n-Taarift, de 208x108cm, culcată cu fața în sus, cu brațele ridicate, dar fără picioare; are un corp cilindric, colorat în alb cu contur roșu.

O capodoperă este o pictură de la Auanrhet, ce înfățișează în ocru cărămiziu un bărbat cu trupul acoperit ornamental cu o rețea cu striații albe și cu un fel de flori ce-i cresc din brațe și din pulpe; picioarele îi sunt distanțate, ca ale unui călăreț; poartă o mască alungită ce imprimă chipului o sugestie de față alungită de antilopă, cu coarne întoarse în afară și cu urechi brăzdate cu câte două dungi; aspectul este specific măștilor negre folosite la ceremoniile de inițiere din Africa Occidentală. Femeia albă de alături aparține stilului capetelor rotunde[26].

Tot la Auanrhet, pe o stâncă izolată, o altă capodoperă – numită *Doamna Albă* – se distinge prin calitățile sale picturale: este cel mai original personaj feminin din stilul oamenilor cu cap rotund (aparține perioadei evoluate – cea de influență egipteană – dat fiind forma sânilor alungiți). Femeia, înfățișată alergând (cu un picior atingând pământul și cu unul îndoit în aer), este probabil o preoteasă din cultul unui zeu agrar, ori chiar o divinitate agrară – dat fiind coarnele orizontale ce-i împodobesc capul și deasupra cărora un nor de puncte simbolizează semințele ce cad pe un câmp cu cereale și dat fiind podoabele alese cu grijă și scarificațiile punctate de pe corp (pe umeri, pe pântecele bombat, pe spate și pe sâni): linii de puncte albe alternând cu benzi roșii – în contrast cu ocrul galben al corpului conturat cu alb. Dinamismul este accentuat de franjurile care flutură din manșoane și din brasarde.

Foarte vizibile compoziții se găsesc la Tassili, de un dinamism ieșit din comun, dacă ar fi să amintim *Lupta dintre două grupuri de arcași* de la Sefar. Sau, tot de aici, o reprezentare umană din perioada decadentă a capetelor rotunde, cu o măreție pe măsura magicului acestei compoziții: ilustrarea unui cult al maternității. Personajul foarte înalt față de procesiunea femeilor care îl imploră cu brațele ridicate (pentru maternitate? pentru o naștere ușoară?) este un zeu, fapt explicat prin femeia culcată, în poziție de a naște. Ceva mai mică (cca 3m înălțime), o altă divinitate cu un ovoid în mână este implorată de personaje cu brațe ridicate. Totul alcătuiește o compoziție grandioasă, plină de mister.

Alte compoziții ne relevă scene de vânătoare cu arcul sau – într-o minunată scenă, de o bună calitate artistică în ceea ce privește execuția – vânătorii urmăresc antilope reprezentate doar prin capete. O altă compoziție importantă este cea de la Jabbaren, cu 135 de figuri cu un realism ieșit din comun, poate cea mai frumoasă din Arta preistorică. Și dimensiunea este enormă: 20m, și complexitatea scenelor este mare: gazele și antilope urmărite de arcași, o cireadă de boi atacată de arcași, păstori luptându-se, în mijloc, un rinocer rănit, cu nările pline de sânge, atacă. Sau întâlnim scene cu oameni luptându-se pentru stăpânirea turmelor, ori scene de dans; de asemenea, există scene de gen, cu ocupații cotidiene: gospodărești: femei pisând grâne în fața unor colibe conice. La Ti-nTazarift, o compoziție deosebită înfățișează o cireadă de boi redați schematizat și cu picioarele și capetele în racourci; dedesubt, personaje cu cap zoomorf, dispuse în șir, nu au picioare, dar par că dansează; alături, într-un cadru compartimentat, alte personaje dansează și ele, cromatica fiind în ocru roșu, ocru galben și alb. Tot o turmă de boi se găsește și la Jabbaren – o compoziție de o mare calitate, atât cromatic (vopsele noi sunt folosite aici – mărturie stând tente galbene, dar și verzi, violacee și chiar albastre), cât și în ce privește desenul, cu rafinament al formelor și cu fluiditate a liniei. Fresca *Boilor policromi* (amplasată pe o stâncă în aer liber) aduce în fața privitorilor specii diferite (bos africanus cu coarne curbate în formă de liră și bos brachiceros, cu coarne groase și încovoiate în față); în față, un animal sacrificat are o labă tăiată; turma este mânată de un păstor.

[26] *Ibidem*, p.187

În Sahara de est, ansamblurile reflectă o lume diferită de cea a Saharei centrale: se atestă astfel fragmentarea populațiilor, atât între Africa neagră și Africa albă, cât și între grupurile lingvistice din regiunea nilo-saharană și cea afro-asiatică. Diversitatea școlilor este ecou al varietății grupurilor sociale și al credințelor lor. O tendință generală există însă: de la o epocă înfloritoare, cu stiluri naturaliste, se ajunge întotdeauna la o decadență, cu expresii schematice simpliste[27]. De exemplu, în pictura rupestră din peștera din Masivul Uweinat (Libia), ori cea din Oaza Figuig (Maroc), animalele sălbatice și domestice au un stil artistic elementar, deși sunt ulterioare altor reprezentări (gravurile din Bardai, despre care vom vorbi mai jos)[28].

O asemănare între pictura din Africa de est și cea de la Tassili ar fi în privința elementului șamanic care face și aici ca figurile să prezinte deformări: alungiri, pilozități, poziții aplecate înainte în scenele de dans sau chiar figuri inversate (vezi asemănările cu deformările capetelor din perioada capetelor rotunde din arta saharianã). Datând din perioada de după cea a vânătorilor-culegători, o serie de picturi din Africa de est se compune din trasări cu degetul ale unor picturi groase albe (forme zoomorfe, uneori păsări, figuri geometrice[29], dansatori ritualici).

În Africa de sud, în lucrările ulterioare celor paleolitice, mai primitive, se dezvoltă o manieră emfatică, adesea redând bătălii tribale, triburi sau rase (chiar europeni albi), identificabile cromatic. Acest stil este regăsit, cu anumite varietăți, din zonele sudice și până în cele estice ale Africii, dar se întâlnește foarte rar în Africa centrală sau de vest[30]. Un exemplu este o pictură bine păstrată în peștera Chimanimani (Zimbabwe), care înfățișează o scenă magică, cu un dans ritualic, ori poate o scenă de luptă, dacă privim figura mare a bărbatului redat într-un profil perfect, cu pene pe umeri și care ține arme: un arc (lance?) în mâna ridicată în sus și săgeți în cealaltă. Personajele (roșii-brune) sunt redate dinamic, falusul orizontal la bărbat și steatopigia femeii fiind caracterisici ale grupului boșiman)[31]. O pictură pe stâncă, lângă Rusape (Rhodesia), datează de acum 5 000 de ani. Înfățișează o scenă funerară, în care un personaj de mari dimensiuni, de rang înalt probabil, este pregătit pentru a fi depus în mormânt: are corpul bandajat și poartă o mască de antilopă. Dedesubt, cu genunchii ridicați, soția acestuia, probabil, îl plânge sau se pregătește să-l însoțească în lumea de dincolo. Liniile ondulate simbolizează râul, apa care desparte lumea de aici de cea de dincolo. Numeroase personaje aduc ofrande[32].

În Cornul Africii, Complexul *Laas Gaal* (Somalia) cuprinde picturi rupestre datând din 9 000 – 3 000 î.Hr., intrate în atenția internațională în anul 2002: similare picturilor din Lascaux, acestea înfățișează animale (de exemplu, lupi, girafe)[33].

În Africa, compoziția apare și în gravură (nu doar în pictură) în Neolitic – de exemplu, grupuri de figuri umane incizate cu ciocanul sau cu dalta au fost găsite la Tassili[34]. Tot aici, pe malul drept al uedului Timenzuzin, o reprezentare a unui elefant pe un perete din marele adăpost este una dintre cele mai vechi gravuri (aparține perioadei bubalului – antilopa africană)[35].

În Africa, de menționat sunt gravuri naturaliste: boi în perspectivă răsucită – capul de la Maia Dib – sau față în față, alături de girafe – Uadi Masauda[36]. În gravura de la Mathendous, în

[27] Alfred Muzzolini, in Christine Flon (ed.), *op. cit.*, p.22
[28] Maurizio Bonicatti, *op. cit.*, p.31
[29] Jane Turner, *op. cit.*, p.374
[30] David Piper, *op. cit.*, p.14
[31] *Les grands maîtres de la peinture*, Paris, Hachette, 1989, p.23
[32] *The Larousse Encyclopedia of Mythology*, Chancellor Press, London, 1994
[33] CK, in Stephen Farthing (ed.), *Istoria artei. De la pictura rupestră la arta urbană*, București, RAO, 2020, p.17
[34] Enzo Bernardini, *op. cit.*, p.23
[35] Henri Lhote, *op. cit.*, p.181
[36] Marin Cârciumaru, *op. cit.*, p.46-48

stilul bubalin naturalistic, un bou este urmărit de doi oameni cu coroane cu coarne (80cm lungime)[37]. În Africa, cele mai frumoase gravuri din Sahara apar pe stânci silicioase roșiatice, de exemplu în Bardai (Ciad): stânci acoperite cu reprezentări animaliere (bivoli, rinoceri, elefanți) realizate într-un stil naturalist, foarte vioi, cu stilizări expresive (urechea în formă de fluture a unui elefant)[38]. În Nubia abundă gravurile într-un stil dur, reprezentate fiind în special bovidee, amestecate cu compoziții faraonice[39].

Tot în Africa, gravură rupestră neolitică este de menționat și în Egipt: în sectorul Kosha, stânga Nilului: un remarcabil ansamblu cuprinde bovine, mufloni, rumegătoare cu coarne în formă de liră, cu corpul redat în profil și capul din față[40].

Stilul picturii neolitice din Africa de nord (până în Africa centrală) este asemănător celui european (franco-cantabrian) și ilustrează lupta cotidiană pentru supraviețuire – în compozițiile în care reprezentările umane anturează pe cele animaliere. Vizual, o geometrizare angulară este caracteristică.

În Africa de sud (în țări precum Zambezi, Transvall, Capetown), stilul evidențiază o mai mare stabilitate a condițiilor de mediu, tradusă vizual prin reprezentări antropomorfe mai realiste, cu forme curbe, dinamice, mai apropiate de anatomia umană, redate în diverse și multiple atitudini; compozițiile sunt bine individualizate și diferențiate tematic (scene de dans, de vânătoare).

BIBLIOGRAPHY

Bell, Julian, *Oglinda lumii: o nouă istorie a artei,* Bucureşti, Editura Vellant, 2007, trad. Bogdan Lepădatu, Tania Siperco

Bernardini, Enzo, *Atlas de arheologie; Marile descoperiri ale civilizaţilor antichităţii,* Oradea, Editura Aquila, 2006, trad. Elena Rotaru

Bonicatti, Maurizio, *De la naissance de l'Art à l'Egypte ancienne,* Paris, Celiv, 1995

Cârciumaru, Marin, *Mărturii ale artei rupestre în România,* București, Editura Sport-Turism, 1987

Flon, Christine (ed.), *Le grand atlas de L'Art,* vol. I, – , Encyclopedia Universalis, 1993

Les grands maîtres de la peinture, Paris, Hachette, 1989

Lhote, Henri, *Frescele din Tassili,* București, Editura Meridiane, 1966, trad. Modest Morariu

Piper, David, *The Illustrated History of Art,* London, Crescent Books, 1991

Stephen Farthing (ed.), *Istoria artei. De la pictura rupestră la arta urbană*, București, RAO, 2020

Tănase, Al., *O istorie a culturii în capodopere,* vol.I, București, Editura Univers, 1984

The Larousse Encyclopedia of Mythology, Chancellor Press, London, 1994

Turner, Jane, *The Dictionary of Art,* vol. 1, New York, Grove'Dictionaries, 1996

[37] Alfred Muzzolini, in Christine Flon (ed.), *op. cit.*, p.22
[38] Maurizio Bonicatti, *op. cit.*, p.31
[39] Alfred Muzzolini, in Christine Flon (ed.), *op. cit.*, p.22
[40] Marin Cârciumaru, *op. cit.*, p.46-48

RESILIENCE TO HYBRID THREATS - A WISH OF THE NATO MEMBER STATES

Diana Chiș-Manolache
Assoc. Prof., PhD, "Carol I" National Defence University

Abstract: Hybrid threats play an important role when it comes to the attention of military and political strategists nowadays. It is clear that this type of threats is extremely volatile and complex, involving both conventional and asymmetric components, and involving both elements of organised criminality as well as weapons of mass destruction, together with chemical, biologic, radiologic and nuclear weapons. More than this, all these components, used against state/ non-state actors erodes their functionality and exploits their vulnerabilities in a manner in which they become non-functional cannot achieve their goals.
The actors' resilience before this types of threats is an objective of all the member countries of NATO, each of these actors conceiving for themselves plans and strategies for counter action.

Keywords: national defense, resilience, conflicts, security environment, hybrid threats.

Introducere

În perioada actuală, securitatea şi apărarea naţională sunt domenii dinamice, asupra cărora acționează o gamă largă de fenomene, schimbări, competiții care determină necesitatea existenței unei focalizări sporite a decidenților politici, militari și numai asupra acestora. Riscurile și amenințările la adresa securității statelor sunt multiple, sursele de generare, planurile de manifestare, caracteristicile și impactul acestora aparținând unei game diverse. În acest sens, riscurile şi ameninţările în materie de securitate şi apărare trebuie să fie extrem de bine manageriate, la nivelul statelor, astfel încât acestea să poată întreprinde toate măsurile care se impun pentru prevenirea, limitarea, contracararea și neutralizarea acestora.

Toate statele sunt profund interesate de garantarea şi de promovarea intereselor lor fundamentale, care pot fi oricând amenințate sau atacate nu numai din punct de vedere militar, ci și din alte puncte de vedere, precum cel economic, politic, informațional, biologic etc. Toate aceste amenințări nu fac altceva decât să afecteze interesele naționale, să perturbe starea de securitate a statului și să genereze luarea de măsuri sporite, la nivelul statelor.

Este evident faptul că securitatea unei persoane, sau chiar a unei comunități ori a unui stat nu se referă la absenţa pericolelor, a riscurilor și a amenințărilor, ci la elaborarea și impunerea unui ansamblu coerent de metode, modalități şi procedee de gestionare a riscurilor şi ameninţărilor de orice natură.

De-a lungul timpului, mediul de securitate a fost „perturbat" de o gamă largă de amenințări, pe care actorii le utilizau pentru a-și impune voința asupra adversarului, amenințări care combinau acțiuni convenționale, specifice forțelor regulate, cu acțiuni neconvenționale, executate de forțe neregulate. Acțiunile de tip hibrid a existat încă din cele mai vechi timpuri, însă conceptul de amenințare hibridă este unul relativ recent, concept asupra căruia teoreticienii din domeniul securității și-au îndreptat atenția după anul 2000.

Având în vedere volatilitatea, incertitudinea, complexitatea și ambiguitatea care caracterizează mediul de securitate actual, se impune ca actorii statali să dispună măsuri ferme și

complete astfel încât să poată preveni acțiunile de tip hibrid care pot să atenteze la securitatea națională a acestora și să sporească reziliența națională în fața unor astfel de acțiuni.

Considerații despre amenințarea de tip hibrid

Conceptual, amenințarea hibridă incubă un melanj sofisticat de fapte și acțiuni realizate fără restricție. "O amenințare hibridă este caracterizată prin conducerea descentralizată, activităţi militare şi non-militare simultan întrebuinţate, combinarea tradiţionalului, asimetricului, acţiunilor teroriste şi metodelor criminale disruptive, condiţiilor de mediu operaţionale complexe, toate cu intenţia de a folosi timpul şi spaţiul pentru a realiza decizia adecvată situaţiei" [1].

În doctrina americană, amenințarea de tip hibrid a fost adoptată în 2011, fiind definită ca o "combinație diversă și dinamică de forțe regulate, forțe neregulate, elemente criminale sau o combinație a acestor forțe și elemente unificate pentru a obține efecte în interes comun".[2]

Mai mult decât atât, amenințarea hibridă constituie multitudinea de fapte pe care un adversar statal sau non-statal o realizează, în mod simultan, utilizând elemente de o mare diversitate, care aparțin sferei convenționale, dar și asimetrice, elemente ce includ terorismul, dar şi criminalitatea organizată. Toate acestea, augmentate de mijloace non-militare, sunt condensate într-o forță distinctă, utilizată pentru a-și atinge obiectivele.

În studierea conceptului de amenințare hibridă este absolut necesar să fie luat în considerare faptul că această tipologie de amenințări din mediul operațional actual se manifestă în mai multe planuri, cel acțional și cel organizațional fiind cele în care sunt relevate extrem de bine.

Analiza amenințărilor hibride din perspectivă acţională pune în evidență utilizarea atât a mijloacelor convenționale, cât și a celor neconvenționale, în vederea atingerii obiectivelor stabilite. Natura inamicului, mediul, vulnerabilitățile, determină trecerea de la convențional la neconvențional și invers.

Din perspectivă organizațională, actorii care pun în fapt aceste amenințări sunt atât cei statali, cât și cei non-statali, ceea ce înseamnă că, importantă este structura forțelor care aplică amenințările hibride, aceasta fiind la rândul său una de tip hibrid. Cel mai adesea, forțele sunt compuse din forțe regulate, neregulate, forțe speciale, dar și specialiști în anumite domenii (informațional, psihologic, politic etc).

La nivel național, conceptul de amenințare hibridă este explicat în Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării 2015-2019 (valabil și pe perioada de valabilitate a Strategiei Naționale de Apărare a Țării 2020-2024), acesta fiind definit astfel: „AMENINŢARE HIBRIDĂ: acea amenințare din partea unui adversar statal sau non-statal (indivizi, grupări), care utilizează conjugat şi într-o manieră adaptativă (rapid, dinamic) metode şi mijloace convenţionale şi neconvenţionale (de ordin politic, militar, diplomatic, economic, cibernetic, informaţional etc.) pentru a-şi realiza obiectivele stabilite." [3]

De asemenea, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 pune în lumină, din punct de vedere al evoluţiilor în planul securităţii la nivel global, evoluțiile tehnologice care determină riscuri majore, astfel: „atacuri cibernetice, activități din domeniul informațional (acţiuni ostile/de influenţă derulate în spaţiul public, dezinformare, răspândirea de ştiri false) și posibilitățile perturbatoare ale utilizării unor tehnologii de uz civil în acţiuni asimetrice şi hibride". [4]

Mai mult, actuala strategie punctează „comportamentul agresiv al Federației Ruse, acțiunile de militarizare a regiunii Mării Negre și de tip hibrid desfășurate de acest stat, ce au ca scop menținerea unui climat tensionat și de insecuritate în zona apropiată țării noastre" [5],

aspecte care, conform documentului menționat, nu fac altceva decât să motiveze decidenții din țara noastră să se concentreze pe dezvoltarea și consolidarea capabilităților de descurajare și apărare astfel încât să poată fi realizată capacitatea de contracarare a acțiunilor hibride.

Reziliența – un deziderat al oricărui actor statal

Etimologic, termenul *reziliență* provine din limba franceză, *resilience*, care înseamnă rezistență. Conform Dicționarului explicativ al limbii române, reziliența reprezintă „Mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin șoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic efectuat pentru ruperea la încovoiere, prin șoc, a unei epruvete și valoarea inițială a ariei secțiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă" sau „Capacitatea cuiva de a reveni la normalitate după suferirea unui șoc (emoțional, economic etc.)." [6] Așadar, cuvintele cheie pe care le putem identifica sunt *șoc* și *revenirea la normalitate*. Dacă discutăm despre reziliența unui stat sau despre reziliența în domeniul securității și apărării, atunci lucrurile sunt mult mai nuanțate și capătă diferite valențe. În domeniul securității, utilizarea acestui concept este una destul de recentă, fiind încă în centrul interesului pentru cercetătorii domeniului. Cu o definiție încă în construcție, conceptul de *reziliență* este deseori utilizat, fiind alăturat în multe studii amenințării de tip hibrid, mai exact în partea care se referă la contacarearea acesteia. Există numeroase definiții ale conceptului, un exemplu fiind următorul: Reziliența este „capacitatea oamenilor, a societăților sau a statelor de a supraviețui șocurilor și crizelor majore, de a-și menține funcțiile vitale, de a limita impactul asupra propriei funcționări și de a se perfecționa în urma acestei experiențe." [7]

Mai mult decât atât, în Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024, termenul de reziliență este utilizat destul de frecvent, apărând de 16 ori pe parcursul documentului. „Conceptul de rezilienţă a României este abordat în dublă-cheie: capacitatea inerentă a entităţilor - indivizi, comunităţi, regiuni, stat - de a rezista şi a se adapta articulat la evenimente violente, cauzatoare de stres, şoc, dezastre, pandemii sau conflicte, pe de o parte, şi capacitatea acestor entităţi de a reveni cu celeritate la o stare funcţională, de normalitate, pe de altă parte." [8]

Totodată, conceptul de reziliență este definit și în documentele programatice la nivel departamental în domeniul apărării. De exemplu, în Strategia Militară a României din anul 2016 conceptul este definit ca „abilitatea Sistemului Naţional de Securitate de a rezista unui atac și de a-și reveni în urma acestuia, dezvoltând capabilități suficiente de a anticipa și a contracara o amenințare, de a asigura condițiile de victorie și soluțiile optime de răspuns" [9], iar în Strategia Militară a României din anul 2021 acesta apare printre atributele care caracterizează postura Armatei României, reprezentând „capacitatea de a rezista la o lovitură, a-și reveni rapid și a riposta decisiv", dar și „capacitatea forțelor de a absorbi șocuri cinetice și noncinetice asociate acțiunilor specifice conflictului militar, convențional și hibrid, inclusiv de a lupta în mediul CBRN, electromagnetic și cibernetic degradat. În esență, reziliența militară reprezintă abilitatea instrumentului militar de a constitui forțe credibile și de a desfășura cu succes operația de apărare, chiar și în condițiile realizării surprinderii de către adversar". [10]

Consolidarea rezilienței în fața amenințărilor hibride

Având în vedere toate aceste aspecte, conceptul de reziliență presupune multidimensionalitate. Amenințarea hibridă este una care implică multiple dimensiuni, deci apărarea împotriva acestei amenințări este, de asemenea una multidimensională. Actorii statali trebuie sa întreprindă toate demersurile posibile pentru a rezista în fața unei amenințări hibride, pentru reuși să gestioneze toate efectele pe care aceasta le poate produce, pentru a o combate și pentru a se recupera în urma efectelor acesteia. Ca atare, sporirea rezilienței presupune dezvoltarea capabilităților militare și nonmilitare ale statului destinate să asigure posibilitățile de

combatere și de recuperare împotriva amenințărilor de tip hibrid. Așadar, întărirea rezilienței presupune o serie de măsuri pe toate palierele și în toate domeniile, nu numai în sfera militară. Aceste măsuri trebuie să vizeze domeniile aferente componentelor incluse de amenințările hibride: contraterorismul, protecția infrastructurilor critice, protecția civililor, securitatea comunicațiilor, apărarea cyber etc.

Având în vedere instrumentele de putere de la nivelul oricărui actor statal – diplomatic, informațional, militar, economic, civil, în vederea consolidării rezilienței statului, fiecare dintre acestea, trebuie să adopte măsuri concrete prin care să se realizeze acest lucru. De asemenea, utilizarea în mod integrat a acestor instrumente de putere, cu ponderi diferite, având în vedere acțiunile agresorului intră în responsabilitatea guvernului care trebuie să contracareze amenințarea de tip hibrid.

Deși amenințările de tip hibrid implică utilizarea instrumentelor de putere în manieră integrată, instrumentul militar rămâne unul primordial deoarece acesta deține capabilități importante în identificarea componentelor amenințărilor hibride, realizează descurajarea, reacționează la acțiuni de tip hibrid și de asemenea, poate să diminueze efectele unei agresiuni de tip hibrid. Forțele armate dispun de o capabilitate extrem de importantă, și anume aceea de a realiza descurajarea. În acest sens, la nivelul fiecărui stat trebuie să se identifice în mod real cele mai probabile și cele mai periculoase amenințări la adresa securității naționale. Totodată, forțele armate trebuie să fie capabile să identifice amenințările hibride, să respingă acest tip de agresiuni și să reacționeze coerent în fața acestor tipuri de atacuri. În egală măsură, acțiunile de descurajare, precum și cele de răspuns în fața amenințărilor hibride implică un proces de planificare extrem de riguros, dar și implementarea măsurilor, în mod coordonat, în toate domeniile aferente statului (politic, economic, militar, social, de informații, infrastructură), apelând la toate instrumentele de putere ale statului care să fie pregătite adecvat și care să acționeze într-o manieră integrată.

La nivelul NATO, contracararea amenințărilor hibride reprezintă un centru de interes strategic, existând numeroase instituții care au rolul de a analiza și de a elabora strategii fiabile în acest sens.

Cei trei piloni – pregătire, descurajare și apărare împotriva amenințării hibride constituie baza pe care se susine strategia organizației de gestionare și combatere a amenințării hibride. Etapa de pregătire, cea mai consistentă de altfel, cuprinde acțiuni de colectare a informațiilor, dar și de schimb de informații cu statele membre, în vederea identificării premiselor/unei agresuni hibride. Totodată, tot în cadrul acestei etape, statele membre primesc sprijin în identificarea propriilor vulnerabilități și în întărirea rezilienței naționale. Pilonul de descurajare arată că „Alianța își îmbunătățește capacitatea de reacție politică și militară, precum și capacitatea sa de a desfășura forțe adecvate la locul potrivit la momentul potrivit”. Pilonul denumit apărare se materializează în cazul în care descurajarea eșuează, iar NATO își va adapta și va încuraja permanent eforturile „pentru a putea reacționa într-un mod rapid și agil, oricând și oriunde este nevoie.” [11]

CONCLUZII

Amenințările hibride nu sunt apărut recent în mediul internațional de securitate. Acestea, sub diferite forme, au existat de-a lungul timpului, configurația acestora fiind întotdeauna complexă și adaptată vulnerabilităților actorului țintă, în vederea afectării funcționalității acestuia.

În secolul nostru, contracararea amenințărilor hibride reprezintă un deziderat al tuturor actorilor statali, cu atât mai mult al celor care sunt membrii ai NATO. Totuși, înainte de a se putea realiza acest deziderat, conceptul de amenințare hibridă trebuie foarte bine analizat și înțeles de către decidenții naționali deoarece numai în acest fel se poate dezvolta acel instrument puternic, eficient și robust care să sprijine previzionarea unor situații critice viitoare, planificarea manierei de rezolvare a acestora și calibrarea acțiunilor pentru prevenirea apariției în viitor.

De aceea, combaterea acestor tipuri de amenințări trebuie să fie foarte bine proiectate, astfel încât abordarea acestora să se realizeze într-o manieră proactivă, înainte ca acestea să devină agresiuni propriu-zise. Acest lucru necesită o strategie extrem de bine realizată, care să implice utilizarea tuturor instrumentelor de putere ale statului, în acțiuni care vizează toate palierele aferente actorului statal – politic, militar, economic, social, informații, infrastructură, în vederea atingerii tuturor obiectivelor necesare realizării scopului final.

BIBLIOGRAPHY

[1] GLENN, Proceedings from the 2009 Hybrid Warfare Conference, p. 7;

[2] Fleming, Brian P, *Hybrid threat concept: contemporary war, military planning and the advent of unrestricted operational art*, United States Army Command and General Staff College, 2011 disponibil la https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a545789.pdf;

[3]Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării, disponibil la https://www.presidency.ro/ro/presa/securitate-nationala-si-aparare/ghidul-strategiei-nationale-de-aparare-a-tarii-pentru-perioada-2015-2019;

[4],[5],[8]Strategia Națională de Aprare a Țării 2020-2024, disponibil la https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf

[6] https://dexonline.ro/definitie/rezilienta;

[7] Cristina Bogzeanu, „Resilience: concept, approaches and implications", Strategic Impact Nr. 3-4/2017, „Carol I" National Defence University Publishing House, Bucharest, p. 51, disponibil la https://cssas.unap.ro/en/pdf_periodicals/si64-65.pdf,

[9]Strategia Militară a României 2016, disponibil la https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/182367;

[10] Strategia Militară a României 2021, disponibil la https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/08/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI-1.pdf;

[11] NATO's response to hybrid threats, disponibil la https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics 156338.html.

ASPECTS OF SOCIAL AND POLITICAL RELATIONS IN NORTHERN LOWER DANUBE AT THE END OF THE 6TH CENTURY REFLECTED IN LITERARY SOURCES

Ștefan Lifa, Alexandru Fodor
Lecturer, PhD, West University of Timișoara, MA Student, West University of Timișoara

Abstract: The settlement of the Avars north of the Lower Danube in the second half of the 6th century led to an increase in the pressure exerted on the Danube frontier of the Empire in the following decades. Although the Avar khaganate did not have the attributes of a state in every sense of the word, it managed to integrate ethnically and religiously diverse groups relatively harmoniously, as evidenced by the sources. By studying the sources, the article aims to analyse the dynamics of the social and political relations in the region at the end of the 6th century both between the Avars and the other ethnic elements of the khaganate, as well as in their interactions with the Empire. The Avars are, naturally, the dominant political factor within the khaganate, their organisation and functioning bearing many similarities to those of the Huns. A novel aspect related to the Avar confederation is given by the important place occupied by the Slavs and their complementary relationship with the Avars. On the whole, the various component populations of the khaganate, including the natives, coexisted peacefully. The study also analyses mentions from sources that attest to the presence of chieftains of certain ethnicity at the head of different ethnic groups. Examples in this regard are the Turko-Mongol Bokolabras who had under his command a group of Gepids, or the Germanic Ardagast who was in charge of a Slavic group. This indicates a usual policy within the khaganate which implied supervising some ethnic groups using chieftains belonging to different ethnicities than those of supervised groups.

Keywords: Avars, Khaganate, Slavs, Bokolabras, Ardagast, northern Lower Danube.

A doua jumătate a secolului al VI-lea a adus o schimbare semnificativă din punct de vedere politic pentru regiunea de la nordul Dunării de Jos. A însemnat înlocuirea unei dominații gepide de aproximativ un secol cu una avară. Așa cum o arată izvoarele, nou formatul khaganat avar va avea o relație predominant conflictuală cu Imperiul în primele decenii ale existenței sale. Deși în cazul khaganatului avar nu putem vorbi despre un stat în adevăratul sens al cuvântului, formațiunea politică avară era una care oferea o structură complexă. Structură în care avarii reprezentau doar vârful piramidei și care integra în mod simbiotic elemente diverse din punct de vedere etnic. Având în vedere faptul că majoritatea izvoarelor care tratează această perioadă provin din surse imperiale, este inevitabil ca informațiile despre subiectul abordat să fie plasate în contextul interacțiunilor khaganatului cu Imperiul.

Popor de călăreți nomazi din Asia Centrală, avarii erau un grup turco-mongol care a preluat acest nume de la așa-numiții Juan-juan[1], a căror confederație a fost distrusă de khaganatul

[1] Juan-juan (insecte care mișună) erau numele dat avarilor originali de către chinezi. Juan-juan au format o confederație tribală puternică în secolele IV-VI în Asia Centrală.

Göktürk în 552[2]. Avarii migrează spre Europa, ajung în regiunea Dobrogei și a Moesiei și iau primul contact cu Imperiul în timpul lui Iustinian (558)[3], când cer dreptul de a se așeza ca federați pe teritoriul Imperiului. În 559 ajung la un acord care prevede că vor menține ordinea printre populațiile barbare de la granița de nord a Imperiului în schimbul unor subsidii anuale. Colaborarea a decurs inițial bine, după cum arată și Menander Protector (*Fragmente*, 5)[4]. Avarii au învins și subordonat relativ rapid populațiile turco-mongole și slave de la nordul frontierei romane, dar și pe gepizi în alianță cu longobarzii. Menander (24, 25)[5] descrie abordarea dură a khaganului avar Bayan la negocierile cu regele longobard Alboin, una menită să-i asigure o poziție cât mai avantajoasă în viitoarea alianță. Tactica a funcționat, avarii au jucat rolul principal în această alianță, fapt dovedit și de preluarea de către avari a arealului ocupat anterior de gepizi în Pannonia. Neînțelegerile ulterioare cu longobarzii i-au determinat pe aceștia din urmă să plece spre Italia. Avarii au întemeiat un khaganat cu centrul în câmpia pannonică și au devenit factorul politic dominant în regiune sub Bayan I (565-602).

Un rol important în această confederație l-au avut triburile slave aliate ale avarilor. Slavii sunt originari din zona mlaștinilor Pripet[6], de unde se extind în regiunile învecinate începând cu secolul al II-lea. Din secolul al VI-lea expansiunea lor se accentuează în toate direcțiile ajungând și în regiunea Dunării de Jos. Sunt menționați de Iordanes (*Getica*, 119)[7] care îi împarte în trei ramuri: sclavini, anți și veneți. Procopiu din Cezareea (*Despre Războaie*, V, 27, 1-2)[8] distinge doar două, sclavini și anți, când vorbește despre mercenarii slavi și bulgari participanți la războiul lui Iustinian de recucerire a regatului ostrogot. Slavii au acționat în general fie ca federați ai Imperiului, fie ca aliați ai popoarelor turco-mongole[9]. Aceasta nu i-a împiedicat să efectueze și invazii pe cont propriu. Începând cu 518 (sau chiar 517) izvoarele atestă expedițiile de jaf aproape anuale ale slavilor (singuri sau împreună cu bulgarii) în provinciile balcanice, ajungând chiar până la periferia Constantinopolului. Nu vom detalia asupra istoricului invaziilor slave din această perioadă. Multiple surse le menționează, de la Marcellinus Comes (*Cronica*, 517, 530) până la Procopiu din Cezareea (*Despre Războaie*, VII, 13, 24-25; 14, 1-6, 32-34; 31, 1-8; 40, 5, 31-45; *Istoria secretă*, 18, 20; 21, 27; 23, 6)[10]. Este posibil ca invaziile timpurii menționate de Comes și de Procopiu să nu fie opera slavilor, dacă avem în vedere curentul de opinie care îi consideră pe anți drept un grup care nu aparținea slavilor. Conform acestuia anții erau un grup eterogen de populații nomade și seminomade care cuprindea în principal elemente alane și turco-mongole (bulgari, utriguri, cutriguri)[11]. Acest lucru ar plasa debutul raidurilor

[2] Roux Jean-Paul, *Asia Centrală*, trad. Postelnicu Pop Lucia [ed. orig. *L'Asie centrale: Histoire et civilizations*, Paris, Fayard, 1997], București, Artemis, 2007, pp. 118, 125-126.
[3] Gregory Timothy E., *O istorie a Bizanțului*, trad. Dumitru Cornelia [ed. orig. *A History of Byzantium*, Second Edition, Blackwell, New York, 2010], Iași, Polirom, 2013, p. 156.
[4] Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, pp. 509, 511.
[5] *Ibidem*, p. 513.
[6] Kinder Hermann, Hilgemann Werner, *Atlas de istorie mondială volumul 1: De la începuturi până la Revoluția Franceză*, trad. Moroiu Mihai [ed. orig. *Atlas Weltgeschichte: Von den Anfängen bis zur Französischen Revolution*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co KG, 1964], București, RAO, 2001, pp. 110-111.
[7] Iordanes, *Getica*, p. 34.
[8] Mihăescu, *op. cit.*, p. 437.
[9] Gregory, *op. cit.*, p. 159.
[10] Mihăescu, *op. cit.*, pp. 367, 369, 439, 441, 445, 447, 451, 457, 459.
[11] Teodor Gheorghe Dan, "Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI-VII d.H.", *Arheologia Moldovei*, XVII, 1994, p. 225.

slave la un moment ulterior, în timpul domniei lui Iustinian. În orice caz, se încheiau frecvent tratate de federați cu slavii, încălcate constant de aceștia. Luptele frecvente dintre triburile slave, potrivit lui Procopiu (*Despre Războaie*, VII, 14, 7)[12] au diminuat de multe ori impactul atacurilor slave. După apariția avarilor în regiune devin afiliați acestora. Totuși, vor exista și facțiuni care nu vor recunoaște autoritatea avarilor, precum cea a lui Daurentios, împotriva căreia avarii vor întreprinde o campanie de represalii. Treptat khaganatul evoluează spre o comunitate avaro-slavă[13] în care avarii ocupă locul dominant, iar slavii care preferă văile și câmpiile formează clasa de agricultori. Simbioza avaro-slavă se manifestă și pe plan militar, avarii fiind călărești, iar slavii furnizează trupele de infanterie[14].

În ceea ce privește societatea avarilor, ea are toate caracteristicile popoarelor turco-mongole. Euagrios Scolasticul (*Istoria Bisericească*, V, 1)[15] îi descrie ca fiind în rândul populațiilor care locuiesc în căruțe. Menander (28) îl menționează în repetate rânduri pe conducătorul avar din acea perioadă, Bayan I, dar precizează și că puterea acestuia nu era absolută, deciziile majore fiind discutate în adunare[16]. Parcurgând cronica lui Menander, observăm că interacțiunile avarilor cu romanii seamănă foarte mult cu cele avute de huni cu imperiul. Cele două popoare sunt similare în privința lipsei de scrupule când venea vorba de scopuri, a nerespectării acordurilor încheiate. Teofilact Simocatta (*Istorii*, I, 3) îi numește simplu *neamul cel mai necredincios și nesățios dintre toate cele care duc o viață nomadă*[17], afirmație confirmată în *Strategikon* al lui Mauricius (XI, 2, 4)[18]. Această lucrare scrisă la începutul secolului al VII-lea oferă o descriere mai detaliată a avarilor. În primul rând, *Strategikon* (XI, 2, 1-3) face distincția între diferitele grupuri ce compun confederația avară[19]. Astfel, autorul deosebește elementele migratoare sedentarizate slave și germanice, despre care spune că nu au o conducere unificată și nu etalează tactici de luptă sofisticate, de cele turco-mongole nomade care au rolul dominant și au o conducere unificată. Dintre populațiile turco-mongole avarii sunt descriși ca buni strategi, ceilalți turco-mongoli rezumându-se la a urma ordinele avare. În privința avarilor, *Strategikon* descrie detaliat armamentul și tacticile lor de război, dar și modul de viață. În esență avarii sunt nomazi care se ocupă cu creșterea animalelor, motiv pentru care au nevoie în permanență de pășuni. Locuiesc în corturi și pe timp de pace sunt împărțiți în triburi. Sunt experți în lupta călare în câmp deschis, unde își destabilizează adversarii prin șarje succesive. Utilizează armament greu, dar sunt vulnerabili pe teren accidentat și în fața unei infanterii bine organizate. Lăcomia lor proverbială este confirmată de autor, care spune că pot fi ușor corupți de către inamici.

În comparație, slavii sunt prezentați în izvoare ca având un mod de viață complementar celui avar. Sunt o populație sedentară care are ca principale ocupații agricultura, creșterea animalelor, pescuitul, vânatul, meșteșugurile, apoi și comerțul. Organizarea lor socială este una tribală, bazată pe comunități de familie conduse pe principiul gerontocrației[20]. Procopiu din Cezareea (*Despre Războaie*, VII, 14, 27-28) îi descrie ca fiind oameni înalți și bine făcuți, cu păr roșcovan, dar și murdari. Conform autorului, ei duc o viață austeră, locuind în sate cu colibe sau

[12] Mihăescu, *op. cit.*, p. 441.
[13] Kinder, *op. cit.*, p. 113.
[14] Gregory, *op. cit.*, p. 156.
[15] Mihăescu, *op. cit.*, p. 527.
[16] *Ibidem*, p. 515.
[17] *Ibidem*, p. 533.
[18] *Ibidem*, p. 553.
[19] *Ibidem*, pp. 553, 555, 557.
[20] Kinder, *op. cit.*, p. 111.

uneori corturi răzlețite[21]. Atunci când vine vorba de temperament, Procopiu consideră că nu sunt răutăcioși sau vicleni. Cu toate acestea, în alt pasaj al lucrării (VII, 38, 18-22) remarcă cruzimea lor în războaie, descriind cu lux de amănunte masacrarea populației locale din timpul raidului din 550[22]. Potrivit lui Procopiu, slavii sunt infanteriști în luptă (*Despre Războaie*, VII, 14, 25)[23]. Tot el, într-un fragment următor (VII, 14, 30), ne mai spune că locuiau cea mai mare parte a teritoriului de la nordul Dunării de Jos[24]. Procopiu (VII, 14, 21-22) relatează că organizarea lor politică era una democratică, toate deciziile luându-se în cadrul obștilor[25]. Nu exista astfel o conducere unică. Sintagma de democrație utilizată de Procopiu probabil este o exagerare, este greu de crezut că nu exista o formă de conducere organizată măcar la nivel de așezări. Izvoarele ulterioare vor menționa nume de lideri slavi precum Daurentios la 578-579 (Menander, 48)[26] sau Musocius, cel menționat de Teofan Confesor la 593. În ciuda existenței unor lideri locali, este clar că slavii nu aveau forme centralizate de organizare politică. Acest lucru i-a împiedicat să constituie formațiuni statale puternice. Ceea ce se poate observa și în evoluția lor politică ulterioară, primul stat slav propriu-zis fiind Moravia Mare care a apărut abia în secolul al IX-lea. Referitor la religia slavilor, autorul (VII 14, 23-24) vorbește despre un zeu suprem, al cărui principal atribut este fulgerul (Procopius se referă la Perun, zeul fulgerului în mitologia slavă), căruia i se aduc sacrificii animale. Mai relatează și despre un panteon întreg de *râuri, nimfe și alte zeități și jertfesc tuturor acestora, iar cu prilejul jertfelor fac prorociri*[27]. Așadar vorbim despre o religie politeistă în care adorarea naturii este o parte esențială. Venerarea râurilor, dar și obiceiul prorocirilor aduc aminte de credințele populațiilor turco-mongole. *Strategikon* (XI, 4)[28] oferă și mai multe detalii despre modul de viață al slavilor. Slavii sunt descriși ca ospitalieri pe timp de pace, practică o formă rudimentară de sclavie, oferind după un anumit timp prizonierilor opțiunea de a rămâne ca oameni liberi în cadrul comunităților slave. Pe de altă parte, sunt prezentați ca oameni dornici de jaf și care nu respectă înțelegerile încheiate, precum și răzbunători și impulsivi. De asemenea autorul susține că practicau uciderea ritualică a femeilor la moartea soților lor. Habitatul lor este în păduri și în zone de lângă ape, râuri, mlaștini, bălți, unde accesul intrușilor era dificil. Din acest motiv, și în perioada cât au locuit la nordul Dunării de Jos ei au preferat zonele de câmpie ca Muntenia și Moldova, mai puțin pe cele cu relief înalt. Locuințele lor au mai multe intrări. Ocupațiile lor principale sunt agricultura și creșterea animalelor. Se pune accent pe abilitățile lor de a se descurca în mediul acvatic. Astfel, sunt pricepuți la traversarea râurilor și la navigarea în ape mici. De asemenea cunosc tehnici de scufundare de lungă durată folosind trestii scobite în interior pentru a putea respira. Au un armament ușor și folosesc otravă pentru săgeți. Sunt infanteriști experți în tactici de gherilă, motiv pentru care le place să ducă lupta în păduri și pe teren accidentat. De aceea autorul sugerează iarna ca moment al campaniilor împotriva slavilor pentru ca aceștia să nu poată folosi camuflajul oferit de pădure în timpul anului. *Strategikon* mai remarcă lipsa de organizare politică, spunând că au mai mulți conducători pe care sursa îi numește regi. În realitate cel mai probabil este vorba despre simpli conducători temporari pe timp de război. Manualul chiar sugerează speculareа divergențelor dintre diverșii lideri slavi prin coruperea unora dintre ei.

[21] Mihăescu, *op. cit.*, p. 443.
[22] *Ibidem*, p. 449.
[23] *Ibidem*, p. 443.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*.
[26] *Ibidem*, p. 519.
[27] *Ibidem*, p. 449.
[28] *Ibidem*, pp. 557, 559, 561, 563, 565.

După cum vedem din relatările izvoarelor, slavii sunt într-un stadiu incipient de civilizație. Organizarea lor politică și socială, manifestată prin comunități restrânse și absența unei conduceri centralizate, forma de sclavie patriarhală practicată, sunt indicii în acest sens. La fel și practica uzuală de a nu respecta înțelegerile încheiate. Nu în ultimul rând, contradicția reprezentată de stilul lor de viață simplu și ospitalier, respectiv dorința de jaf și cruzimea excesivă de care dădeau dovadă în războaie. Acest ultim aspect este similar cu spusele lui Ammianus Marcellinus despre absența unor noțiuni morale de bine și rău la huni.

Sistarea subsidiilor de către împăratul Iustin al II-lea a dus la deteriorarea raporturilor cu Imperiul, conform lui Menander (14)[29]. Reluarea lor temporară de către succesorul său Tiberius Constantin a îmbunătățit relațiile. Menander (48) relatează că în al patrulea an al domniei lui Tiberius un grup de slavi care nu recunoșteau autoritatea avarilor a invadat Tracia și Grecia[30]. Al patrulea an al domniei era socotit din momentul ascensiunii la rangul de *Caesar* (7 decembrie 574 în cazul lui Tiberius). Aceasta ar plasa evenimentul în intervalul 578-579, mai probabil în cursul lui 579. Împăratul a cerut ajutor avarilor care au răspuns afirmativ. Trupele avare au fost transportate de romani pe Dunăre în Pannonia și s-au deplasat de-a lungul malului sudic al fluviului până în Dobrogea. De aici au trecut din nou Dunărea și i-au atacat pe slavi care s-au retras în păduri. Așa cum am menționat anterior, această ameliorare a relațiilor bilaterale a fost doar temporară. În 580 avarii și-au îndreptat atenția către Sirmium și Singidunum. În 582 au obligat Imperiul confruntat cu dificultăți la toate granițele să cedeze Sirmium. Orașul a fost predat avarilor cu condiția ca populația civilă să aibă dreptul de a pleca odată cu romanii, condiție acceptată de avari (Menander, 63-64, 66)[31].

Situația s-a schimbat sub Mauricius (582-602) care a organizat campanii periodice la Dunăre, în special după 591, anul încheierii păcii cu perșii. Eforturile lui Mauricius au redresat în timp situația. Nu vom face o reconstituire an cu an a războaielor romano-avare din perioada domniei lui Mauricius, vom încerca să punctăm aspectele mai relevante pentru regiunea de care ne ocupăm. Cea mai importantă sursă de informații pentru această perioadă este Teofilact Simocatta și lucrarea sa, *Istorii*. În 584 avarii pretind mărirea subsidiilor, iar la refuzul romanilor rup tratatul, cuceresc Singidunum și devastează Tracia până la Anchialos. Episodul se încheie cu o nouă înțelegere între cele două părți, pe care avarii o ocolesc. Ei nu mai atacă teritoriile Imperiului, dar îi trimit pe slavi să o facă în 585 (Teofilact, I, 3; 6)[32]. În 586-587 avarii declanșează un nou război. Pretextul de data aceasta l-a reprezentat afacerea Bokolabras. Conform lui Teofilact (I, 8), acest Bokolabras era un personaj din anturajul khaganului care avusese o legătură cu una din soțiile acestuia. Temându-se pentru siguranța sa, a încercat să fugă la poporul său de origine, pe care Teofilact îi numește huni și îi localizează în răsărit în vecinătatea Imperiului Persan. Nu apucă să ajungă la destinație deoarece este capturat de romani după ce trece Dunărea. Acest lucru coroborat cu refuzul împăratului de a mări subsidiile a dus la reluarea ostilităților. În privința acestui Bokolabras, sursa spune foarte clar că aparține unuia dintre popoarele turco-mongole aflate sub autoritatea khaganatului. Numele său, care înseamnă, potrivit lui Teofilact, mag sau preot, cu alte cuvinte șaman, este o dovadă în plus a proveniență sale. Ce atrage atenția în acest caz este pasajul care spune că Bokolabras, după ce a comis afrontul la adresa stăpânului său, *convinse pe șapte dintre gepizii de sub supunerea sa și fugi la*

[29] *Ibidem*, p. 511.
[30] *Ibidem*, p. 517.
[31] *Ibidem*, pp. 519, 521, 523.
[32] *Ibidem*, p. 533.

neamul de baștină[33]. Acest lucru indică faptul că Bokolabras avea în subordinea sa un grup de gepizi. Nu știm cât de mare, dar e probabil să fie un grup semnificativ numeric. Vom reveni mai târziu asupra acestui detaliu. În ceea ce privește rezultatele războiului amintit, avarii au invadat Dobrogea și Moesia, cu această ocazie fiind distrus Tropaeum Traiani. Contraofensiva romană sub comanda lui Comentiolus l-a surprins pe Bayan în zona orașului Tomis de la Marea Neagră. În bătălia care a urmat avarii au fost învinși, dar khaganul a reușit să scape. Neînțelegerile dintre Comentiolus și locotenenții săi i-au împiedicat pe romani să fructifice victoria (Teofilact, II, 10)[34]. Avarii au reluat inițiativa și și-au instalat tabăra în apropiere de munții Haemus în zona Calvomuntis și Libidurgos. Aici a ajuns și armata lui Comentiolus, care se pregătea să-i atace prin surprindere pe avari. Acum are loc faimosul episod *torna, torna* (Teofilact, II, 15, Teofan Confesor, *Cronografia*, p. 258)[35] provocat de un animal de povară care și-a scăpat încărcătura și a produs o dezordine generalizată care i-a făcut și pe romani și pe avari să se retragă rapid.

În 593 are loc o campanie romană sub comanda lui Priscus îndreptată împotriva slavilor la nordul Dunării (Teofilact, VI, 6-7)[36]. Armata romană trece fluviul la Durostorum și se confruntă cu un grup semnificativ de slavi, *sclavini* cum îi numește Teofilact. Bătălia s-a încheiat cu o victorie categorică a romanilor. Liderul acestor sclavini cu care s-au luptat romanii se numea Ardagast. Când reia episodul, Teofan Confesor menționează cu aceeași ocazie și un rege slav, Musocius, aflat în apropiere, care este surprins și capturat de romani[37]. Tendința clasică în rândul istoriografiei slave, și nu numai, este de a-l considera pe acest Ardagast un lider slav. Acest curent a fost prezent și în România, mai ales în perioada comunistă. Totuși Ardagast este un nume cu rezonanță germanică. Ca dovadă în acest sens putem aduce existența unor nume foarte asemănătoare în Occidentul germanic. Sfântul Arbogast, episcop de Strasbourg în secolul al VII-lea, generalul roman de origine francă Arbogast sau comitele franc de Trier Arbogast sunt doar câteva exemple în acest sens. S-a încercat echivalarea numelui de Ardagast cu Radogost[38], *rada* însemnând *consiliu* în limba slavă, iar *gost* provenind de la termenul care desemnează verbul *a găzdui*. Totuși, această ipoteză nu stă în picioare. Cuvântul *rad* are același sens și în limbile scandinave, spre exemplu *Riksrad* era denumirea oficială a Consiliului Regal al Suediei[39]. *Gast* înseamnă bineînțeles *oaspete* în limba germană. Cum prezența unor astfel de nume este atestată la germanici cu mult înainte de apariția slavilor, iese din discuție posibilitatea preluării lor de la slavi de către germanici. Aceeași situație este valabilă și pentru un alt lider slav cu nume germanic, Piragast, pe care îl menționează Teofan (p. 275)[40]. Există și alte păreri în rândul specialiștilor cu privire la numele acestor șefi locali menționați de izvoare ca slavi. O variantă ar fi aceea că aceste nume ar avea ca origine denumirile principalelor cursuri de apă care traversau teritoriul controlat de aceștia. Astfel, Ardagast ar proveni de la Argesus (denumirea romană a Argeșului), Piragast de la Pyretus (Prut), iar Musocius de la Museos (Buzău)[41]. Acest

[33] *Ibidem*, p. 535.
[34] *Ibidem*, p. 537.
[35] *Ibidem*, pp. 539, 605.
[36] *Ibidem*, pp. 541, 543.
[37] *Ibidem*, p. 607.
[38] Constantinescu Miron, Pascu Ștefan, Diaconu Petre, *Relations Between the Autochtonous Population and the Migratory Populations on the Territory of Romania*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 198.
[39] Stiles Andrina, *Suedia și zona baltică*, 1523-1721, trad. Paraschivescu Radu [ed. orig. *Sweden and the Baltic*, London, Hodder & Stoughton, 1992], București, All, 2001, p. 180.
[40] Mihăescu, *op. cit.*, p. 609.
[41] Teodor, *op. cit.*, pp. 226-227.

lucru nu explică însă în mod satisfăcător rezonanța germanică a numelor primilor doi menționați. De altfel, izvoarele nu sugerează un statut egal al celor trei. Teofan nu folosește titlul de rege pentru Ardagast și Piragast, așa cum o face cu Musocius. În privința celui din urmă, precum și a lui Daurentios, există și ipoteza unei origini daco-romane sugerată de numele latinizate, ceea ce ar indica o simbioză a slavilor cu autohtonii daco-romani[42]. Aceste detalii ne oferă o altă perspectivă asupra organizării khaganatului avar. Coroborând existența unor lideri germanici la conducerea unor grupuri slave cu relatarea lui Teofilact despre Bokolabras și gepizii pe care îi avea în subordine, putem concluziona că avarii aveau o politică de amestecare a diferitelor elemente etnice pe care le controlau. Mai exact, considerăm că khaganatul utiliza unele elemente etnice pentru a superviza grupuri de altă etnie. Inclusiv varianta originii daco-romane a lui Musocius și Daurentios este compatibilă tiparului sugerat de această concluzie. Nu putem, bineînțeles, vorbi despre o politică voluntară de amestecare în masă a diverselor grupuri aflate în subordinea lor.

Campaniile din 597 și 598 nu oferă prea multe amănunte notabile. În privința primeia principalul eveniment este o înfrângere clară a romanilor la nordul Dunării. Conform lui Teofilact (VII, 5), *toată armata s-ar fi prăpădit, dacă un barbar oarecare nu le-ar fi arătat râul Ilivakia, care se afla la o depărtare de patru pasarange*[43]; romanii au fost nevoiți să se retragă. În ceea ce privește râul, este vorba despre Ialomița, a cărei denumire este dată de slavi. *Ilivakia* este o formă grecizată a lui *Ilavinika* care provine de la *ilu* din limba slavă, cuvânt care înseamnă *lut*. *Ilavinika* ar însemna *lutoasa*, ceea ce se potrivește cu condițiile geografice. Cursul râului traversează o zonă cu sol argilos, lucru ce se reflectă în culoarea apei și în compoziția ei[44]. Întâmplarea s-a petrecut la o distanță de aproximativ 20 de kilometri de râu, judecând după datele oferite de autor.

O invazie avară la sudul Dunării din anul 599 care a culminat cu asedierea orașului Tomis din Dacia Mediterranea s-a prelungit și în anul următor. Cu această ocazie a avut loc un moment mai puțin obișnuit. Teofilact (VII, 13) ne furnizează detalii:

> *La apariția primăverii o foamete lovi pe romani. Când era aproape să sosească marea sărbătoare creștinească a patimilor și a învierii Dumnezeului mântuitor și foametea copleșea pe romani, dintr-o pronie neașteptată haganul trimise solie la romani. Cererea era să pună capăt foametei.* […] *Când însă romanii și barbarii dădură și primiră garanții, încheind un armistițiu de cinci zile, îndepărtară orice teamă. Deci haganul trimise care cu alimente romanilor înfometați. De aceea până în vremea noastră dintre lucrurile povestite ca extraordinare a rămas amintirea acestei omenii barbarice*.[45]

Armistițiul a fost respectat pe toată durata celor cinci zile convenite, după care ostilitățile s-au reluat. Generozitatea khaganului, așa cum o descrie Teofilact, a avut probabil la bază considerente pragmatice. Să ne amintim că discutăm despre un popor renumit pentru ușurința cu care încălca înțelegerile încheiate. În plus, avarii nu erau creștini, prin urmare nu aveau niciun motiv să respecte sărbătorile religioase ale inamicilor. Explicația logică este că liderul avar avea sub comanda sa un mare număr de creștini. Aici ne referim la germanici și posibil elemente

[42] *Ibidem*, p. 227.
[43] Mihăescu, *op. cit.*, p. 543.
[44] Moldovanu Dragoș, „Hidronime românești de origine slavă: Bârladul, Ialomița, Jijia”, în *ALIL*, XXXI, A, 1986-1987, pp. 291-312.
[45] *Ibidem*.

romanice. Slavii erau încă păgâni, iar turco-mongolii erau în majoritate adepți ai tengrismului. Totodată, acest episod este interesant și din altă perspectivă. Teofan Confesor (p. 278) care din nou îl completează pe Teofilact Simocatta, precizează și cantitatea de hrană trimisă: *Fură luați prin surprindere de sărbătoarea Paștilor și romanii sufereau de foame. Aflând de lucrul acesta, hanul îi ceru lui Priscus să trimită la dânsul căruțe, spre a le da hrană, ca să petreacă cu bucurie sărbătoarea. După ce umplu cu bucate patrusute de care pe care le trimise romanilor*[46]. Este clar că aceste alimente nu puteau proveni din regiunea pustiită de război și că au fost transportate dintr-o zonă învecinată. Este la fel de puțin probabil să fi fost aduse din centrul de putere al avarilor din Pannonia. Durata transportului ar fi fost prea mare și exista riscul alterării cel puțin parțiale a alimentelor. Cea mai la îndemână explicație este aceea a proveniență alimentelor de la nordul Dunării, ceea ce atestă încă o dată existența unei populații sedentare semnificative numeric ce se ocupa cu agricultura.

Un detaliu interesant despre continuitatea populației autohtone îl găsim și în *Strategikon* (XI, 31) când vorbește despre călăuzele de la nordul Dunării utilizate.

> *De aşazişii refugiaţi, trimişi să ne arate drumurile şi să ne descopere pe cineva, trebuie să ne păzim cu străşnicie; măcar că sunt romani, ei au căpătat cu vremea această calitate, au uitat de ale lor şi sunt cu mai multă tragere de inimă faţă de duşmani. Pe cei binevoitori să-i răsplătim, iar pe cei care ne fac rău să-i pedepsim.*[47]

Observăm că este vorba de elemente romanizate care s-au mutat la sudul Dunării, dar care serveau drept ghizi pentru trupele romane aflate în campanie în teritoriul de la nord. Acest lucru arată faptul că venirea lor la sud de Dunăre era recentă. Calitatea de romani primită în timp, așa cum o descrie pasajul, ne indică apartenența lor la populația daco-romană a fostei provincii Dacia. Fragmentul arată că relațiile dintre autohtoni și elementele alogene de la nordul Dunării de Jos erau în general bune, cele două grupuri coexistând pașnic.

Caracterul eterogen al armatelor avare este confirmat de izvoare și cu ocazia campaniei romane la nordul Dunării din 601, când romanii au câștigat o serie de bătălii succesive încheiate cu pierderi grele pentru avari și cu un număr mare de prizonieri. Teofilact (VIII, 3) face bilanțul ultimei bătălii: *trei mii de avari, alți barbari șase mii două sute și opt mii de sclavini*[48]. Teofan (p. 282) oferă cifre parțial diferite: 3000 de avari, 3200 de gepizi, 800 de slavi și 2000 de *alți barbari*[49].

Revolta condusă de Focas de la sfârșitul lui 602, cauzată de ordinul de a ierna la nord de Dunăre (Teofilact, VIII, 6)[50] și de refuzul de a răscumpăra prizonierii căzuți în mâinile avarilor[51], a reprezentat un moment de cotitură în războiul romano-avar. Abandonarea frontierei dunărene de către trupele revoltate a permis avarilor să preia inițiativa. În următorii ani avarii au efectuat expediții la sudul Dunării fără a întâmpina o rezistență serioasă. Ulterior, în 617 și 626, vor ataca chiar și Constantinopolul. Eșecul acestui ultim atac (în alianță cu sasanizii) a dus la o slăbire a

[46] *Ibidem*, p. 611.
[47] *Ibidem*, p. 561.
[48] *Ibidem*, p. 549.
[49] *Ibidem*, p. 615.
[50] *Ibidem*, p. 551.
[51] Episod petrecut cel mai probabil în cursul campaniei din 600. Este vorba de prizonieri capturați în raidul avar din Tracia care a urmat după momentul armistițiului de Paști. Mauricius a refuzat, conform lui Teofan Confesor (pp. 279-280), trei oferte consecutive ale khaganului care a scăzut pretențiile de fiecare dată. După ultimul refuz prizonierii au fost executați.

khaganatului, care își pierde o mare parte din influență în favoarea vecinilor (Uniunea lui Samo în nord și vest, respectiv Bulgaria Mare a lui Kubrat în est). Abia disoluția acestor două formațiuni în a doua jumătate a secolului al VII-lea a dat posibilitatea refacerii khaganatului. Cu toate acestea avarii nu au mai ajuns niciodată la statutul de mare putere avut în perioada timpurie. Nu au reușit să exercite influență asupra slavilor stabiliți în Balcani începând cu secolul al VII-lea. Pe plan intern elementul slav a căpătat o importanță crescută în cadrul khaganatului, limba slavă impunându-se ca limbă uzuală[52]. Totodată a început un proces de sedentarizare a avarilor. Aceste aspecte indică o tendință de slavizare a avarilor în cazul în care formațiunea avară ar fi supraviețuit pe termen lung. Khaganatul avar a fost distrus la sfârșitul secolului al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea de acțiunile puterilor vecine, regatul franc carolingian la vest și Primul Imperiu Bulgar la sud-est.

Așadar, sfârșitul secolului al VI-lea a fost marcat de apariția khaganatului avar la nordul Dunării de Jos. Cu toate că avarii au păstrat multe dintre caracteristicile popoarelor turco-mongole atât în raporturile cu Imperiul, cât și cu populațiile supuse, confederația lor prezintă și elemente specifice. Rolul vital jucat de slavi și caracterul complementar, în raport cu avarii, al societății și tacticilor militare utilizate fac îndreptățită sintagma de confederație avaro-slavă folosită pentru descrierea khaganatului. De altfel, evoluțiile din epoca târzie a formațiunii avare, precum sedentarizarea avarilor și impunerea slavei ca limbă uzuală, subliniază încă o dată caracterul special al raporturilor dintre avari și slavi. Oferă totodată o idee destul de clară a posibilei evoluții a khaganatului avar în cazul continuării existenței sale și anume o slavizare treptată a avarilor similară modelului bulgarilor dunăreni sau elitei varege a Rusiei kievene. Acest caracter simbiotic este prezent nu numai în cadrul binomului avaro-slav, ci și în raporturile cu celelalte populații de pe teritoriul khaganatului. Cu toate că avarii reprezentau indiscutabil factorul politic dominant în cadrul acestei confederații, ei au reușit totuși să integreze populațiile pe care le controlau într-o manieră relativ armonioasă. Rezultat la care considerăm că a contribuit și o politică uzuală a avarilor de supervizare a unor grupuri etnice prin intermediul unor lideri aparținând unor etnii diferite. Multiplele cazuri menționate, precum turco-mongolul Bokolabras care avea în subordine un grup de gepizi sau germanicii Ardagast și Piragast aflați la conducerea unor elemente slave, sprijină acest punct de vedere.

BIBLIOGRAPHY

1. Constantinescu Miron, Pascu Ștefan, Diaconu Petre, *Relations Between the Autochtonous Population and the Migratory Populations on the Territory of Romania*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975.
2. Curta Florin, ”The Slavic Lingua Franca: Lingvistic Notes of an Archaeologist Turned Historian”, *East Central Europe*, 31, 1, 2004, pp. 125-148.
3. Gregory Timothy E., *O istorie a Bizanțului*, trad. Dumitru Cornelia [*A History of Byzantium*, Second Edition, Blackwell, New York, 2010], Iași, Polirom, 2013.
4. Iordanes, *Getica*.
5. Kinder Hermann, Hilgemann Werner, *Atlas de istorie mondială volumul 1: De la începuturi până la Revoluția Franceză, trad. Moroiu Mihai* [ed. orig. *Atlas Weltgeschichte: Von den Anfängen bis zur Französichen Revolution*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co KG, 1964], București, RAO, 2001.

[52] Curta Florin, „The Slavic Lingua Franca: Lingvistic Notes of an Archaeologist Turned Historian”, *East Central Europe*, 31, 1, 2004, p. 147.

6. Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

7. Moldovanu Dragoș, "Hidronime românești de origine slavă: Bârladul, Ialomița, Jijia", *ALIL*, XXXI, A, 1986-1987, pp. 291-312.

8. Roux Jean-Paul, *Asia Centrală*, trad. Postelnicu Pop Lucia [ed. orig. *L'Asie centrale: Histoire et civilizations*, Paris, Fayard, 1997], București, Artemis, 2007.

9. Teodor Gheorghe Dan, "Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI-VII d.H.", *Arheologia Moldovei*, XVII, 1994, pp. 223-251.

SLAVICI – MAN OF CULTURE, JOURNALIST, POLITICIAN

Adela Cristiana Gorcea
Lecturer, PhD, „Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: Ioan Slavici, a representative personality for the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, was guided by verticality throughout his life. This paper presents a portrait of Slavici, through the analysis of his correspondence, from the Ioan Slavici Memorial Museum in Şiria. His main features are objectivity in journalism, correctness in politics and patriotism, even if his position was pro-Austria. The content of the letters is confirmed by other documents and objects from the museum (documents from the royal house, awards received by Slavici), by Maria Slavici, a descendant of Slavici from Şiria, by other letters identified in manuscript collections.

Keywords: manuscripts, journalism, politics, patriotism, confirmations.

1. Introducere

Prozator, dramaturg, memorialist, dar și jurnalist și om de cultură, Slavici este o personalitate legată de evenimentele social-politice și istorice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Existența sa frământată a fost condusă de verticalitatea pe care și-a păstrat-o până la sfârșitul vieții.

Lucrarea își propune să contureze imaginea lui Slavici ca reflexie a activității sale de jurnalist, de om politic și om de cultură, așa cum se desprinde din corespondența acestuia, păstrată la Muzeul Memorial „Ioan Slavici" din Șiria. Studiind textul a trei scrisori, am conturat portretul lui Slavici ca jurnalist, ca om de cultură, ca om cu libertate spirituală, pentru care detenția nu a însemnat decât limitare fizică, dar și ca român ce, aflat pe meleaguri străine, poartă cu mândrie în suflet sentimentul apartenenței la locurile natale. Cunoscuta onestitate a scriitorului în tot ceea ce a întreprins este confirmată de cuvântul unor personalități ale vremii, ca Ion Bianu, Ioan Cristea, Silvestru Moldovan, George Panu, Teodor Stefanelli, personalități citate în prezenta lucrare.

2. Definirea personalității lui Slavici prin corespondența sa

2.1. Scrisoare adresată directorului ziarului „Lupta"

2.1.1. Analiza scrisorii

Document datat 23 octombrie 1891, acesta îl portretizează ca jurnalist și ca om. Ceea ce s-ar numi azi dreptul la replică era în trecut un act de curaj și de asumare a riscului sancționării publice și politice.

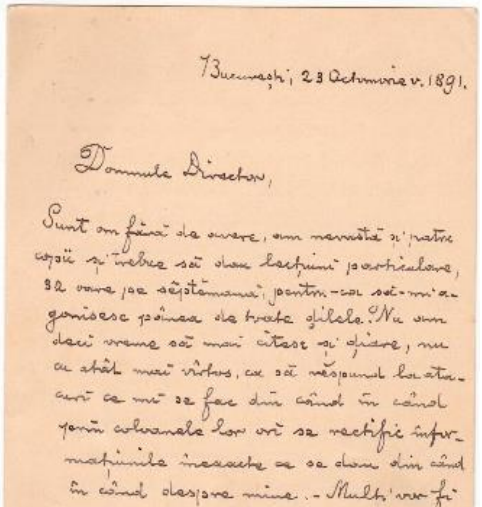

București, 23 Octombrie v. 1891.

Domnule Director,

Sunt om fără de avere, am nevastă și patru copii și trebuie să dau lecțiuni particulare, să caut zi cu zi săptămâni, pentru-ca să-mi agonisesc pâinea de toate zilele. Nu am deci vreme să mai citesc și ziare, nu am atâta mai mult, cât să răspund la atacurile ce mi se fac din când în când. Poate colaboratorii lor vor să rectifice informațiunile inexacte ce se dau din când în când despre mine. – Mulți mulțumesc

Textul conturează portretul unui om modest: „Sunt un om fără de avere, am nevastă și patru copii și trebuie să dau lecțiuni particulare, 32 ore pe săptămână, pentru ca să-mi agonisesc pânea de toate zilele.” Aceasta nu este însă o lamentație, ci scriitorul își justifică lipsa de timp pentru consultarea paginilor ziarului „Lupta”, în care apăruse un articol ce-l acuză de publicații în ziarul german „Münchener Allgemeine Zeitung”. Bun cunoscător al ziarelor și revistelor vremii din spațiul european, Slavici vorbește elogios despre respectivul titlu german: „(...) e însă un ziar răspândit și bine reputat: am deci simțământul că n-ar trebui să-mi fie rușine dacă coloanele acestui ziar mi-ar sta deschise.” Ca jurnalist animat de simțul dreptății, el nu își arogă merite necuvenite: „(...) n-am nici timpul cuvenit, nici destulă tihnă, nici mai ales trecerea ca să public ceva în coloanele acelui ziar.”. În sprijinul afirmației sale, el aduce argumente riguros numerotate, în care citează scrisori ce atestă încetarea sa din activitate în perioada amintită, demonstrând astfel claritatea gândirii și spiritul său persuasiv: „Am scrisori și mărturii prin care pot dovedi că în anul 1884 (...) am fost considerat ca fiind în concediu nelimitat și s-a numit un suplinitor în locul meu, care însă a primit întreaga leafă și o și primește până în ziua de astăzi.”. Dorința de a avea o imagine reală în comunitatea jurnalistică stă la baza reacției lui Slavici: „Dacă este adevărat că credeți tot ceea ce s-a zis despre mine în coloanele „Luptei”, ar fi din partea mea o lipsă de bună credință să nu fac încercarea de a vă convinge că sunteți rău informat. Iar dacă nu veți fi crezând, scrisoarea aceasta poate să fie pentru orișice om de bună credință destulă dovadă că am ținut totdeauna să n-am reputațiunea ce nu mi se cuvine.”. Se poate observa limbajul urban, chiar dacă scrisoarea este o reacție la neadevăr, protestul fiind exprimat eufemistic: „Mulți vor fi crezând deci că tac, fiindcă ori sunt adevărate cele ce se zic despre mine, ori că nu-mi pasă dacă lumea le va crede ori nu. Încep a crede că și Domnia Voastră sunteți dintre aceștia, căci altfel nu pot să înțeleg importanța ce mi se dă în coloanele luptei. Nu am importanța aceasta, nu o merit, nu aspir la ea.”.

Deși de la Slavici a rămas doar un fragment din prezenta scrisoare, acesta este grăitor pentru omul și jurnalistul care a fost, iar termenul definitoriu al personalității sale, desprins din rândurile analizate, este **OBIECTIVITATEA**.

2.1.2. Confirmarea trăsăturilor înnăscute ale lui Slavici

Slavici-omul și viața sa au constituit obiectul a multiple cercetări și au prilejuit formularea unor concluzii mai mult sau mai puțin favorabile acestuia. Drept urmare, m-am concentrat pe surse inedite sau mai puțin accesibile pentru a găsi confirmări ale trăsăturilor menționate anterior.

Maria Slavici, descendentă a acestei familii din Șiria, a fost de acord să vorbească, în cadrul unui interviu, despre familie și fondul ereditar. Ea afirmă că toți descendenții lui Slavici cu care păstrează legătura moștenesc caracterul său dârz și țin enorm la „firul dreptății”, de la care nu se abat niciodată, indiferent de împrejurări. Tonul cu care mi-a vorbit trăda mulțumirea și mândria de a fi moștenit această latură profund morală a lui Slavici. Pe baza spuselor sale, îndrăznesc să susțin și în cazul scriitorului ceea ce acesta observa la Eminescu: nu Confucius l-a

influențat pe Slavici, ci scriitorul s-a regăsit în doctrina susținută de filosoful chinez, care corespundea modului său de a vedea lumea.

Corespondența lui Slavici cu Ion Bianu și cu memorandistul Ioan Cristea cuprinde câteva referiri la trăsăturile amintite, făcute de însuși scriitorul, care vorbește despre sine, cu dezamăgirea de a nu fi perceput de societate și de unele personalități ale vremii așa cum este, calitățile sale fiindu-i interpretate în funcție de împrejurările politice în care a scris: „nu știu ce va să zică amorul propriu", „Nu sunt deloc ambițios și nu fac pretenții la poziția socială (…). Nu sunt om cu trebuințe mari ci îmi place să trăiesc simplu și retras (…). Nu sunt intolerant deloc și așa știu să întrețin cele mai bune relații cu oameni, cari sunt vrăjmași neîmpăcați între dânșii. Sunt om violent și pasionat, dar cu toate acestea așa de îngăduitor, așa de blând la fire, încât n-am putut să trăiesc până acum cu nimeni în vrăjmășie (…). Nu sunt (…) un cap teoretic, ci mai ales un om pornit spre lucruri statornice în întreprinderile sale, exact, discret (…)."

În cele două citări, trăsăturile lui Slavici, identificate în scrisoarea adresată directorului ziarului „Lupta", se regăsesc în totalitate. Scriindu-i lui Ioan Cristea în 1877 și lui Ion Bianu în 1888, înainte de plecarea la Vaț, Slavici se prezintă prin trăsături pe care, peste ani – 1891 – le păstrează și le dovedește în relațiile oficiale din lumea jurnalistică.

Silvestru Moldovan, adresându-se lui Slavici cu prilejul condamnării sale din 1888, confirmă că imaginea sa în epocă, în calitate de jurnalist, era exact a omului pentru care demnitatea constituie trăsătura de bază: „Durerea mea e îndoită: mă doare de cauza noastră națională și mă doare de persoana D-Voastră, pe care eu o venerez atât de mult. Dar odată lucrul întâmplat (condamnarea din 1888 – n. n.), m-ar fi supărat mai mult împrejurarea (ceea ce n-am presupus-o niciodată) dacă n-ați fi fost bărbat să suferiți cu resignațiune pedeapsa dictată." Cuvintele lui Silvestru Moldovan arată că modul în care Slavici se adresează directorului ziarului „Lupta" este, așa cum am presupus, felul său propriu de a păstra relațiile civilizate, dar și de a clarifica situațiile în care i se făceau nedreptăți.

2.2. Scrisoare de la Vaț – pagini de jurnal

2.2.1. Analiza textului

În comentariile asupra scrierilor sub formă epistolară ale lui Ioan Slavici, Dimitrie Vatamaniuc afirmă că, în închisoarea de la Vaț, în perioada octombrie-decembrie 1888, scriitorul realizează zece scrisori, reunite sub titlul *Scrisori adresate unui om tânăr*. În căutările mele însă, am identificat la Muzeul Memorial „Ioan Slavici" din Șiria o astfel de scrisoare, cu un text amplu, dovada timpului îndelungat și a răbdării autorului lor. Redau mai jos prima și ultima pagină.

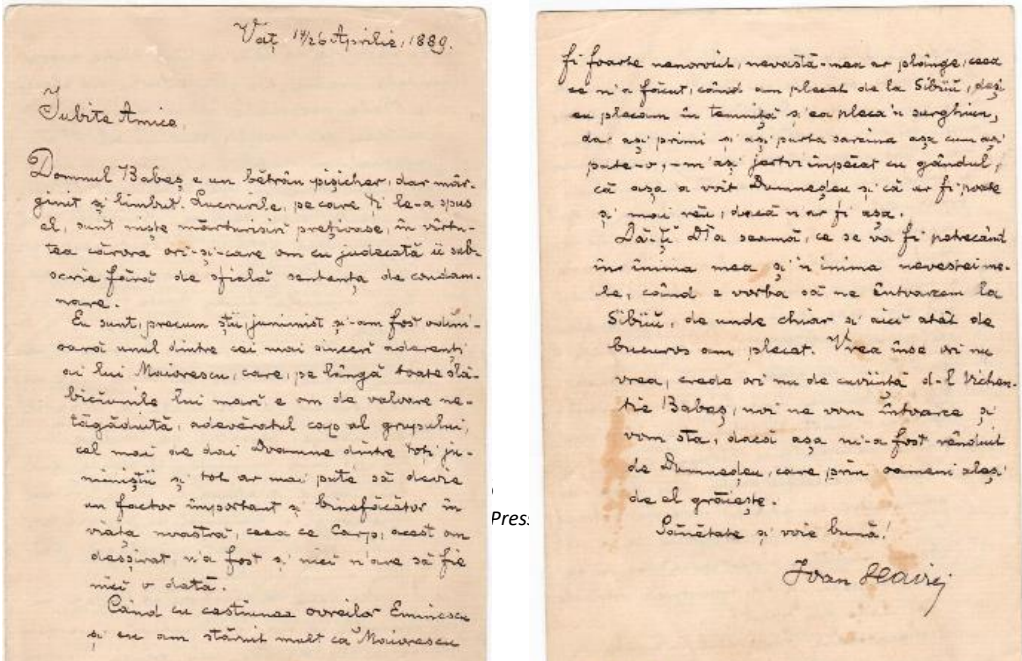

Vaț 14/26 Aprilie 1889.

Iubite Amice,

Domnul Babeș e un bătrân pișicher, dar mărginit și limbut. Lucrurile, pe care ți le-a spus el, sunt niște mărturisiri prefăcute, în vârtutea cărora ori-și-care om cu judecată îi sebrește fără de ființă de oficiul sentenței de condamnare.

Eu sunt, precum știi, jurnalist și-am fost voluntarul unul dintre cei mai sinceri adoratori ai lui Maiorescu, care, pe lângă toate slăbiciunile lui mari e om de valoare netăgăduită, adevăratul capo al grupului, cel mai de frunte dintre toți jurnaliștii și tot ar mai putea să devină un factor însemnat și binefăcător în viața noastră, ceea ce Carp, acest om desăvârșit n-a fost și nici n-are să fie nici o dată.

Când cu castanea ovreilor Eminescu și eu am stărnit mult ca Maiorescu fi foarte nenorocit, nevastă-mea ar jeluinge, ceea ce n-a făcut, când am plecat de la Sibiiu, deși eu plecam în temniță și ea plângea în surghiun, dar așa primi și așa poartă soarta așa cum așa poate-o, - m-aș fortifica împotrivă cu gândul, că așa a vrut Dumnezeu și că ar fi poate și mai rău, dacă n-ar fi așa.

Dar de astă dată, ca de câte ori mă întorc în mine și în inima nevestei mele, când a vorbi ca ne întoarcem la Sibiiu, de unde chiar și aici atât de curând am plecat. Vrea însă ori nu vrea, eroda ori nu de curiință d-l Richard Babeș, noi ne vom întoarce și vom sta, dacă așa ni-a fost hărăzit de Dumnezeu, care ține oamenii alături de el grăiește.

Sănătate și voie bună!

Ioan Slavici

Pres.

Textul pare să se adauge celor zece scrisori despre care amintea Vatamaniuc, și reprezintă un document–oglindă pentru gândurile lui Slavici din închisoarea de la Vaț.

Personalitatea culturală a lui Slavici transpare din paginile sale, în care se declară de partea principiilor junimiste: **„**Eu sunt, precum știi, junimist, și-am fost odinioară unul dintre cei mai sinceri aderenți ai lui Maiorescu care, pe lângă toate slăbiciunile lui mari, e om de valoare netăgăduită, adevăratul cap al grupului, cel mai de dai Doamne dintre toți junimiștii și tot ar mai putea să devie un factor important și binefăcător în viața noastră, ceea ce Carp, acest om deșirat, n-a fost și nici n-are să fie niciodată.” Cu obiectivitate și admirație, scriitorul evidențiază calitățile de mentor ale lui Maiorescu.

În același document, Slavici cugetă asupra unei probleme politice sensibile, numite de el „chestiunea ovreilor”. Influențat într-o perioadă din viață de controversele politice, scriitorul a fost împotriva evreilor, motivând că „nu e vorba de afacerile Dumitale personale, ci de afacerile țării; n-ai deci să consulți sentimentul Dumitale personal, ci sentimentul țării, iar acesta e contra ovreilor.”. Din formularea lui Slavici însă și din scrierile sale realizate spre sfârșitul vieții, Slavici a fost în sine un filosemit.

Scriitorul se declară împotriva compromisurilor politice. El menționează că separarea de tabere politice între Maiorescu și Carp s-a produs din cauza atitudinii opuse față de evrei, așadar se arată dezamăgit de apropierea lor ulterioară, din interesul politic de a intra împreună în același guvern: „Maiorescu s-a despărțit de Carp și nu credeam că mai e cu putință o apropiere ca cea de azi între dânșii. Apropierea, cu toate aceste, s-a făcut pe la finele anului 1889, și în primele luni ale anului 1884 era tare vorba ca ei să intre împreună în cabinetul Brătianu. Atunci m-am despărțit eu de junimiști.” Fiind în dezacord cu incorectitudinea în politică, alege a se retrage cu demnitate din gruparea junimistă ca formă de protest: „îndată însă ce ei, care nici partid nu aveau, nici unul pe altul nu se socoteau atât de vrednici cum își dau aerul de a se socoti, eu nu mai aveam ce să caut în „coada” lor. În loc însă de a se uni în toată sinceritatea, ei au început să țească o întreagă mreajă de intrigi spre a-l sili pe Brătianu să-i primească în niște condițiuni în care vor putea să-l răstoarne și să rămână ei stăpâni pe situațiune.” În contextul amintit, Slavici se declară și în politică inflexibil: „Intriga nu e politică” - mi-am zis eu, și de atunci aceasta e deviza lucrării mele politice.”

Cu privire la politica externă, el este împotriva încălcării principiilor corectitudinii, care ar deforma imaginea poporului român pe plan extern: „Aceasta e politica de care ți-a vorbit dl Babeș. Dumnealui cere să ne dăm aerul de a înclina spre Rusia, pentru ca să părem primejdioși și să intimidăm curtea și guvernul. Eu sunt însă convins că tot aceia care stăruie pentru o asemenea politică ar profita de prostia noastră spre a-și dovedi influența, zădărnicind silințele noastre. Altfel – și Rusiei prea puțin îi pasă dacă înclinăm ori nu spre ea: îi este destul să părem a înclina. Și destul ar fi atât și pentru ca să compromitem buna reputațiune a poporului român.”

Cu claritate, Slavici evidențiază importanța bunei înțelegeri între români și curtea de la Viena, explicându-și atitudinea prin patriotismul caracteristic: „Noi românii toți vom sta cu mult mai bine ca astăzi, când în cercurile hotărâtoare din Viena va fi pătruns convingerea că poate să se razăme pe întregul popor român Imperiul Habsburgic (...). Căci, pătrunsă odată convingerea aceasta, Curtea din Viena va recunoaște și interesul pe care-l are ca poporul român să nu fie jignit în dezvoltarea lui firească. Acesta e dinasticismul meu mult blamat. El e sincer, dar e pornit din simțământ de conservare națională, din convingerea că Imperiul Habsburgic a fost

timp îndelungat, e astăzi și poate să mai fie timp îndelungat un razăm al desfășurării noastre naționale.”

2.2.2. Confirmări ale unor informații din scrisoare

Documente care atestă susținerea lui Slavici de către Casa Regală descoperim azi, la peste o sută de ani de la redactarea acestei scrisori. Într-o scrisoare din partea Casei Regale, i se comunică ministrului Sturdza că regele îi va acorda o audiență lui Slavici.

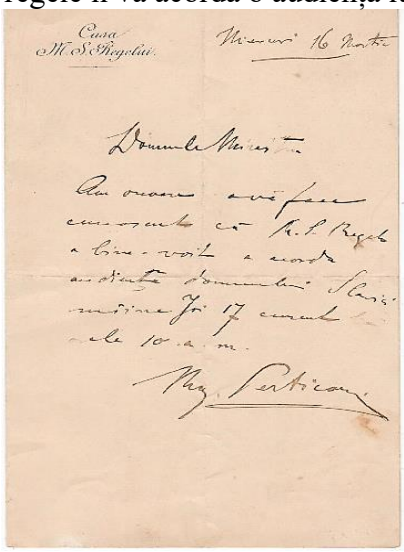

Documentul prezentat este valoros pentru faptul că el confirmă prețuirea de care Slavici s-a bucurat în cadrul Casei Regale. Punctez existența antetului, precum și hârtia cu filigran, care nu se se poate pune în valoare prin imagine, dar care are coroana regală ce se poate observa doar la trecerea luminii naturale prin hârtie.

Un alt document este o scrisoare adresată soției lui Slavici, Eleonora Slavici, semnată de o anume Natalia, prin care este anunțată, în termeni amicali, neoficial, propunerea regelui, aprobată de ministrul Sturdza, de a o numi în funcția de director la „Asilul Elena Doamna”, iar pe Slavici, în funcția de profesor la aceeași instituție.

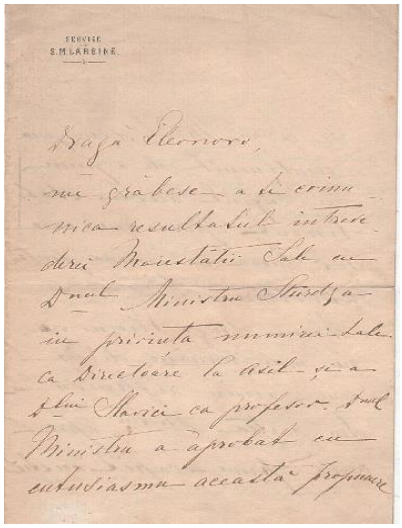

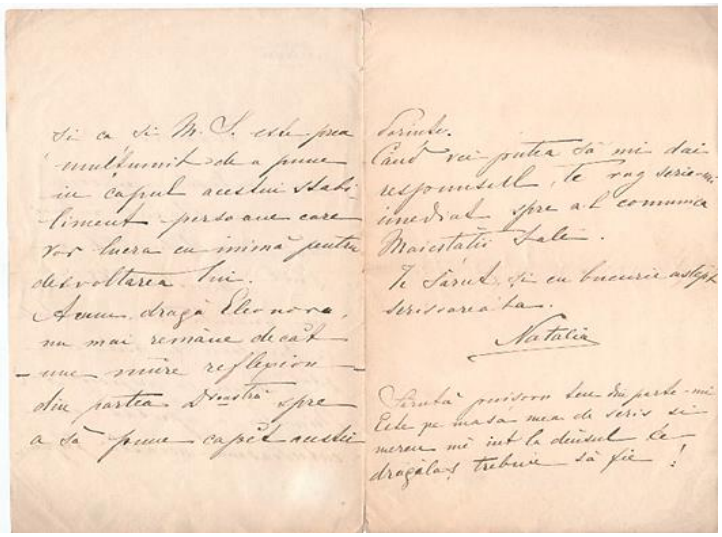

Cei doi soți sunt considerați de rege – așa cum rezultă din document – „persoane care vor lucra cu inimă spre desvoltarea lui” (a „Asilului” – n. n.). De altfel, apropierea lui Slavici de Casa Regală și aprecierea de care se bucura acesta este demonstrată și de distincțiile pe care le-a primit de-a lungul timpului.

Slavici confirmă atitudinea rezervată față de cei care ar putea face parte din guvern într-o scrisoare către Nicolae Cristea. Deși aceasta este scrisă în 1881, este relevantă pentru concepția scriitorului despre membrii guvernului din vremea sa, care trebuie să se fi păstrat până la data în care a fost condamnat și a redactat scrisoarea pe care o analizăm: „Conservatorii și mai ales cei din Junimea sunt oameni cari nu intră slugi la stăpâni, ci au principiile lor, și dacă ar primi guvernul, nu l-ar primi decât în niște condițiuni în care ar pute să aplice aceste principii la viața poporului român. Brătianu însă (…) s-a încungiurat cu toate naturele catilinare din țară (…); câtă vreme el nu se va desface de acești oameni, oameni ca Maiorescu și T. Rosetti nu se vor putea uni cu dânsul.”

Avem confirmarea că membrii Junimii au avut un rol important în influențarea atitudinii generale față de guvern. Se explică acum admirația pentru Maiorescu, disprețul pentru Carp, ba chiar și acceptarea guvernului Brătianu, condiționată de eliminarea tuturor celor nepotriviți din preajma acestuia. Este normal ca Slavici, apropiat al Junimii, să fie influențat de concepția acesteia în ideile sale politice.

Eugen Brote, de care Slavici a fost apropiat mulți ani, confirmă justețea atitudinii lui Slavici față de Vicențiu Babeș, printr-o scrisoare din 1891: „ei (sătmărenii și selegenii) sunt hotărâți a întoarce dosul domnului Babeș. (…) am început iarăși o campanie în contra lui Babeș. Avem în cuvintele lui Eugen Brote confirmarea că atitudinea lui Slavici față de Vicențiu Babeș, exprimată la 1888, este întemeiată, fiind împărtășită și de alți politicieni ai vremii.

Iacob Negruzzi confirmă poziția independentă a lui Slavici la București și circumstanțele înființării *Tribunei*. „Deși trăia la noi în România, Slavici rămase român-austriac fervent, și la un moment dat a fost așa de puternic patriotismul său de român transcarpatin, încât și-a părăsit poziția independentă ce avea în București spre a se așeza în Transilvania, la Sibiu, unde, după îndemnul bărbatului politic Dimitrie Sturdza, înființă jurnalul *Tribuna”.* Iacob Negruzzi vorbește în termeni elogioși despre Slavici, îl numește român-austriac, confirmând politica sa orientată spre Austria. El explică plecarea lui Slavici la Sibiu prin patriotismul acestuia, și nicidecum prin supunerea față de vreo autoritate. Scrierea analizată descoperă ipostaza de om politic a lui Slavici. Negruzzi afirmă: „Și pe Slavici, ca pe mulți alții, politica i-a depărtat de alte lucrări intelectuale spre paguba literaturei naționale”. Posibil că patriotismul de român-austriac pe care

îl amintește Negruzzi să fi fost atât de puternic, încât implicarea lui Slavici în politică a devenit inevitabilă. Negruzzi nu contestă valoarea sa de om politic, ci o acceptă tacit, dar o accentuează pe cea de scriitor.

George Panu motivează parțial părerile lui Slavici despre Carp, despre a cărui activitate susținută la *Junimea* vorbește doar legat de perioada începutului societății. Mai târziu, în „epoca prozaică istorică", acesta apare sporadic la întâlnirile junimiste. Panu afirmă că însuși Maiorescu a arătat meritele deosebite ale lui Carp – pe care le menționează și Slavici în manuscris –, dar și ciudățeniile acestuia, ideile sale neobișnuite. Confirmarea se regăsește și în legătură cu atitudinea filosemită a lui Carp, respectiv naționalistă a lui Maiorescu, ceea ce a determinat divergențele dintre cele două personalități. Citind amintirile lui Panu, am aflat că Petre Carp era „un spirit caustic, neîndurat, (…) cel mai aprig și dificil critic al *Junimei*". În plus, se vorbește despre nonconformismul acestuia în comportament și în atitudine, care adesea era considerat la *Junimea* obrăznicie. Este posibil ca atitudinea lui Slavici față de Carp să provină și din dezaprobarea acestui comportament, care nu se potrivea cu felul de a fi și nici cu principiile pe care scriitorul le-a dobândit prin educație. Putem observa subiectivitatea lui Slavici, mai ales că George Panu devine admirativ față de Carp, atunci când acesta îl numește, la o întâlnire a *Junimii*, „cel mai bun critic istoric pe care l-au avut *Convorbirile*". Cunoaștem o altă perspectivă asupra lui Carp, total opusă față de cea a lui Slavici: „impresia lăsată de dl. Carp a fost bună, foarte bună. Se vedea un om cult, cu un spirit viu și pătrunzător". Aceasta nu face altceva decât să susțină presupunerea noastră asupra subiectivității atitudinii slaviciene față de Petre Carp, care, până la urmă, este și ea un document al vremurilor în care a trăit Slavici, când personalitățile din lumea culturii erau uneori judecate în funcție de circumstanțe.

Această amplă scriere are o incontestabilă valoare documentară. Simplul fapt că există demonstrează cvasilibertatea lui Slavici la Vaț. Scriitorul preciza: „În temniță nu voi avea apoi altă treabă decât să lucrez". În același timp, conținutul este important deoarece demonstrează atitudinea pro Austria și antisovietică a lui Slavici, perspectiva sa apreciativă asupra lui Maiorescu și depreciativă asupra lui P. P. Carp și Vicențiu Babeș. Mai mult, este un document explicativ, enunțând motivele desprinderii de Junimea și totodată ale înființării *Tribunei*. Definitorie pentru Slavici este așadar **CORECTITUDINEA** pe plan cultural și politic.

2.3. Pagini de jurnal – un tânăr la Viena

2.3.1. Analiza textului

Studiile despre Slavici afirmă că acesta a avut o sută șaptezeci de foi de memorii despre perioada 1894–1909, sub forma unui jurnal intim, care au fost publicate doar parțial în revista „Ramuri". Unul dintre documentele cercetate este o scriere de tip epistolar care, după aspect – patru foi foarte subțiri, mici –, și după numerotare – de la 7 la 10 –, poate fi un fragment din jurnalul intim al scriitorului, despre care am amintit și din care au rămas puține pagini care au fost date tiparului. Această presupunere este întărită de faptul că nu există nicio formulă de încheiere, așadar textul pare că ar avea o continuare. Este meticulos realizat și conține o singură corectură.

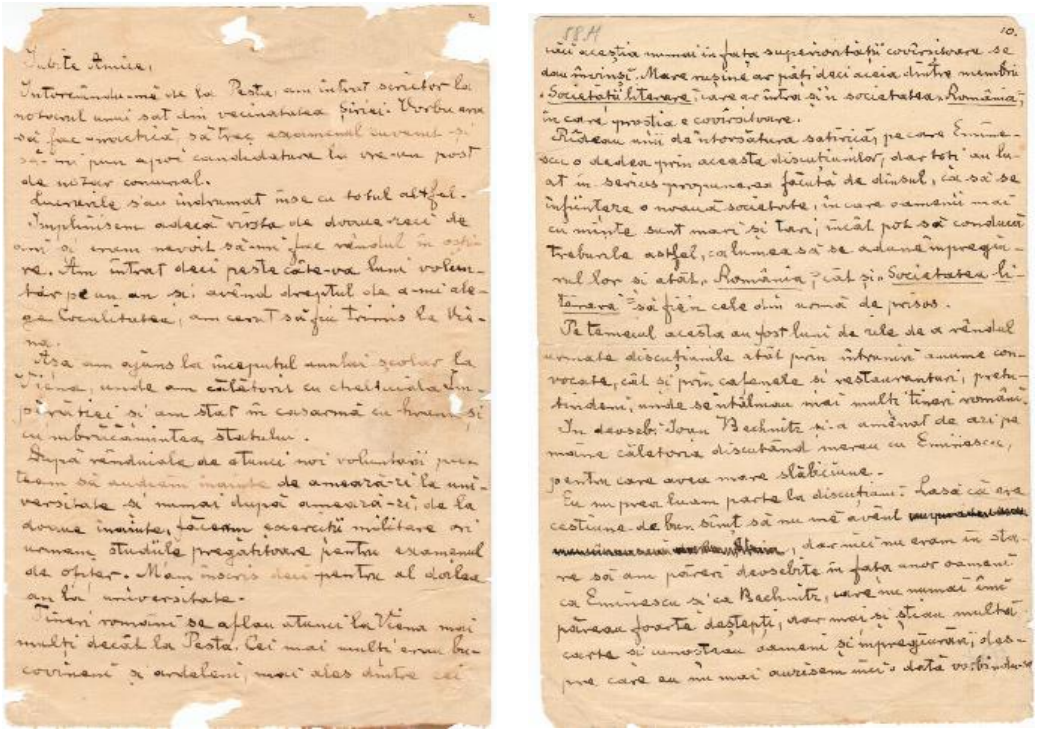

Slavici inserează în partea de început explicații cu privire la opțiunea sa de a efectua serviciul militar la Viena: „Împlinisem adică vârsta de douăzeci de ani și eram nevoit să-mi fac rândul în oștire. Am intrat deci peste câteva luni voluntar pe un an și, având dreptul de a-mi alege localitatea, am cerut să fiu trimis la Viena.”

Deși nu amintește numele societății *România jună*, înființată la 20 martie 1871, la Viena, la care a fost ales președinte, Slavici face referire la perioada dinaintea înființării acesteia, a *României june* și a *Societății literare*. El numește membrii societăților, demonstrând interesul pentru păstrarea elementului național în străinătate și mândria apartenenței la poporul român: „Tineri români se aflau atunci la Viena mai mulți decât la Pesta. Cei mai mulți erau bucovineni și ardeleni, mai ales dintre cei sosiți de prin școli secundare germane. Din România erau mai numeroși moldovenii decât muntenii. Erau chiar și basarabeni, macedoneni și români din Albania, încât ne plăcea să ne fălim că la Viena e reprezentat întregul neam românesc.”

În figura următoare am reprezentat mențiunile lui Slavici legate de cele două societăți culturale de la Viena, care au grupat tineri români, precum și faptul că el semnalează prezența lui Eminescu, ce le frecventa pe ambele. Opțiunea personală este pentru „Societatea literară”.

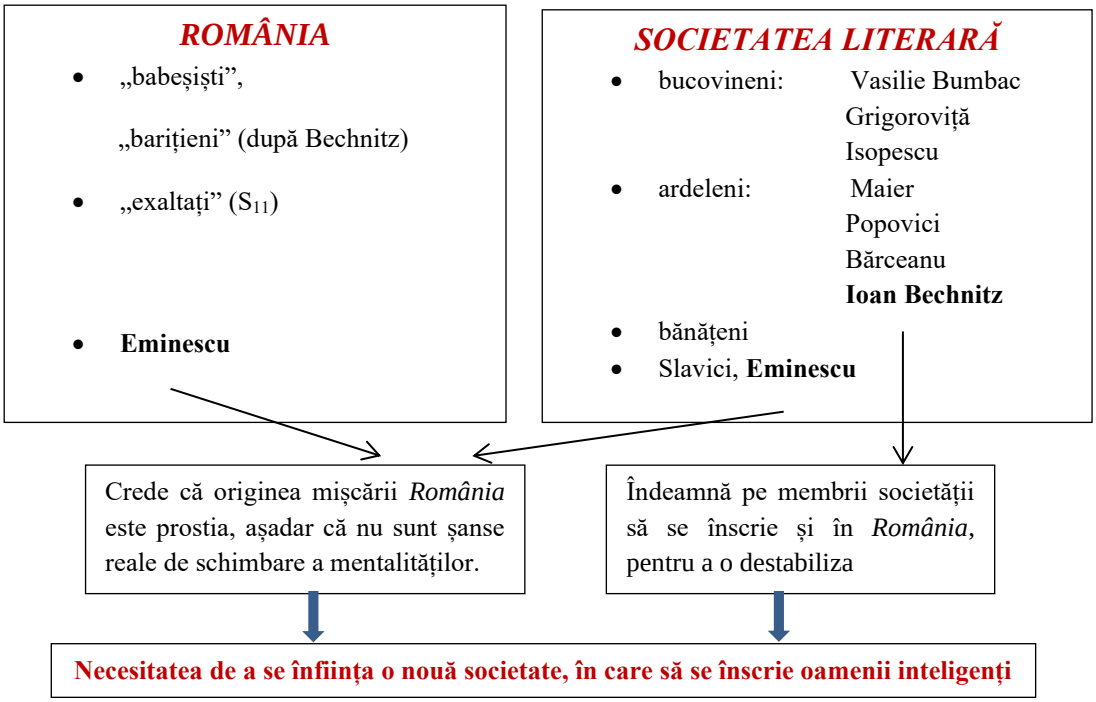

2.3.2. Confirmarea atmosferei studențești de la Viena

Teodor V. Ștefanelli, într-o amintire despre venirea lui Eminescu la Viena, în 1869, întărește ideea de solidaritate a tinerilor studenți de naționalități diferite, veniți din România la studii. De asemenea, arată că, aici, Eminescu se reîntâlnește cu foștii săi colegi din Bucovina.

Sextil Pușcariu accentuează preocupările pentru studiu ale tinerilor de la Viena, dar prezintă și petrecerile lor, în care îi sărbătoreau pe cei care finalizau doctoratul, sau obțineau grade superioare în armată, prin reuniuni organizate sub forma vechilor ceremoniale de la curțile domnești, în cadrul cărora „Eminescu și Slavici participă cu însuflețire”.

Ajungem la concluzia că Slavici, în jurnalul intim, a surprins cu minuțiozitate atmosfera studențească de la Viena, textele sale transformându-se în adevărate documente ale acelor vremuri. Este incontestabil **PATRIOTISMUL** scriitorului.

3. Concluzii

Studiul celor trei documente aparținătoare corespondenței reale sau memorialisticii ce a luat forma corespondenței permite formularea unor concluzii în legătură cu personalitatea lui Slavici.

Îl caracterizează **OBIECTIVITATEA**, manifestată în relațiile interumane, în viața de jurnalist și cea de om de cultură. Cu accentuată modestie și cu ascuțit spirit de observație, Slavici este capabil a observa calitatea umană și culturală a contemporanilor săi, în mod deosebit a lui Maiorescu și Eminescu.

Închis la Vaț, Slavici se dovedește un spirit liber. După detenție, în ample documente memorialistice scrise sub formă de corespondență, are timp să mediteze asupra multiplelor probleme din societatea românească, evidențiind **CORECTITUDINEA** pe care vrea să o regăsească în cultură, dar mai ales în politica internă și externă.

Buna înțelegere a lui Slavici cu Casa Regală și exprimarea deschisă a atitudinii pro Austria nu anulează **PATRIOTISMUL** său, întrucât la Viena are preocupări culturale și, chiar înainte de a înființa societatea „România junǎ” acolo, activează în cadrul altor societăți culturale din care fac parte români.

Cercetând manuscrise, revenind asupra biografiei lui Slavici, analizând documente conexe în original și lucrări ce cuprind corespondență a personalităților vremii în care a trăit scriitorul șirian, am constatat încă o dată că fiecare lucrare în parte și scrierile sale în ansamblu vor fi o permanentă sursă de cunoaștere, cu multiple posibilități de interpretare și de corelare cu documente ale vremii, descoperite sau aflate încă în umbra necunoscutului.

BIBLIOGRAPHY

1. Drumaru, D., *Din documentele „României june”*, în *Manuscriptum*, nr. 1 din 1978.
2. Gorcea, Adela Cristiana, *Valori documentare în scrierile lui Ioan Slavici*, teză de doctorat, 2015.
3. Gorcea, Adela Cristiana, *Slavici între cultură, politică și patriotism*, prezentare susținută la simpozionul național „Administrație românească arădeană”, 17-19 mai 2023
4. Moldovan, Silvestru, scrisoare către Slavici, manuscris nr. 412, Muzeul Memorial „Ioan Slavici” Șiria.
5. Negruzzi, Iacob, *Amintiri din Junimea,* București, Editura Humanitas, 2012.
6. Panu, George, *Amintiri de la Junimea din Iași,* Iași, Editura Polirom, 2013.
7. Slavici, Ioan, scrisoare către Ion Bianu, în „Manuscriptum”, nr 1 din 1978.
8. Slavici, Ioan, scrisoare către Ioan Cristea, în „Manuscriptum”, nr. 4 din 1987.
9. Slavici, Ioan, scrisoare către Nicolae Cristea, în „Manuscriptum” nr. 4 din 1987.
10. Slavici, Ioan, scrisoare către Ion Bianu, în „Manuscriptum” nr. 1 din 1978.
11. Stefanelli, Teodor V., *Când a venit Eminescu la Viena*, în *Mărturii despre Eminescu*, volum editat de Cătălin Cioabă, București, Editura Humanitas, 2013.
12. Vatamaniuc, Dimitrie, *Note și comentarii* la Ioan Slavici, *Opere*, București, Editura Național, 2001.

RUSSIAN-CHINESE INTERACTION BETWEEN THE SECOND HALF OF THE 17TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY. A GEOCULTURAL PERSPECTIVE

Cristian Chirca
Lecturer, PhD, University of Bucharest

Abstract: Russian-Chinese sociocultural interaction has been attested since the 13th century, but the shaping of the two great geocultural spaces of Eurasia – the Russian Orthodox world (Rusosphere) and the Chinese world (Sinosphere) – has begun in the second half of the 17th century, when the interaction, mediated by the first Russian embassies in Beijing, entered the identification stage. The Treaty of Nerchinsk (1689) laid the foundations for political and economic cooperation between Russia and China and the Treaty of Kiakhta (1727) broadened these foundations. In the period between the two treaties, which largely corresponds to the reigns of Emperors Peter I (1682– 1725) and Kangxi (1661-1722), there were established the first schools for learning Chinese, Mongolian, Manchu (in Russia) and Russian (in China). As a result, after a short period of transition, the activation stage of socio-cultural interaction is initiated in the 1820s. An important factor in this period, along with trade, was the Russian sinology born with the establishment of the Russian Spiritual Mission in Beijing in 1715. The mission made a major contribution to the elimination of the language barrier between Russia and China and also became an unofficial diplomatic representation that mediated Beijing's dialogue with Moscow until 1864, when the first official Russian embassy was opened in China. In the second half of the 19th century, the Russian-Chinese socio-cultural interaction went through a transitional phase, which was completed at the beginning of the 20th century, when the adaptation phase began.

Keywords: geoculture, sociocultural interaction, geocultural space, sinology, rusosphere, sinosphere.

1. Scurtă perspectivă metodologică

„Vocabularul științelor umaniste – observa Fernand Braudel – nu permite în nici un fel definiții categorice. Fără ca totul să fie aici incert sau în devenire, majoritatea termenilor, departe de a fi stabiliți o dată pentru totdeauna, variază de la un autor la altul şi nu încetează să evolueze sub ochii noștri". Citându-l pe Claude Levi-Strauss, istoricul francez apreciază că în ultimă instanță „cuvintele sunt instrumente cărora fiecare dintre noi este liber să le dea întrebuințarea pe care o dorește cu condiția să-şi explice intențiile". (Braudel 1994: 33) În logica acestei observații, *intenția* autorului acestui studiu vizează deschiderea unei perspective geoculturale de analiză a relației Rusia-China între a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul secolului XX, perioadă în care s-au configurat și au interacționat două spații geoculturale distincte – lumea ortodoxă rusă și lumea chineză (sinosfera)[1].

În prima secvență, studiul se concentrează pe originea și semnificația conceptului geocultură, inclusiv o scurtă prezentare a dezvoltărilor contemporane în zona de analiză

[1] Conceptul sinosferă, introdus în 1990 de către lingvistul James Matisoff, face referire la zona de influență lingvistică și culturală chineză. (Matisoff, 1990: 113) Relativ frecvent, conceptul este folosit și pentru a desemna zona chineză de influență politică și economică. (Mair, 2012) În acest studiu este valorificată semnificația culturală și lingvistică a conceptului, în limitele temporale precizate în titlu.

occidentală. Totodată, abordează succint viziunea rusă referitoare la geocultură, cu accent pe terminologia specifică studiilor geoculturale. Această secvență fundamentează conceptual și metodologic perspectiva geoculturală în baza căreia, în secvența a doua, sunt prezentate o serie de momente semnificative ale interacțiunii socioculturale ruso-chineze. Trei precizări cu valoare metodologică sunt necesare. În primul rând, secvența de clarificare conceptuală nu are ca obiectiv definirea geoculturii. Orice definiție ar restrânge semnificația acesteia, în contextul în care geocultura este abordată circumstanțial ca fiind concept, viziune despre lume, ideologie, metodă sau domeniu de cercetare. În al doilea rând, studiul, în toate secvențele sale, valorifică preponderent percepția rusă a interacțiunii socioculturale cu China. În acest sens, au fost valorificate o serie de lucrări aparținând unor cercetători ruși ai domeniului: Nikolai Samoilov, Vladimir Miașnikov, Dmitri Zamiatin, Tatiana Ilarionova, Evgheni Zelenev s.a. În al treilea rând, obiectivul principal vizează deschiderea unei perspective geoculturale de analiză și nicidecum analiza exhaustivă a elementelor care fundamentează această perspectivă. Ca urmare, studiul - primul dintr-o serie mai lungă - se concentrează pe dimensiunea lingvistică a acestei perspective cu atât mai mult cu cât așa cum sublinia Nikolai Konrad, „studiile științifice orientale s-au născut din filologie, dar filologie în sensul său original determinat istoric, respectiv știință a monumentelor scrise". (Konrad. 1966 : 8) Studiul, primul dintr-o serie mai lungă, face un prim pas în jalonarea perspectivei geoculturale de analiză a istoriei relațiilor ruso-chineze, plasând în centrul analizei realitatea culturii. Această perspectiva este cu atât mai relevantă cu cât „incompatibilitatea culturală dintre Rusia și China s-a dovedit a fi o iluzie și, în pofida diferențelor politice, cele două state nu au avut altă opțiune decât să împartă spațiul eurasiatic, deși rareori în condiții egale". (Snow 2023:1) Un rol important în profilarea acestei opțiuni l-a avut eliminarea barierei lingvistice inițiată în secolul al XVII-lea și susținută de împărații rus, Petru cel Mare (1682–1725), și chinez, Kangxi (1661-1722).

2. Geocultura – percepții despre lume într-un spațiu geografic

2.1. Originea conceptului

Conceptul *geocultură* a fost lansat în 1991 de Immanuel Wallerstein în lucrarea *Geopolitics and Geoculture: Essays on thse Changing World-System* și dezvoltat ulterior în lucrările *World-Systems Analysis: An Introduction* (2004) și *The Modern World-System IV: Centrist Liberalism Triumphant* (2011). În prima sa lucrare, Wallerstein apreciază că pe fondul unor determinări și mecanisme geopolitice relativ constante diferențele geoculturale au influențat decisiv dezvoltarea sistemului mondial începând cu secolul al XVIII-lea. Așa cum reiese și din titlul capitolului dedicat geoculturii (*Geoculture: the underside of geopolitics*), el plasează geocultura în zona inferioară a geopoliticii, într-o geometrie relativă care nu are însă la bază un criteriu valoric, ci unul metodologic (Wallerstein 1991: 4-6, 140-237). De altfel, în abordarea acestuia, geocultura este considerată ca fiind o metodologie de analiză a structurii sistemului mondial – nucleu, periferie semiperiferie – cu accent pe societățile specifice fiecărei structuri, dar și pe interacțiunile dintre acestea, în special presiunea exercitată de centru asupra periferiei, care poate fi apreciată drept o formă de proiectare geopolitică. (Sergentu 2018: 1) În cadrul sistemului mondial „semiperiferia oferă posibilități de mobilitate ascendentă într-un sistem structural static". (Agnew 2021: 20) Wallerstein consideră că geocultura este „un concept inventat prin analogie cu geopolitica" care „se referă la norme și moduri de discurs larg acceptate ca legitime în cadrul sistemului mondial". În concepția sa, „o geocultură nu ia naștere automat odată cu apariția unui sistem mondial, ci mai degrabă trebuie creată", dar creația sau, mai corect spus, construcția trebuie realizată „în oglinda unor ideologii". (Wallerstein 2004: 93) Ca urmare,

geocultura este o viziune despre lume care integrează un set de idei, valori și norme împărtășite pe scară largă în întregul sistem mondial, atât în mod explicit, cât și tacit și care influențează acțiunea socială. (Wallerstein 2011: xvi, 277) Conceptul introdus de Wallerstein, important prin deschiderea sa semantică și metodologică are o serie de limite, fapt pentru care în literatura de specialitate, inclusiv din zona anglo-saxonă de analiză, sunt relativ puține referiri, analize sau dezvoltări ale conceptului. (Gelis-Filho 2013: 170-171) Trei dintre aceste limite au relevanță accentuată în raport cu *intenția* autorului acestui studiu. În primul rând, cadrul geocultural, configurat între Revoluția Franceză și Primul Război Mondial, vizează exclusiv sistemul mondial capitalist și se menține doar până în anul 1968. Acest an marchează, în analiza lui Wallerstein, debutul unei așa zise revoluții mondiale generatoare de șocuri politice și culturale care au afectat sistemul mondial capitalist și au „precipitat destrămarea cadrului geocultural care susținuse sistemul". (Wallerstein 2004: 77) În consecință, geocultura vizează o etapă geoistorică cu limite foarte precise:1789-1968. În al doilea rând, concepția acestuia despre geocultură nu are în vedere universalitatea fenomenului deoarece „lumea" geoculturii vizează doar sistemul mondial capitalist. În al treilea rând, nu se concentrează pe ordonarea trecutului în cadre imaginare cu amprente cultural-geografice specifice marilor civilizații ale lumii. (Winter 2018: 17)

2.2. Dezvoltări în zona de analiză occidentală

În ultimii ani, geocultura a ieșit dintr-un nemeritat con de umbră, în contextul în care «civilizația» este tot mai frecvent plasată în prim-planul analizelor referitoare la dinamica sistemului social global. (Hale, Laruelle 2021: 597-598) Ca urmare, semnificația sa a depășit limitele impuse de analiza sistemului mondial capitalist în limitele temporare impuse de Wallerstein. În acest sens, geocultura își extinde aplicabilitatea la nivelul sistemului internațional văzut în dinamica sa ca „proces istoric în care interacțiunile societăților constituie și modelează ideile comune și mentalităților colective". (Leigh 2021:201) În contextul acestor dezbateri, geocultura este apreciată ca fiind „o formă de ideologie dominantă, jalonată de două mari narațiuni polare care fundamentează un cadru pentru dezbaterea și înțelegerea epocii post-Război Rece: Neoliberalismul și Ciocnirea Civilizațiilor". (Wilkin 2023: 377) În baza acestui nou statut, geocultura contribuie la jalonarea cadrului teoretico-metodologic al politicii statelor „și spre deosebire de concepția lui Wallerstein, nu doar constrânge opțiunile și acțiunile statelor, ci le și permite" sau, altfel spus, le legitimează. (Wilkin 2023: 378)

Un punct de vedere relevant care poate fi valorificat și în decriptarea interacțiunii ruso-chineze este formulat de Ulf Hannerz. Acesta conferă geoculturii un potențial acțional semnificativ deoarece vizează distribuția realităților culturale în perspectivă istorică și în diferite spații geografice și societăți. Hannerz consideră că distribuția este realizată de „imaginile geoculturale" prin intermediul cărora „gândim geocultural" lumea în ansamblu, dar și părți distincte ale căror trăsături sunt adânc sedimentate în imaginarul colectiv. Europa, Indiile de Vest, Orientul Apropiat, Orientul Mijlociu și Orientul Îndepărtat „care sunt în mod evident categorii eurocentrice" asociază imaginii geoculturale specifice în întregul secol XX. În perioada Războiului Rece, geocultura a oferit argumente civilizaționale pentru „împărțirea lumii în lumea întâi, a doua și a treia, iar în perioada post-Război Rece a pus în opoziție «Occidentul și restul»". Aceste imagini, care și-au făcut apariția la un moment dat în istorie și care se pot schimba în timp, fundamentează și orientează procesul de descifrare și înțelegere a lumii. (Hannerz 2009: 268) În contextul în care „sistemul internațional este modelat de dinamica internă, dar și de relațiile externe, interacțiunile dintre civilizații colorează multiplele fațete ale politicii mondiale contemporane". (Bettiza, Bolton, Lewis 2023: 3) Geocultura devine astfel

„mai mult decât o nouă abordare geopolitică sau istorică deoarece își propune „recucerirea intelectuală a vechiului concept de civilizație”. (Flichy de La Neuville 2016: 1)

Un punct de vedere chinez abordează geocultura din două unghiuri de analiză. Ca reflecție a realității externe geocultura desemnează particularitatea unui spațiu civilizațional în raport cu alt spațiu sau cu un context mai larg. Din acest unghi „geocultura este o reflecție despre „imaginea Celuilalt” și, prin urmare, indică ierarhia”. Ca reflecție a realității interne desemnează „identitatea și autoimaginea care subliniază diferența și, prin urmare, indică exclusivitatea”. (Yuan 2018:1)

3. Geocultura în viziunea școlii ruse

Din perspectiva școlii ruse, geocultura reflectă relația și interdependența mediilor geografic, social și cultural cu o comunitate umană. Geocultura este în același timp produs, instrument de cercetare, fenomen social și proces specific interacțiunii socioculturale. Ca **produs**, *geocultura* desemnează spațiul geocultural care „se formează în contextul interacțiunii socioculturale a societăților și statelor”. (Samoilov 2009: 63) Ca **instrument** de cercetare conceptul *geocultură* poate fi utilizat în scopul „modelării spațiale a lumii și configurării unei imagini alternative (non-politică, non-economică, non-etnică etc.) a ordinii mondiale internaționale, care poate avea o influență decisivă, asupra alegerii căii de integrare în această ordine”. (Zelenev 2009: 22-23) Ca **fenomen**, *geocultura* este o imagine despre lume fundamentată pe un sistem de semne, simboluri, imagini care conferă specificitate anumitor culturi, localizate geografic. (Zelenev 2009: 22-23) În același timp, geocultura este și un **proces** cu dublă finalitate. Pe de-o parte, vizează formarea imaginilor geografice într-o anumită cultură, iar pe de altă parte, „acumularea de cunoaștere” și formarea unei culturi de interpretare și a unei tradiții de înțelegere a acestor imagini (Zamiatin, 2002). Elementele centrale ale geoculturii sunt imaginea geografică, spațiul geocultural, interacțiunea socioculturală, imaginea geoculturală.

Imaginea geografică este o reprezentare mediată a realității care în sens larg evidențiază „relieful” culturii. Acest tip de imagine este un „act cultural” deoarece reprezintă rezultatul unei interpretări realizate de o grilă cu dublă determinare, geoistorică și culturală. În ultimă instanță, imaginea geografică este o reprezentare compactă a unui teritoriu care exprimă și gradul de cunoaștere al acestuia. (Zamiatin, 2002)

Spațiul geocultural desemnează un sistem de realități, imagini și idei culturale stabile, format ca urmare a interacțiunii socioculturale într-un teritoriu determinat. Acest spațiu „are o expresie geografică, obiectivă, care permite atât înțelegerea imaginilor culturii, cât și vizualizarea imaginii sale pe hartă [...] Imaginea geografică a culturii este comparabilă cu umbra pe care un obiect (cultura) o proiectează pe o anumită suprafață (spațiu, n.a.): această umbră poate fi folosită pentru a ne forma o idee generală despre obiect, dar prin intermediul ei este imposibil să cunoaștem conținutul structural al obiectului”. (Zelenev 2009: 25) Nikolai Zamiatin consideră că „spațiul geocultural al Rusiei este un sistem de idei bazat pe o rețea de imagini geografice cheie, mituri locale, identități teritoriale și peisaje culturale [...] iar baza ontologică a acestui spațiu este cultura rusă și limba rusă. (Zamiatin 2014)

Interacțiunea socioculturală este un proces în care acțiunile subiecților sunt determinate de scop și sunt reglementate de valori, norme formale și informale ale culturii pe care o reprezintă. Ca în orice tip de interacțiune, și în acest caz avem în vedere un proces în care acțiunea unui subiect (A) determină un răspuns (reacție) a unui subiect (B) sau a altor subiecți (C, D...). Specific însă pentru interacțiunea socioculturală, este faptul că ea determină schimbări la nivelul unei culturi. (Seliverstova 2009: 1)

Imaginea geoculturală reprezintă un sistem de semne, simboluri și caracteristici geospațiale definitorii care descriu trăsăturile, geneza, simbolurile, evoluția și efectele anumitor culturi și/sau civilizații într-un context global.[2] De remarcat faptul că aceste imagini au o triplă determinare: geoistorică, imaginară și culturală. În procesul de configurare a imaginilor geoculturale „un rol important este jucat de imaginile externe (din spații învecinate). De exemplu, imaginile geoculturale din Eurasia, Europa de Est, regiunile Baltice și Mării Negre și Caucaz participă la formarea imaginii geoculturale a Rusiei".(Zamiatin, 2014) De asemenea, imaginile geoculturale din spațiul de influență bizantin au avut un impact structural asupra imaginilor geoculturale care s-au format în Rusia. Constantinopolul a rămas o imagine geoculturală activă chiar și după cucerirea sa de către turci și a influențat decisiv imaginea geoculturală rusă *Moscova a Treia Romă* care a devenit în secolul al XIX-lea imaginea geopolitică cheie a politicii externe a Rusiei. (Samoilov 2009: 65) Începând cu secolul al XVIII-lea, în spațiile geoculturale, rus și chinez, pot fi identificate mai multe imagini geoculturale care prezintă elemente comune. Unele dintre acestea au legătură cu faptul că modelul confucianist al vieții politice și spirituale a Chinei era apropiat de concepțiile ortodoxe ruse, dar și de faptul că pe timpul cuceririlor mongole, Rusia și China au experimentat aceleași „provocări și riposte" (Toynbee) și aproximativ în același timp istoric au înlăturat jugul mongol. (Miațnikov, 2015: 20) Două astfel de imagini sunt *Moscova a Treia Romă* și *Tianxia*. Din motive care țin de economia studiului, dar și de specificitatea și amploarea unei analize complete, atenția va fi concentrată asupra unui singur element comun al acestora: universalitatea. Configurarea în mentalul colectiv rus a ideii *Moscova a Treia Romă* a asociat autopercepția rușilor ca popor ales pentru a asigura îndeplinirea misiunii Rusiei de exponent și gardian al dreptei credințe. Rusia nu mai era un stat ortodox, ci un regat universal, idee exprimată de călugărul Filotei: două Rome au căzut, dar a treia stă în picioare, iar a patra nu va mai fi – *dva ubo Rima padoşa, a treti stoit, a cetviortomu ne bîti*. (Malinin 1901: 45) Mitul *Moscova – A Treia Romă* are la bază două elemente cu anvergură mesianică: poporul ales de Dumnezeu și ideea de Caesar (țar), ca uns al lui Dumnezeu, până la sosirea lui Mesia. (Kirilov 1914: 11, 30-31) Una dintre cele mai reprezentative imagini geoculturale chineze este *Tianxia* (Imperiul Ceresc). *Tianxia* a fost asociat simultan cu China și cu întreaga lume. Deoarece împăratul chinez este *Fiul Cerului* el este și conducătorul *Imperiului Ceresc*[3], adică al întregii lumi, unde *Statul de Mijloc* (China) este un factor civilizator. (Samoilov 2009: 68) Prestigiul *Fiului Cerului* „are drept principiu un triumf care condiţionează şi realizează unitatea Chinei, concepută ca o unitate de civilizaţie. «Sub Cer», adică în lumea chineză, beneficiind singur de ispăşirea triumfală care face să fie consacrată victoria de către Cer, Fiul Cerului capătă rangul de «Om Unic». (Granet 2000: 373)

Configurarea unei imagini geoculturale este determinată atât de logica structurii sale interne, cât și de influența imaginilor geoculturale din zonele active de contact cu alte spații. În anumite contexte, factorul spațial este plasat într-un plan secund de alți factori (culturali, politici, economici) care devin dominanți. Semnificativ este faptul că în concepția rusă, marile imperii asociază geoculturi și imagini geoculturale proprii, determinate de faptul că statele nucleu, de regulă, sunt exponentele „unor mari civilizații care au dat naștere uneia sau mai multor geoculturi bazate pe diferite elemente cu valoare culturală accentuată". (Zelenev 2009: 24-25) Studiile geoculturale ruse au cunoscut o dezvoltare deosebită în primul deceniu al secolului al XXI-lea, când elita rusă a încercat să depășească șocul imaginar al înfrângerii suferite de URSS în Războiul Rece. În contextul în care autopercepția de mare putere (avtoperțepția derjavnosti)

[2] Un exemplu de imagine geoculturală este teoria civilizației (Zelenev 2009: 23).
[3] Sintagma *Imperiul ceresc* s-a consacrat în cultura chineză pe timpul dinastiei Qing (1644–1912)

nu mai putea fi invocată și susținută cu elemente specifice de hard-power, centrul de greutate al discursului specific a fost mutat atât la nivel politic, cât și academic zona soft-power. Ca urmare, centrul de greutate al retoricii elitelor ruse a fost mutat de pe argumentele geopolitice, pe argumentele geoculturale, oferite de marea cultură rusă, de noile teorii eurasianiste și nu în ultimul rând de politicile tot mai asertive de recuperare și menținere a spațiului post-sovietic.

4. Lumea ortodoxă rusă (rusosfera) și lumea chineză (sinosfera) – spații geoculturale ale Eurasiei

Schimburile culturale și comerciale ruso-chineze în vastul spațiu eurasiatic sunt atestate încă din secolul al XIII-lea, mai ales după ce *Hoarda de Aur* a definitivat procesul de instaurare a jugului mongol asupra ținuturile rusești (Miașnikov, 2015: 23). Aceste schimburi s-au amplificat după cucerirea Siberiei și înființarea în 1587 a avanpostului Tobolsk. Ridicat la rangul de oraș în 1590, în scurt timp a devenit un centru de contact activ și o alternativă pentru comerțul cu China care anterior era intermediat de negustorii din Buhara și alte centre din Asia Centrală. (Demidova, Miașnikov 1969: 245-248) În această perioadă, s-a inițiat primul contact între două spații geoculturale aflate într-o etapă preliminară de constituire, denominată în studiile geoculturale drept **etapa de identificare.**[4] În această etapă, care s-a derulat pe tot parcursul secolului al XVII-lea, interacțiunea a fost realizată în primul rând prin intermediul ambasadelor (soliilor) Rusiei în China.[5] Ca urmare, în percepția rusă a Chinei apar primele note specifice care evidențiază diferențele profunde dintre cele două societăți și culturi. (Samoilov 2010: 5) În mai puțin de 200 de ani, în aceste spații s-au configurat două entități geoculturale distincte: lumea ortodoxă rusă (rusosfera)[6] și lumea chineză (sinosfera), care „include statele din Asia de Est și de Sud-Est a căror tradiție culturală s-a format sub influența puternică a Chinei". (Samoilov 2009: 68-69) Zona activă de interacțiune socioculturală a acestor entități, care le-a influențat evoluția, s-a profilat începând cu secolul al XVII-lea în spațiul care include Orientul Îndepărtat Rus și provinciile de nord-est ale Chinei. Acest spațiu, la care se adaugă Japonia și cele două state coreene, formează conform geopoliticianului ucrainean Vladimir Dergaciov, regiunea de nord-est a Asiei (Dergaciov 2010: 32). Dergaciov apreciază că regiunile de graniță ale Orientului Îndepărtat Rus și Chinei (regiunea Manciuria), precum și peninsula coreeană constituie un nod geopolitic realizat de intersecția a cinci „mari oceane geosferice": Oceanul Pacific – hidrosfera, Marea stepă eurasiatică și taigaua siberiană – biosfera, Anticiclonul siberian – atmosfera, Superetnosul chinez și rus – etnosfera și Spațiul socio-economic Asia-Pacific – sociosfera. (Kucinskaia 2012: 122) Acest nod geopolitic este în același timp și un nod geocultural configurat de intersecția a două spații geoculturale – lumea ortodoxă rusă (rusosfera) și lumea chineză (sinosfera). (Paranina, 2011: 156)

4.1. Petru I – un susținător al dialogului dintre Rusia și China

[4] Studiile istorice occidentale evidențiază că între a doua jumătate a secolului al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XVIII-lea interacțiunea sino-rusă a trecut prin trei faze: conștientizare, confruntare și soluționare. (Spence, 2008:151)

[5] Ambasada (*посольство*) nu denomina o misiune diplomatică permanentă, ci soli (*посланники*) trimiși pentru contacte scurte în care erau negociate diferite aspecte punctuale ale relațiilor dintre cele două state. În studiu, termenul *ambasadă* se folosește pornind de la *посол* (*ambasador*).

[6] Prin analogie cu sinosfera, putem atribui și lumii ortodoxe ruse un concept unificator, respectiv rusosfera, în care pot fi incluse statele din Eurasia formate sub influența lingvistică și culturală a Rusiei. La fel ca și în cazul sinosferei, trebuie precizat că și în ceea ce privește rusosfera se are în vedere semnificația culturală și lingvistică a conceptului, precum și limitele temporale precizate *în titlu*.

Între a doua jumătate a secolului al XVII-lea și primul deceniu al secolului al XVIII-lea, contactele ruso-chineze au fost determinate strict de rațiuni economice. Spre deosebire de misionarii catolici, în special călugării iezuiți, care au studiat cultura chineză, rușii s-au limitat doar la schimburile comerciale, deși în mod evident au luat contact cu elementele de prim-plan ale culturii chineze. (Demidova, Miasnikov, 1969: 245-248) Interesul rușilor pentru produsele chinezești a fost determinat și de mimetismul elitelor ruse atente la „stilul chinezesc" promovat de elitele occidentale. Ca urmare, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea „stilul chinezesc" se lansează și în Rusia sub denumirea franceză *chinoiserie* sau sub traducerea sa în limba rusă *kitaișcina*. Treptat, acest stil a început să producă efecte mai ample, în special în arta decorativă și arhitectură: imitații de clădiri orientale, pavilioane de ceai, pagode (în Țarskoe Selo, Ecaterina a II-a și-a construit propriul sat chinezesc). (Raznadejina 2022) Elemente de inspirație chineză se regăsesc chiar și în arhitectura palatelor Petergof (Petrodvoreț) și Oranienbaum (Lomonosov). (Berezkin, 2018: 129-133) Deși există opinii potrivit cărora *kitaișcina* este consecința directă a mimetismului favorizat de orientarea pro-occidentală impusă Rusiei de Petru, acestea exprimă doar un moment al adevărului. Petru I a orientat Rusia și către Est, iar interesul lui pentru China a fost determinat atât de mărfurile exotice, cât și de cultură chineză care, relativ în egală măsură au declanșat *kitaișcina*. Deschiderea acestuia către marea cultură a Chinei s-a realizat și la sugestia gânditorului german Gottfried Leibniz (1646-1716). În 1712, Leibniz evidența într-o scrisoare adresată lui Petru: „Se pare că este voia lui Dumnezeu ca știința să cuprindă lumea și să vină acum în Sciția (Rusia, n.a.), iar în acest scop instrumentul ei să fie Maiestatea Voastră, pentru că sunteți într-un loc din care puteți lua ce este mai bun din Europa pe de o parte și din China pe de altă parte". (Berezkin: 138-139) Petru a înțeles mesajul lui Leibniz și a acționat pe două direcții: politică (trimiterea unor ambasade/solii la Pekin) și economică (sprijinirea relațiilor comerciale ruso-chineze). Din perspectivă geoculturală, alte două decizii adoptate de Petru au o relevanță deosebită. În 18 iunie 1700, a legiferat printr-un decret prima inițiativă adoptată la nivel de stat pentru eliminarea barierei lingvistice, respectiv trimiterea a trei călugări la Tobolsk pentru a învăța limbile mongolă și chineză. Aceștia aveau ca sarcină și să „studieze învățăturile religioase ale chinezilor și mongolilor și la rândul lor să răspândească Ortodoxia pentru a promova astfel interesele politice și comerciale ale Rusiei". (Bartold 1911:173) Determinarea cu care Petru a urmărit eliminarea barierei lingvistice cu China este confirmată și de faptul că în decretele de înființare și funcționare a Academiei de Științe din Sankt Petersburg (ianuarie-februarie 1724) limba chineză a fost inclusă ca materie de studiu.

Tot pe această direcție în 1715 a legiferat constituirea *Misiunii Spirituale Ruse* (Rossiiskaia Duhovnaia Missia) la Pekin care a devenit în scurt timp un centru important de învățare a limbilor manciu și chineză. (Țigankova, 2009: 126) Intensificarea schimburilor comerciale și activitatea *Misiunii Spirituale Ruse* au contribuit major la amplificarea interacțiunii ruso-chineze și la consolidarea contactelor dintre spațiilor geoculturale rus și chinez. (Samoilov 2009:70) Astfel, Petru I, care deja orientase Rusia spre Occident, a susținut și intensificarea și oficializarea dialogului Rusiei cu China. Acest dialog, însă, continua să se desfășoare cu dificultate. Deși Petru analizase împreună cu Leibniz caracterul și trăsăturile civilizației chineze, la curtea imperială rusă continua să se manifeste un mare deficit de cunoaștere, în special a specificului politicii externe chineze în care universalismul asocia și ideea vasalității celorlalte state. (Miașnikov 2015: 25)

Această stare de fapt, ca de altfel și percepția generală a lumii chineze, era determinată de o evidentă barieră lingvistică care a afectat major dezvoltarea relațiilor dintre cele două state În acest sens un exemplu este mai mult decât sugestiv. În 1619 solul rus Ivan Petlin, reîntors de

Pekin a adus o scrisoare adresată țarului Mihail Fedorovici de către împăratul chinez Zhu Yijun. În scrisoare împăratul chinez își exprima acordul pentru trimiterea unui ambasador rus la Pekin dar și pentru legiferarea schimburilor comerciale. Scrisoare însă a fost tradusă după 56 de ani în 1675, adică după 56 de ani.[7]

4.2. China văzută de ruși prin „ochii străinilor"

Imposibilitatea purtării unui dialog a fost unul dintre principalele motive pentru care ambasadele (soliile) ruse ajunse la Pekin începând cu secolul al XVII-lea nu au fost primite la curtea imperială. Primul dialog la acest nivel, dar prin intermediul limbii latine, l-a purtat marele cărturar moldovean Nicolae Milescu Spătaru (Nikolai Gavrilovici Spafari, 1636-1708) care în 15 mai 1676 a ajuns la Pekin ca trimis al țarului Alexei Mihailovici. Inițial, chinezii au tratat cu reținere delegația rusă, dar după ce au aflat că Milescu vorbește limba latină, misionarul iezuit Ferdinand Verbiest a fost desemnat ca interpret al negocierilor. Deși Milescu a făcut o bună impresie la curtea imperială, nu a reușit să încheie un acord. Totuși s-a întors la Moscova cu primele informații ample și sistematizate despre China monarhia chineză, sistemul de guvernare și obiectivele politice chineze în Orientul Îndepărtat [8]. Ulterior, pe fondul menținerii barierei lingvistice, contactele celor două culturi s-au realizat prin „ochii străinilor".(Samoilov 2009:70) În seria destul de lungă a acestora (exploratori, geografi, clerici, lingviști, militari etc.), germanul Gerard-Friedrich Muller (Feodor Ivanovici Miller, 1705-1783) se remarcă prin faptul că a scris în limba rusă prima cronologie a împăraților chinezi precum şi o descriere a trupelor chineze. (Ilarionova 2009, 310) De asemenea, Miller, care a trăit 60 de ani în Rusia, este autorul așa ziselor *portofolii Miller*, în care descrie momente importante din istoria Orientului Îndepărtat Rus, inclusiv relatări și sfaturi pentru negocierile ruso-chineze. (Golițin 1899: 139-141) Prezența străinilor (în special din statele occidentale) în viața politică, administrativă și culturală a Rusiei s-a accentuat în special după anul 1720. Mulți dintre aceștia au fost trimiși în China ca ambasadori, negustori sau exploratori și la întoarcere au împărtășit propriile percepții asupra Chinei. Percepția străinilor a fost valorificată și în cadrul Academiei de Științe din Sankt Petersburg deoarece timp de 50 de ani profesorii academiei au purtat o corespondență activă cu misionarii iezuiți din Pekin, care au descris China din perspectiva misionarismului catolic. Cu toate acestea, a existat și o percepție rusă foarte bine conturată, formată atât ca urmare a contactului direct între indivizi, cât și a experiențelor împărtășite de o serie de trimiși oficiali ruși în China începând cu secolul al XVIII-lea, în care sunt incluși și străinii de religie ortodoxă. Aici, alături de cărturarul moldovean Milescu Spătaru, se impune evidențiat sârbul Sava Lukici Raguzinskii-Vladislavici (originar din Dubrovnik/Ragusa). Acesta, fost consilier al lui Petru I și ambasador la Pekin, a scris în 1731 o istorie a dinastiei Qing și a Manciuriei. El poate fi considerat primul „istoric care a schițat istoria relațiilor ruso-chineze între ambasada lui Spafari (Spătaru n.a) și încheierea Tratatelor de Nercinsk și de la Kiakhta".[9] (Miașnikov 2015: 24)) Tratatul de la Nercinsk (1689) prin care Rusia a cedat Chinei regiunea Amur a pus bazele cooperării politice și economice dintre Rusia și China iar

[7] *Pervîe russkie v Kitae*, Ministerstvo inostranîh del, Kitaiskaia Respublika (Taivan), 2008. Disponibil online https://taipanorama.tw/news.php?post=108927&unit=388, (accesat la 16.02.2023).

[8] Călătoria a fost descrisă în lucrarea *Călătoria de-a lungul Siberiei de la Tobolsk până la fortul Nercinsk*, Activitatea diplomatică este redată în *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătarul în China*. De asemenea, a scris și două monografii: *Descrierea Asiei în care se află marea împărăție a Chinei* şi *Descrierea marelui fluviu Amur* . O prezentare originală a acestui episod este realizată de I.D. Dumitriu (Contribuții la opera Spatarului N.Milescu, Revista Fundațiilor Regale, Anul VII, Nr.12, București, 1940).

[9] Tratatul de la Kiakhta dintre Rusia și China (21 octombrie 1727) a legiferat un acord privind comerțul și frontierele. În acest tratat au fost preluate integral și prevederile Tratatului de la Nercinsk (27 august 1689) prin care Rusia a cedat Chinei regiunea Amur.

tratatul de Kiakhta (1727) a lărgit aceste baze prin legiferarea unui acord privind comerțul și frontierele.

4.3. Învățarea limbii chineze – primul mare pas rusesc în dialogul intercultural

Așa cum am evidențiat anterior, *Misiunea Spirituală Rusă* din Pekin (1715) a fost primul centru de învățarea a limbii chineze dar și a limbii manciu una dintre limbile oficiale ale dinastiei Qing. Cunoașterea limbii chineze era o condiție sine qua non pentru propăvăduirea credinței ortodoxe dar și pentru cunoașterea Chinei, două dintre cele mai importante obiective ale Misiunii. Totodată *Misiunea*, a intermediat relațiile oficiale ruso-chineze până în 1864, când s-a înființat prima reprezentanță diplomatică oficială a Rusiei în China. Un al obiectiv al *Misiunii* a vizat și asigurarea profesorilor de limba rusă pentru școala de învățare a limbii ruse, organizată la Pekin în cadrul cancelariei de stat. (Miașnikov 2015: 25)[10] În 1954, când s-a închis oficial, bilanțul *Misiunii* a fost impresionant. În cei 239 de ani de activitate, a fost implicată în construirea a treizeci și șapte de biserici (inclusiv în Beijing, Harbin, Tianjin, Shanghai) și patruzeci de puncte de predicare în cinci eparhii (Beijing, Tianjin, Xinjiang, Shanghai, Harbin). De asemenea a înființat un seminar ortodox, douăzeci de școli religioase pentru bărbați și femei, o bibliotecă și revista *Evanghelistul chinez* (Zhongguo fuyn bao) în limbile rusă și engleză. Misionarii au studiat istoria, geografia și religia Chinei, obiceiurile populare chineze și au tradus literatura liturgică în chineză punând astfel bazele sinologiei ruse. Aceștia au acționat ca interpreți ai culturii chineze și traducători, contribuind la formarea în spațiul geocultural rus a unui cod fundamental de comunicare și de interacțiune socioculturală. Odată cu înființarea misiunii, în 1715, s-a inițiat tranziția interacțiunii socioculturale de la etapa de identificare, la etapa de activare.(Samoilov, 2010: 7) În această etapă tranzitivă, unul dintre cele mai importante elemente a fost reprezentat de continuarea procesului de învățare a limbii chineze inițiat de Petru. În 1725, a fost înființată la Irkutsk o școală pentru învățarea limbii chineze și mongole, iar în 1789 este atestată la Omsk „o școală asiatică pentru copii cazaci, tătari și kazahi, cu predarea în limba turcă, manciuriană și mongolă". (Dațîțșen, Larin, Romanova 2013: 510)

În 1727, după semnarea Tratatului de la Kiahta, interacțiunea socioculturală ruso-chineză a intrat în **etapa de activare.** În această fază, factorul principal al interacțiunii a fost comerțul care a contribuit la întrepătrunderea unor elemente ale culturii materiale ruse și chineze. De remarcat faptul că și în această fază, procesul de învățare a limbii chineze rămâne un element deosebit de important. În 1739 este înființată la Moscova o școală de limbă manciu. Aceasta nu a rezolvat cererea, în contextul în care au fost alocate administrațiilor din orașele aflate în zonele de contact ruso-chineze (ex: Irkutsk, Kiahta) posturi de interpreți. Procesul de învățare a limbii a fost orientat pe aspectele practice și aplicate ale limbi chineze în special în domeniul economic. Pe fondul intensificării comerțului transfrontalier, în zonele de contact s-a constituit un spațiu geocultural de tranziție ale cărui noduri geoculturale au fost orașele rus Kiahta și chinez Maimaichen. În această spațiu s-a constituit un limbaj de comunicare circumstanțial *dialectul maimachin* / maimacinskoe narechie (Samoilov 2010: 6)[11] Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unul dintre obiectivele principale ale politicii externe ruse în Asia de Nord-

[10] În 1708 s-a înființat Școala de limba rusă de la Cancelaria Palatului - Neige elosy wenguan sub autoritatea Neige (Cancelaria Palatului) și a Lifanyuan (Camera pentru Teritoriile Vasale) (Lapin, 2009:107).

[11] Acest dialect este un pidgin, adică un mijloc simplificat de comunicare lingvistică, improvizat, sau stabilit prin convenție. Baza gramaticală a dialectului maimacin provenea din limba chineză, iar vocabularul din limba rusă. Inițial, comerțul la frontieră ruso-chineză se desfășura în mongolă cu ajutorul traducătorilor, dar treptat, comercianții chinezi, majoritatea imigranți din provincia Shanxi, au început să folosească situațional lexemele limbii ruse și să le adapteze la sistemul fonetic al chinezei native.

Est a vizat creșterea influenței în zonele de contact transfrontaliere. Ca urmare, au fost adoptate măsuri multiple care vizau cunoașterea Chinei și identificarea celor mai eficiente căi pentru intensificarea dialogului bilateral. Acest efort susținut a condus la constituirea sinologiei ruse. Bazele acestui nou domeniu de studii multidisciplinare (istorie, lingvistică, religie, geografie, etichetă, științe), puse de *Misiunea Spirituală Rusă* din Pekin, s-au dezvoltat și lărgit în trei mari centre de studii orientale – Sankt-Petersburg, Moscova și Kazan. În 1865, Universitatea din Sankt-Petersburg devine centrul sinologiei ruse și în cadrul acesteia este inițiat procesul de predare sistematizată a limbilor chineză, mongolă și manciu în cadrul Facultății de Limbi Orientale. (Miașnikov 2015:27, 29) Intensificarea și diversificarea relațiilor ruso-chineze au determinat înființarea unei școli de traducători și interpreți pentru limbile manciu, mongolă și chineză în 1864 pe lângă consulatul rus din Urga. O școală similară a fost deschisă în 1884 pe lângă consulatul rus din Ghulja care pregătea interpreți pentru limbile chineză, manciu și kalmâcă. Diversitatea lingvistică a celor două școli reflectă în ultimă instanță nevoia de acoperire a spațiului geocultural care includea zonele transfrontaliere de contact activ cu China, Manciuria, Mongolia, Tibetul, dar și Asia Centrală. (Dațîșen 2000)

4.4. Calea Ferată a Chinei de Est (Kitaisko-Vostocinaia jeleznaia doroga) – un factor geocultural

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, interacțiunea socioculturală ruso-chineză inițiată în secolul al XVIII-lea a intrat într-o nouă fază de tranziție. Un determinant important al acestei faze este numărul tot mai mare de emigranți ruși și chinezi în zonele de frontieră. Contactele dintre aceștia, facilitate și de faptul că un număr relativ mare de ruși au învățat limba chineză uzuală, au condus ca la începutul secolului XX, interacțiunea să intre în etapa de adaptare. (Samoilov 2010:11) Un factor geocultural major care a contribuit la trecerea în noua etapă a fost Calea Ferată a Chinei de Est (Kitaisko-Vostocinaia jeleznaia doroga (KVZD), iar nodul geocultural a fost reprezentat de orașul Harbin (Samoilov, 2009: 70). KVZD, construită cu capital rus și francez între 1897 și 1903, cu o lungime de 2536 km, făcea legătura între Transbaikalia și Ussuri, prin Manciuria, asigurând accesul Rusiei către Oceanul Pacific – obiectivul final al căii ferate transiberiene. (Brukova 2023)Dincolo de performanța tehnică evidentă KVZD a avut o triplă semnificație: geopolitică, geoeconomică și nu în ultimul rând geoculturală. Precizarea finală din enumerația celor trei geo (domenii) este cu atât mai necesară cu cât la o primă evaluare, semnificațiile geopolitică și geoeconomică pun în planul doi semnificația geoculturală. Totuși, o succintă analiză post-factum a efectelor pe termen scurt și mediu susțin oportunitatea precizării și nu exclud plasarea geoculturii ca prim termen al enumerației.

Din punct de vedere geopolitic și geoeconomic potențialul KVZD, atât pe zona rusă, cât și pe cea chineză, a fost zdruncinat de evenimente precum: răscoala xenofobă și anticreștină a boxerilor (1898-1900), războiul ruso-japonez (1904-1905), instaurarea bolșevismului (1917), conflictul armat dintre URSS și China (1929), cucerirea Manciuriei de către Japonia (1931) etc. Din punct de vedere geocultural însă efectele KVZD au fost multiple. În primul rând, pe timpul construcției căii ferate, dar și ulterior, pentru deservirea acesteia (asigurată de Rusia) a fost necesar un număr mare de cunoscători ai limbii chineze. Ca urmare, au fost constituite centre de învățare a limbii chineze în orașul Harbin. Acest oraș, înființat în 1898 pentru muncitorii ruși care participau la construcția căii ferate, a devenit în următorii ani principalul centru al emigrației ruse, dar și un veritabil nod geocultural. Limba chineză a fost introdusă și în programa școlilor ruse, iar treptat Harbinul, s-a transformat într-un autentic oraș rusesc și

totodată un într-un releu intercultural. Un rol important în cunoașterea culturii și limbii chineze, a specificului diferitelor regiuni, dar și a realităților economice din China l-au avut periodicele *Vestnik Mancijurii (Buletinul Manciuriei)* și *Ekonomiceski vestnik Mancjurii (Buletinul economic al Manciuriei*). Tot în Harbin, în 1909, a fost înființată prima organizație științifică și educațională fondată de ruși în China – Societatea Orientaliștilor Ruși (Obșcestvo russkih orientalistov – ORO) al cărei scop declarat era promovarea apropierii dintre Rusia și popoarele din Asia Centrală și de Est pe baza intereselor reciproce. Societatea s-a remarcat și prin studiile despre cultura și limba chineză, politica, istoria și geografia Chinei (Tarasova 2019: 141-144). Nu îl ultimul rând, KVZD a generat o percepție comună a potențialului de colaborare ruso-chinez și, din perspectiva imaginii *Celuilalt*, a introdus în percepția reciprocă o serie de note pozitive.

5. În loc de încheiere

Interacțiunea ruso-chineză, atât cea actuală cât și cea din trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat a captivat atât istoricii cât și publicul larg prin specificul, dinamica și formele de manifestare. O dilemă comună a acestora pleacă de la faptul că „ deosebit de rar în istoria universală pot fi identificate două state care, deși vecine, sunt atât de diferite" și din acest motiv relațiile actuale ruso-chineze „ nu pot fi înțelese fără o cunoaștere a fundalului pe care se desfășoară" (Quested 2005:7) Acest fundal poate fi mai ușor descifrat prin intermediul geoculturii care oferă o perspectivă largă de cercetare a interdependenței spațiilor geografic, social și cultural pe care s-a inițiat și dezvoltat interacțiunea ruso-chineză. Totodată, geocultura oferă o baza metodologică pentru studierea acestor interacțiuni și a modului în care acestea au contribuit la constituirea unor spații geoculturale distincte. În studierea acestor relații unul dintre factorii determinanți este dialogul culturilor sau, așa cum susține școala rusă, interacțiunea socioculturală (Samoilov 2009: 61) sau intercivilizațională (Zamiatin 2014). În acest sens, una dintre contribuțiile majore ale geoculturii vizează procesul de constituire a spațiilor geoculturale și interacțiunea dintre acestea (contact inițial, identificare, activare, adaptare). În cadrul acestui proces, un rol major este atribuit imaginilor geoculturale care pot asigura un schimb cultural intens și echilibrat ca primă condiție pentru adaptarea intercivilizațională. Aceste concluzii sunt validate de scurta perspectiva geoculturală în care a fost analizată relația Rusiei cu China folosind ca instrument dimensiunea lingvistică, După cum este precizat în precizările metodologice intenția autorului acestui studiu a vizat doar prezentarea succintă a unor elemente care pot contribui la schițarea unui proiect de design geocultural în baza căruia se poate realiza o analiză aprofundată a interacțiunii ruso-chineze.

BIBLIOGRAPHY

Agnew, John, *Immanuel Wallerstein, the "modern world-system," and radical human geography* Human Geography, Volume 14, Issue 1, March 2021, Disponibil online: https://doi.org/10.1177/1942778620974056 (accesat 11.10.2023).

Bartold, Vasili, 1911, *История изучения Востока в Европе и России*, Sankt-Petersburg: Tipografii M.M. Stasiulevici.

Betizza, Gregorio, Olton, Derek, Lewis, David, C*ivilizationism and the Ideological Contestation of the Liberal International Order* , International Studies Review, Volume 25, Issue 2, June 2023, online

https://academic.oup.com/isr/article/25/2/viad006/7100556 (accesat 21.10.2023).

Berezkin, Rostislav, 2018, Chinese Objects in Eurasian Empire: On the Cultural Meaning of Chinese

Art in Russia in the Late 17th–Early 18th in *Frontiers of History in China*, Brill. Disponibil online:

https://brill.com/view/journals/fhic/13/1/article-p127_8.xml?language=en (accesat 17.02.2023).

Braudel, Fernand, 1994, *Gramatica civilizaţiilor,* trad. Dinu Moarcăș, vol. 1, București: Ed. Meridiane.

Brukova, Valentina, 2023 *Китайско-Восточная железная дорога: история строительства и эксплуатации*. Disponibil online: https://transsib.ru/history/history-kvzd.htm (aceesat 11.10.2023)

Daţîșen, V.G., Larin, V.L., Romanova, G.N., 2013, Замок с границы снят. Приграничные регионы в российско-китайских отношениях în Alexandr Lukin (red.), 2013, *Россия и Китай: четыре века взаимодействия*, Moskva: Ves Mir.

Daţîșen,, Vladimir, 2000, *История изучения китайского языка в Российской империи*, Krasnoiarsk: Sibirski federalnîi universitet.

Demidova, Natalia, Miasnikov, Vladimir, 1969, *Русско-китайские отношения в XVII веке: материалы и документы,* Moskva: Nauka.

Dergaciov, Vladimir, Геополитическая трансформация Северо-Восточной Азии, Вестник аналитики. 2010. № 1. Disponibil online: http://www.isoa.ru/docs/vestnik_2010-139.pdf (accesat 01.02.2023).

Flichy, Thomas, de La Neuville, *Winter and Spring Together, Geocultural Signs of Renewal Throughout Europe*, Russia in Global Affairs, 2016. Disponibil online: https://eng.globalaffairs.ru/articles/winter-and-spring-together-geocultural-signs-of-renewal-throughout-europe/ (accesat 29.11.2023)

Gelis-Filho, Antonio. 2019. *Geoculture: Missing in Action* in Evolution: Evolutionary Trends, Aspects, and Patterns, edited by Leonid Grinin and Andrey Korotayev. Volgograd, Russia: Uchitel Publishing House

Golitţin, Nikolai, 1899, *Портфели Г.Ф. Миллера*. Moskva: Tipografiya G. Lissnera i A. Geșelia.

Granet, Marcel, 2000, *Civilizația Chineză*, trad. Adriana si Mihai Mitu, București: Nemira.

Hannerz, Ulf, 2009, *Geocultural Scenarios* în Peter, Hedstrom Bjorn, Wittrock, Frontiers of Sociology,

Leiden: Brill. Disponibil online

https://brill.com/edcollbook/title/13480 (accesat 12.10.2023).

Hale, Henry, Marlene, Laruelle, *A New Wave of Research on Civilizational Politics* în Nationalities Papers. The Journal and Nationalism of Etnicity, *Special Issue on 1918 and the Ambiguities of "Old-New Europe"* Volume 49 - Issue 4 - July 2021, Cambridge University Press.

Disponibil online: https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/new-wave-of-research-on-civilizational-politics/02DD1E75853C169A1DEE226F5C128764 (accesat 28.09.2023)

Ilarionova, Tatiana, 2009, Немцы в российской дипломатии на Дальнем Востоке în *Этнические немцы России: Исторический феномен «народа в пути». Материалы XII*

международной научной конференции, Moskva,18–20 sentiabria 2008, Moskva: MSNK-press.

Kirilov, Ivan, 1914, *Третий Рим. Очерк исторического развития идеи русского мессианизма*, Moskva: Tipo-litografii I.M. Maşistova.

Nikolai, Konrad, 1972, *Запад и Восток*, Moskva: Nauka.

Kucinskaia, Tatiana, Россия и Китай в социокультурном пространстве Северо-Восточной Азии, Грамота, 2012. № 6 (20): в 2-х ч.

Disponibil online: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2012_6-2_29.pdf (accesat 12.02.2023).

Kuznețov, Vladimir, 2009, *Геокультурная энциклопедия — 2009: Культура развития через культуру безопасности*, Moskva: Kniga i biznes.

Kuzik Boris, Tintarenko Mihail, 2006, *Китай - Россия 2050. Стратегия соразвития Подробнее*, Moskva: Institut ekonomiceskikh strategii, Institut Dalnego Vostoka RAN.

Lapin, Pavel, 2009, *Школа русского языка при Дворцовой канцелярии в Цинском Китае (начало XVIII-вторая половина XIX в.,* Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seria 13: Vostokovedeniye, 2009, № 3. Disponibil online: https://cyberleninka.ru/article/n/shkola-russkogo-yazyka-pri-dvortsovoy-kantselyarii-v-tsinskom-kitae-nachalo-xviii-vtoraya-polovina-hih-v (accesat 30.07.2023)

Leigh, Joseph, *Geoculture and unevenness: Occidentalism in the history of uneven and combined development*, Cambridge Review of International Affairs, Volume 34, 2021,

Disponibil online : https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09557571.2020.1820953 (accesat 12.11.2023).

Mair, Victor, *Sinophone and Sinosphere*, Language Log, 2012. Disponibil online: https://languagelog.ldc.upenn.edu/nll/?p=4306 (accesat 07.01.2023).

Malinin, Vasili, 1901, *Старец Елеазарова монастыря Филофей и его послания,* Kiev: Tipografia Kievo-Pecerskoi lavrî.

Matisoff, James, 1990, *On Megalocomparison*, Language 66.1. Disponibil online: https://www.asc.ohio-state.edu/joseph.1/Ling611/Lx611Matisoff1990.pdf (accesat 18.02.2023).

Miasnikov, Vladimir, 2015, Россия и Восток. Становление отечественного китаеведения în

«Перспективы. Электронный журнал», №1 (9) (январь–март),Moskva: Perspektivî. Disponibil online: https://www.perspektivy.info/upload/iblock/b15/1_2017.pdf (accesat 19.01.2023).

Paranina G.N., 2011, Северный лабиринт и модели геокультурного пространства în A. N.

Komoliatova (i dr.) *Геокультурное пространство Европейского Севера. Генезис. Структура. Семантика,* Arhanghesk: Solti.

Quested, Rosemary, 2005, *Sino-Russian Relations. A short history*, Routledge.

Raznadezina, Galina, «Китайщина» во всей красе: почему стиль шинуазри был так популярен в России и Европе. Disponibil online: https://travelask.ru/blog/posts/36971-kitayschina-vo-vsey-krase-pochemu-stil-shinuazri-byl-tak-pop (accesat 19.02.2023).

Samoilov, Nikolai, 2009, Подходы к изучению геокультурных пространств России и Китая и их взаимодействия в XVIII — начале XX вв în Buletinul Universității de Stat din Sankt Petersburg, Seria 13, Nr.3. Disponibil online: https://aasjournal.spbu.ru/article/view/1636/1522 (accesat 12.02.2023).

Samoilov, Nikolai, 2010, Россия и Китай в XVIII — начале XX в.: тенденции взаимодействия и взаимовл în Buletinul Universității de Stat din Sankt Petersburg, Seria 13, Nr. 2.

Disponibil online:

https://aasjournal.spbu.ru/plugins/generic/pdfJsViewer/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Faasjournal.spbu.ru%2Farticle%2Fdownload%2F1904%2F1697%2F (accesat 20.02.2023).

Sergentu, Octavian, 2018, Ordinea globală (III), Immanuel Wallerstein și analiza sistemului mondial

Tribuna. Disponibil online: https://tribuna-magazine.com/ordinea-globala-iii/ (accesat 17.02.2023).

Seliverstova, Nina, 2009, Концепция социокультурного взаимодействия посредством книги.

Moskovskiy gumanitarnyy universitet. Disponibil online: https://mosgu.ru/nauchnaya/publications/professor.ru/Seliverstova/ (accesat 20.02.2023).

Snow, Philip, 2023, *China and Russia's Long Dance*, Project Syndicate, April 28 2023 Disponibil online: https://www.project-syndicate.org/onpoint/china-russia-relations-history-lessons-for-present-and-future-by-philip-snow-2023-04 (accesat 30.07.2023).

Spence, Jonathan D., *The K'ang-hsi Reign in The Cambridge History of China*, Volume 9, *The Ch'ing Empire to 1800*, edited by Denis Twitchett and Frederik W. Mote, *Cambridge Histories Online* /Cambridge University Press, 2008.

Tarasova, E., 2019, Jсобенности межкультурной коммуникации на примере русской диаспоры в Шанхае (Исторический Аспект) / *Китайский язык: актуальные вопросы языкознания, переводоведения и лингводидактики*, Москва: MGIMO.

Țigankova Svetlana, 2009, Изучение и преподавание истории Китая в России во второй половине XIX в., Екaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo Universiteta. Disponibil online: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28522/1/ruschi_2008_28.pdf (accesat 10.02.2023).

Wallerstein, Immanuel, 1991, *Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System. Studies in Modern Capitalism*, Cambridge: Cambridge University Press.

Wallerstein, Immanuel, 2004, *World-Systems Analysis: An Introduction*, Durham and London: Duke University Press.

Wallerstein, Immanuel, 2011,*The Modern World-System IV: Centrist Liberalism Triumphant*, Berkeley: University of California Press.

Wilkin, Peter, *Every Day I Write the Book Geoculture as Dominant Ideology in the Twenty-First Century*, în Journal of World-Systems Research. Vol. 29 Issue 2, 2023. Disponibil online https://jwsr.pitt.edu/ojs/jwsr/article/view/1190/1618 (accesat 12.11.2023)

Winter, Tim, 2018, *Geocultural Power China's Quest to Revive the Silk Roads for the Twenty- First Century*, Chicago: The University of Chicago Press.

Yuan, Feng, 2018, *Transcending Geo-culture*, Urban Village, e-flux Architecture.

Disponibil online: https://www.e-flux.com/architecture/urban-village/169805/transcending-geo-culture/ (accesat 23.10.2023)

Zamiatin, Dmitri, 2002, Стратегии интерпретации историко-географических образов России, *Отечественные записки*, Nr. 6, 2002.

Disponibil online: https://magazines.gorky.media/oz/2002/6/strategii-interpretaczii-istoriko-geograficheskih-obrazov-rossii.html (accesat 16.02.2023).

Zamiatin, Dmitri, 2014, Вообразить Россию. Геокультурное пространство нашей страны и его перспективное проектирование, *Nezavisimaia gazeta*, 30.09.2014.

Disponibil online: https://www.ng.ru/ideas/2014-09-30/9_imagine.html (accesat 12.02.2023).

Zelenev, Evghenii, 2009, *Геокультурное пространство и геокультурные поля: теория вопроса*, Buletinul Universității de Stat din Sankt Petersburg (Вестник СПбГУ). Seria 13, Nr. 1. Disponibil online: https://aasjournal.spbu.ru/article/view/1455/1296 (accesat 12.02.2023).

История Китайско-Восточной (Маньчжурской) железной дороги.

Disponibil online:

http://www.rzd-expo.ru/history/Istoriya%20stroitelstva%20KVJD/ (accesat în 17.02.2023).

Российская духовная миссия в Китае, 2001, *Otkrîtaia pravoslavnaia ențiklopedia,* Drevo.

Disponibil online: https://drevo-info.ru/articles/1386.html (accesat în 16.02.2023).

NEW DIRECTIONS OF ROMANIAN FOREIGN POLICY. CHIVU STOICA'S VISIT TO TUNISIA (FEBRUARY 2-7, 1967)

Bogdan Iulian Ranteș
PhD

Abstract: The present work aims to analyze the visit made by the President of the State Council of the RSR, Chivu Stoica, to Tunisia between February 2-7, 1967. This was the second visit of a high-ranking Romanian dignitary to African soil after the same official had visited Egypt and Ethiopia in November 1966. In the first part we aim to analyze the preparation of the visit, made by MAE specialists. In the second part of the paperwork, the program of the Romanian delegation during the visit will be presented, and then the conversations between Chivu Stoica and the president of Tunisia, Habib Bourguiba, will be analyzed. Also, the objectives and achievements of this visit will be listed as set out in the reports prepared after the return to the country. We can say that then the future directions of Romanian-Tunisian cooperation were drawn, especially on the economic level, since until that moment, they were at an early stage. Finally, we will see how this event was presented in the Romanian communist press, especially in the newspapers Scânteia, România Liberă and in the foreign policy magazine Lumea.

Keywords: diplomatic relations, Habib Bourguiba, economic relations, cultural relations, propaganda

Relațiile dintre România și Tunisia au început încă din anul 1880, atunci când țara noastră a deschis primul consulat din Africa la Tunis în anul 1880. După Al Doilea Război Mondial, relațiile dintre cele două state au fost întrerupte din cauza instaurării regimului comunist în România și datorită faptului că Tunisia se afla încă sub stăpânirea Franței. Contactele dintre cele două țări au fost reluate în anul 1956, atunci când Tunisia a devenit independentă, România recunoscând imediat acest lucru. În anul 1963 cele două țări au stabilit relații diplomatice la nivel de ambasadă. În anul 1964 a fost semnat la București primul document dintre cele două state, fiind vorba de un Acord Comercial, iar în anul 1965 ambasadorul României din Algeria a fost acreditat și în Tunisia, iar ambasadorul tunisian de la Belgrad a fost acreditat și la București. În 1966 a fost semnat un Acord de cooperare culturală și unul de cooperare tehnico-științifică.[1] Astfel, vizita lui Chivu Stoica în Tunisia a avut ca scop aplicarea acelor acorduri și identificarea unor noi domenii de colaborare între cele două țări.

I. Pregătirea vizitei

În luna mai 1966 ambasadorul Tunisiei la Belgrad, care era acreditat și în România a anunțat conducerea MAE despre intenția de a sosi la București cu un mesaj din partea președintelui Bourguiba care conținea o invitație de a vizita Tunisia adresată omologului său român, Chivu Stoica.

[1] Vasile Gliga (coord.), *Reprezentanțele diplomatice ale României,* volumul III, București, Editura Politică, 1973, pp. 535-538.

Într-o informare adresată mai multor demnitari comuniști, adjunctul MAE, George Macovescu, propunea ca ambasadorul tunisian să fie primit direct de către Președintele Consiliului de Stat, Chivu Stoica, și să se accepte invitația.[2]

Acest lucru urma să se facă printr-un document scris transmis președintelui tunisian prin intermediul ambasadorului statului nord-african acreditat în RSR, iar data exactă a vizitei urma să fie comunicată ulterior.

Ulterior, specialiștii din cadrul MAE au întocmit o analiză a relațiilor româno-tunisiene de până în acel moment. La început se menționa faptul că România recunoscuse Tunisia încă din momentul obținerii independenței din anul 1956, iar în 1963 cele două state stabiliseră relații diplomatice, la rang de ambasadă.

La 29 aprilie 1965 ambasadorul României în Algeria a fost acreditat și la Tunis, fiind primit de către președintele Bourguiba care a vorbit în termeni laudativi despre România, manifestându-și dorința ca cele două țări să colaboreze în mai multe domenii.[3]

În același timp, ambasadorul Tunisiei la Belgrad și-a prezentat scrisorile de acreditare și la București, fiind primit de către președintele Consiliului de Stat, Chivu Stoica.[4]

Primul document de cooperare între cele două părți a fost semnat în 1964 la inițiativa tunisienilor și era un Acord comercial și de plăți. În anul 1965 contactele dintre cele două părți s-au intensificat chiar dacă rămăseseră în stadiu incipient. Astfel, în martie 1965, guvernul tunisian a adresat guvernului român o cerere de asistență prin care solicita trimiterea de medici, profesori ingineri și tehnicieni. Acestea au fost incluse în niște acorduri de cooperare culturală și tehnico-științifice, semnate în luna aprilie. În octombrie 1965, partea tunisiană a propus realizarea unei cooperări în domeniul agriculturii, propunând realizarea unor vizite reciproce la nivel ministerial, acest lucru fiind aprobat de factorii decizionali ai RPR.

În anul 1966 România a exportat în Tunisia o cantitate de 20.000 de tone de grâu, în valoare de peste 1 milion de dolari.[5]

În document se mai menționa faptul că în Tunisia lucrau un specialist român în meteorologie, un profesor de chimie și doi antrenori de handbal și că președintele Bourguiba trimite în fiecare an telegrame de felicitare a RSR cu ocazia zilei de 23 august.[6]

Inițial, perioada propusă pentru efectuarea vizitei era 15-21 decembrie 1966 însă aceasta a fost amânată pentru începutul anului 1967 din cauza unor probleme apărute în politica externă a Tunisiei. Astfel, în luna octombrie a anului 1966 aceasta rupsese relațiile diplomatice cu R.A.U (Egipt) din cauza luptei pentru hegemonie în lumea arabă între Habib Bourguiba, liderul tunisian, și egipteanul Nasser. În acest sens, conform unei notificări a specialiștilor din cadrul MAE se preciza faptul că: „*Deși aceste noi aspecte afectează în primul rând relațiile interarabe și nu sunt de natură să împiedice realizarea vizitei în Tunisia a Președintelui Consiliului de Stat, totuși efectuarea acesteia potrivit programului inițial aprobat (decembrie 1966) și la scurt interval după vizita Președintelui Consiliului de Stat în R.A.U., ar putea să aibă un ecou nefavorabil țării noastre în RAU și alte state arabe.*"[7]

---

[2] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul I f. 3.

[3] *Ibidem,* f. 16.

[4] Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie- HCM, dosar 79/1965, ff. 1-2

[5] AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul I, f. 17

[6] *Ibidem,* f. 18

[7] *Ibidem,* f. 86.

La 14 decembrie 1966 ambasadorul Tunisiei acreditat în România cu reședința la Belgrad a sosit la București pentru a stabilii cu oficialii MAE detaliile vizitei lui Chivu Stoica în Tunisia. Aceștia au căzut de-acord ca vizita să aibă loc în intervalul 2-7 februarie și au stabilit domeniile în care urma să se pună bazele unei cooperări între cele două state. Aceasta urma să se realizeze mai ales în domeniile culturale, fiind prevăzută semnarea unei înțelegeri între Radioteleviziunile din cele două țări, schimbul de vizite între ziariști, primirea unor studenți tunisieni la studii în RSR și trimiterea unor specialiști români în statul nord-african.[8]

La 29 decembrie 1966 a început organizarea propriu-zisă a vizitei lui Chivu Stoica în Tunisia și s-a mai stabilit ca de acolo să-și continue periplul pe tărâm african, efectuând o vizită și în Somalia, în intervalul 7-11 februarie 1967. Astfel, pentru partea protocolară, principalele priorități erau stabilirea programului vizitei, stabilirea locației cazării oficialilor români, stabilirea numărului membrilor delegației conduse de Președintele Consiliului de Stat al RSR și stabilirea personalităților locale cu care Chivu Stoica urma să aibă întrevederi. De asemenea, s-a mai stabilit ca un reprezentant al Direcției Protocolului să plece la Tunis până în data de 10 ianuarie 1967 pentru a rezolva problemele de mai sus. El urma să fie însoțit pe toată durata șederii acolo de un reprezentant al ambasadei române de la Alger.[9]

Tot în acea perioadă a fost elaborată și o Notă de propuneri referitoare la vizita lui Chivu Stoica în Tunisia pentru a răspunde la solicitările Ambasadorului Tunisiei în RSR. Astfel, vizita urma să fie una oficială de prietenie, Președintele Consiliului de Stat fiind însoțit de soție, așa cum fuseseră cele din RAU și Etiopia. S-a mai stabilit să fie evitate discuțiile referitoare la relațiile bilaterale și diplomatice deoarece cadrul juridic al acestora fusese deja stabilit. Se considera că acest eveniment era un bun prilej pentru oficialul român să prezinte principalele preocupări și direcții ale Guvernului român pentru dezvoltarea țării și principalele direcții ale politicii externe românești. Cei mai importanți oficiali care urmau să facă parte din delegație urmau să fie Bujor Almășan, Ministrul Minelor din acea perioadă, George Macovescu, adjunctul MAE, și Ion Georgescu, ambasadorul RSR în Tunis.[10]

Prezența primului dintre aceștia era justificată de faptul că partea tunisiană a manifestat de mai multe ori interes față de colaborarea cu România în acest domeniu și s-ar fi putut stabili realizarea unor acorduri la acest nivel.

În cadrul întâlnirilor oficiale s-a stabilit ca: „*...Președintele Consiliului de Stat să expună preocupările poporului român pentru construcția internă, principiile călăuzitoare ale politicii externe și acțiunile concrete ale RSR menite să contribuie la destindere în relațiile dintre state, sprijinul țării noastre acordat mișcărilor de eliberare națională și să facă aprecieri în legătură cu stadiul actual și perspectivele de dezvoltare ale relațiilor româno-tunisiene.*"[11]

În același document se mai afirma că datorită punctelor de vedere diferite ale celor două state față de anumite probleme internaționale Președintele Consiliului de Stat să nu acorde decorații oficialilor tunisieni din proprie inițiativă ci doar în cazul în care aceștia o fac primii. Delegația română trebuia să acorde și cadouri președintelui tunisian, soției sale și oficialilor statului nord-african cu care intrau în contact. Acestea trebuiau să fie simbolice, modeste și să nu conțină aur și argint.[12]

[8] *Ibidem,* ff. 112-115
[9] *Ibidem,* ff. 142-143.
[10] *Ibidem,* f. 168.
[11] *Ibidem,* f. 169
[12] *Ibidem,* f. 172

Această vizită trebuia speculată și din punct de vedere propagandistic. Astfel, se preciza că: „*Între 27 ianuarie- 2 februarie 1967 în presa centrală să apară articole despre Tunisia. În timpul vizitei ziarele centrale să publice, iar televiziunea și cinematografia să prezinte, în limita posibilităților, principalele aspecte ale manifestărilor ce vor avea loc cu această ocazie. Să se pună la dispoziția Secretariatului de Stat al Afacerilor Externe tunisian datele biografice ale Președintelui Consiliului de Stat al RSR, Chivu Stoica, precum și fotografii.*"[13]

Presa scrisă centrală care cuprindea ziarele România Liberă, Scânteia și revista de politică externă Lumea, s-a conformat acestei directive și începând cu a doua jumătate a lunii ianuarie 1967 au început să apară articole referitoare la Tunisia în paginile acestor publicații. Primul dintre acestea s-a regăsit în numărul din 19 ianuarie al săptămânalului de politică externă Lumea și era intitulat *De la Tunis la Kairouan* fiind realizat de Rodica Georgescu. În cadrul acestuia, autoarea a realizat la început o prezentare a principalelor orașe și obiective culturale și istorice ale statului nord-african, iar în a doua parte a scris despre progresul pe care actuala conducere a țării îl realizează în mai multe domenii economice prezentând și principalele realizări ale acestora.[14]

În data de 28 ianuarie 1967, ziarul România Liberă a publicat un editorial semnat de Nicolae Puicea, unul din ziariștii români aflați deja în statul nord-african, în așteptarea vizitei lui Chivu Stoica. Acesta se numea *Itinerar tunisian* și autorul descria regiunile și orașele pe care apucase să le viziteze, realizând și un scurt istoric al acestora.[15]

A doua zi, la 29 ianuarie 1967, cele două ziare centrale ale presei comuniste române, Scânteia și România Liberă, au publicat fragmente dintr-un interviu acordat ziariștilor români de Habib Bourguiba jr., fiul președintelui tunisian, care ocupa funcția de Ministru al Afacerilor Externe. Subiectele de discuție au fost legate de politica externă a țării sale, situația internațională și situația din Africa. Despre relațiile statului nord-african cu România, oficialul tunisian afirma că: „ *Acestea sunt călăuzite de o concepție politică realistă și de respect reciproc și cunosc o dezvoltare atât cantitativă cât și calitativă. Domeniile de colaborare sunt treptat extinse și totodată cunoașterea reciprocă devine mai profundă. Aceasta contribuie la o mai bună înțelegere între noi. Cunoaștem România de mai multă vreme. Dar îndeosebi după cucerirea independenței politice de către Tunisia s-au creat posibilitățile unei cunoașteri mai aprofundate ai ales în anumite domenii în care putem dezvolta colaborarea noastră. Țara dumneavoastră se bucură de o independență reală, aduce o contribuție importantă la dezvoltarea cooperării între țările lumii. Dezvoltând colaborarea noastră, nu o facem ca un scop în sine, ci în mod deliberat, pentru a fi folositoare și avantajoasă țărilor și popoarelor noastre.*"[16]

La 31 ianuarie 1967 în România Liberă a fost publicat un interviu cu președintele Tunisiei, Habib Bourguiba. La început, acesta a expus pe larg principalele direcții ale politicii țării sale din acea perioadă, accentuând etapele parcurse de poporul tunisian în lupta pentru obținerea independenței și eforturile depuse pentru „transformarea" țării. Despre relațiile cu România liderul nord- african afirma că: „ *Vă asigur că poporul tunisian are o deosebită stimă față de realizările României, atât în ceea ce privește cucerirea independenței cât și în domeniul înfăptuirilor economice, pentru contribuția pe care România o aduce în prezent la slăbirea încordării internaționale. Aceasta înlesnește contribuția între popoare, contactele economice și*

[13] *Ibidem.*
[14] Rodica Georgescu, *De la Tunis la Kairouan,* în *Lumea,* an V, nr. 4 (169), 19 ianuarie 1967, pp. 16-17
[15] Nicolae Puicea, *Itinerar tunisian,* în România Liberă, an XXV, nr. 6930, 28 ianuarie 1967, p. 1 și 4.
[16] Scânteia, an XXXVI, nr. 7236, 29 ianuarie 1967, p. 6 și România Liberă, an XXV, nr. 6931, 29 ianuarie 1967, p.6.

politice desfășurate în scopul împiedicării împărțirii Europei în tabere opuse pentru lichidarea barierelor artificiale în cadrul aceluiași continent. Apreciez acestea pentru că ele constituie într-un anumit fel, propriile noastre obiective."[17]

La 1 februarie 1967 ziarul Scânteia a publicat un editorial semnat de ziariștii prezenți în delegația română care urma să viziteze Tunisia, Cristian Popișteanu și Nicolae Puicea, intitulat *Metamorfoze tunisiene.* În cadrul acestuia erau prezentate realitățile de zi cu zi din statul nord-african precum și modul în care acesta încerca să se dezvolte după obținerea independenței. De asemenea, mai erau prezentate și principalele obiective ale guvernului tunisian, acestea fiind decolonizarea, dezvoltarea economică, reforme de structură, educarea și formarea omului.[18]

Același Cristian Popișteanu a realizat și un articol în numărul din 2 februarie 1967 al revistei Lumea, intitulat *Tunisia- cadențe contemporane.* În cadrul acestuia autorul a realizat o amplă descriere a țării pe care a numit-o „ *Locul în care Caesar a pus pentru prima dată piciorul în Africa.*" Ulterior a început prezentarea economiei statului nord-african punându-se accentul pe agricultură și pe potențialul acesteia.[19] Tot în același număr a fost publicat și interviul acordat de Habib Bourguiba ziariștilor români pe care l-am analizat mai sus.

Conform unei note informative, vizita lui Chivu Stoica în Tunisia a devenit cunoscută și la nivel internațional după ce agenția France Press a publicat o informare despre acest eveniment. De asemenea, ziarele tunisiene au trat pe larg acest eveniment, publicând ample materiale despre România și relațiile dintre cele două state, „*punând accentul asupra prieteniei dintre acestea, apropiate prin politica lor internă bazată pe independență și echilibru.*"[20] Acest lucru era o utopie, deoarece, pe plan intern România avea în acea perioadă unul dintre cele mai dure regimuri comuniste din Europa.

II. Desfășurarea vizitei lui Chivu Stoica în Tunisia

Vizita oficială a președintelui Consiliului de Stat al RSR. Chivu Stoica, în Tunisia a început în data de 2 februarie 1967 atunci când delegația condusă de acesta a aterizat pe aeroportul din Tunis. Conform Informării asupra vizitei, oficialii români au avut parte de o primire călduroasă și prietenească din partea gazdelor tunisiene. Acestea considerau acest eveniment foarte important, acest lucru reieșind încă de la întâmpinarea oaspeților pe aeroport. Acolo au fost prezenți foarte multe oficialități ale statului nord-african în frunte cu președintele Habib Bourguiba și soția sa. Au mai fost prezenți toți membrii Guvernului, conducerea Adunării Naționale și alte personalități marcante ale acelei țări. Pe traseul de la aeroport la reședință, dar și în deplasările ulterioare, au fost mobilizați foarte mulți oameni care întâmpinau delegația română cu steguleț tricolore și diferite pancarte cu lozinci despre prietenia dintre cele două țări.[21]

În prima zi a vizitei Chivu Stoica a primit la reședința sa pe șefii misiunilor diplomatice din Tunis, cu această ocazia organizând și un cocktail. Cu această ocazie el s-a întreținut mai mult timp cu ambasadorul Algeriei. În aceeași zi, cuplul prezidențial român a făcut o vizită protocolară omologului său tunisian și soției acestuia care au organizat un dineu în onoarea lor.[22] La începutul evenimentului cei doi conducători s-au decorat reciproc. Astfel, Chivu Stoica a

[17] România Liberă, an XXV, nr. 6932, 31 ianuarie 1967, p. 6.
[18] Scânteia, an XXXVI, nr. 7239, 1 februarie 1967, p. 1 și 6.
[19] Lumea, anul V, nr. 6 (171), 2 februarie 1967, pp. 10-11.
[20] AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul II, f. 22
[21] ANIC, fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 123/1967, f. 109.
[22] *Ibidem.*

primit *Marele Ordin al Independenței cu Cordon*, iar Bourguiba a primit ordinul *Steaua Republicii Socialiste România*, clasa I.[23]

Dineul a fost organizat la Palatul Cartagena și la el au participat membri ai guvernului tunisian, personalități culturale ale acelei țări și reprezentanți ai misiunilor diplomatice. În cadrul acestui eveniment cei doi președinți au rostit discursuri. Primul care a luat cuvântul a fost gazda Habib Bourguiba. La început, acesta a vorbit despre relațiile dintre cele două țări afirmând că acestea se bazează pe principii fundamentale precum apărarea suveranității naționale, neamestecul în treburile interne ale altor state, egalitatea în drepturi între toate statele sau adeziunea la politica de coexistență pașnică între state. Ulterior, președintele tunisian a elogiat mai multe momente din istoria României precum obținerea independenței, lupta comuniștilor pentru a ajunge la conducerea țării și progresele realizate în industrie și agricultură. El considera că România devenise un exemplu și un prilej de referire pentru Tunisia și alte țări care își câștigaseră recent independența. În final, Bourguiba a vorbit despre independența Tunisiei și despre modul în care aceasta încearcă să se dezvolte pe toate planurile.[24]

După aceea, a luat cuvântul Președintele Consiliului de Stat al RSR, Chivu Stoica. El a vorbit la început despre primele contacte dintre români și tunisieni, la nivel comercial, de la începutul secolului al XIX-lea.[25] Apoi a amintit despre faptul că primul Consulat deschis de România pe continentul african a fost la Tunis în anul 1880, încercând să arate astfel apropierea dintre cele două popoare. Ulterior, Chivu Stoica a vorbit despre principalele direcții ale politicii externe românești, cea mai importantă fiind colaborarea cu toate statele, indiferent de orânduirea lor socială pentru apropierea între popoare.[26] În final, oficialul român a vorbit despre vizita în statul nord-african, afirmând că: „*Vizităm țara dumneavoastră animați de dorința de a cunoaște nemijlocit viața harnicului popor tunisian, mărturiile vechii sale istorii și civilizații, dar mai ales eforturile și realizările sale pe calea dezvoltării contemporane. Suntem profund convinși că șederea în frumoasa dumneavoastră țară, convorbirile cu Excelența Voastră pe care le așteptăm cu mult interes, vor aduce o nouă contribuție la mai buna cunoaștere reciprocă, la dezvoltarea multilaterală a relațiilor de prietenie dintre RSR și Republica Tunisiană, în interesul popoarelor noastre, al păcii și colaborării internaționale.*"[27]

În dimineața celei de-a doua zi a vizitei delegația română a depus o coroană de flori la Monumentul de la Sedjoumi, iar apoi a vizitat Muzeul Arheologic de la Bardo, situat la 4 kilometri de capitala Tunis și care funcționa încă din anul 1888. După aceea oaspeții români s-au oprit la sediul Adunării Naționale a Tunisiei, parlamentul acelei țări, iar Chivu Stoica a ținut un discurs în fața membrilor acesteia.[28] La început, oficialul român a vorbit despre istoria „milenară" a poporului tunisian și realizările acestuia sub conducerea lui Habib Bourguiba. A continuat apoi prezentând transformările petrecute în România după instaurarea comunismului, mai ales în domeniul economic și cel științific. De asemenea el a subliniat modul în care statul român încerca să dezvolte sistemul de educație prin înființarea cât mai multor universități și

[23] Scânteia, an XXXVI, nr. 7241, 3 februarie 1967, p. 6.
[24] *Ibidem.*
[25] În anul 1818 Țara Românească importa „fesuri de Tunis" și „ șaluri de Magrib" așa cum reiese dintr-o notă referitoare la trecutul relațiilor româno-tunisiene elaborate de specialiștii MAE care se găsește în AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul III, f. 112
[26] AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul II, f. 164
[27] *Ibidem*, f. 165
[28] Scânteia, an XXXVI, nr. 7242, 4 februarie 1967, p. 1

crearea unei baze materiale solide. Apoi a făcut o scurtă prezentare Marii Adunări Naționale, instituția echivalentă a Adunării Naționale tunisiene, dorind extinderea colaborării dintre cele două prin vizitele reciproce ale cât mai multor delegații ale acelor foruri. Ulterior, Chivu Stoica a prezentat bine cunoscutele direcții ale politicii externe românești, incluse în Declarația din 1964 precum relațiile cu toate statele, indiferent de orientarea lor politică și socială, neamestecul în treburile interne ale celorlalte state, lupta împotriva imperialismului și colonialismului etc. În final oficialul român a vorbit despre principalele evenimente de pe scena internațională din acea perioadă, exprimându-și îngrijorarea despre situația din Vietnam și conflictul sino-sovietic.[29]

În seara zilei de 3 februarie 1967, a venit rândul lui Chivu Stoica să organizeze un dineu în onoarea lui Habib Bourguiba, acesta fiind organizat la hotelul Hilton, din Tunis. Acolo ai fost prezenți, ca și data trecută, membrii ai Guvernului, ai Adunării Naționale și ai Corpului Diplomatic din acea țară, precum și personalități ale vieții culturale tunisiene. În toastul său, Președintele Consiliului de Stat a mulțumit gazdelor pentru atmosfera caldă în care se desfășura vizita. El a mai vorbit despre realizările poporului tunisian pe care avusese ocazia să le vadă și despre perspectivele cooperării româno-tunisiene în diferite domenii.[30] În toastul său, președintele tunisian a subliniat că după primele contacte cu delegația română a fost creată o atmosferă de colaborare și prietenie sinceră. El a mai afirmat că Tunisia va căuta să folosească cât mai mult din experiența pe care o are România în diferite domenii economice. În final el a menționat că va face la rândul lui o vizită în RSR anul următor.[31]

În prima parte a zile de 4 februarie 1967 delegația română a vizitat orașul Bizerta și niște exploatări agricole și industriale din zonă. Referitor la aceste vizite ziarul Scânteia relatat despre primirile călduroase făcute de muncitorii acelor uzine lui Chivu Stoica.[32]

În a doua parte a zilei au avut loc convorbirile oficiale dintre cei doi lideri la care au participat mai multe persoane. Astfel, alături de Președintele Consiliului de Stat al RSR s-au aflat Ministrul Minelor, Bujor Almășan, adjunctul MAE, George Macovescu, și ambasadorul României în Tunisia, Ion Georgescu.

Primul care a luat cuvântul a fost președintele tunisian care a vorbit despre cooperarea dintre cele două țări, sperând ca aceasta să fie una concretă, durabilă și reciprocă. Chivu Stoica a fost de acord cu afirmațiile omologului său, spunând: „*Scopul nostru, ca și al dumneavoastră, este acela de a lărgi cooperarea noastră, de a găsi căi și posibilități de a putea face ca economiile noastre să se ajute mutual, pe baza intereselor reciproce și a principiului avantajului reciproc. Relațiile de cooperare și colaborare între țările noastre să se fundamenteze pe stima și respectul reciproc, pe respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, pe egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne și creând astfel de relații de cooperare și colaborare prietenești și chiar frățești, ca două popoare libere.*"[33]

După aceea au vorbit Ministrul Planului și Economiei tunisian, Ahmed Ben Salah, și Ministrul Minelor al RSR, Bujor Almășan care i-au anunțat pe cei doi conducători că la sfârșitul lunii februarie 1967 o delegație română alcătuită din specialiști în domenii precum industria petrolieră, mine și îngrășăminte azotoase să efectueze o vizită în Tunisia și chiar să se stabilească

[29] Întregul discurs se găsește în AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul II, ff. 39-45

[30] ANIC, fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 123/1967, f.112

[31] Scânteia, an XXXVI, nr. 7243, 5 februarie 1967, p. 6.

[32] *Ibidem*, f. 1.

[33] AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul II, f. 111

posibilitățile acordării unei asistențe tehnice de către România în aceste domenii. După această vizită, o delegație tunisiană urma să ajungă în RSR la o dată stabilită ulterior.[34]

După aceea cei doi lideri au continuat discuția despre modalitățile de cooperare dintre țările lor, Chivu Stoica prezentând în care considera el că România excelează și ar putea ajuta și Tunisia se se dezvolte, cum ar fi producția de utilaje industriale, agricultura și construcțiile de locuințe din prefabricate.

La un moment dat a luat cuvântul adjunctul MAE, George Macovescu, acesta vorbind despre relațiile politice și culturale dintre cele două țări. El a precizat faptul că în 1966 fusese semnat un Acord cultural româno-tunisian și i-a întrebat pe oficialii statului nord-african cum ar dori să fie pus în practică „*pentru ca acesta să nu rămână doar un document scris și să nu capete viață.*"[35] El considera că Acordul se poate materializa prin organizarea de expoziții și turnee ale ansamblurilor folclorice din cele două țări. Fiind impresionat de Muzeul Bardo, Macovescu a propus ca acesta să organizeze o expoziție la București. De asemenea, oficialul MAE a mai precizat că statul român urma să deschidă la Tunis o ambasadă și o reprezentanță diplomatică. Habib Bourguiba jr., ministrul de externe tunisian a fost următorul care a luat cuvântul, dorind să-i răspundă lui Macovescu. Referitor la expoziții acesta a afirmat că muzeul Bardo are capacitatea de a organiza asemenea evenimente putând transporta exponate mai mici iar celelalte putând fi prezentate sub formă de fotomontaje comentate sau filme. Fiul președintelui tunisian a fost de acord și cu a doua cerință a adjunctului MAE român, chiar atunci făcând o invitație ca un ansamblu folcloric român să participe la un festival organizat la Cartagena în vara acelui an. Oficialul tunisian a fost încântat și de anunțul privind deschiderea ambasadei române la Tunis, afirmând că atunci când țara sa va avea posibilitatea, va deschide și ea o ambasadă la București, pentru a respecta principiul reciprocității, dar că în curând va înființa o agenție economică în România.[36]

Convorbirile oficiale dintre cele două delegații s-au terminat prin invitația oficială adresată de Chivu Stoica lui Habib Bourguiba de a efectua o vizită în România.

În ziua de 6 februarie 1967, delegația română condusă de Chivu Stoica a vizitat Centrul Cultural de la Hammamet, iar apoi mai multe orașe de pe țărmul Mării Mediterane. Primul dintre acestea a fost Sousse, al treilea oraș ca mărime al Tunisiei, care fusese întemeiat de fenicieni în secolul al IX-lea î. Hr. După aceea, oaspeții români s-au îndreptat spre orașul Monastir, locul de naștere al președintelui Bourguiba, care de altfel i-a și întâmpinat acolo pe oficialii români. Acolo, Chivu Stoica a depus o coroană de flori la monumentul eroilor din localitate și a vizitat casa în care s-a născut președintele tunisian și locul de unde fusese arestat în 1934 și deportat în sudul țării.[37] După aceea, cei doi președinți și însoțitorii lor s-au întors la Tunis. În aceeași zi, adjunctul MAE, George Macovescu, a avut o întâlnire cu Ministrul de Externe tunisian, Habib Bourguiba jr. În cadrul discuției au fost abordate mai multe probleme ale scenei politice internaționale. Oficialul tunisian a vorbit la început despre unitatea „Maghrebului" considerând aceasta era imposibil de realizat datorită colonialismului francez care a împărțit această regiune în state distincte. Ulterior acesta a vorbit despre realitățile africane, considerând că țara sa constituie un fel de punte între diferite state. Apoi acesta a început să-l critice pe președintele

[34] *Ibidem,* ff. 112-113
[35] *Ibidem,* f. 118.
[36] *Ibidem,* ff. 119-120.
[37] Scânteia, an XXXVI, nr. 7245, 7 februarie 1967, p. 1.

egiptean Nasser, pe care-l considera „ *duşman de moarte*”[38] Era criticată politica acestuia de hegemonie în lumea arabă prin menținerea unei stări de instabilitate datorită problemei palestiniene și invadării Yemenului. În final, Ministrul de externe tunisian a adus în discuție situația din Vietnam, el considerând că acolo se duce o luptă între SUA și China.[39]

Ulterior, a luat cuvântul George Macovescu care a realizat la început un scurt istoric al poporului român. După aceea, el a vorbit despre relațiile României cu statele din blocul socialist, afirmând că în toate problemele deciziile sunt luate de conducerea țării fără amestecul URSS sau ale altor state. Referitor la conflictul sino-sovietic, el afirma că RSR are relații bune atât cu URSS cât și cu China. Pentru a demonstra că România era independentă în politica sa externă Macovescu a dat exemplu stabilirea de relații diplomatice dintre România și RFG care nu a fost pe placul multor state comuniste însă acestea au trebuit să accepte decizia conducerii RSR. Referitor la situația din Vietnam, oficialul român considera ca SUA este principala vinovată în acest conflict și că pacea va putea fi stabilită doar după ce americanii vor înceta bombardamentele, deoarece doar atunci se puteau crea posibilități pentru inițierea dialogului dintre cele două părți. Ministrul de externe tunisian a fost de-acord cu acest lucru afirmând că „ *Ar fi o uvertură imensă.*”[40]

La sfârșitul întâlnirii, fiul președintelui Tunisiei a mai afirmat că schimbul de opinii a fost foarte util promițând că se va ocupa îndeaproape ca schimbul de delegații dintre cele două țări, stabilit în timpul convorbirilor oficiale, să se realizeze la datele prevăzute și să conducă la semnarea mai multor acorduri de cooperare.

Pe durata vizitei în Tunisia, gazdele au organizat un program separat pentru soția Președintelui Consiliului de Stat al RSR, Maria Chivu și pentru soțiile celorlalți membri ai delegației. Acesta a inclus o vizită la sediul Uniunii Naționale a Femeilor din Tunisia (UNFT), o vizită la un spital de copii și la un centru de tricotaj. La sediul UNFT, doamna Chivu a fost însoțită de doamna Bourguiba, iar gazdele au informat despre structura organizatorică a uniunii și despre activitățile acesteia. Ulterior, Maria Chivu susținut un discurs în care a prezentat modul în care erau organizate femeile din România.[41]

În ultima zi a vizitei a fost publicat un Comunicat Comun referitor la vizita delegației conduse de Chivu Stoica în Tunisia.[42] În prima parte a acestuia a fost realizat un rezumat al principalelor evenimente din timpul acesteia, care au fost prezentate mai sus. Apoi, a fost expusă poziția comună a celor două state față de diferite evenimente de pe scena internațională. Astfel, cei doi lideri și-au afirmate sprijinul pentru poporul palestinian, au condamnat Portugalia pentru faptul că refuză acordarea independenței coloniilor sale din Africa și regimurile din Africa de Sud și Rhodesia, care erau considerate a fi rasiste. De asemenea, ei militau pentru înfăptuirea securității europene, încheiere cât mai rapidă a păcii în Vietnam și dreptul locuitorilor de acolo de a-și decide singuri soarta[43] și atrăgeau atenția față de pericolul deținerii de arme nucleare și apariția așa numitei „cursă a înarmărilor nucleare”. În finalul Comunicatului Chivu Stoica își

[38] AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul II, f. 103

[39] *Ibidem,* f. 104.

[40] *Ibidem,* f. 107.

[41] ANIC, fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 123/1967, f.112.

[42] Textul acestuia a fost publicat în Scânteia, an XXXVI, nr. 7246, 8 februarie 1967, p. 1,6.

[43] Prezența acestui lucru în Comunicatul Comun a stârnit surprinderea, într-un mod pozitiv, a ambasadorului R. D. Vietnam la Tunis pentru faptul că oficialii români au reușit să-i convingă pe cei tunisieni să accepte acest lucru, știindu-se faptul că până atunci poziția lui Bourguiba față de problema vietnameză era apropiată de cea a SUA. Acest lucru este menționat în ANIC, fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 123/1967, f. 125.

exprima gratitudinea față de primirea cordială și călduroasă de care a avut parte în statul nord-african și a fost menționată invitația adresată lui Habib Bourguiba de a vizita România.

Tot atunci, delegația română însoțită de cuplul prezidențial tunisian a părăsit reședința îndreptându-se către aeroportul din Tunis de unde și-a continuat drumul spre Somalia. Înainte de plecare, Chivu Stoica a oferit o declarație presei tunisiene, chiar pe aeroport. În cadrul acesteia el a vorbit despre orașele și obiectivele pe care le-a vizitat pe durata șederii în statul nord-african și despre discuțiile avute cu președintele Bourguiba și ceilalți oficiali tunisieni. În finalul declarației acesta a afirmat: „*...Cred că mă bucur de asentimentul prietenilor noștri tunisieni apreciind că vizita pe care am făcut-o în primitoarea și însorita dumneavoastră țară s-a încheiat cu rezultate fructuoase pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare româno-tunisiene. O contribuție importantă o va aduce, desigur, vizita președintelui Habib Bourguiba în România, pe care o așteptăm cu multă plăcere și deosebit interes.*"[44]

Conform Informării Oficiale asupra vizitei se considera că pentru a fi considerată un adevărat succes statul român trebuia să îndeplinească anumite obiective cum ar fi trimiterea unei delegații de specialiști români în Tunisia pentru a studia perspectivele și domeniile propice cooperării între cele două țări, deschiderea de către MAE a unei ambasade și a unei agenții economice la Tunis și invitarea în RSR a președintelui Adunării Naționale a Tunisiei și a lui Habib Bourguiba jr. , ministrul de externe al statului nord-african.[45]

BIBLIOGRAPHY

1. **Arhiva MAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. Chivu Stoica* (Problema 220/ an 1966-1967/ Tunisia 2), vol. I, II, III**
2. **ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 123/1967**
3. **Gliga, Vasile (coord.), *Reprezentanțele diplomatice ale României,* vol. III. București, Editura Politică, 1973**
4. ***Lumea,* săptămânal de politică externă, numere din ianuarie și februarie 1967.**
5. ***România Liberă,* numere din ianuarie și februarie 1967**
6. ***Scânteia,* numere din ianuarie și februarie 1967.**

[44] AMAE, fond Dosare Speciale, dosar *Vizita în Tunisia a tov. președinte Chivu Stoica* (Problema 220, an 1966-1967, Tunisia 2), volumul II, f. 180.

[45] ANIC, fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 123/1967, ff. 126-127

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INDO-EUROPEAN HERITAGE IN THE ROMAN RELIGIOUS SYSTEM

Daniel Ene
PhD Student, University of Craiova

Abstract: This following article explores the contributions of Georges Dumézil and Mircea Eliade to the understanding of Indo-European religious influences within the Roman Empire, utilizing a comparative analysis of their theoretical systems. Through this study, we will examine how Dumézil's tripartite model of ancient society, juxtaposed with Eliade's universal approach to the sacred and the profane, contributes to our overall understanding of religious structures in the Roman Empire; as well as the mythological narratives adopted by them from their Indo-European predecessors - while simultaneously adopting a critical attitude and carefully examining the broader implications of these elements within the study of ancient religions in general.

Keywords: Roman Empire, mythology, religion, Dumézil, Eliade.

Introducere

Religia Imperiului Roman a fost o modalitate de a percepe divinul și de a-l influența prin practicile specifice cultului atât de origine italică, latină, dar și contopind elemente indo-europene, etrusce, grecești. Această combinație de elemente se adresa celor mai importante categorii din societatea romană, de ale căror acte vizibile în spațiul public depindea însăși evoluția statului: elitele conducătoare, preoții, militarii, dar și oamenii de rând, producătorii.

Cercetarea științifică contemporană în cadrul mitologiei indo-europene a fost semnificativ modelată de lucrările premergătoare ale lui George Dumézil și ale lui Mircea Eliade, studiile lor oferindu-ne perspective elaborate și asupra peisajului mitologic și religios al Imperiului Roman - o civilizație emblematică, de altfel, pentru istoria și moștenirea culturală europeană. Acest articol își propune să examineze și să compare metodologiile și contribuțiile teoretice ale celor doi autori, evaluând în același timp relevanța și aplicabilitatea lor în contextul istoric roman.

Vom utiliza în acest sens o analiză comparativă pentru a examina în detaliu ideile principale despre influențele mitologice și religioase asupra civilizație romane, alături de texte secundare realizate pe baza lucrărilor lui Dumézil și Eliade. Prin interpretarea miturilor romane din prisma ambilor autori, precum și a succesorilor lor, cercetarea noastră va încerca să identifice atât convergențele cât și divergențele pe care teoriile acestora le provoacă.

Analiză comparativă

Această analiză implică în primă fază o lectură atentă a textelor primare de referință pentru mitologia și aspectele religioase din corpusul roman, pentru a identifica elemente tematice și structurale care corespund sau diverg de la modelele teoretice propuse de Dumézil și Eliade: modelul tripartit al lui Dumézil, de exemplu, este utilizat pentru a examina diviziunile funcționale ce apar în structurile religioase romane (în portretizarea zeităților, eroilor, sau a ierarhiilor sociale romane); pe când conceptele lui Eliade despre sacru, hierofanie, sau reîntoarcerea eternă ne oferă cu precădere o viziune mai amplă asupra naturii ciclice a practicilor religioase romane, dar și asupra construcțiilor mitologice ale timpului, universului și societății.

Câteva exemple reprezentative care pot fi examinate aici includ: festivalurile pentru recoltă- *Saturnalia,* sau festivalurile pentru purificare/fertilitate- *Lupercalia,* sau chiar evenimentele care serbau diverse realizări ale statului- Triumfurile.

Un exemplu de sursă primară în acest sens, este *Res Gestae Divi Augusti*, atribuită lui Cezar Augustus. Această inscripție autobiografică oferă detalii asupra atributelor divine pe care împăratul le asocia cu domnia sa, reflectând în mai multe instanțe funcția de suveranitate expusă de Dumézil și modul în care îndatoririle guvernatoriale se împletesc cu practicile religioase ale vremii:

„On account of affairs successfully accomplished by land and sea by me or through my deputies under my auspices the senate fifty-five times decreed that thanksgiving should be offered to the immortal gods. Moreover the days during which thanksgiving has been offered by decree of the senate have amounted to 890."[1]

„ Din cauza treburilor îndeplinite cu succes pe uscat și pe mare de mine sau prin adjuncții mei sub auspiciile mele, senatul a hotărât de cincizeci și cinci de ori ca mulțumirea să fie oferită zeilor nemuritori, În plus, zilele în care mulțumirea a fost oferită prin decret al senatului s-au ridicat la 890 ."[trad.n]

Un alt exemplu este opera lui Ovidiu - *Metamorfozele*. O sursă clasică de informații relevante pentru epocă, bogată în narațiuni mitologice și analizată în contextul de față tocmai pentru a ne ajuta să detectăm funcțiile tripartite sugerate de Dumézil și modul în care acestea se reflectă în societatea și ethosul roman. Pornind de la un astfel de izvor informațional, putem obține, datorită elementelor sale creative, dar și istorice, însăși interpretarea manifestării sacrului, respectiv cea a profanului, regăsite în contextul metodologic al lui Mircea Eliade.

Examinarea literaturii secundare de specialitate ne dezvăluie și ea un spectru larg de discursuri științifice ce înconjoară ipoteza tripartită a lui Dumézil, precum și analiza fenomenologică dezvoltată de Eliade. În timp ce abordarea lui Dumézil este instrumentală în trasarea unor paralele relevante între societățile indo-europene, aceasta a fost și des criticată pentru rigiditatea sa teoretică și tendințele sale, mai mult sau mai puțin subtile, către eurocentrism. Contribuția lui Eliade este totodată lăudată pentru aplicabilitatea sa largă, dar și criticată pentru tendința sa de generalizare conceptuală.

Ca urmare, cercetarea de față își propune să ofere o înțelegere nuanțată a mitologiei romane și a conexiunilor sale indo-europene, precum și evaluarea validității și utilității teoriilor lui Dumézil și Eliade aplicate în contextul contemporan de cercetare asupra sentimentului religios în cultura romană. Această analiză comparativă își dorește să scoată în evidență tocmai modul în care elementele religioase romane încorporează sau resping supozițiile științifice propuse de Dumézil și Eliade, oferind astfel o înțelegere mai profundă asupra complexităților inerente în examinarea moștenirii religioase de origine indo-europeană.

Contextul istoric roman

Imperiul Roman era caracterizat de un peisaj bogat de credințe și practici religioase eficient integrate în fiecare aspect al vieții sociale și politice[2]. Contribuțiile religioase, personale sau colective, nu erau doar simple opțiuni în materie de de credință, ci se împleteau în mod direct cu identitatea civică a fiecărui cetățean și inclusiv cu procesele de guvernare ale statului:

„The flamines, rex sacrorum, and augures, who advised on the auspices, thus shared a complex pattern of religious rites and prerogatives, whilst the magistrates preserved the right to

[1]Alison E. Cooley, *Res Gestae Divi Augusti*, New York, Cambridge University Press, 2009, Chap. 4.2, p.82.

[2] Beard, Mary, John North, Simon Price, *Religions of Rome,* Volume 1, A History, Cambridge, Cambridge University Press, 1998. pp. 12-13.

take the auspices. The king may have controlled Roman religion, but he was supported and perhaps to a degree constrained by others who had religious responsibility…"[3]

„Flaminii, rex sacrorum și augurii, care ofereau sfaturi privind auspiciile, împărțeau astfel un model complex de rituri și prerogative religioase, în timp ce magistrații își păstrau dreptul de a lua auspiciile. Regele poate că a controlat religia romană dar a fost susținut și poate într-o anumită măsură constrâns de alții care aveau responsabilități religioase…"[trad.n]

Zeii erau invocați pentru toate scenariile cu care omul roman se putea confrunta: de la nevoia de îndrumare în război, până la decizii politice, sau chestiuni sociale cotidiene cu impact mai redus; voința zeilor, sau răspunsurile oferite de aceștia, fiind interpretate ulterior prin diverse forme de divinație și rituri magice elaborate[4].

Un loc aparte în acest proces religios îl ocupă sacrificiile animale, cum ar fi cel al calului, în luna octombrie. Acesta era sacrificat în cinstea zeului Marte, pe Campus Martius, în Roma, fiind ales calul din dreapta al perechii ce trăgea carul învingătorului din timpul curselor de care. Semnificația sacrificării calului este una militară, războinică, dovadă fiind zeul căruia îi era destinată cinstirea. Dumézil vedea în acest act o paralelă cu sacrificiile Vedice din India.

Această *plethora* mitologică, așa cum o observăm noi astăzi, era de altfel pentru cetățeanul roman un cumul de resurse religioase practice ce servea ca recurs pentru nevoile lor de a-și exprima valorile, normele sociale și viziunea generală asupra lumii. Miturile cuprindeau o bogată sursă de informații istorice, dar și elemente de natură supranaturală, precum descrierile fizice ale zeilor, sau realizările supra-omenești ale eroilor lor mitologici. Aceste elemente ofereau în contextul unei narațiuni de natură, în principiu, sacră - o structură orientativă capabilă de a susține ordinea socială și de a justifica în același timp și puterea, respectiv deciziile executive ale clasei conducătoare, așa cum reiese din cele de mai jos:

„Many festivals and rites concerned above all the magistrates and public priests, and in many cases only some of those […] On the other hand, everybody, citizens and non-citizens alike, took an active part in the religious festivals and obligations that concerned them within the context of domestic cult or of the religion of smaller, local communities within the city."[5]

„Multe festivaluri și rituri priveau în special magistrații și preoții publici, iar în multe cazuri doar câțiva dintre aceștia […] Pe de altă parte, toată lumea, cetățeni și necetățeni deopotrivă, participă activ la festivalurile și obligațiile religioase care îi priveau în contextul cultului domestic sau al religiei comunităților locale mai mici din oraș."[trad.n]

Spiritualitatea romană este prezentă în tot ceea ce reprezintă identitatea romană și include ansamblul influențelor resimțite în stabilirea rolul zeilor în stat, simbolurile cu profundă semnificație pentru fiecare segment social, sacrificiile, ritualurile, gesturile de factură sacră, miturile și convingerile religioase prezente în toate colțurile imperiului.

Ritualul și ierarhiile sociale

Diviziunea tripartită a societății, sugerată de Dumézil, rezonează și în sistemul de clasă socială roman. Patricienii, de exemplu, ar putea fi văzuți ca reprezentanți ai clasei suverane, cavalerii ca reprezentanți ai clasei războinice, iar plebeii ca membrii ai clasei de producători, agricultori.[6] Anumite ritualuri prevalente în societatea romană, cum ar fi triumfurile, auspiciile,

[3] J. Rüpke, *A Companion to Roman Religion,* Oxford, Wiley-Blackwell, 2007, p. 40.
[4] *Ibidem*, pp. 43-44.
[5] J.Scheid, *An Introduction to Roman Religion,* Indiana, Indiana University Press, 2003, pp. 56-59.
[6] G. Dumézil, *Mitra-Varuna: An Essay on Two Indo-European Representations of Sovereignty,* New York, Zone Books, 1958, pp. 73-74.

auguriile, sau ceremoniile Vestalelor, pot fi examinate de asemenea prin viziunea timpului (sacru sau profan) propusă de Eliade.

Manifestările ritualiste ale romanilor ilustrează clar o concepție ciclică a timpului bine sedimentată în conștientul poporului vremii, o viziune cosmologică asupra lumii văzute și nevăzute, care le permitea acestora să retrăiască evenimente mitice asociate cu ziua/perioada sărbătorită, sau chiar să îmbrățișeze, pur și simplu, comuniunea temporară cu elementul sacral căruia îi era destinată festivitatea.[7]

Trebuie să ținem cont de asemenea și de faptul că romanii erau un popor exersat în asimilarea zeităților și miturilor apropriate din alte culturi[8]. Integrarea elementelor de natură religioasă ce proveneau din provinciile anexate, de exemplu, reflectă tocmai pragmatismul cu care romanii abordau nevoile lor de zi cu zi și utilitatea pe care o identificau în anumite zeități sau practici religioase în vederea obținerii rezultatelor necesare lor. Această trăsătură dictează în societatea romană un nivel crucial de sincretism absolut necesar pentru înțelegerea evoluției practicii religioase și a mitologiei romane: *„...there were a number of sanctuaries soon after the beginning of the Republic to which individuals went when seeking cures for their diseases: at these sanctuaries they presumably dedicated terracottas of the afflicted part. This implies not only a cult not mentioned in any surviving ancient account, but also a type of religiosity which the accepted model of early Roman religion seems to exclude: for it implies that individuals turned to the gods directly in search of support with their everyday problems of health and disease."*[9]

„ …a existat un număr de sanctuare imediat după începutul Republicii, unde indivizii mergeau în căutarea vindecării bolilor lor: la aceste sanctuare se presupune că dedicau teracote ale părții afectate. Acest lucru implică nu numai un cult care nu este menționat în nici o sursă antică rămasă, dar și un tip de religiozitate pe care modelul acceptat al religiei romane timpurii pare să–l excludă; căci presupune că indivizii se întorceau direct la zei în căutarea sprijinului pentru problemele lor cotidiene de sănătate și boală." [trad.n]

Însăși acest pragmatism cu care omul roman își abordează succesul în diversele sale demersuri produce în mentalul roman o deschidere obiectivă către alte culturi și metode; rezultând, în cele din urmă, tocmai în identitatea culturală colectivă atât de vastă și de diversă a romanilor, așa cum o recunoaștem noi astăzi.

Deși ambele modele ale lui Dumézil și Eliade își găsesc locul în procesul de analiză al miturilor și riturilor romane, acestea trebuie aplicate în mod critic - întrucât analiza comparativă produce rezultate semnificative doar atunci când modele utilizate fac parte dintr-un set mai mare de instrumente ce contribuie împreună la înțelegerea elementelor comune dintre obiectele studiate (în cazul nostru, similitudinile de origine indo-europeană ce s-ar putea regăsi în panteonul roman).

Pentru a aprecia obiectiv complexitatea și variabilitatea din viața religioasă romană este necesară așadar o abordare nuanțată. O comparație riguroasă între interpretările lui Dumézil și Eliade ale miturilor romane relevă atât punctele forte cât și limitările fiecărei abordări în parte. Ca urmare, vom lua în considerare în continuare și criticile asociate cu metoda fiecărui autor, evaluând aplicabilitatea lor (potențială) în contextul roman.

---

[7] Robert Turcan, *The Gods of Ancient Rome: Religion in Everyday Life from Archaic to Imperial Times,* London, Routledge, 1996, pp. 131-134.
[8] Mary Beard, John North, Simon Price, *op. cit*., pp. 6-8.
[9] *Ibidem*, pp. 12-13.

Structura miturilor romane

Analiza lui Dumézil asupra miturilor romane dezvăluie adesea o tripartiție structurală clară, care rezonează cu organizarea societății romane. Mitul originar al Romei, de exemplu (cu Romulus și Remus ca protagoniști), poate fi descifrat prin prisma lui Dumézil pentru a reflecta cele trei funcții ale triadei sociale expuse de acesta. Interpretarea lui Eliade, pe de altă parte, ar căuta mai degrabă dimensiunea sacră a mitului fondator - interpretând narațiunea în sine ca o reîntoarcere ciclică la originea sacră:

„All Romulus's history and the socio-religious institutions he is supposed to have founded can be explained in terms of the archetype of which he is, in a sense, the incarnation-the Indo-European Magician-King, master of the spells that "bind."[10]

„Toată istoria lui Romulus și instituțiile socio-religioase pe care se presupune că le-a fondat pot fi explicate în termenii arhetipului căruia el îi este, într-un anumit sens, întruchiparea – regele-magician indo-european, stăpân al vrăjilor care „leagă".[trad.n]

Unele critici ar sublinia tendința lui Dumézil de a forța uneori profilele zeităților romane, de altfel foarte complexe pe alocuri, în categorii ordonate - pentru a-și favoriza teoria tripartită; neglijând tocmai natura sincretică și evolutivă caracteristică religiei romane.[11] Metoda lui Eliade, pe de altă parte, este criticată tocmai pentru supra-generalizarea maniferstărilor religioase, fapt care ar putea oculta tocmai caracteristicile particulare ale mentalității religioase romane ce îi conturează identitatea:

"I would hold that the referent of religion for Eliade is not the divine but "sacred worlds" and "creations of the human spirit" (1969 : 6–7). When discoursing in that vein, he even likened religious worlds more to the "creations" of artists than to any foundational truths (p. 5–7) and advocated a "philosophical anthropology" (p. 9–10)."[12]

„ Aș susține că elementul de referință religioasă pentru Eliade nu este divinul, ci „lumile sacre" și „creațiile spiritului uman" (1969: 6–7). Discutând în acea manieră, el chiar a comparat lumile religioase mai mult cu „creațiile" artiștilor decât cu orice adevăruri fundamentale (p. 5–7) și a pledat pentru o „antropologie filozofică" (p. 9–10)." [trad. n]

Deși cadrele de gândire conturate de Dumézil și Eliade au contribuit semnificativ la înțelegerea noastră asupra miturilor romane, preluate și dezvoltate în teritoriu, o analiză critică și comparativă este absolut esențială pentru a menține o perspectivă obiectivă acestei evoluții spirituale a poporului. În timp ce teoriile celor doi autori oferă o viziune structurată pentru a observa mitologia și practica religioasă romană, ele trebuie echilibrate de conștientizarea limitărilor lor și a aspectelor unice ale experienței religioase romane ale căror subtilități epistemologice ne vor fi, poate mereu, inaccesibile.

Studiu de caz:

Triada Capitolină, compusă din ***Iupiter, Iunona și Minerva***, poate reprezenta în primă fază un exemplu convingător pentru modelul aplicat de Dumézil precursorilor indo-europeni, cele trei zeități menționate reprezentând aici cele trei funcții ale societății: Iupiter ca personaj suveran, Iunona ca protector și Minerva ca reprezentat al meșteșugarilor și al înțelepciunii. Cu toate acestea, o critică ce ar putea fi adusă în discuție aici este tocmai perspectiva limitată prin care sunt privite aceste zeități - rolurile și atribuțiile lor fiind adesea suprapuse cu alte zeități din practica religioasă romană. Mary Beard notează următoarea observație, cu privire la alternativa

[10]Mircea Eliade, *Images and Symbols - Studies in Religious Symbolism*, New York, Sheed & Ward, 1961, pp. 92-95.
[11]Mary Beard, John North, Simon Price, *op. cit*., pp. 14-18.
[12]W.E. Paden, *New Patterns for Comparative Religion - Passages to an Evolutionary Perspective*, London, Bloomsbury Academic, 2017, pp. 38-40.

propusă de Dumezil: *„The familiar deities of the Capitoline triad (Jupiter, Juno and Minerva) failed to fit the model; but he found his three functions in the gods of the Old triad' - Jupiter, Mars, Quirinus. Although this group was of no particular prominence through most of the history of Roman religion, they were the gods to whom the three important priests of early Rome.*"[13]

„Divinitățile familiare ale Triadei Capitoline (Iupiter, Iuno și Minerva) nu se potriveau modelului; dar și-a găsit cele trei funcții în zeii „triadei vechi" - Iupiter, Marte, Quirinus. Deși acest grup nu a avut o importanță deosebită pe parcursul celei mai mari părți a istoriei religiei romane, ei erau zeii cărora le erau dedicați cei trei preoți importanți ai Romei timpurii." [trad.n]

Natura sincretică a poporului roman se reflectă și în practicile atribuite Cultului lui Mithras. Deși de origine persană, acesta a fost integrat cu succes și în viața religioasă romană. Conceptele lui Eliade despre timpul sacru și hierofanie sunt observate în festinele organizate cu ocazia acestor ritualuri. Misterul cultului și accentul pe salvare/răscumpărare, rezonând profund cu dihotomia dintre sacrul și profanul propuse de Eliade. Aici, elemente precum banchetul, natura sa sacrala inerentă, dar și procesul de sacrificare a taurului, *taurobolium,* devin o reprezentare mistică a reîntoarcerii eterne:

„The slaying of the bull thus saved the whole of creation menaced by the evil powers of drought and shadows. 'And thou hast saved us by shedding the eternal blood,' says a line painted in the Mithraeum of Sta Prisca on the Aventine, the 'eternal' blood being the divine flow which animates living creatures. That was what was explained to the mystae in a form of instruction commentating on the sacred iconography, before the banquet re-enacting that of the Sun and Mithras on the carcase of the bull. "[14]

„Uciderea taurului a salvat astfel întreaga creație amenințată de puterile malefice ale secetei și umbrelor. „Și ne-ai salvat prin vărsarea sângelui etern," spune o linie pictată în Mithraeum-ul de la Sta Prisca de pe Aventin, sângele „etern" fiind fluxul divin care animează creaturile vii. Acest lucru era explicat preoților sub formă de instrucțiuni comentând iconografia sacră, înainte de banchetul care reînvia acela dintre Soare și Mithras pe rămășițele taurului." [trad.n]

Iupiter, zeul suprem în lumea romană este asociat cu vulturul suveran, simbol solar în lumea indo-europeană, precum și cu fulgerul, având o forță magică de a decide destinele romanilor- în acest sens asemănându-se cu Varuna zeul indian al războiului a cărui forță era, de asemenea de natură magică.

Minerva este zeița protectoare a politicii, responsabilă de segmentul înțelepciunii și căreia i se aduc prăzile de război. Atribuțiile zeilor și zeițelor romane sunt variate dar au evidente trăsături războinice indo-europene precum și abilități magice, de influențare a destinelor romanilor. De asemenea, *Mars* (zeul războiului își are corespondența cea mai fidelă cu Indra, zeul cel mai influent al arienilor, un popor la fel de războinic precum romanii.[15]

Concluzii

Analiza comparativă a ipotezei tripartite a lui Dumézil și a abordării fenomenologice a lui Eliade oferă o înțelegere nuanțată a evoluției miturilor și practicilor religioase romane. Prin studii de caz și examinare critică, am observat cum fiecare dintre cele două modele poate oferi

[13] Mary Beard, John North, Simon Price, *op. cit*. p. 15.
[14] Robert Turcan, *op. cit*., p. 132.
[15] *Cf.*, Jean Vertemont, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică și Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000.

perspective unice pentru subiectul abordat, ținând cont în același timp și de complexitățile vieții religioase romane care pot impune anumite limitări specifice cadrelor de gândire analizate.

Modelul lui Dumézil, cu un focus deosebit pe funcțiile sociale, accentuează coerența structurală în miturile romane ce se reflectă în diviziunile ierarhice ale societății. Pe de altă parte, modelul lui Eliade - cu o atenție deosebită acordată substratului sacru/profan dezvăluie experiența cosmologică vie a romanilor în cadrul manifestărilor religioase.

Intersectarea acestor două teorii într-o analiză unificată, clarifică astfel modul în care practicile religioase romane puteau fi influențate de modelul indo-european, atât din punct de vedere structural, cât și experimental. Aplicarea teoriilor lui Dumézil și Eliade asupra mitologiei romane dezvăluie nu numai potențialele rădăcini indo-europene ale practicilor religioase romane, ci și adaptabilitatea și evoluția acestor practici în contextul social roman ulterior; întrucât practicile religioase romane, deși acceptă moștenirea tradițiilor indo-europene ce le preced își mențin totodată și tendința organică de asimilare, respectiv sincretism și permit influențelor propriului context istoric, social și cultural, ce se află în continuă mișcare, să le contureze evoluția.

Contribuția indo-europeană în ansamblul spiritual roman este certă și explică elemente specifice de natură războinică, dar și existența unor practici ceremoniale ce definesc viața comunităților în cadrul imperiului. Influențele lăsate în zona de autoritate a lumii romane sunt vizibile atât în percepția zeităților puternice ale Triadei Capitoline, începând cu zeul suprem Iupiter, cât și în stabilirea ierarhiei politice romane, conducătorul statului devenind *Pontifex Maximus*. De mare autoritate se bucură pontifii, în ansamblu, aceștia fiind responsabili de exercitarea cu precizie a ceremonialului, de oferirea sacrificiilor și asigurarea bunăvoinței divine necesară succesului militar dar și existenței cotidiene.

Miturile privind originea romană precum și ritualurile care asigurau funcționarea statului sunt imposibil de separat de ceea ce reprezintă natura cetățeanului roman și datoria sa față de stat.

BIBLIOGRAPHY

BEARD, Mary, JOHN North, SIMON Price. *Religions of Rome: Volume 1, A History,* Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

CIZEK, Eugen, *Istoria Romei*, București, Editura Paideia, 2002.

*** *Istoria Literaturii Latine*, vol. I, II, Ediția a II-a revăzută şi adăugită, București, Grupul Editorial Corint, 2003.

*** *Istoria în Roma antică, (Teoria şi poetica genului),* Colecția Universitas, București, Editura Teora, 1998.

COOLEY E. Alison, *Res Gestae Divi Augusti*, New York, Cambridge University Press, 2009.

DUMEZIL, G., *Mitra-Varuna: An Essay on Two Indo-European Representations of Sovereignty*, New York, Zone Books, 1988.

ELIADE, Mircea. *Images and Symbols - Studies in Religious Symbolism,* New York, Sheed & Ward, 1961.

PADEN, W. E. *New Patterns for Comparative Religion - Passages to an Evolutionary Perspective*, London, Bloomsbury Academic. 2017.

RUPKE, J, *A Companion to Roman Religion*, Oxford, Wiley-Blackwell, 2007.

SCHEID, J. *An Introduction to Roman Religion.* Edinburgh, Edinburgh University Press, 2003.

STRECHIE Mădălina,"Indo-European Gods of War" pp. 82-89, in Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (Editors), ***Identity and Dialogue in the Era of Globalization,*** *History, Political Sciences, International Relations,* Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2019, ISBN: 978-606-8624-19-8.

STRECHIE Mădălina, "Indo-European Military Brotherhoods" în Journal of Romanian Literary Studies, Issue No. 17/2019, International Romanian Humanities Journal, Târgu Mureș, Arhipelag XXI Press, 2019, ISSN: 2248-3004, pp. 295-303, http://www.upm.ro/jrls/, revistă indexată BDI: CEEOL: https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=1076, EBSCO-HOST, Researchgate.

TURCAN, Robert, *The Gods of Ancient Rome: Religion in Everyday Life from Archaic to Imperial Times,* Edinburgh, Edinburgh University Press, 2000.

VERTEMONT, Jean, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică și Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000.

ROMANIA'S ACCESSION TO THE INTERNATIONAL MONETARY FUND AND THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT

Galina Toderaşco
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: The advantages of the accession of the Socialist Republic of Romania to F.M.I. and B.I.R.D. were as follows: the possibility of obtaining loans from the Fund in the short and medium term; the possibility of using an alternative means of payment (SDR); participation in discussions and decisions on the reform of the international monetary system; the possibility of joining the B.I.R.D. and obtaining from it long-term investment loans; obtainable clearing finance loans for compensatory financing that could be obtained up to 50% of the subscription quota and were granted under special conditions such as: as a result of the decrease in external prices, reduction of exports caused by floods, drought, sales difficulties. On the occasion of the UN jubilee session in October 1970, experts of the Romanian delegation had new informal discussions with the IMF and B.I.R.D. leaderships, who assured the Romanian side of their support in case our country decided to join these institutions, specifying that the initiative rested with the Romanian side.

Keywords: steps for Romania's accession to the International Monetary Fund and World Bank; participation quota; accession resolution; gold deposit; benefits of membership; investment projects submitted.

On August 29, 1972, the Embassy of our country in Washington informed the leadership of IMF and B.I.R.D. about the Romanian government's desire to start official discussions on Romania's accession to these institutions, and on September 1, 1972, the leadership of the two institutions was informed of its desire to start the consultation and accession procedure.

Romania sent a letter to several countries communicating its intentions to join the two institutions, receiving support and encouragement for this endeavor. On 7 September 1972, the Romanian Government submitted a request for support to the French, British and Italian governments to join the IMF and the B.I.R.D. The governments of the FRG, Belgium and the Netherlands were also informed of this intention. The reactions of the U.S.A., Great Britain, FRG, Belgium, Italy, the Netherlands, Canada, Japan, India, Argentina, Brazil and Yugoslavia were in principle favorable for accession. U.S. Secretary of State William Rogers said his country "welcomes and supports Romania's accession"[1] and the government he represents will fulfill all its membership obligations.Also, the Dutch financial circles positively welcomed Romania's intention.

Introduction

The International Monetary Fund and the International Bank for Reconstruction and Development represented for Romania some levers to promote the country internationally. Romania's increased interest in joining the two institutions expressed respect for all the

[1] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare AMAE), Fond 1972, dos. 3210, vol.II, f. 2.

principles underlying these bodies. Romania became a member of the two institutions on December 15, 1972, being aware of all the problems within their organizational culture.

The international community regarded Romania's desire to join the two international bodies as a step forward in its economic, industrial, political and global cooperation development with the other non-communist states. In fact, the leadership of the Romanian state claimed that it wanted to promote international monetary cooperation, financial stability, the development of interstate trade, job creation and raising living standards. By joining IMF and B.I.R.D. Romania wanted to show its willingness to openness towards non-communist states and that it wanted to promote an international policy that would not take into account the political orientation of its partners.

The regime in Bucharest had gained the freedom to act freely towards Moscow, both internally and externally, but the explicit dependence on Moscow persisted and could not be removed as long as international relations were organized bipolarly. The regime in Bucharest was primarily interested in diminishing Soviet influence over international communist movements so that it could consolidate its own autonomy within the bloc, and secondly in promoting any form of dialogue and cooperation between the two blocs in order to increase their economic opportunities in the West, gain political support and international visibility, and lessen dependence on the Soviet Union. In this context, the government in Bucharest has elaborated several speeches over time emphasizing the need for cooperation between states.

Romanian's accession at IMF and B.I.R.D

After more than a decade and a half since the establishment of the two global financial institutions, in February and March 1964, the management of the National Bank of Romania (B.N.R.) drafted several notes on how to join the two international organizations, as well as on the facilities obtained[2]. Thus, B.N.R. together with the Ministry of Foreign Affairs (M.A.E.) and the Ministry of Foreign Trade (M.C.E.) jointly undertook active information measures. The Ministry of Foreign Affairs appealed to its missions in several countries to obtain information on the IMF's position on the accession of socialist countries[3]. Even the NBR proposed a visit to the National Bank of Yugoslavia for information, as it was the only socialist country that was a member of the two institutions.

Several personalities from the Western financial-banking field, representatives of IMF and B.I.R.D., including FMI Director General Pierre-Paul Schweitzer and B.I.R.D. President Robert McNamara visited Romania between 1967 and 1972. On the occasion of the meeting of the UN Coordination Committee in Bucharest, in July 1968, informal discussions took place on Romania's accession to the two international bodies, presenting the advantages and conditions of our country's eventual participation in the activities of the two institutions. Visits were made to the National Bank of Romania and the Ministry of Public Finance. During these visits and informal discussions, the Director General of IMF stressed: "I would be delighted if Romania would participate in IMF[4]. Also, the president of B.I.R.D. expressed his enthusiasm, stating that "the World Bank would be glad to receive an application from Romania to become a member of the World Bank."[5]

---

[2] Ion Alexandrescu,, *România între Est și Vest, Aderarea României la FMI și BIRD 1972*, vol.I, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 28.

[3]Arhivele Băncii Naționale a României (în continuare ABNR), Fond Direcția Valutară și Metale Prețioase(în continuare DVMP), dos. 25-1972, f. 10

[4] Ion Alexăndrescu, *România între Est și Vest, Achitarea anticipată a întregii datorii externe: un experiment unic*, vol. II, Editura Oscar Print, București, 2019, p. 20

[5] Ibidem.

On the occasion of the UN jubilee session in October 1970, experts of the Romanian delegation had new informal discussions with the IMF and B.I.R.D. leaderships, who assured the Romanian side of their support in case our country decided to join these institutions, specifying that the initiative rested with the Romanian side. In September 1968 and July 1971 this issue was discussed at the Permanent Presidium of the Central Committee of the P.C.R., which decided to form a delegation of 2-3 persons to contact the management of the IMF and B.I.R.D. to specify the concrete conditions for accession.[6]

Between 14-20 April 1971, Arthur Karasaz, European Director for B.I.R.D., visited Romania at the invitation of the National Bank of Romania, where several discussions took place regarding the functioning mechanism of B.I.R.D. It was proposed that, following these discussions, negotiations should be started with a view to possible accession to the two international institutions. Thus, M.A.E. had to contact the two organizations through diplomatic channels, the date and place of the start of negotiations being proposed by the Romanian side.

Accession negotiations were to take place between the Ministry of Public Finance, the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Foreign Trade and the National Bank of Romania on one side and the IMF delegation on the other. As the start date of negotiations, June 15, 1972 was proposed, a suggestion that was accepted,[7] and the IMF leadership would send a delegation to Bucharest between June 21 and July 1, 1972. The Fund's delegation to the Socialist Republic of Romania consisted of L. A. Whittome - Director for Europe, François Gianvinte - lawyer, Herbert Neiss - economist and Grace Daviés - secretary. The Romanian delegation included: I. Bituleanu, I. Mureșan, D. Lăzăroiu, C. Kirițescu from the Ministry of Finance; C. Maioreanu, Al. Oprea, N. Seceleanu on behalf of B.N.R.; V. Voloșeniu and Radu Negrea – BRCE; V. Rauta-Ministry of Foreign Trade; I. Burach - Ministry of Foreign Affairs. During the meeting, steps towards accession[8] were discussed and a brief presentation of the Fund was made.

Countries wishing to join the IMF had to contribute a share determined by reference to economic potential, national income, domestic production and that country's participation in international trade. The participation quota was fixed in U.S. dollars, based on the parity of the national currency of that country. Thus, a quota of up to 25% in gold or freely convertible currencies was deposited in the Fund, and the difference of 75% was kept by that country in national currency at the disposal of the Fund. Only IMF members could become participants in the Special Drawings (SDRs) account. In order to participate in the D.S.T. account, a member country had to submit to the Fund a statement confirming that it assumed all the obligations of the participants in the account. Decisions to allocate SDRs could only be taken by the Governing Council by a majority of 85% of the total voting rights.

The advantages of the accession of the Socialist Republic of Romania to IMF. and B.I.R.D. were as follows: the possibility of obtaining loans from the Fund in the short and medium term; the possibility of using an alternative means of payment (SDR); participation in discussions and decisions on the reform of the international monetary system; possibility of joining B.I.R.D. and obtaining long-term investment loans from it[9]; credits for compensatory financing that could be obtained up to 50% of the subscription quota and were granted under special conditions such as: as a result of the decrease in external prices, reduction of exports

[6]AMAE, Fond 1972, dos. 3209 bis, vol. I, f.14.
[7] Ibidem, f. 33.
[8] ABNR, Fond DVMP, dos. 25-1972, f. 327.
[9] ABNR, Fond DVMP, dos. 26-1972, f. 22.

caused by floods, drought, sales difficulties.[10] In the event of accession, Romania would be set a participation quota of $ 150 million, with which it could obtain loans for a maximum period of 5 years, worth $ 187.5 million[11]. The following acts also had to be presented: the texts of the constitution in force and all amendments to it; texts of banking legislation and laws of monetary regulations; statistical data on the volume of trade, national income for the period 1966-1971.

On August 29, 1972, the Embassy of our country in Washington informed the leadership of IMF and B.I.R.D. about the Romanian government's desire to start official discussions on Romania's accession to these institutions, and on September 1, 1972, the leadership of the two institutions was informed of its desire to start the consultation and accession procedure.

The measures to be taken if the Socialist Republic of Romania wanted to join the IMF: a) preparing the necessary documents to analyze, together with the fund's specialists: the parity of the leu (gold content and ratio to the dollar - the analysis was made on the basis of data on national income, foreign trade volume, foreign balance of payments, country's reserves in gold and currency, monetary circulation, pricing methodology;[12] b) payment to IMF of the participation quota agreed with the Fund's representatives - Romania's participation quota was estimated between USD 140-180 million, the proportion being 25% gold and 75% national currency; c) regular communication of data on availabilities in gold (production, import, export) and foreign exchanges; value of imports and exports of goods expressed in national currency by countries of origin or destination; national income by structure and dynamics; import and export price indices in detail; trade relations with capitalist countries as well as with other countries; communication of exchange rates, foreign exchange legislation on exchange control.

These data had to be transmitted periodically in order to know the national economic situation and how the obligations assumed were fulfilled.

The IMF membership also offered the possibility of joining B.I.R.D. Members of this institution could obtain long-term loans for a period of 15-25 years for investment objectives whose efficiency was analyzed together with bank specialists. The interest rate was usually 1-2% below market level, ranging from 7-8%.[13] B.I.R.D. members could participate as bidders in international tenders. The conditions for joining the B.I.R.D. were as follows: the candidate country had to be a member of the IMF; it was supposed to have settled the financial arrears resulting from the Second World War (negotiations with the creditor country); The member country had to deposit 1% of the contribution determined according to national income, foreign trade volume, public debt.

Among the obligations to join the B.I.R.D. it was stipulated that the participation percentage would be 10%, of which 1% in gold and free currency and 9% in national currency; it was estimated that at $150 million, the mandatory payment of $1.5 million would be in gold or foreign currency and $13.5 million would be available to the B.I.R.D. in an NBR account. If

Romania wanted to join the Fund and the B.I.R.D., it had to consider regulating the external public debt;[14] this was not an obligation, but without this B.I.R.D regulation could

[10] Ibidem, f. 85
[11] Ibidem, dos. 25-1972, f. 39.
[12] AMAE, Fond 1972, dos. 3209 bis, vol.I, f. 36
[13] ABNR, Fond DVMP, dos. 25-1972, f. 251
[14] Public debt – represents all internal and external financial obligations of the state, arising from loans contracted directly or guaranteed by the Government, through the Ministry of Finance, or by local public administration authorities from various creditors, natural or legal persons resident or non-resident in Romania by Calin Magdalena Public debt, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucharest, 2006, p.15-20

condition the granting of loans. Thus, Romania had debts to regulate with Great Britain, Sweden, Canada, the U.S. and conducted negotiations to regulate these debts.

The settlement of arrears was resolved with most states, with the exceptions of Sweden, Belgium and the United Kingdom. Negotiations with Sweden were interrupted at that time, but the Romanian party had already paid part of the amount owed to the Swedish side. Direct talks with the Schell-London Group took place with the United Kingdom and ended with a memorandum agreeing to postpone them for 3 years. The public debt with the U.S. remained to be resolved, for which several negotiations had been initiated. These arrears had to be settled before accession.[15]

The Fund recommended that members eliminate restrictions on current payments, as well as avoid discriminatory monetary practices. However, a member could maintain certain restrictions on international payments and transfers even if the other members had those restrictions removed. The Fund issued an annual report on the restrictions in place, aiming to achieve their complete repeal.

One of the basic principles of the IMF's statute was the transition to the convertibility of the national currency of the member countries. Where a member country did not declare currency parity, the share of the tranche in national currency was based on a provisional parity agreed with the Fund. Depending on the subscribed share of our country, our country's rights for obtaining loans and D.S.T. were established.[16] As our national currency was not convertible and was not used in international transactions of receipts and payments, it was necessary to establish together with the Fund a provisional exchange rate to be used to calculate the part of the subscribed quota to be paid in lei. Thus, a parity of the leu of 16 lei = 1 dollar[17] was established. In order to change the exchange rate, the Fund's approval had to be requested and it was necessary to transmit information and data of economic and financial nature, data on the situation of gold reserves, convertible currency, external debt.

From discussions held in previous years, the gold-leu parity was 0.148112 grams of fine gold and was considered unlikely to be accepted by the IMF. Regarding the issue of the metallic parity of the leu, issues such as the establishment of a provisional parity different from the one in force at that time and the renunciation of legal parity had to be clarified; The provisional parity communicated by the Member State had to be supported by certain data.

Accession was considered effective from the day on which the authorized legal representative of the country applying for accession signed the original articles of statute of the IMF and deposited in Washington on behalf of his government the instrument of accession.

Before accession could be reached, certain steps had to be taken: a formal application for membership was submitted to the Fund, then a preliminary agreement would take place between the Fund and the government of the requesting country on the conditions for accession, in particular on the level of the quota and the share of the quota paid in gold; following agreement on the conditions for membership, they were submitted to the Fund in the form of a resolution for approval by the Board of Governors and, once approved, formally communicated to the prospective member. The accession resolution provided for a period during which the candidate country could accept accession. During this period, the country's leadership had to take all legal measures that would allow it to fulfill all its obligations to the Fund.[18]

[15] AMAE, Fond *1972*, dos. 3209 bis, vol.I, f. 21
[16] Ibidem, f. 81
[17] Ibidem, f. 82.
[18] ABNR, Fond DVMP, dos. 25-1972, f.339

The application to join the IMF was addressed in writing to the Director-General of the Governors. The application for membership was accompanied by a declaration stating that the person signing the application had been authorised by the government to apply for membership of the Fund; a representative was also nominated to advance negotiations with the Fund and provide information; a declaration to the effect that the candidate country is also applying for membership of the B.I.R.D. was attached.

Accession resolution

The conditions for membership of the Fund were contained in a resolution on membership to be approved by the Board of Governors. This council voted on the accession resolution either at the next annual meeting or by mail, telegraph without special instruction. A copy of the approved resolution was kept at the secretariat of the Fund and then sent to the future member. The resolution provided for a period of time during which the requesting country could accept accession (generally six months from the effective date of the resolution.

If it lost its validity at the end of this period, then it was necessary to resume the whole procedure; there were also exceptional situations requesting the extension of the term by presenting a justification that was approved by the Fund.[19] The Fund was to receive the following documents from the future member: the note on legal provisions signed by a senior official of the government, preferably the Minister of Justice or the Ministry of Foreign Affairs; the instrument of acceptance was to be registered with the depositary of the Articles of Statute, the U.S. Department of State; a copy of the document on the full granting of power of attorney on the basis of which a specified person was authorized to deposit the Instrument of Acceptance and sign the original document containing the Articles of Association of the IMF. All these documents had to be transmitted together with their annexes.[20] Governors were asked to sign resolutions within four weeks of 20 September 1972, and by 28 November 1972 at the latest, votes had to be sent.[21]

The gold subscription had to be paid no later than the date on which the government of the future member country signed the articles of association of the Fund. The Treasury of the Fund will provide all information on technical arrangements and requirements, after the parity rate of the member country's currency has been agreed upon. Immediately upon acceptance, the country concerned had to make a series of arrangements to liaise and work with the Fund. The new member had to designate a financial body through which he worked with the Fund and vice versa; indicate a depositary of the Fund for the national currency of the member country, if the member has a central bank that institution would be designated as depositary, otherwise another institution which was accepted by the Fund would be designated; appoint a representative to the Governing Council. These arrangements had to be made and endorsed by the Fund by the Ministry of Foreign Affairs or by the Ministry of Finance.[22]

At the time of the negotiations, Romania was offered an accession quota between 140 and 180 million dollars, but the Romanian state wanted a higher quota because depending on this depended on the value of the loans that could be obtained, so in the end a quota of 190 million

[19] Ibidem, f. 341.
[20] Ibidem, f. 342
[21] The National Archives of the UK (în continuare TNA), Fond Treasury, dos. T. 312-3021, f. 152.
[22] ABNR, Fond DVMP, dos. 25-1972, f. 344.

dollars was decided.[23] This quota was established because the statistical data provided by Romania to the IMF staff raised some uncertainties for them.[24]

In order to communicate statistical data on gold and convertible currency reserves, it was proposed that they should be those existing between the end of 1967 and the end of 1971 in global figures.

Romania's external debt in convertible currency, at the time of accession, according to IMF estimates, was about $ 150 million, being estimated that it was not excessive to impede the accession process, but had to be liquidated in 2-3 years. During this period, particular attention was paid to national income per capita calculated in single currency, usually in U.S. dollars, as a measure of a country's place in the world economy.

National per capita income was estimated at nearly $600 per year. The average salary for the whole economy in 1970 was 1435 lei, compared to 1115 lei in 1965, marking an increase of almost 29%. And the minimum wage increased from 800 to 1000 lei.[25]

Following the IMF conference on September 25 in Washington, followed by the meeting of the 20 countries,[26] where the issue of reforming the international system was discussed, the issue related to Romania's accession to the two institutions was also discussed.

The Hague Office was to underline our country's desire for Peter Lieftinck, executive director of IMF, to represent Romania's interests in the institution's Board of Directors. The Belgrade Office was also to underline Romania's desire to be part of the group of countries that, together with Yugoslavia, the Netherlands, Cyprus and Israel, elected the same executive director, Peter Lieftinck, to represent their interests.[27]

A delegation of Romanian observers was formed at the F.M.I. and B.I.R.D. session held in Washington on September 25-29, 1972, consisting of: Florea Dumistrescu - Minister of Finance; Corneliu Bogdan - Ambassador of Romania to the U.S., Vasile Malinchi - Governor of the National Bank. For negotiations and technical discussions with representatives of IMF and B.I.R.D. in order to establish the conditions for accession, the following were proposed: Vasile Rauta - deputy minister of the Ministry of Foreign Trade; Iulian Bituleanu - deputy minister of finance. The delegation was to be accompanied by two experts.[28]

Romania sent a letter to several countries communicating its intentions to join the two institutions, receiving support and encouragement for this endeavor. On 7 September 1972, the Romanian Government submitted a request for support to the French, British and Italian governments to join the IMF and the B.I.R.D.[29] The reactions of the U.S.A., Great Britain, FRG, Belgium, Italy, the Netherlands, Canada, Japan, India, Argentina, Brazil and Yugoslavia were in principle favorable for accession. U.S. Secretary of State William Rogers said his country "welcomes and supports Romania's accession."[30], and the government he represents will fulfill all its obligations as a member. Also, Dutch financial circles welcomed Romania's intention.

In these circumstances, it was decided to formally submit the application for membership of the IMF and B.I.R.D., the action taking place on September 20, 1972. The requests were

[23] AMAE, Fond 1972, dos. 3209 bis, vol. I, f.90.
[24] TNA, Fond Treasury, dos. T. 312-3021, f. 109.
[25] AMAE, Fond 1972, dos. 3210, vol.II, f. 161
[26] The 20 participating countries: USA, France, Germany, Belgium, Netherlands, UK, Italy, Canada, Yugoslavia, Brazil, Switzerland, Japan, Saudi Arabia, Argentina, Netherlands, Cyprus, Israel, China, Mexico
[27] AMAE, Fond 1972, dos. 3209 bis, vol. I, f. 182
[28] Ibidem, Fond 1972, dos. 3210, vol.II, f. 178.
[29] Ibidem, Fond1972, dos. 3209 bis, vol.I, f. 239- 245.
[30] Ibidem, Fond 1972, dos. 3210, vol.II, f. 2.

presented on behalf of the Romanian Government by the Ambassador in Washington, Corneliu Bogdan, to the director of IMF, Pierre-Paul Schwitzer, respectively to the president of B.I.R.D.- Robert McNamara. Romanians were appreciated by the Fund and the World Bank for the seriousness they showed during the accession process.[31]

Gold subscription payment instructions to F.M.I.

Gold was to be deposited at the Fund in bars having a fineness of 995 or more and weighing about 400 troy ounces[32]. The bars offered had to be "good for delivery" bars in the center chosen by the country concerned**.** The bars had to hold a title that would be accepted and recognized by the depositary. However, members could deliver bars of lesser finesse and different weight based on the agreement with the Fund. If gold of lesser finesse was accepted, members had to pay in gold a sum requested by the Fund, which would cover the cost of converting these gold bars of the required weight and finesse.[33]

The weight of the bars offered was to be verified by the depositaries and the weight ascertained by the depositaries was to be accepted by the Fund. Members were to bear all expenses incurred by depositaries in taking into custody for the Fund the gold subscription. Members were to make their own arrangements with the depositaries. All gold received by the Fund had to be free of encumbrances**.**

As mentioned above, a quota of 190 million SDRs was established, and 25% was deposited in gold, respectively a quantity of 42.2 tons at the Bank of France, which was a depositary of the IMF.2.6 billion lei to be deposited at the National Bank in a special account in the name of IMF, its eventual use being made only with the express consent of our country.[34]

Our country's participation in B.I.R.D. was to be 175 million new dollars, of which 1% ($1.7 million) would be deposited in dollars at the Federal Reserve Bank in New York, in a special account in the name of B.I.R.D., and 9%, respectively 15.8 million dollars, to be deposited in lei (about 253 million lei) at the National Bank of the Socialist Republic of Romania.[35]

In the relations of the Social Republic of Romania with F.M.I. and B.I.R.D., a provisional exchange rate of 16 lei for 1 U.S. dollar will be used, and for the calculation in dollars of the national income, the Fund will use the ratio of 20 lei for 1 U.S. dollar.

On October 4, 1972, an ad hoc committee of the IMF Board of Directors was set up to officially examine Romania's application for membership. The committee also included Executive Director Peter Lieftinck, who represented our country on the Board of Directors of F.M.I. The Council was expected to decide on the recommendations of the ad hoc committee by 10 November.

Between November 10 and December 10, member countries were to vote by correspondence on a draft resolution on Romania's accession. In order to obtain the membership of the IMF, 51% of the total votes cast were sufficient. After the approval of the draft resolutions, our country was to adopt the documents of accession to the IMF and B.I.R.D., to deposit the gold quota and to sign by December 31, 1972.[36]

---

[31] TNA, Fond Foreign and Commonwealth Office, dos. FCO 28/1992, f. 49.

[32] Troy ounces is a unit of value of precious metals; In the international monetary system, the value of one troy ounce of gold is given in relation to 1 dollar or 1 euro

[33] ABNR, Fond DVMP, dos. 25-1972, f. 310

[34] AMAE, Fond 1972, dos. 3211, vol. III, f. 48

[35] Ibidem.

[36] Ibidem, f. 49

As agreed, Romania, after accession, was to be part of the group of countries consisting of the Netherlands, Yugoslavia, Cyprus and Israel, being represented at IMF by Executive Director Peter Lieftinck, and at B.I.R.D. by Executive Director A. Rinnog.

On November 28, 1972, the Board of Governors of F.M.I. and B.I.R.D. adopted resolutions regarding Romania's admission to the two institutions, and in the next 10-15 days the State Council of the Socialist Republic of Romania will adopt the decrees on the accession of our country.[37]

113 states voted in favor of accession, 9 countries did not send their votes within the deadline (Morocco, Somalia, Nepal, Sierra Leone, Taiwan, Bolivia); voted against South Vietnam, the main reason being the active involvement of the Romanian authorities, both militarily and economically, in the armed conflict in Vietnam, , supporting North Vietnam in various ways (sending training weapons, medical aid, food, various dump trucks, non-refundable aid), and Saudi Arabia abstained.[38]

In accordance with Resolution No. 28-1 of November 28, 1972 of the IMF Board of Governors, the following documents were transmitted: Legislative memorandum regarding the fulfillment of the legal conditions for the Socialist Republic of Romania to become a member of the IMF; a copy of the instrument of accession of the Socialist Republic of Romania to the Agreement on IMF; a copy of the full powers, authorising Florea Dumitrescu – Minister of Finance, to deposit the instrument of accession to the Agreement on IMF with subsequent amendment and to sign the original of the Agreement on IMF.[39]

On December 7, 1972, the State Council of the RSR adopted decrees 493 and 494 on the accession of the RSR to the IMF and the B.I.R.D. On the same date, the Socialist Republic of Romania was authorized to deposit the 25% quota with the Bank of England.

The internal normative acts on accession were to enter into force a few days before the proposed date for signature, before December 14-15.

The gold quota for the IMF was to be deposited with the Bank of England, London, on December 11, 1972, and the payment to the B.I.R.D. was to be deposited with the Federal Reserve Bank of New York by December 12, 1972. All documents for accession were to be signed by Florea Dumitrescu - Minister of Public Finance.[40]

Possibilities to deposit our gold quota at one of the Fund's depository banks (Federal Reserve Bank of New-York), being able to transfer gold without expenses (not an actual transfer but a written transfer);[41], at the Bank of England a factual transfer could be made,[42] but there was a possibility to pay $ 40-50 thousand in fees and commissions; or at the Bank of France it could be done only through an effective support from Switzerland to Paris, which required expenses of 80-95 thousand dollars.[43] Following several negotiations, it was chosen that the deposit be made at the Bank of England, London, on the grounds that this option involved the least expenses.

According to what was agreed with the representatives of the IMF and B.I.R.D., Romania paid on December 11, 1972 its participation in the IMF (190 million SDR), transferring to the Bank of England, London, 42,211,882.52 grams gold (1,357,143,367 troy ounces), equivalent to

[37] Ibidem, f. 158.
[38] ABNR, Fond DVMP, dos. 20-1971-1974, f. 145
[39] AMAE, Fond 1972, dos. 3211, vol.III, f. 241
[40] Ibidem, f. 186.
[41] Written credit transfer consists in comparing the balance of commodity income and export expenditure, in the accounting records of the economic unit with the balance of the loan account.
[42] The factual transfer was whether the goods were stored and preserved
[43] ABNR, Fond DVMP, dos. 28-1972, f. 531-542

42.3 tonnes, representing 25% of the gold quota (47,500,018 SDRs). At the same time, he deposited in the account of the IMF at the National Bank of Moldova 2,471,988,155.27 lei, representing 75% of the participation quota, , after on March 20, 1973, the Ministry of Finance communicated to the Fund a rate of 14.38 lei for 1 US dollar, based on which the IMF set the rate of 0.0576459 SDRs for 1 leu, respectively 17.34728749139 for 1 SDR.[44]

The transferred gold was recorded by the NBR at the official gold price of 6,670 lei kg, so that after establishing the provisional exchange rate, the SDRs had to be multiplied by this ratio or equal to 47,500,018 SDRs. The hypothesis was an exchange rate of 18 lei for the SDR, and the difference in lei had to be recorded in a special account.[45]

The National Bank of Romania was authorized to open an account in favor of B.I.R.D. and deposit the amount of 15.840 million U.S. dollars representing 9% of the quota, plus 1% representing 1.760 million U.S. dollars that were part of the subscription quota.[46]

It was also proposed for approval the appointment of Ion Barac as second secretary, expert in issues related to IMF and B.I.R.D., to accompany Florea Dumitrescu during his visit to Washington in order to sign the statutes of the IMF and B.I.R.D.

It was established on December 15, 1972, at 15:00, the signing ceremony of the statutes of the two organizations. The ceremony was to be held at the Department of State. The signing ceremony was attended by representatives from the leadership of the F.M.I. and B.I.R.D., the Department of State and the Embassy of the signatory country.[47] On the same day, the originals of the statutes of the two organizations kept in the archives of the American Government were signed, after Romania's accession the member countries numbered 125 to the IMF and to the B.I.R.D. 122.

The accession of the RSR was made in a relatively short time, of approx. 2 and a half months. After its accession, Hungary and Poland became interested in the process of joining the two international institutions, and even the USSR.

From discussions with L. A. Whittome, director of the IMF's Europe department, regarding loans, a gold tranche of $47.5 million could practically be taken in early February 1973.[48] In order to benefit from loans from IMF, it was necessary, as planned, for the accession documents to be confirmed in January or February with the provisional exchange rate of 16 lei, as approved by the senior management. In connection with the development of future cooperation relations between Romania on the one hand and IMF and B.I.R.D. on the other hand, taking into account the practice of other countries, it emerged from discussions the need to solve other problems: framing the embassy of our country in Washington and appointing a specialist in financial and monetary issues; appointing a representative from our country at the level of adviser to participate in the meetings of the Committee of 20 for the reform of the international monetary system; selection of specialists for employment as international officials at F.M.I. and B.I.R.D., initially a specialist at the Fund, and at B.I.R.D. 1-2 specialists;organizing specialized departments in IMF and B.I.R.D. issues at the Ministry of Finance, the National Bank and the Investment Bank.

The immediate expectations of Romania, which became a member of the World Bank and the International Monetary Fund, were to obtain loans for investments, purchase of imported

[44] AMAE, Fond 1973, dos. 5253, f. 34
[45] ABNR, Fond DVMP, , dos. 28-1972, f. 373
[46] Ibidem, f. 493.
[47] AMAE, Fond 1972, dos. 3211, vol. III, f. 195
[48] Ibidem, f. 237

machinery and installations. The two institutions viewed Romania's economic development positively in general.

The government in Bucharest applied for loans immediately after accession. The first money came from the IMF, which did not require very complex documentation for loans. During its relationship with the Fund, Romania accessed four types of loans: gold tranche, credit tranche, stand-by arrangement and compensation financing facility.

B.I.R.D. mentioned that starting with 1973 it was able to finance some Romanian projects: electricity, transport, agriculture, petrochemical industry, and other fields. Following the IMF Annual Meeting in 1974, the Board of Governors decided to establish the Interim Committee to start work on the reform of the international monetary system, Romania being part of this committee.[49]

Between January 6 and 10, 1976, Romania demanded and insisted on increasing its participation quota from 190 million SDRs to 253 million SDRs. Following several discussions, it was awarded 245 million SDRs, requiring a new payment of 16.5 million dollars representing 25% of the increase.

The cooperation relations between B.I.R.D. and Romania evolved positively, so that in the summer of 1978 Romania negotiated 17 loans totaling USD 882.8 million for a term ranging from 13-25 years, with interest rates ranging from 7.25% to 8.5%, the grace period being from 3 to 5 years.[50] All loans granted to Romania were used to make productive investments, with a large volume of imports for the purchase of complex machinery. The share of Romanian exports increased from 7% in 1974 to 16% in 1975, 20% in 1977 and 24.66% in 1980.

Romania benefited from aid from the two international organizations both after the earthquake of 1977 and after the floods of 1980, these factors also contributing to a galloping increase in external debt.

The largest loans, amounting to $1,170 million (representing 70.17%), were granted through stand-by arrangements. The loans of this time were to the disadvantage of the borrowing country, because they had higher interest rates, were granted in annual installments, and their development was conditioned by the application of certain stabilization policies, negotiated with the Fund. Romania would have preferred to receive assistance under the compensation funding facility. Because the government in Bucharest has consistently refused to provide the IMF with relevant economic data, the Fund's experts have authorized small amounts under compensation financing. The stand-by loan would have come in installments, over five years, but Romania needed foreign currency quickly, for the needs of the external balance of payments. The IMF Board of Directors refused, offering the solution of the stand-by arrangement.

Thanks to Nicolae Ceausescu's authoritarian policies, Romania had lost some of the political advantages of the early '70s. Ceausescu's status as a "dissident" among communist leaders no longer interested anyone. Meanwhile, several post-Iron Curtain countries had begun IMF accession negotiations.

The rigidities of the economic command system were the cause of maintaining an intensive development of industry, the development of which was conceived in the late 1960s under certain international conditions, without understanding the vital importance of their adaptation to changes in the world economy, operating at losses and influencing, through contagious effects, the entire economy.

---

[49] ABNR, Fond DVMP, dos. 27-1972-1975, f. 20.

[50] Ion Alexăndrescu, *Decizia privind plata datoriei externe și impactul acesteia asupra economie românești la sfârșitul anilor ' 80,* în 1989-an decisiv în Istoria Europei, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2008.

Conclusions

Once Nicolae Ceausescu came to power, Romania experienced a period of openness towards the West. He had grandiose plans for the economic and industrial development of the country. Thus, the need to identify new financial resources for the fulfillment of these projects was born. Already a C.A.E.R. member, our country quickly reoriented towards new sources of financing. She started at a fast pace the preliminary discussions and the accession procedures to the IMF and B.I.R.D., becoming a full member in a relatively short time. Although some requirements for accession were quite difficult to meet, Romania is still tributary to the socialist development system. The conditions of accession were fulfilled quite quickly, the leadership of the Romanian state making all necessary efforts so that there are no obstacles to the accession process.

All these proved the seriousness Romania showed and the extraordinary desire to be part of international bodies where important decisions were made worldwide and where it could express its opinions to the leaders of the Western world, wanting to be an important player globally.

The fact that C.A.E.R. membership did not affect the membership of F.M.I. and B.I.R.D. and vice versa was a consistent advantage, Romania taking advantage of it to access loans from both sides for the development proposed during the national congresses of the P.C.R.

As mentioned, Romania wanted to play an important role in the world, so it redirected part of its financial resources to helping developing countries, developing new techniques and technologies, carrying out research projects in energy and training qualified personnel.

But all these loans, along with the natural disasters of the '70s, left their mark on the Romanian socialist state, announcing a difficult ninth decade of the twentieth century with many obstacles that will eventually lead to the collapse of the Romanian socialist state and finally to its collapse.

BIBLIOGRAPHY

Surse inedite

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe,

1972- dos. 3209 bis, vol. I; dos. 3210, vol. II; dos. 3211, vol. III;

1975- dos. 6041; dos. 6046;

Arhivele Bănci Naționale a României, Fond: Direcția Valutară și Metale Prețioase, dos. 13- 1968-1970; dos. 14 -1964-1972; dos. 15-1963-1974; dos. 16-1963-1972; dos. 18 -1965-1971; dos. 20-1971-1974; dos. 26-1972; dos.25-1972; dos. 27-1971-1976; dos. 28-1972; dos. 42-1969-1974;

The National Archives of the UK , Foreign and Commonwealth Office dos. FCO 28/1992; Treasury dos. T. 312-302.

Lucrări generale și speciale

Alexăndrescu, Ion, *România între Est și Vest, vol. I: Aderarea României la Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare,* Editura Cetatea de Scaun, Târgoviste, 2012.

Idem, *România între Est și Vest, Achitarea anticipată a întregii datorii externe: un experiment unic*, vol. II, Editura Oscar Print, București, 2019.

Idem, *Decizia privind plata datoriei externe şi impactul acesteia asupra economie româneşti la sfârşitul anilor ' 80,* în 1989-an decisiv în Istoria Europei, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2008

Albu, Corneliu, *Fondul Monetar Internaţional (F.M.I.),* Editura Politică, București, 1973.

Bakker, Age, *Instituţiile financiare internaţionale*, Editura Antet, București, 1996

Brezeanu, Petre, Ilie, Șimon, Laura Elly Novac*, Instituții finaciare internaționale,* Editura, Economică, București, 2005.

Călin Magdalena *Datoria publică*, Editura Didactică şi Pedagogică, București, 2006

Chiţiba, Constanţa Aurelia, Sistemul economiei mondiale, Editura Pro-Universitaria, Bucureşti, 2009.

Constantinescu, Nicolae N., *Istoria gândirii economice româneşti,* vol. I-II, Editura Economică, București, 1999.

Dragoescu, Elena, *Fondul monetar international*, Editura Dimitrie Cantemir, Târgu Mureş, 2000.

Gorincu , Gheorghe*, Economia de piață*, Editura Danubus, Galați, 1992.

Georgescu, *George, Romania's foreign debt crisis in the 1980s. Determinants and consequences*, Editura Academia Română Institutul Național de Cercetare Economică, București, 2018.

Luchian, Dragoş, *Banca Mondială origini, scop, perspective*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1992.

Lavigne Marie, *International political economy and socialism,* Editura Cambridge University Press, New York, 1991.

Paja, Mariana, *Instituții financiare implicate în managementul datoriei externe*, în *Probleme economice*, vol. 174, Editura Institutul de Cercetări Economice, București, 2005.

Petrescu, Mircea, *Acordul general pentru tarife şi comerţ - GATT -cadru multilateral pentru promovarea comerţului internaţional*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1987.

Marvin R. Jackson, *National Accounts and the Estimation of Gross Domestic Product and Its Growth Rates for Romania,* Editura The World Bank, Washington, 1985.

Sută, Nicolae, Dumitru Miron, Sultana Sută- Selejan, *Comerț internațional și politici comerciale contemporane,* vol. I-II, Editura Eficient, București, 1997

Tătar, Viorel-Mihai, *Doctrine, politici și realități economice în România între anii 1920-1989,* Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2007.

Tănăsescu, Vasile, *G.A.T.T. şi rolul său în promovarea comerţului mondial,* , Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti , 1972.

Turliuc Vasile*, Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială,* Editura Universitatea Alexandru Ioan. Cuza, Iaşi, 1976

Vreeland, James Raymond, *The International Monetary Fund, Politics of conditional lending,* Editura Madison Avenue, New York, 2007.

Idem, *The IMF and economic development*, Editura Cambridge University Press, New York, 2003.

FLAGS AS HERITAGE OBJECTS

Maria- Mihaela Avram
PhD Student, „Valahia" University of Târgoviște

Abstract: Flags are a form of identification and communication. They are very important on battle field to distinguish friends from enemies. Traditionally a flag is a piece of fabric, attached to one side of an upright pole, used as a symbol. Flags have many forms and colors to distinguish groups, communities, or nations. The Romanian flags have a long and fascinating history. Unfortunately not many flags have been preserved over centuries. They are kept in museums being part of our heritage. They speak about bravery, symbolism and faith, being at the same time samples of artwork. The value of the flag is given by their age, meaning and ornaments. The Romanian flags represent the fight for freedom of our ancestors and the unity of the people. In modern times, flags are patriotic symbols and can play many different roles. We will present some of them as heritage objects.

Keywords: Flag, symbol, heritage, ancestor, prieserve

Originea steagurilor nu poate fi determinată cu exactitate, populaţiile recurgând de-a lungul timpului la diferite însemne şi simboluri pentru a identifica, recunoaşte, sau delimita ceva. În dicţionare steagul cu sinonimele drapel, stindard, fanion, nu e descris ca obiect, ci doar dat ca exemplu steagul de domnie, sau cel de mire.[1] Motivul poate fi găsit în diversitatea formelor şi materialelor sub care a evoluat steagul, ce nu ar corespunde tuturor cazurilor concrete. Steagul dă un mesaj, o informaţie despre cel care îl poartă, sau despre grupul de oameni cu care se identifică. El este deci semnul apartenenţei la o familie, o comunitate, sau o organizaţie.

Steagul este amintit şi în Cartea Numeri, a patra carte a Pentateuhului, a celor cinci cărţi ale lui Moise. În Sfânta Scriptură el este descris ca semn de recunoaştere în marile deplasări umane, sau ca semn de individualizare pentru diferitele corpuri de armată.[2] Se pare însă că cele mai vechi steaguri au fost identificate în Egiptul predinastic, cu 5000 de ani înainte de Hristos. Egiptenii foloseau însemne ale animalelor sau ale zeilor pentru a fi biruitori în luptă. Însemne militare asemănătoare erau folosite şi de asiro-babilonieni, perşi şi greci.[3]

Steagurile au evoluat diferit în funcţie de destinaţia lor şi de zona din care proveneau. Simbolurile reprezentate pe steag erau interpretate diferit de la o populaţie la alta.

În ceea ce priveste provenienţa termenului de steag, există păreri divergente, susţinându-se ideea că este de origine slavă. Pe de altă parte, etimologul Max Vasmer afirmă că termenul îşi are originea în scandinava veche: *Stong* (prăjină, hampă) răspândindu-se în rândul slavilor de est, fără a putea fi considerat propriu limbii slave vechi[4]. Conform *Dicţionarului etimologic*, apărut la Chişinău (1978), românescul *steag* este un împrumut din slavonescul "СТЪГЪ"[5].

În terminologia latină, cuvântul de steag se întâlneşte sub două denumiri şi anume:

[1] *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, Editura Cartier, Chişinău, 1999, p. 961.
[2] Dumitran Ana, Rustoiu Ioana, *Steagul bisericesc,* Editura Altip, Alba Iulia, 2007, p.5.
[3] *Ibidem.*
[4] Mischevca Vlad, *Tricolorul Naţional-Introducere în simbolistica vexilologică*, în Akademos, nr. 2(17), iunie 2010, p. 9.
[5] *Ibidem.*

vexillum (lat.= stindard, drapel) pentru trupele de infanterie şi signum, ori stindard pentru trupele de cavalerie. Termenul de vexillum, de la care provine numele ştiinţei steagurilor, a fost introdus în 105 î.Hr. de către consulul roman Gaius Marius, pentru cohortele romane. Cel de labarum a fost instituit în 312 de împăratul Constantin cel Mare, după victoria asupra lui Maxentius. Geto-dacii foloseau, de asemnea drapele (vexillum) şi stindarde (signum), ceea ce confirmă ideea împărţirii în corpuri de armată[6].

Autorul antic Ovidiu, spune categoric în descrierea pe care o face asupra anului lui Romulus despre dubla însemnătate a cuvântului signum: pe de-o parte însemna steag, iar pe de altă parte însemna semn zodiacal. Aceste însemne erau adorate de către romani de aici înțelegem ușor faptul că legiunile celebrau ziua nașterii acvilei legionare și a steagurilor: *ob natalem aquilae, ob natales signorum*[7].

Baniera pătrată sau rectangulară, cu una sau două vârfuri triunghiulare pornind de la marginea superioară, a fost introdusă în secolul al VI-lea în armata bizantină şi răspândită în secolul al VIII-lea, Europa Centrală şi la arabi. Gonfanonul (gonfalonul), stindardul, penonul, port-emblema au fost alte steaguri din stofă în spațiul european[8].

O formă târzie a vexiloloidului este și tuiul (tughi) turcesc preluat de la vechii mongoli și răspândit în teritoriile subordonate Porții otomane, iar în secolul XVII-XVIII și în armata poloneză.

Termenul de steag avea în Evul Mediu mai multe sensuri:

- steag al breslelor;
- steagul țării sau de domnie;
- unitate militară formată dintr-un număr variabil de oșteni;
- însemn militar al unei unități care avea semne distinctive ale categoriei de oșteni căreia îi aparținea.

În perioada de suzeranitate otomană steagul era numit steag împărătesc, sau tuiuri, fiind primit ca însemn al domniei de la Poarta Otomană.[9]

Noțiunea de *drapel* este de origine latină și provine de la cuvântul *drapello* = bucată de postav, mătase, stofă sau pânză pe care erau reprezentate anumite embleme formate pe baza unor reguli stricte. De obicei forma drapelului este dreptunghiulară, acesta fiind fixat pe o lance.[10]

Datorită faptului că pe steagurile creștine erau imagini religioase în momentul în care nu mai erau folosite în luptă, erau ținute în mănăstiri și biserici.[11]

Originea drapelelor naționale și statale, trebuie căutată în banierele medievale, care nu se utilizau doar pe câmpul de luptă. Pe timp de pace, banierele erau arborate pe turnurile castelelor și pe sediile primăriilor, purtate cu ocazia unor defilări triumfale și procesiuni, expuse în cadrul tuturor festivităților[12]. Majoritatea banierelor de pe câmpurile de luptă din Evul Mediu au servit ulterior la identificarea statelor, provinciilor, orașelor, ghildelor. Multe din orașele Europei Centrale au conservat același drapel până în zilele noastre[13].

Baniera reprezentă în Evul Mediu drapelul militar feudal care aduna ostașii la luptă[14].

---

[6] Drăghicescu Adina Berciu, Iscru Velter Tiberiu G.D., Aurel David, *Tricolorul României*, Bucureşti, 1995, p.8.
[7] *Enciclopedia României Volumul 1*, București, 1946, p.73.
[8] http://www.asm.md/galerie/file/Drapelul.pdf
[9] Drăghicescu Adina Berciu, Velter Tiberiu, Iscru G.D., David Aurel, *Tricolorul României*, Bucureşti, 1995, p.9.
[10] https://dexonline.ro/definitie/drapel
[11] http://www.asm.md/galerie/file/Drapelul.pdf
[12] http://www.asm.md/galerie/file/Drapelul.pdf
[13] *Ibidem.*
[14] https://dexonline.net/definitie-baniere

Drapelul de stat este unul dintre cele mai uzuale şi frecvente semne distinctive ale unui stat, materializat într-o bucată de pânză din una sau mai multe culori şi având imprimată uneori o stemă sau o emblemă. Drapelul de stat se adoptă pe cale legislativă, prin Constituţie, fiind descris şi explicat sub aspectul semnificaţiei sale.

Cuvântul *prapur* a fost folosit pentru prima oară în Evul Mediu, unde acesta desemna steagul militar și bisericesc. Filiera prin care acesta a ajuns în limba română este slavona, însă noi credem că rădăcinile cuvântului prapor trebuie căutate în limba greacă datorită originilor greco-bizantine ale creștinismului. Cuvântul pare să aibă verbul προπρεύομαι, un verb medio-pasiv compus din πρό = înainte (prepoziție cu sensul de loc) și verbul πορεύω = a călători (pe pământ sau pe apă). Praporul sau prapurul se arată ca ceva care merge înainte, în fața celui care este în călătorie. Din cele arătate mai sus ne putem da seama că sensul acestuia indică mai mult poziția nu semnificația sau forma prapurelui.[15]

Din punct de vedere conceptual prapurele își are rădăcinile în vechiul *vexillum* roman, modificat de Constantin cel Mare și urmașii săi prin introducerea monogramei lui Hristos ca semn distinctiv.

Relaţia dintre icoană, respectiv protecţia militară, apare în Imperiul bizantin în secolele VI-VII, dar perioada de înflorire este în Occident în secolele XI-XIV, când asociaţiunile religioase, cofreriile şi breslele îşi depun în biserică propriul steag (gonfalone); acesta evoluează spre forma actualului prapor.[16]

Steagurile religioase, sau prapurii cu reprezentări ale Mântuitorului, sfinţi, îngeri, icoana hramului bisericii, etc., sunt folosite în procesiunile religioase, la înmormântări, pentru protecţie împotriva duşmanilor văzuţi sau nevăzuţi. Se consideră că originea prapurului ar fi legată de steagul cu cruce care l-a călăuzit pe Constantin cel Mare în lupta împotriva lui Maxentiu, după ce a visat proiectat pe cer semnul crucii şi a auzit un glas ce-i poruncea: *Prin acest semn vei învinge*.[17]

În Ţara Românească, simbolurile cele mai vechi, din care s-au dezvoltat de-a lungul vremii cele noi, erau: vulturul, steaua heraldică (soarele), semiluna, creanga de ienupăr şi crucea.

Cele mai vechi însemne pe steagurile moldovene, erau capul de bour cu stea între coarne, încadrat între o roză (mai târziu soare) şi o semilună. Legenda spune că şi steagul voievodului Bogdan avea aceste însemne. Culoarea era la fel de importantă ca emblema sau figurile sfinţilor reprezentaţi pe steag.[18]

Semnificaţia steagului este dată atât de materialul din care e confecţionat, de forma lui, de culoare, dar şi de poziţia pe care steagul o ocupă în cadrul armatei, poziţie stabilită prin regulamente militare. O importanţă deosebită o are sfinţirea steagurilor, care se face cu o zi sau două înainte de conflict.[19]

Materialele şi modul de confecţionare a steagurilor diferă de la o epocă la alta şi de la o populaţie la alta. Se pare că primele obiecte folosite pe post de steag, aveau o funcţie totemică, legând puterea spirituală de cea pământeană. Un exemplu sunt lăncile romane cu o acvilă, leu , etc. metalică, montată în vârful unei hampe pe ea fiind fixate şi diversele phalerae (decoraţii).

---

[15] Dumitran Ana, Rustoiu Ioana *Steagul bisericesc* Editura ALTIP, Alba Iulia, 2007, p.5.
[16] *Ibidem* p. 10.
[17] http://parohialuncasi.trei.ro/obiecte.html
[18] Avram Maria Mihaela, *Considerații privind steagurile medievale din Țara Românească și Moldova*, în: *Acta Terrae Fogarasiensis VIII*, Editura Negru Vodă, Făgăraș, 2018, p.114.
[19] Mauricius, *Arta militară*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1970, p.169.

Existenţa unor animale sculptate şi fixate în vârful prăjinii, sau suportului se întâlneşte şi la draconul dacic. Capul de lup era realizat din metal (bronz) şi se termina cu fâşii de material textil. În aşezarea getică de la Budureasa, jud. Prahova, s-a descoperit scrijelită în pasta unui vas din sec. IV BC o schiţare a unui astfel de steag, fiind considerată ca fiind o primă atestare a unui „draco".[20] Partea metalică a unui asemenea steag a fost descoperită în Germania fără a se putea determina dacă piesa reprezintă un trofeu din luptă sau a aparţinut unei unităţi militare romane constituită din geto-daci.[21] Mai târziu, unele din aceste simboluri animaliere se vor regăsi pe materialele textile care vor înlocui pe cele metalice, sau de lemn.

În Ţările Române, steagurile au devenit simboluri ale întregii comunităţi, reprezentând naţiunea respectivă. Pe „steagul cel mare", care desemna statul, erau reprezentate elemente heraldice ale stemei, brodate, sau pictate. Materialul din care era confecţionat era mătasea, în general roşie pentru Moldova şi albă sau deschisă pentru Ţara Românească, dar existau şi excepţii. Steagul lui Ştefan cel Mare e de dimensiunea de 1,17 x 0.92 m fiind în totalitate lucrat din mătase pe suport de in. Broderia cusută cu fir de aur şi argint avea 16 pietre preţioase de culoare roşie, verde şi albă. Un steag al lui Ştefan, dăruit mănăstirii Zograf era confecţionat din mătase roşie pe care era brodat Sfântul Gheorghe pe un cal alb. Despre drapelul moldovenesc vorbeşte şi un document tipărit în 1533 la Cracovia descriindu-l astfel: „Steagul cel mare avea flamura de culoare roşie, pe care era în aur frumos pictată Stema Ţării Moldovei. (banderium magnum sericeum, coloris rubri, in quo arma terrae Moldaviae pulhre auro depicta erant).[22] Pe lângă steagul cel mare, existau şi steaguri ale unităţilor militare, precum şi ale cetelor boiereşti.

Simbolismul culorilor se adăuga pentru a da forţă şi o mai uşoară identificare pe câmpul de luptă. În lucrarea *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*[23] autorul dedică un capitol întreg simbolismului culorilor în evul mediu, implicit simbolismului stemelor şi drapelelor, recunoscând faptul că ..în *cadrul ştiinţelor umanistice se vorbeşte puţin despre drapel*.[24] El consideră că drapelele nu au suscitat un interes deosebit, informaţiile fiind *lacunare şi contradictorii, lipsă de rigoare, erudiţie adeseori naivă, mai cu seamă absenţa unei problematici adevărate care ar privi drapelul ca un fapt de societate în sensul deplin al termenului*.[25] Recunoscând faptul că drapelele şi strămoşii lor-banierele, steagurile, gonfaloanele, stindardele, etc., - sunt documente de istorie politică şi culturală, autorul lansează o serie de întrebări legate de materialele din care erau confecţionate, de culori, de momentul în care s-au transformat în coduri în sensul deplin al termenului, de evoluţia lor de la obiect la imagine.[26]

Nu numai în Moldova şi Ţara Românească, ci peste tot în lume, s-au păstrat puţine drapele sau fragmente de drapele, cele păstrate fiind *fie un drapel de ceremonie, care nu a servit decât puţin (şi deci înzestrat cu o încărcătură simbolică modestă), fie un drapel luat de la duşman (şi deci e prevăzut cu o încărcătură simbolică într-atât de puternică, încât perverteşte problemele strict documentare)*."

Dintre vechile steaguri s-au mai păstrat doar câteva la Mănăstirea Horezu și la Mănăstirea Zografu de la Muntele Athos. Cel de la Mănăstirea Horezu a aparținut lui Constantin Brâncoveanu fiind brodat cu stema Țării Românești și Sfinții Constantin și Elena pe o parte, iar pe cealaltă parte broderia reprezintă scena Botezul Domnului. La Mănăstirea Zografu au fost

[20] https://www.rumaniamilitary.ro/romanii-vechi-istoria-noastra-10
[21] http://www.istorie-pe-scurt.ro/istoria-drapelului-din-antichitate-pana-in-epoca-moderna/
[22] http://moldovenii.md/md/section/279
[23] Pastoureau, Michel*, O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Editura Cartier, Chişinău, 2004.
[24] *Ibidem,* p. 28.
[25] *Ibidem*, p. 281,282.
[26] *Ibidem*, p. 282-283.

păstrate ca obiecte de patrimoniu două steaguri din timpul domniei lui Ștefan cel Mare și un stindad cu reprezentarea capului de bour specifică pentru Moldova. Steagul aparținând lui Ștefan o fost recuperat de la Mănăstirea Zografu după Primul Război Mondial fiind la început donat Muzeului Militar Național, ca mai apoi în 1971 să revină Muzeului Național de Istorie.

De-a lungul timpului, steagul a avut importanţă din mai multe considerente, de la cel istorico-documentar la cel etnografic, militar, sau liturgic. Rolul lui de protecţie a unor grupuri umane, reunite pe baze etnice, religioase, sociale, politice sau profesionale, îi conferă o forţă declanşatoare de sentimente diverse, de la supunere şi venerare, la dispreţ şi ură. Apărate până la moarte, sau aruncate şi arse, ele au funcţii multiple şi rădăcini adânci în mentalitatea oamenilor, slujind unor idei, credinţe şi emoţii.

Sfinţirea steagului, jurământul depus sub steag, ceremonialul de arborare al lui, folosirea lui în procesiunile religioase sau populare, dedicarea unei zile anume în care e sărbătorit, dau dimensiunea importanţei pe care o are atât pe plan local cât şi naţional sau universal. Steagul continuă să joace un rol important în viaţa naţiunilor, el având o valoare simbolică recunoscută.

Steagurile cu valoare istorică au intrat în patrimoniul naţional, ele fiind păstrate în condiţii de securitate în muzee sau în Arsenalul Armatei. Astfel, în secolul al XIX-lea vechile drapele şi cele domneşti au fost depozitate la Arsenalul Armatei, pentru ca în 1919 să fie transferate la Muzeul Militar Naţional. Nu numai steagurile româneşti sunt păstrate în muzee în condiţii de siguranţă, ci şi steaguri aparţinând altor ţări, intrate în colecţia naţională. Astfel, la Muzeul Militar Central existau în 1966 un număr de 1075 de drapele româneşti şi străine, dintre care 949 originale, cu hampă, vârf şi pânză, 42 de copii şi reconstituiri şi 84 la care se mai păstrează doar hampa şi vârful. În total colecţia cuprindea 1248 de piese, azi ea ajungând la 10.826 de exponate.[27]

Colecţia de la Muzeul Militar Naţional s-a constituit în mai multe etape, fiind cea mai importantă de acest gen din ţară.[28]

Importanţa acordată steagului cu valoare istorică se manifestă prin expoziţiile dedicate lui în diferitele muzee ale lumii. De exemplu, steagul liturgic al lui Ştefan cel Mare a fost expus, alături de coroana regală purtată de regina Maria, la Reims şi la Muzeul Luvru din Paris, ele fiind transportate cu o aeronavă a Forţelor Aeriene Române.[29]

Datorită faptului că s-au păstrat foarte puţine steaguri sau fragmente de steaguri originale, majoritatea celor cunoscute fiind rezultatul unor descrieri din documente, uneori s-a recurs la confecţionarea unor replici, care apoi au fost expuse în expoziţii itinerante. Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale a finanţat un proiect de confecţionare a 14 steaguri istorice, acestea fiind expuse la Muzeul Memorial Nicolae Bălcescu, expoziţie cuprinsă în cadrul manifestărilor dedicate Marii Uniri.[30]

Nu numai muzeele deţin colecţii de steaguri şi drapele. Un cunoscut colecţionar din Republica Moldova, Petru Costin, a expus în 2010 la Academia de Ştiinţe a Moldovei, colecţia personală de steaguri şi drapele, în număr de 30, majoritatea copii fidele, rezultatul unei munci de o viaţă. Deţinător a 20 de colecţii, de la monede, icoane, arme medievale, până la potcoave, a expus o parte din ele şi în ţări precum România, Ungaria, Polonia, etc. De exemplu, colecţia lui

[27] Popescu Elena și Căzănișteanu Constantin, *Piese din colecţia de drapele a Muzeului Militar Central*, în *Revista Muzeelor, anul III, nr.2*, 1966.

[28] http://muzeumilitar.defense.ro/colectii/44.html

[29] https://www.digi24.ro/magazin/timp-liber/cultura/coroana-regala-purtata-de-regina-maria-si-steagul-liturgic-al-lui-stefan-cel-mare-vor-fi-expuse-in-franta-1109563

[30] https://adevarul.ro/locale/ramnicu-valcea/foto-povestile-steaguri-istorice-replici-facute-fabrica-steaguri-romania-asediul-vienei-santinela-dealul-spirii-1_5c4ee6dcdf52022f7517dc49/index.html

de 34 de steaguri istorice a fost expusă în noiembrie 2015 la Muzeul Naţional al Unirii din Alba Iulia, în ianuarie 2017 a fost expusă la Oradea, tot în 2017 colecţia de steaguri şi drapele a poposit la Călăraşi, iar în ianuarie 2019, expoziţia a fost deschisă la Râmnicu Vâlcea. La Cercul Militar din Galaţi, un alt pasionat colecţionar a expus, printre documente şi piese de armament şi un număr de steaguri istorice, printre care o replică a drapelului faimosului *Regiment 11 Siret*.

Steagurile şi drapelele originale folosite pe câmpul de luptă, fiind uneori zdrenţuite, tăiate sau deteriorate de vreme, sau rozătoare, au necesitat un proces lung de restaurare şi conservare. Majoritatea steagurilor din colecţia Muzeului Naţional de Istorie au fost restaurate de experţi restauratori precum doamna Sidonia Macri: *Supus unei adevărate barbarii a fost şi steagul dăruit de Ştefan cel Mare Mănăstirii Zografi de lângă Muntele Athos. Împodobit cu o superbă broderie bizantină din sec. al XV-lea, pe mătase, cu fir de argint aurit, de cea mai bună calitate, de mari dimensiuni (950 x 1230 cm), steagul a fost maltratat, pe la 1900, prin decupare şi lipire cu un strat gros de clei, pe un suport impropriu, din catifea*.[31] Cu răbdare şi pricepere steagul a fost restaurat dându-i-se strălucirea de odinioară.

Spre deosebire de drapelele de luptă, steagurile bisericeşti, care de multe ori derivă din cele militare, prin faptul că au fost integrate colecţiilor de etnografie, nu au avut parte de atenţia cuvenită. Raritatea specialiştilor restauratori, costurile ridicate, mediul impropriu de depozitare au făcut ca mulţi prapori cu valoare istorică să dispară, ei fiind doar menţionaţi în documentele epocii. La aceasta se adaugă incendiile, devastarea şi prădarea bisericilor şi mănăstirilor din timpul războaielor şi ocupaţiei străine, fapt ce a dus la raritatea pieselor originale. Pe de altă parte, istoricii şi istoricii de artă nu s-au arătat interesaţi de un asemenea subiect, un studiu aprofundat fiind necesar până mai pot fi recuperate şi valorificate aceste obiecte de patrimoniu de o certă valoare.

BIBLIOGRAPHY

- Avram Maria Mihaela, *Considerații privind steagurile medievale din Țara Românească și Moldova*, în: *Acta Terrae Fogarasiensis VIII,* Editura Negru Vodă, Făgăraș, 2018.
- *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, Editura Cartier, Chişinău, 1999.
- Dumitran Ana, Rustoiu Ioana, *Steagul bisericesc,* Editura Altip, Alba Iulia, 2007.
- Drăghicescu Adina Berciu, Iscru Velter Tiberiu G.D., Aurel David, *Tricolorul României*, Bucureşti, 1995.
- Dumitran Ana, Rustoiu Ioana *Steagul bisericesc* Editura ALTIP, Alba Iulia, 2007.
- *Enciclopedia României Volumul 1*, București, 1946.
- Mauricius, *Arta militară*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1970.
- Mischevca Vlad, *Tricolorul Naţional-Introducere în simbolistica vexilologică*, în Akademos, nr. 2(17), iunie 2010.
- Pastoureau, Michel*, O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Editura Cartier, Chişinău, 2004.
- Popescu Elena şi Căzănişteanu Constantin, *Piese din colecţia de drapele a Muzeului Militar Central*, în *Revista Muzeelor, anul III, nr.2*, 1966.

[31] https://romanialibera.ro/actualitate/proiecte-locale/drapelul-unirii-lui-cuza--salvat-prin-arta-restaurarii-88059

- http://www.asm.md/galerie/file/Drapelul.pdf
- https://dexonline.ro/definitie/drapel
- https://dexonline.net/definitie-baniere
- http://parohialuncasi.trei.ro/obiecte.html
- https://www.rumaniamilitary.ro/romanii-vechi-istoria-noastra-10
- http://www.istorie-pe-scurt.ro/istoria-drapelului-din-antichitate-pana-in-epoca-moderna/
- http://moldovenii.md/md/section/279
- http://muzeumilitar.defense.ro/colectii/44.html
- https://www.digi24.ro/magazin/timp-liber/cultura/coroana-regala-purtata-de-regina-maria-si-steagul-liturgic-al-lui-stefan-cel-mare-vor-fi-expuse-in-franta-1109563
- https://adevarul.ro/locale/ramnicu-valcea/foto-povestile-steaguri-istorice-replici-facute-fabrica-steaguri-romania-asediul-vienei-santinela-dealul-spirii-1_5c4ee6dcdf52022f7517dc49/index.html
- https://romanialibera.ro/actualitate/proiecte-locale/drapelul-unirii-lui-cuza--salvat-prin-arta-restaurarii-88059

THE DEVELOPMENT OF THE ROMANIAN PEOPLE THROUGH THE PEOPLE'S PRINTING PRESS DURING 1767-1769

Marinel Pădure
PhD Student, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The work entitled "Development of the Romanian People through the Printing Press of the Nation from 1767-1769" addresses a crucial aspect of the cultural and social history of the Romanian people in the 18th century. This period is significant for the cultural development of Romanians, because it marked the appearance of the first Romanian-language printing press. First, the paper examines the historical context of the mentioned period. The years 1767-1769 were dominated by the Habsburg Empire in Transylvania and Moldova, and in Wallachia, ruler Grigore III Ghica played an important role. This political context influenced and promoted the cultural development of Romanians. A key aspect of the work is the establishment of Tiparnița Neamului in 1769 under the patronage of Constantin Obedeanu, who was an important figure in this period. This printing house was the first center for the production of books in the Romanian language and played an essential role in the propagation of knowledge among the Romanian people. The paper analyzes the types of printed books, their content and the impact on Romanian education and culture. The paper also explores the influence of the printing press on the development of the standardized Romanian language and the promotion of national culture. The printing of books in Romanian contributed to the unification of the language and the establishment of a literary model. To support the arguments in the paper, sources such as historical documents, contemporary chronicles and specialized works in the field of the history of Romanian culture are used. In conclusion, this paper analyzes the impact of the Printing House of the Nation from 1767-1769 on the development of the Romanian people, both from a cultural and linguistic perspective. By establishing a printing center and promoting the Romanian language, this institution contributed significantly to the formation of the cultural identity of Romanians in the 18th century.

Keywords: mission, tradition, prosperity, ruler, succession

Introducere

Tiparnița de la 1767-1769 ofere cititorului o perspectivă generală asupra contextului istoric și cultural din acea perioadă, precum și să sublinieze importanța tiparului în evoluția culturală a societății românești.

În perioada secolului al XVIII-lea, România a traversat o serie de transformări semnificative care au marcat începuturile unei evoluții culturale remarcabile. În acest context, un element cheie al schimbărilor în curs a fost introducerea tiparului în spațiul românesc în anii 1767-1769, prin intermediul celebrei tiparnițe de la București. Această inovație a avut un impact profund asupra dezvoltării culturale și a porții românești, contribuind la schimbări substanțiale în domeniul educației, religiei și al comunicării în general.

Perioada menționată coincide cu o epocă de transformare în Europa, în care Iluminismul își făcea simțită prezența, promovând idei precum raționalismul, libertatea și progresul. România, aflată sub influența puternică a Imperiului Otoman, a resimțit și ea reverberațiile acestui val de schimbare. Introducerea tiparului în București nu a reprezentat doar un mijloc de multiplicare a cărților, ci și o poartă deschisă spre noi orizonturi culturale și intelectuale. În cadrul acestei lucrări, vom explora impactul pe care tiparnița de la 1767-1769 l-a avut asupra

dezvoltării porții românești, analizând schimbările semnificative în conținutul și accesibilitatea cărților, precum și modul în care această inovație a influențat gândirea și evoluția societății românești a vremii. Prin adâncirea în această perioadă crucială, ne propunem să înțelegem mai bine cum tiparul a devenit un catalizator pentru schimbările culturale și educative care au marcat începuturile modernizării în spațiul românesc.

1. PROGRESUL TIPARULUI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Cauzele principale sunt relaționate eforturilor și investițiilor considerabile necesare implementării activității precum și absența rețelelor de desfacere eficiente. Pe lângă asigurarea bazei materiale inițiale, care de multe ori era condiționată de importuri de hârtie sau „sutele de ocale de slovă", se cheltuiau sume importante pentru plata, întreținerea personalului („simbrie, tain de mâncare, băutură", uneori veșminte și încălțări) și consolidarea fondului de reparații. Aceste cheltuieli se vor reflecta în prețul final al volumelor, indiferent de caracterul religios sau laic.

Astfel, în perioada domniilor fanariote vor activa în București: Tipografia Mitropoliei unde se tipăreau cărți „de toată trebuința și orânduiala Bisericii", tipografia mitropolitului Antim Ivireanul de la Mănăstirea Tuturor Sfinților, tipografiile din Mănăstirea Sfântului Sava (1715-1716; 1741), Tipografia Domnească (1745-1746), „Tiparnița neamului ortodox al romeilor" (1767-1769), inițiativele fraților Nikolaos și Ioannis Lazarou (1783-1784) și tipografia de la Cișmeaua lui Mavrogheni (1818-1821). În volumul trei al lucrării „Bucureștiul Fanariot", autorul realizează o incursiune detaliată și atent documentată în universul acestor tipografii, din care aflăm că: „…din teascurile de la Mănăstirea Sfântului Sava a ieșit o singură carte în 1715-1716 și, respectiv, patru în 1741, iar în așezământul închinat Tuturor Sfinților au fost imprimate tot numai patru volume în perioada 1716-1720. Tot așa, producția Tipografiei Domnești active între 1745 și 1746 s-a redus la patru tomuri, exact ca și aceea a Tiparniței Neamului Ortodox al Romeilor, ori a fraților Lazarou din Ioannina, care nu s-au învrednicit să publice decât patru titluri (în anii 1783-1784 și 1789).[1]

Evoluţia societăţii în Transilvania acestei perioade, caracterizată prin prefacerile adânci în domeniul socialeconomic şi politic, este oglindită corespunzător în viaţa spirituală atât în ceea ce priveşte scăderile, cât şi realizările comunităţii umane. Epoca este în acelaşi timp frământată de puternice contradicţii sociale antagonice între masele producătoare de bunuri şi minoritatea feudală cât şi de mişcările populaţiei româneşti asuprite social, politic şi naţional.[2]

Intensificarea dominaţiei otomane în Ţara Românească şi Moldova, ca şi ocupaţia habsburgilor în Transilvania n-au putut împiedica tendinţele de manifestare a conştiinţei de origine şi de limbă comună, chiar dacă, prin amplificarea asupririi politice, au întârziat într-o formă sau alta dezvoltarea firească a unificării poporului român. Permanenta luptă pentru dreptate naţională şi socială primeşte noi valenţe în secolul al XVIII-lea, în condiţiile începutului de destrămare a societăţii feudale, dând un nou avânt speranţelor seculare ale poporului român. [3]

În secolul al XVIII-lea, în Țara Românească, tiparul a început să se dezvolte, iar primele tipărituri au apărut sub influența culturală a Europei Occidentale.Prima tipografie în Țara Românească în anul 1693, la Mănăstirea Snagov, mitropolitul Antim Ivireanul a înființat prima tipografie din Țara Românească. El a fost un ierarh și om de cultură deosebit, contribuind semnificativ la dezvoltarea culturii și tiparului în acea perioadă. Lucrările tipărite în principal, tipografiile au fost utilizate pentru tipărirea cărților religioase, precum evanghelii, psaltire și cărți

[1] DINU Tudor „Bucureștiul Fanariot", Ed. Humanitas, 2020, p. 212-227
[2] DINU Tudor„ Oamenii epocii fanariote" Ed. Humanitas, 2018, p.16-35
[3] Djuvara Neagu „O scurta Istorie a Românilor povestită celor tineri", Ed. Humanitas București, 2020, p.68-71

de slujbă, de asemenea, au fost tipărite și cărți de învățătură, gramatici, dicționare, cărți de medicină și filozofie.Tiparul religios a avut o importanțâ aparte în producția tipografică, tipografiile au avut un rol important în răspândirea cărților liturgice și a textelor religioase în limba română. În perioada fanariotă (începând cu prima jumătate a secolului al XVIII-lea), influența culturii grecești a fost din ce în ce mai prezentă. Astfel, au fost tipărite și cărți în limba greacă, având în vedere că aristocrația fanariotă era în mare parte de origine greacă. [4]

Tipăriturile din Țara Românească au reflectat în mare parte influențele culturale ale epocii. Mulți dintre clericii și intelectualii vremii au studiat în școli și universități din Europa, aducând cu ei idei și cunoștințe noi.Este important de menționat că tipăriturile din această perioadă au jucat un rol semnificativ în păstrarea și transmiterea culturii și cunoașterii în Țara Românească.

În cetatea de scaun a Valahiei cu ajutorul prefericitului Efrem (1766-1771) se inițiază un proiect convigându-l pe principele Alexandru Scarlat Ghica să permită înființarea și chiar să susțină în parte din punct de vedere financiar funcționarea la București a unei ,, tiparnițe a neamului orthodox al romeilor ,, menite să satisfacă nevoile religioase ale tuturor credincioșilor provoslavnici din Imperiul Otoman indiferent de limbă su naționalitate.[5]

2. ROLUL TIPĂRITURILOR ASUPRA SOCIETĂȚII ÎN VEACUL AL XVIII-LEA.

Perioada secolului al XVIII-lea în Țara Românească a fost una deosebit de importantă în istoria țării, marcând schimbări semnificative în domeniul cultural, social și politic. Tipăriturile au jucat un rol crucial în această perioadă, având o influență majoră asupra evoluției societății românești. Iată câteva aspecte importante privind rolul tipăriturilor în Țara Românească în secolul al XVIII-lea, fiind de o necesitate stringentă, întrucat pe acest teritoriu supus Înaltei Porți, n-au funcționat în veacul al XVIII-lea, decât cu totul sporadic tipografii, așa că în lăcașurile de cult lipseau cu desăvârșire cărțile trebuincioase săvârșirii slujbelor. [6]

Răspândirea cunoașterii și educația tipăriturilor au fost un instrumente esențiale în promovarea cunoașterii și educației în rândul populației. Cărțile tipărite au contribuit la creșterea nivelului de alfabetizare și la familiarizarea oamenilor cu ideile iluministe și ale Renașterii, astfel aapriția fiecărui volum în parte presupunea o investiție considerabilă, rol pe care l-a asumat , de exemplun patriarhul Efrem ,care a sponsorizat publicarea și distribuirea gratuită a,, *Mărturisirii Ortodoxe a mitropolitului Kievului Petru Movilă (București 1767)”.*[7]

Răspândirea ideilor iluministe în secolul al XVIII-lea, au câștigat teren în întreaga Europă, iar tipăriturile au fost principala modalitate de propagare a acestor idei. Cărțile care promovau ideile iluministe au ajuns și în Țara Românească, influențând gândirea și mentalitatea contemporanilor. Astfel sau alcătuit echipe de literați care să se ocupe de îngrijirea, diortosirea și, eventual, tălmăcirea textelor ce aveau să fie tipărite,iar în acet scop patriarhul Efrem a avut grijă să atragă cărturari de seamăprecum Neophytos Kavsokalyvitis (Patras 1713-București,1784) ce fusese numit în anul 1767 al doilea ddascăl al Academiei de la Sfântul Sava.[8]

---

[4] Mircea PĂCURARIU, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1992, p. 32-45.

[5] DINU Tudor „Bucureștiul Fanariot”, Ed. Humanitas, 2020, p. 212-227

[6] C. Giurescu, „Din istoria învățământului din Țara Românească”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.p.77

[7] George Călinescu, „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, București, Editura Minerva, 1986.p.87-92

[8] Constantin Schifirneț, Iluminism și educație în Țara Românească în secolul al XVIII-lea, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.

Tipăriturile au jucat un rol important în susținerea luptei pentru emancipare socială și politică. Diverse publicații au abordat teme precum drepturile individuale, libertatea și egalitatea, contribuind astfel la formarea unei conștiințe sociale și politice în rândul populației.În secolul al XVIII-lea au apărut primele publicații periodice în Țara Românească, cum ar fi gazetele. Acestea au devenit un mijloc important de informare și dezbateri publice, reflectând schimbările sociale și politice ale vremii. Tipăriturile au contribuit la conservarea și transmisia tradițiilor culturale românești. Prin tipărire, operele literare și documentele istorice au fost păstrate pentru generațiile viitoare, contribuind la formarea unei conștiințe istorice și culturale.

Tipăriturile au avut o importanță deosebită în Țara Românească în secolul al XVIII-lea, contribuind la schimbările culturale, sociale și politice ale vremii și la formarea identității naționale românești. Acestea au fost instrumente esențiale în procesul de modernizare și în promovarea valorilor iluministe în societatea românească.[9]

Secolul al XVIII-lea a fost o perioadă de transformare semnificativă în Europa și în Țara Românească. Unul dintre aspectele definitorii ale acestei epoci a fost dezvoltarea tiparului și impactul său asupra societății. În Țara Românească, tipăriturile au avut un rol esențial în formarea opiniei publice, în educație și în consolidarea identității culturale.În secolul al XVIII-lea, Țara Românească se afla sub dominația otomană, iar influența culturală a lumii occidentale își făcea tot mai simțită prezența. În acest context, tiparul a devenit un instrument crucial în transmiterea ideilor și în stimularea schimbului cultural. Astfel tipăriturile erau adresate tuturor etniilor ce trăiau în București, de la cei mici până la cei mari tipărindu-se la ,, noua tipografie a neamului ortodox al romeilor,, din București o ediție bilingvă a,, *Învățăturii creștine”.*[10]

Majoritatea primelor tipărituri au fost de natură religioasă, inclusiv cărți de rugăciuni și texte liturgice. Tiparul a contribuit la răspândirea cunoașterii religioase și la consolidarea identității ortodoxe. Până atunci patriarhul Neofit a publicat la București și o ,,*Culegere proprie din toată psaltirea,, ,* închinată ,, Preaneprihănitei Maici a Cuvântului lui Dumnezeu,, o lucrare extreb de importantă pentru crefdincioșii din întreg imperiu. În această epocă credința provoslavnică nu era amenințată doar de ignoranța lingvistică ce împiedica accesul la textele sacre , ci și de acțiunile prozelitiste ale influențelor credinței catolice, astfel cărțile tipărite ajutau și la pregătirea cât mai temeinică a preoților dar și a credincioșilor ,în acest fel se diminua riscul convertirii la catolicism dar și la alte dominațiuni religioase.[11]

3. TIPARNIȚA, ROLUL DEOSEBIT ÎN PROCESUL DE MODERNIZARE A CULTURII ROMÂNEȘTI

Tipăriturile au contribuit la dezvoltarea sistemului educațional prin publicarea manualelor școlare. Acestea au avut un impact semnificativ asupra accesului la educație și a nivelului de alfabetizare în rândul populației.Cultivarea limbii române: Prin tipărirea textelor în limba română, tiparul a jucat un rol esențial în cultivarea și standardizarea limbii române, contribuind la formarea unei identități lingvistice naționale.

Cu apariția presei periodice și a pamfletelor, tiparul a devenit o unealtă importantă în modelarea opiniei publice. Aceste publicații au abordat subiecte variate, de la politice la culturale, contribuind la formarea unei conștiințe civice.Tipăriturile au fost vehicule ale ideilor

[9] Marinescu, Valentin. "Școlile și manualele școlare în Principatele Române în secolul al XVIII-lea." Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982.p.73

[10] Georgescu, Vlad. "Cărţi româneşti vechi din colecţia Bibliotecii Academiei." Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 66

[11] Rădulescu, Cătălin, și Paul Cernovodeanu. "Enciclopedia lumea credințelor." Editura Meronia, București, 2000, p.33-77

iluministe și ale gândirii europene, influențând dezvoltarea mentalității și a societății în general.În secolul al XVIII-lea, tiparul a avut un rol crucial în transformarea Țării Românești. De la răspândirea cunoștințelor religioase și educarea populației până la modelarea opiniei publice și cultivarea limbii române, tipăriturile au contribuit semnificativ la dezvoltarea culturală și la afirmarea identității naționale în această perioadă de schimbare și reformă.[12]

În secolul al XVIII-lea, tiparnița a devenit un element esențial în dezvoltarea culturală, socială și politică a Țării Românești. Apariția tiparului a marcat o tranziție semnificativă de la metodele tradiționale de multiplicare a cărților și documentelor la tehnologii mai moderne, deschizând astfel calea pentru o schimbare amplă în societatea românească. La începutul secolului al XVIII-lea, Țara Românească se afla sub dominația otomană, iar societatea românească încerca să facă față provocărilor politice, economice și culturale. Tiparnița a apărut ca un instrument crucial în procesul de modernizare și de afirmare a identității culturale românești.Tiparnița a facilitat reproducerea mai rapidă și mai eficientă a cărților, transformându-le în obiecte mai accesibile. Această accesibilitate sporită a cărților a dus la creșterea nivelului de alfabetizare în rândul populației, contribuind la dezvoltarea culturală a societății.[13]

În contextul mișcării iluministe care a influențat Europa în acea perioadă, tiparnița a fost un mijloc prin care ideile iluministe au fost diseminate în Țara Românească. Operele filosofilor iluminiști, precum Montesquieu, Voltaire și alții, au fost tipărite și distribuite, contribuind la schimbările ideologice din societate. Tiparnița a avut, de asemenea, un impact semnificativ asupra sferei politice. Jurnalele și pamfletele politice au fost tipărite și distribuite într-un mod mai accesibil, contribuind la creșterea conștiinței politice a populației. Aceasta a jucat un rol important în pregătirea terenului pentru mișcările de independență și schimbările politice din secolele următoare. Tiparnița a avut o importanță crucială în secolul al XVIII-lea în Țara Românească. A influențat dezvoltarea culturală, a facilitat răspândirea ideilor iluministe și a avut implicații semnificative în sfera politică. Această evoluție tehnologică a jucat un rol esențial în formarea identității culturale și politice a poporului român într-o perioadă de schimbare și tranziție.[14]

În secolul al XVIII-lea, deși eram în perioada numită „fanariotă”, este interesant că numărul cărților grecești a fost destul de redus. Erau cărți cerute de numeroșii patriarhi de limbă greacă din Constantinopol, Alexandria și Ierusalim, care veneau și cereau sprijin domnilor români pentru bisericile din Patriarhiile lor. Numărul cărților românești a fost în continuă creștere. S-au tipărit doar câteva cărți slavone, mai mult în Moldova.

Tipografia de la București a lucrat neîntrerupt. Între altele s-a reeditat acum Chiriacodromionul de la Bălgrad, s-au tipărit foarte multe cărți de slujbă sub toți mitropoliții care au păstorit acum, începând cu mitropolitul Daniil, cu Neofit Criteanul, Grigorie al II-lea și alții.[15]

Prin introducerea tiparului, s-a facilitat accesul la informație și educație, contribuind la emanciparea culturală a poporului român. Dezvoltarea tipografiei în secolul al XVIII-lea a permis multiplicarea cărților, a documentelor și a informațiilor, având un impact semnificativ asupra conștiinței naționale și a identității românești.

Tiparnița neamului a jucat un rol esențial în răspândirea ideilor iluministe și a valorilor culturale europene în societatea românească a vremii. Această schimbare culturală a avut consecințe profunde asupra mentalităților și a contribuit la formarea unei elite intelectuale în

[12] Păun, Ion Oprea. "Târgoviște și tiparul său în secolele XVIII-XIX." Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003.
[13] Kirițescu, C. I. (1989). "Istoria civilizației române moderne." Editura științifică și enciclopedică.
[14] Giurescu, C. C. (2007). "Istoria românilor." Editura științifică și enciclopedică.
[15] Adamescu Gheorghe, „Tipografia în Țările Române”, Editura stiințifică și Enciclopedică, București,1986. p.75.

rândul românilor. Prin intermediul cărților tipărite, s-au transmis cunoștințe, s-au dezbătut idei și s-au promovat principii ce au contribuit la evoluția societății românești. În concluzie, tiparnița neamului în secolul al XVIII-lea a fost un motor al progresului cultural și social în societatea românească, deschizând calea către modernitate și contribuind la consolidarea identității naționale. Această perioadă a tipografiei românești a fost un capitol important în istoria poporului român, care a influențat evoluția ulterioară a societății și a culturii române.

BIBLIOGRAPHY

1. DINU Tudor ,,Bucureștiul Fanariot", Ed. Humanitas, 2020
2. DINU Tudor,, Oamenii epocii fanariote" Ed. Humanitas, 2018
3. Djuvara Neagu ,,O scurta Istorie a Românilor povestită celor tineri", Ed. Humanitas București, 2020
4. Mircea PĂCURARIU, „Istoria Bisericii Ortodoxe Române", vol. 2, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1992
5. C. Giurescu, „Din istoria învățământului din Țara Românească", București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982
6. George Călinescu, „Istoria literaturii române de la origini până în prezent", București, Editura Minerva, 1986
7. Constantin Schifirneț, Iluminism și educație în Țara Românească în secolul al XVIII-lea, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977
8. Marinescu, Valentin. "Școlile și manualele școlare în Principatele Române în secolul al XVIII-lea." Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982
9. Georgescu, Vlad. "Cărţi româneşti vechi din colecţia Bibliotecii Academiei." Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968
10. Rădulescu, Cătălin, și Paul Cernovodeanu. "Enciclopedia lumea credințelor." Editura Meronia, București, 2000
11. Păun, Ion Oprea. "Târgoviște și tiparul său în secolele XVIII-XIX." Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003
12. Kirițescu, C. I. (1989). "Istoria civilizației române moderne." Editura științifică și enciclopedică.
13. Giurescu, C. C. (2007). "Istoria românilor." Editura științifică și enciclopedică.
14. Adamescu Gheorghe, „Tipografia în Țările Române", Editura stiințifică și Enciclopedică, București, 1986

CLOCOCIOV MONASTERY - DURING THE COMMUNIST REGIME

Ionuț Enache
PhD Student, State University of Moldova

Abstract: During the Communist Regime, the Church and its servants were subjected to several sufferings, including: the confiscation of land, the right to exercise their liturgical order, but also the right to free expression of religion. Under this yoke placed on the church, the monasteries were also included, among which is the Holy Clocociov Monastery. It was a rather difficult period for the monastery residents because some of them left for places where there was not much pressure on them.

Keywords: communism, regime, restrictions, monastery, hardships.

În cadrul Episcopiei Slatinei și Romanaților, Episcopie nou înființată la data de 25 martie 2008, sub conducerea Preasfințitului Părinte Episcop Sebastian, se regăsește și Mănăstirea Clocociov cu Hramul *„Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil”.* Această mănăstire se află în lista celor mai vechi sfinte așezăminte din țară, așezământ care a oferit românilor certitudinea și încrederea că religia este cea care definește un neam, oferindu-le identitatea prin existența acestora.

În ceea ce privește începuturile existenței Sfintei Mănăstiri Clocociov, dar și a vieții monahale, este foarte greu de stabilit și încadrat în timp. O istorioară care face referire la începuturile acestui locaș, aduce aminte de Matei Basarab, care, urmărit fiind de oastea turcă, se refugiază în regiunea păduroasă a Clocociovului, iar ca drept mulțumire, pentru faptul că a scăpat de aceștia, a luat hotărârea să ridice un locaș lui Dumnezeu.[1]

Despre denumirea Orașului Slatina și a denumirii de Mănăstirea Clocociov, consemnează, în anul 1845, Alexandru Lexviodax în „Istoria Bisericească”.[2] Despre existența acestei mănăstiri vorbește și Paul de Alep care rămâne foarte surprins de frumusețea și obiceiurile existente în cadrul acesteia.[3] Mănăstirea Clocociov, poate fi pusă în discuție ca fiind construită în aceiași perioadă cu Mănăstirea Căluiu, construită de banul Vladu și frații săi, deoarece în acea perioadă a existat un mare proces de construcție de mănăstiri, ca mulțumire pentru reușitele din luptă, dar și ca trăire spirituală din partea conducătorilor și a anumitor boieri.

O cunoaștere mai bună a acestei ctitorii și începuturile acesteia este consemnată în timpurile domniei lui Neagoe Basarab, descendent din familia de boieri Craiovești, domn care a oferit o recunoștință și dragoste deosebită asupra vechilor așezăminte. Domnitorul Neagoe Basarab a fost un iscusit finalizator al schimbărilor boierești, impunându-se în fața marilor partide boierești, care nu făceau altceva decât să schimbe domnitorii în funcție de nevoile și

[1] George Poboran, *Istoria orașului Slatina,* Ed. II, Slatina, 1908, p. 333.
[2] Alexandru Lesviodax, *Istoria bisericească,* București, 1942, pp. 14-16.
[3] Radu Crețeanu, *Monumente istorice din cuprinsul Mitropoliei Olteniei, în lumina relatărilor lui Paul de Alep,* an XIX(1967), NR. 11-12, pp. 11-12.

doleanțele acestora. Domnitorul, nu a dorit decât să își asigure liniștea și siguranța, punând astfel capăt tuturor luptelor pentru domnia țării.[4]

Această Sfântă Mănăstire a trecut de-a lungul timpului printr-o serie de împroprietăriri, a avut parte de terenuri și diverse danii în bani. Este un lucru deosebit de important că a avut parte de astfel de danii, în măsura în care timpurile au fost destul de tulburi. Cel mai important fapt, este acela că Sfânta Mănăstire s-a bucurat de sprijinul, susținerea și credința domnitorilor, dar și a anumitor boieri.

Mănăstirea, de la zidire și până la începutul secolului al XX-lea a avut parte de multe danii, a trecut prin multe perioade tulburi, perioade care și-au pus amprenta asupra acesteia. La începutul secolului al XX-lea, amprenta timpului și-a spus cuvântul, aceasta se afla într-o stare de degradare destul de avansată, stare care necesita luarea unor măsuri de consolidare și renovare imediate. Asupra acestui aspect legat de faptul că Biserica mănăstirii se afla într-un stadiu avansat de degradare vorbește George Poboran, spunând că falnica ctitorie este ruinată și închisă.[5]

Mănăstirea, în anul 1921, chiar dacă era de o mare valoare istorică și arhitecturală, fiind într-o stare de degradare avansată, profanată și expusă furtului, autoritățile locale nu au intervenit în vederea reabilitării acesteia. După multe insistențe la Comisia Monumentelor Cultelor a Episcopului Visarion Puiu al Argeșului, a fost alocată o sumă pentru reabilitarea acesteia deoarece aceasta se afla în pragul desființării.

La anul 1932, dorind să scoată în evidență importanța locașului de cult, marele arhitect Nicolae Budești spunea că aceasta a fost reabilitată parțial, deoarece afară de zidurile reabilitate, se regăsea stăreția, din care se vedeau ruinele. Tot exteriorul acesteia era foarte deteriorat, în interior se vedea pe alocuri zugrăveală, numai ușa de la intrare era în picioare, deoarece era din lemn masiv și bine sculptată.[6]

Sfânta Mănăstire a primit de-a lungul timpului, un mare sprijin din partea marilor oficialități ale orașului, dar și din partea Comisiei pentru monumente Istorice, comisie influențată de către marile oficialități existente în Orașul Slatina. Perioada anilor 1937-1940 a fost o perioadă în care s-au desfășurat o serie de lucrări ample de reparație și reconstrucție, atât la nivelul Bisericii(repararea altarului, a turlelor, etc.), cât și la nivelul exteriorului, aici incluzându-se inclusiv porțile și gardurile mănăstirii.

După această perioadă de reparații și reînfrumusețare a Sfântului locaș, Dumnezeu a adus o încercare asupra poporului român, dar și a Sfintei Mănăstiri în toamna anului 1940 când s-a produs un mare cutremur care și-a pus amprenta peste acest locaș. În urma acestui cutremur, turlele bisericii s-au prăbușit, pictura s-a desprins de pe zidurile mănăstirii, rămânând în picioare numai zidurile vechii stărețiii. Din toamna anului 1940, când s-a produs cutremurul, abia în anul 1942 au fost aprobate fonduri de la Ministerul Culturii în vederea întreprinderii de reparații și reconstrucție. Până în anul 1956 au fost făcute mai multe serii de solicitări pentru a se primii fonduri pentru reparații. Abia în anul 1958, în timpul stareței Teodata Mocanu, cu ajutorul unui șantier al Ministerului Culturii, pe baza unui proiect din anul 1955, autorizat la data de 1 august 1956, s-au construit trei încăperi cu sobe și verandă prevăzută cu patru arce, situate în partea de

[4] Constantin Giurescu, Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi,* București, 1971, p. 701.

[5] George Poboran, *op. cit.,* p. 337.

[6] N. Ghica Buzești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia,* în revista „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", București, 1932, p. 62.

nord a turnului clopotniță, dar și acoperirea clădirilor împrejmuitoare cu tablă galvanizată.[7] Datorită terenului foarte alunecos, s-a renunțat repararea turlelor, iar restul Bisericii făcându-se prin subzidire.[8]

În afară de faptul că Sfânta Mănăstire Clocociov se confrunta cu probleme din punct de vedere al reconstruirii, reînfrumusețării, etc, în anul 1959 s-a abătut un alt mare necaz asupra acesteia. La data mai sus menționată, regimul comunist a desființat prin decretul Nr. 410, o serie de mănăstiri de călugări și călugărițe(monahi și monahii). Sub incidența acestui decret al regimului s-a aflat și această mănăstire, călugărițele de aici fiind alungate, rămânând numai două, mai în vârstă și una de 35 de ani care din când în când mai veneau pe la Slatina pentru a se interesa de situația mănăstirii.

Una din marile probleme cu care se confrunta biserica în perioada mai sus menționată, a fost aceea că autoritățile locale au fost susținute din totdeauna de către regimul ateist comunist. Chiar dacă biserica a fost supusă acestor restricții, Mănăstirea Clocociov s-a bucurat de susținerea și sprijinul deosebit din partea doamnei Elena Bărbulescu, sora Președintelui Nicolae Bărbulescu.[9] În urma susținerii doamnei Elena, în urma folosirii sprijinului acesteia la Sfânta Mănăstire, și văzând aceasta, Veniamin Nicolae spunea că acest monument arhitectural este foarte bine îngrijit, căpătând un alt aspect în urma restaurării din 1962-1963, aspect care era apropiat perioade secolului al XVII-lea.[10]

După o perioadă de întrerupere a vieții monahale la această mănăstire, Stareța Teodota Mocanu, a continuat lucrările de renovare a bisericii, începând cu anul 1966, an în care a fortificat gardul împrejmuitor din partea de sud, urmând ca în anii următori să facă lucrări ample la acoperiș, acesta fiind acoperit cu tablă zincată,[11] aceasta fiind ajutată și de alte persoane călugărițe.

O serie de lucrări de renovare semnificative au avut loc după anul 1976, serie de lucrări întreprinse sub îndrumarea și purtarea de grijă a maicii Mihaela Tamaș, care a venit prin transfer de la Mănăstirea Sucevița din Bucovina, alături de un anumit număr de maici, dar și cu Părintele Visarion Coman, mare trăitor, care căuta să își găsească chemarea la una dintre mănăstirile sărace, Dumnezeu rânduiește să vină pe aceste meleaguri Oltenești, la Sfânta Mănăstire Clocociov. Această venire a părintelui Visarion se datorează episcopului Iosif Gafton , episcop al Râmnicului și Argeșului.

La venirea părintelui Visarion la această mănăstire se mai găseau doar trei măicuțe bătrâne care-și doreau să vină cineva cu râvnă și iubitor de Hristos și totodată, dornic să restaureze și să readucă la viață acest locaș. Cele trei măicuțe se aflau într-o situație limită deoarece toate viețuitoarele care veneau, plecau din cauza situației precare în care se afla această mănăstire.

Prin venirea Părintelui Visarion, într-o perioadă dificilă, perioada comunistă în care foarte puțini membrii ai bisericii se încumetau să întreprindă reparații sau lucrări de reconstrucție, prin păsirea pe porțile mănăstirii voievodale, a remarcat faptul că aceasta se afla într-o mlaștină, plină de șerpi și alte viețuitoare specifice mlaștinilor. La venirea aici, a observat că este o atmosferă pustiită de perioada grea sub care a fost supusă, sub presiunea intemperiilor, etc.

---

[7] Pr. Dr. Dorin Teodorescu, *Carte veche românească-secolul al XVIII-lea județul Olt,* Slatina, 2001, p. 17.

[88] Arhim. Ghermano Dineață, *Înnoiri în viața Sfintei Episcopii a Râmnicului și Argeșului(în ultimii 15 ani),* în Mitropolia Olteniei, an XV(1963), nr. 11-12, pp. 898-899.

[9] Doru Neagu, *Monumentele Slatinei: Mănăstirea Clocociov,* în revista Oltul Cultural, Slatina, martie 2007, nr. 1(36), p. 18.

[10] Veniamin Nicolae, *Ctitoriile lui Matei Basarab,* București, 1982, p. 203.

[11] Pr. Dr. Dorin Teodorescu, op. cit., p. 18.

Perioada comunistă, a fost considerată o perioadă ateistă, în cadrul căreia biserica era restricționată și marginalizată. În această perioadă reînvierea vieții monahale nu era foarte bine văzută, însă părintele Visarion, om chemat de Dumnezeu și purtător de har, a avut darul de a reînvia viața monahală într-un mod deosebit.

Părintele Visarion s-a făcut remarcat prin viața de rugăciune, dăruire de șine, muncă fără încetare, aspecte prin care părintele a atras o serie de viețuitoare la Sfânta Mănăstire, dar și o serie de fonduri prin care s-au realizat o serie de lucrări. Totul se datorează credinței nezdruncinate a celui care a fost chemat de Dumnezeu pentru a restabilii obștea într-o perioadă ateistă.[12]

Datorită Părintelui Visarion, datorită râvnei pentru rugăciune și reînvierea vieții monahale, numărul viețuitorilor a crescut semnificativ din anul 1976, până în anul 1989. Datorită acestui aspect, au fost necesare întreprinderea unor lucrări ample de ridicare a chiliilor unde obștea să-și ducă existența și viața dedicată lui Dumnezeu. Perioada mai sus menționată a fost dedicată pentru dorința de restaurare și înfrumusețare a complexului mănăstiresc, dar și pentru tratarea și îmbunătățirea terenului care era instabil și reprezenta un pericol maxim în vederea întreprinderii de lucrări de construcție. O dată cu venirea părintelui au avut loc o serie de demolări a chiliilor, dar o parte din materiale au fost recuperate și folosite pentru reconstrucția celor noi. Chiliile cele noi au fost înzestrate cu acoperiș din tablă galvanizată.

Lucrările de renovare și reconstrucție au fost foarte costisitoare, numai că la data de 4 martie 1977, în afară de faptul că foarte multe sume de bani au fost cheltuite, asupra României s-a produs un cutremur devastator, care a făcut să se intervină asupra obiectivelor proaspăt renovate, dar și asupra cărora nu se făcuse consolidarea și renovarea. Marele cutremur și-a pus amprenta asupra zidului de incintă din partea de sud, zid care avea o lungime de aproximativ 40 de metri, dar și a turnului clopotniță care a fost foarte grav fisurat.

După cutremurul din 1977 lucrările au fost reluate în 1978, perioadă în care au fost refăcute stricăciunile produse de cutremur, dar și construcția anumitor încăperi, precum trapeza și stăreția, dar și o altă clădire cu etaj, în afara incintei, cu atelier și chilii, diverse construcții necesare unei buni orânduiri monahale.

După realizarea lucrărilor mai sus menționate, în anul 1979, s-au întreprins lucrări la clădirile din jurul mănăstirii, clădiri care erau folosite pe post de magazii și depozite. De asemenea au fost realizate lucrări la consolidarea clopotniței, lucrări care au fost destul de costisitoare. Suma lucrărilor mai sus menționate, a fost de 17.000 mii lei, afară de 8.100 mii lei puși la deviz de către mănăstire. La data mai sus menționată, au fost realizate devize de construcție de către inginerul Mircea Sporea, dar și de Marian Angelescu, care au făcut în așa fel încât să întocmească un deviz destul de măreț pentru locul unde se mai aflau decât foarte puține ruine, încercând să ridice în locul acestora: un etaj la o clădire, pivniță, dar și o sală mare pentru muzeul mănăstirii în colțul de N-E.[13]

Lucrările de restaurare a acestui valoros monument istoric s-au prelungit și pe durata anului 1988. Alte lucrări de reconstrucție și scoatere în evidență arhitecturală a acestui important monument arhitectural, au fost întreprinse cu binecuvântarea Episcopului Sebastian, Episcopul Slatinei și Romanaților, în anul 2012. În urma marilor lucrări, Sfânta Mănăstire Clocociov de la

[12] *Părintele Visarion, Duhovnicul de la Mănăstire Clocociov,* Craiova, Editura Evanghelismos, 2007 și 2012, pp. 6-17.

[13] Dorin Teodorescu, *Un interviu cu un martor al istoriei: Dr. Șerban Milcoveanu,* în revista „Oltul Cultural", Slatina, septembrie, 2005, nr. 3(30), p. 19.

marginea Orașului Slatina, rămâne în conștiința iubitorilor de frumos și a monumentelor unde domnește armonia divină.

În ceea ce privește existența viețuitorilor acestei mănăstiri, se poate spune că până în jurul anului 1976, existau câțiva viețuitori(3-4 viețuitori). După anul 1976, numărul viețuitorilor a crescut consistent, în timpul păstoririi P. S. Sebastian, numărul acestora fiind de peste 40 de viețuitori. În cadrul acestei mănăstiri se păstrează cu sfințenie rânduiala liturgică, dar și cea de trăire după îndreptarul mănăstiresc. Viața, trăirea, atmosfera, poziția și ajutorul oferit de Dumnezeu celor de la această mănăstire, dă dovadă de faptul că Dumnezeu revarsă harul Său asupra celor care iubesc podoaba casei Sale.

CONCLUZII:

Această Sfântă Mănăstire, pierdută o mare perioada în negura timpului, a trecut prin diverse perioade de la construcția din secolul al XVI -lea și până în prezent.

Una din perioadele grele prin care a trecut aceasta, a fost aceea din perioada regimului Comunist, perioadă în care această Sfântă Mănăstire a rămas fără terenuri, ceea ce îngreuna existența viețuitorilor aici. Din această cauză, mulți dintre viețuitori au plecat la alte mănăstiri.

O parte foarte bună a acestei perioade a fost aceea că a fost sprijinită financiar de către sora Președintelui Nicolae Ceaușescu.

După anul 1975, această mănăstire a început să prindă contur prin efortul depus de Părintele Visarion, a maicilor, dar și a celor care și-au depus contribuția la readucerea la viață a ceea ce a fost în trecut.

BIBLIOGRAPHY

1.Crețeanu, Radu, *Monumente istorice din cuprinsul Mitropoliei Olteniei, în lumina relatărilor lui Paul de Alep,* an XIX(1967), NR. 11-12, pp. 11-12.

2.Dineață, Arhim. Ghermano, *Înnoiri în viața Sfintei Episcopii a Râmnicului și Argeșului(în ultimii 15 ani),* în Mitropolia Olteniei, an XV(1963), nr. 11-12.

3.Ghica Buzești, N., *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia,* în revista „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", București, 1932.

4.Giurescu, Constantin, Giurescu, Dinu *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi,* București, 1971.

5.Lesviodax, Alexandru. *Istoria bisericească,* București, 1942.

6.Neagu, Doru, *Monumentele Slatinei: Mănăstirea Clocociov,* în revista Oltul Cultural, Slatina, martie 2007, nr. 1(36).

7.Nicolae, Veniamin, *Ctitoriile lui Matei Basarab,* București, 1982, p. 203.

8.Poboran, George, *Istoria orașului Slatina,* Ed. II, Slatina, 1908.

9.Teodorescu, Dorin, *Un interviu cu un martor al istoriei: Dr. Șerban Milcoveanu,* în revista „Oltul Cultural", Slatina, septembrie, 2005, nr. 3(30).

10.Teodorescu, Pr. Dr. Dorin, *Carte veche românească-secolul al XVIII-lea județul Olt,* Slatina, 2001.

11.*Visarion, Părintele, Duhovnicul de la Mănăstire Clocociov,* Craiova, Editura Evanghelismos, 2007 și 2012.

PARTICULARITIES OF THE ROMANIAN SPORT IN THE INTERWAR PERIOD. YEARS OF THE CAROL REGIME AND THE SECOND WORLD WAR

Sebastian Delast-Voinea-Popovici
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: In the interwar period, team sports such as football, basketball and handball began to gain popularity in Romania, having a major impact on Romanian society, contributing to the formation of national identity and cultural unification. Romania's first football league was established in 1909, and in two decades football became the most popular sport in the country. From the point of view of sports, interwar years are perceived by some historians as a romantic period. Other authors consider it a period of search for winning formulas. What is certain is that this period was marked by radical changes. Gradually, in the sports arenas, the young people from the streets of the cities replaced the bourgeois who had previously practiced motoring, horseback riding, and tennis. Romanians, Hungarians, Sași, Șvabi or Jews, became more in love with football than with any other sport, filling the stands of the arenas. Therefore, in this case we are talking about a spectator audience, consuming football and less about practicing football or other sports. In the interwar period, the sports competition in Romania was dominated by the two poles of power: Transylvania and Bucharest. Sport remained specific to urban space, increasing the differences between urban and rural. The more economically developed areas were also characterized by a commensurate sporting activity. Due to the fact that the athletes of national minorities occupied such an important place in the development of sports in Romania, a national feeling was generated, resulting in a better involvement of the Romanian population in sports.

Keywords: sports, interwar, legionnaires, football, minorities

Sport in international relations

The issue of sport in international relations as well as in internal politics in the 20th century is a topic little studied by historians and researchers in the field, although the phenomenon of sport in general or football in particular (considered the "religion of the 20th century"), it involved far more players, spectators and officials than any other social movement[1]. At the beginning of Greater Romania, the ethnic structure was favorable for minorities in urban areas that had been unified with the Old Kingdom in 1918. Romanians dominated the countryside in these areas, according to census statistics from 1910 and 1930[2]. Sport and physical education developed at an accelerated rate during this period. The economic prosperity favored the expansion of sports activities after 1930[3]. Bringing together several sources, the historian Bogdan Popa highlights in his doctoral thesis the number of clubs and athletes from the

[1] Pierre Arnaud, James Riordan, *Sport and International Politics. The Impact of Fascism and Communism on Sport*, Routledge, Londra, 1998, pp. 1,2.
[2] Anton Drăgoescu (coord.), *Istoria României. Transilvania*, Vol. II, Editura George Barițiu, Cluj-Napoca, 1997, p. 875.
[3] Pompiliu-Nicolae Constantin, „Naționalism și sport în România interbelică", în *Research and science Journal Today* nr.3/2012, p.75, sursa https://www.rstjournal.com/rst-13-2012/ , accesat în data de 24.10.2023.

interwar period. For example, in 1934, 580 clubs and 58,000 athletes were identified, in 1936 there were 762 clubs and 65,000 athletes, and in 1938, the author reports 808 clubs and 77,800 athletes[4].

Romanian interwar sport. Defining characteristics

During the interwar period, team sports such as football, basketball and handball began to gain popularity in Romania, having a major impact on Romanian society, contributing to the formation of national identity and cultural unification. Romania's first football league was established in 1909, and in two decades football became the most popular sport in the country. The national football team debuted at the 1930 World Cup held in Uruguay, and Romania hosted the 1938 Balkan Cup, a regional competition that takes place every year between the southeastern countries of the continent. In addition to football, as a team game, handball and basketball also experienced significant growth in those years. The first Romanian basketball league was established in 1923, and the national basketball team debuted at the 1936 Summer Olympics in Berlin. Handball was introduced in Romania in the 1920s, quickly becoming a popular sport, with the first national league debuting in 1933[5].

Alongside these team sports, individual sports such as wrestling, weightlifting and boxing have also developed, making them very popular. Romania had already created a tradition of fighting, with more fighters in the country becoming national or international champions. Alongside them, weightlifters and a few boxers have achieved good and very good results in international competitions.

From a sporting point of view, the interwar years are perceived by some historians as a romantic period. Other authors consider it a period of searching for winning formulas. It is certain that this period was marked by radical changes. Gradually, in the sports arenas, the young people from the streets of the cities replaced the bourgeois who had previously practiced motoring, horseback riding, and playing tennis. Romanians, Hungarians, Sași, Șvabi or Jews have become fonder of football than any other sport, filling the stands of the arenas. Therefore we are talking in this case of a spectator audience, a football consumer and less of playing football or other sports.

Sport has gradually become the theme of novel and intellectual polemics.[6] The memorable victories and painful defeats, such as the elimination of the Romanian national football team by the selected Cuban World Cup team in 1938, didn't delay.

In 1939, on the occasion of the anniversary of a quarter of a century since the establishment of the first sports forum in Romania, F.S.S.R. (established in 1912) then became U.F.S.R. King Carol II, named by the sports press "The First Sportsman of the Country", delivered a speech "in which he highlighted the efforts made to propagate the idea of sports to the masses, as well as the importance of sports in education youth and the development of the feeling of national solidarity":

> *"Gentlemen. I am overcome - I must confess - by a deep emotion, thinking about those evening hours 25 years ago, when, few in number but deeply convinced of the results, we met in that small room, which was the office of the*

[4] Bogdan Popa, *Educație fizică, sport și societate în România interbelică (Teză de doctorat)*, Facultatea de Istorie – Universitatea București, 2009, p. 187.

[5] Alexandru Tutu, *Sportul a jucat un rol important în societatea interbelică* în evenimentulistoric.ro, publicat la 07.02.2023, sursa: https://evenimentulistoric.ro/sportul-a-jucat-un-rol-important-in-societatea-romaneasca-interbelica.html , accesat în data de 24.10.2023.

[6] Polemica dintre cei care proclamau sportul ca o reîmplinire a dictonului latin *Mens sana in corpore sano* și cei care îi reproșau vulgaritatea, agresivitatea și idolii falși, dar căutați de masa populației – după cum scria Nicolae Iorga.

General Secretary of the Romanian Automobile Club, in order to lay the foundations of a movement, which we thought was healthy, while others thought it superfluous, but which, none of us hoped in those moments, would yield the abundant fruits that it had given. Those years of struggle were the years of the struggle of conviction. I wanted to attract the young elements, who believed that other games were more useful than the healthy ones in the open air and in the sports arena. I had to convince those who were in charge, who were in positions of responsibility, that sport is not a game and is not a waste of time. We had to patiently and with living examples prove that sport is a moral factor, a factor of energy and of the nation's progress."[7]

According to the statistics presented in the 1939-1940 Sports Yearbook, the western area of Romania held the sports monopoly. "On the territory of Banat, Bucovina and Transylvania there were 427 sports clubs and associations, which mean 50.89% of the total of 839 associations and clubs. Bucharest has 184 registered associations during this period, being the best represented city, with 21.93% of the total. Outside Bucharest, there are 197 associations in the Old Kingdom, representing 23.48%. Bessarabia remained the least developed, with 31 associations, only 3.69% of the total. Regarding the situation of associations and clubs at urban level, after Bucharest are located the cities in the west of Romania: Cluj (59), Timișoara (33), Arad (31), Oradea (30) and Brașov (27)"[8].

In the interwar period, the sociologist Dimitrie Gusti[9] made an important contribution to the development of physical culture in Romania. He was involved in the founding of institutions created with the aim of educating the youth: *the Country Guard* and *the Social Service*.

"Physical education and sports games were part of their programs, being related to hygiene and strengthening the body. For example, the organization of physical education courses was part of the tasks assigned to the student teams sent to the villages. However, one cannot talk about a coherent program of study of physical culture, but about plans of integral education (physical, moral or economic alike), an aspects strictly necessary for the discipline and progress of the rural world"[10].

The Social Service was created in 1939. The main role was to continue the work started by the community centres that had been established by the law of organization of the "Prince Carol" Cultural Foundation. Another role was that of taking care of the villagers' health, including by teaching physical education and establishing sports teams, but also by building or arranging clinics, public baths, pharmacies and maternity units. Both the "Prince Carol"

[7] *Gazeta sporturilor* nr.3322/02.12.1939, București, p. 1.

[8] Pompiliu-Nicolae Constantin, „Naționalism și sport în România interbelică", în *Research and science Journal Today* nr.3/2012, p.75, sursa https://www.rstjournal.com/rst-13-2012/, p.77.

[9] *Dimitrie Gusti* (n. 13.02.1880, Iași – d. 30.10.1955, București), a fost sociolog, etnolog, istoric, filosof, voluntarist și etician român. Membru al Academiei Române din 1919, apoi președintele acesteia (1944-1946), Ministrul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor între 1932 și 1933, profesor la Universitățile din Iași și București, este considerat a fi creatorul sociologiei românești.

[10] Interviu cu Bogdan Popa, cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București, în Alexandru Tutu, *Art. cit.*

Foundation and the Social Service acted through student teams, which were sent to the villages during the summer holidays.[11]

According to the data presented by the head of the Social Service, the sociologist Dimitrie Gusti, between 1934 and 1939, 114 villages in the country had been visited by 228 teams of 1,615 students, including 115 of the National Academy of Physical Education. Through the teams of the Foundation was thus implemented the idea of involving graduates or students from A.N.E.F.[12] Physical education was used, along with economic and health education, as a means of culture.[13]

These were the main activities of the Social Service in the field of physical education and sport until the beginning of World War II.

Despite the communist propaganda that was to make its presence felt in the field of sport after the events of August 23, 1944, through which were criticized the policies in the field of sport in the old order, it should be noted that during the interwar period the government and private investors built new stadiums and sports facilities in Greater Romania, and in several cities sports clubs were founded. This infrastructure played a key role in the development of sports in Romania, allowing more people to participate and enjoy sports. Romania's interwar period was a period of significant growth and evolution for sport in the country. The growth of individual and team sports, together with the development of sports infrastructure contributed to the consolidation of Romania as a sports nation and to the promotion of a sense of national identity.

And because football was, from those years, the "king sport", those years were dominated by the permanent debate about how the Romanian national football team should have been formed. From a value point of view, those who selected footballers for the national team couldn't avoid a number of valuable players coming from the Hungarian, German or Jewish ethnicity. In the Romanian press, the discussions were contradictory, and they also highlighted the mood within the spectators. Many times, players of national minorities were accused of boycotting Romania's national football team.[14] Such a synthesizing article on the process of developing the Romanian identity of the representative team appeared in the Tribuna newspaper in Sibiu at the end of the 1930s. The central idea of the article tells us that the role of the selector was very important and they were trying to shift the responsibility to him. The article also had the following finding:

> *„We don't hope to beat the Czechs at their home. But if we argue why not a team of only Romanians were formed, because the services that Szániszlo, Prassler, Baratky brought, would certainly, Pop Vasile, Rășinaru, Constantinescu or Bogdan*

[11] *Metoda de lucru*, aplicată începând cu anul 1925, a fost dezvoltată spre sfârșitul anilor 1930 în încercarea de a întoarce simpatiile studenților dinspre mișcările de extremă dreaptă către căile de modernizare și transformare socială preconizate de stat.

[12] Interviu cu Bogdan Popa, cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București, în Alexandru Tutu, *art. cit.*

[13] Modalitatea pentru atragerea populației rurale spre o viață echilibrată era prin amenajarea de terenuri de sport, mai ales pentru copii, organizarea unor manifestații locale grandioase, cu demonstrații sportive pregătite la fața locului, dar și reînființarea horelor duminicale.

[14] Cronicarul Vl. Stana scria în anul 1938, înaintea unui meci amical al României cu Cehoslovacia, la Praga, că „ori de câte ori este programat un meci internațional cu reprezentativa țării noastre se nasc o serie de interminabile discuții cu privire la alcătuirea echipei, din care se pot distinge două tabere, bine distincte; una care cere naționalizarea echipei reprezentative a țării prin grefarea ei cu jucători români și alta care ține morțiș la ideea preconcepută că adevăratul fotbal în România numai minoritarii îl știu practica". Vl. Stana, „Naționala noastră la Praga" în *Tribuna*, nr.32/5.12.1938, p.9.

also bring so that we could be reconciled that a true national team of ours were defeated".

As observed in this text, as in many other opinions in the press of the time, the athlete belonging to national minorities was seen as an internal enemy, under the influence of an external enemy. This idea fits into the idea of nationalism, specific to those years and stated in the beginning of the article. One of the fiercest contestants of minority athletes and football stars among Hungarian or German minorities was the president of the Bucharest club Venus. President Constantin Leoveanu presented Venus as a club of Romanians, criticizing each time how the selection had been made claiming "that a game system based on footballers among minorities is doomed to failure".[15]

With the coming of the legionnaires to power, the athletes from among the minorities went into the background, and many clubs belonging to the national minorities were abolished. On August 9, 1940, as a result of the anti-Semitic policy, Teofil Sidorovici, the Legionnaire Minister of Youth and commander of "the Country Guard", decided to abolish all clubs that "don't consist of Christian Romanian citizens", clubs of Jewish origin.

Due to the mobilization of Romanian citizens in World War II, the sports activity drastically diminished. "The minorities dominated the internal competitions in an even more accentuated way, taking advantage of this context, as a result of which a small part was enlisted in the Romanian army. For this reason, the discussions on ethnicity in Romanian sport were reduced, as it was a few years ago, because war was already a far-reaching subject, and the Romanians were dealing with a concrete enemy. Concerns caused by the World War II passed the sport in a distant plan."[16]

In the interwar period, the sports competition in Romania was dominated by the two poles of power: Transylvania and Bucharest. Sport remained specific to urban space, increasing the differences between urban and rural areas. The better developed economic areas were also characterized by a sporty activity. Due to the fact that the athletes of national minorities had taken such an important place in the development of sports in Romania, a national feeling was generated, resulting in a better involvement of the Romanian population in sports.

August 23, 1944. New sports horizons.

At the end of World War II and the beginning of the division of the postwar world, sport became a promoter of the values and policies that defined the Cold War. Romania, a state that had been in the sphere of influence of the USSR from August 23, 1944, as well as the other states from Eastern Europe, it aligned itself with the new international foreign trends and policies that were being promoted by Moscow. According to official data, on August 23, 1944, there were 104 football arenas and pitches, 54 athletics tracks, 197 gyms and gymnastics halls and 71 swimming bases in Romania.[17]

On September 15, 1944, the O.S.P. was established. Through the effect of the law establishing the O.S.P., it was foreseen to lay a regulation for the operation of the resorts and federations. The legislator, prudent, found it necessary to insert this addition into the text because the law, as it appeared, was not only incomplete, but had errors that needed to be corrected. On this point, in Gazeta Sporturilor this law was harshly criticized because the democratic principle of electing presidents and governing bodies was no longer respected:

[15] Pompiliu-Nicolae Constantin, „Naționalism și sport în România interbelică", în *Research and science Journal Today* nr.3/2012, p.75, sursa https://www.rstjournal.com/rst-13-2012/, p.79.
[16] *Ibidem*, p.80.
[17] Nicolae Postolache, *Istoria sportului în România. Date cronologice,* Editura Profexim, București, 1995, p.245.

"At O.S.P. the drafting of the text of the regulation had already begun and those who had read the first text couldn't contain their surprise at several articles that don't correspond to the realities existing in the sports movement and that do not comply here with the elective principles of a democratic regime. For example, where there is talk of general meetings, it is shown that one of the tasks of the assembly is to choose the central committee O.S.P. Here, it contradicts the law that defines exactly who the central committee and the executive office are composed of. The composition of the federations emerges from the law, and it would have been normal for the regulations to indicate HOW THE ELECTIONS ARE MADE IN THE FEDERATION. THIS THING DOESN'T EXIST IN THE CONTEXT OF THE REGULATION, from which one could draw the sad conclusion that elections are not held in the federations. We like to think that it is only an omission because the true role in the sports movement is played by federations, resorts having exclusively a mobilizing task."[18]

From the text of the law it was clear that the federations had their diminished role in the new organization. It was not only a question of certain interferences after August 23, 1944, but also of the fact that federations were intended to have an exclusive role as a subordinate organ with executive tasks. In the interwar period federations had autonomy of leadership and thought. By diminishing the role of federations, as was intended by law, the result was the removal of prominent and socially responsible personalities who could not accept only a minor role and no freedom of action within federations. This situation led to a lack of cohesion which was damaging to sport because this area couldn't bear improvisation. As a carpenter, even if he was well-intentioned he could not be a ship captain, so a football player, volleyball or other sports couldn't have a decisive role in leadership without experience. Rightly, the press of the time was raising a warning about the role of competent people in the management of sports federations, the OSP representing a large mass organization.

BIBLIOGRAPHY

1. [1] ***, „Fapte și comentarii" în *Gazeta Sporturilor*, nr.78/04.04.1946, București
2. Arnaud, Pierre; Riordan, James, *Sport and International Politics. The Impact of Fascism and Communism on Sport*, Routledge, Londra, 1998
3. Constantin, Pompiliu-Nicolae, „Naționalism și sport în România interbelică", în *Research and science Journal Today* nr.3/2012
4. Drăgoescu, Anton, (coord.), *Istoria României. Transilvania*, Vol. II, Editura George Barițiu, Cluj-Napoca, 1997
5. Popa, Bogdan, *Educație fizică, sport și societate în România interbelică (Teză de doctorat)*, Facultatea de Istorie – Universitatea București, 2009
6. Postolache, Nicolae, *Istoria sportului în România. Date cronologice*, Editura Profexim, București, 1995
7. Stana, Vl, „Naționala noastră la Praga" în *Tribuna*, nr.32/5.12.1938
8. Tutu, Alexandru, *Sportul a jucat un rol important în societatea interbelică* în evenimentulistoric.ro, publicat la 07.02.2023

[18] ***, „Fapte și comentarii" în *Gazeta Sporturilor*, nr.78/04.04.1946, București, p. 1.

9. https://evenimentulistoric.ro/sportul-a-jucat-un-rol-important-in-societatea-romaneasca-interbelica.html
10. https://www.rstjournal.com/rst-13-2012/,

INTERWAR SPORTS EDUCATION. PROMOTING OINA AS NATIONAL SPORT

Sebastian Delast-Voinea-Popovici
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The oina - the national sport of the Romanians - has been praised in many works, especially in those related to the history of sports in our country. In some of them, oina holds a leading place, because it is included among the oldest sports practiced in our country, being part of the first manifestations and means of practicing first unorganized and then organized physical education in the Romanian space. In the pre-war period, the oina game was one of the most complete sports, as a movement of physical education, including: running, jumping and defending (drops, lifts), as well as the sharpness of the eye. It was considered that the oina game was superior, as a physical exercise, to the game of football. The word oina is of Latin origin, probably from ovinum, although about the pila ovina (which would mean sheep ball) doesn't remind to the old ones than Serenius Sammonius. Today, the oina game has become part of the National Inventory of living elements of intangible cultural heritage, being considered a living tradition of the national cultural heritage considering the fact that the oina game belongs to the archaic family of ball and bat games, practiced in different cultures.

Keywords: oina, sport, Romanians, tradition, folklore

Oina, the Romanian national sport

It is known that all the sports practiced today have a history of their own and that they all were based on a vast and varied factual material. This material base was constituted by gymnastic games, "children's games" or, to use the old terminology, "party games".

The oina game– the national sport of Romanians – was praised in many works and especially in those related to the history of sports in our country. In some of them, oina holds a leading place, because it is included among the oldest sports practiced in our country, being part of the first manifestations and means of practice first unorganized and then organized of physical education in the Romanian space.

Felix Aderca, A. Brăescu, Demostene Botez, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Vasile Conta, Alexandru Davila, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Nicolae Gane, Constantin Giurescu, Petre Ispirescu, Take Ionescu, Alexandru Kirițescu, Fănuș Neagu, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Marin Preda and many, many others have passed on to posterity their memories of practicing oina or its evolution over time.[1]

We have collected from our classical and contemporary literature a series of reports on oina. Demostene Botez[2] dedicated the first sports novel to oina, telling about those who practiced and loved oina, leaving us evocations-documents, unforgettable memories. Mihail Sadoveanu, practitioner of the oina game, was saying: "Any worthy person must first and foremost learn to

[1] ***„Personalități implicate în oină" în *Istoricul Oinei* sursa: https://froina.ro/istoric/ (site-ul FRO), accesat în 10.11.2023.

[2] *Demostene Botez* (n. 29.07.1893, Hulub, Botoșani – d. 17.03.1973, Iași) a fost un scriitor și publicist român, academician și avocat. A fost o perioadă de timp președintele Uniunii Scriitorilor din România.

play oina ... oina combines power with harmony and elegance, involves a determined, impressive discipline, depicting the vivacity (...)",[3] and Dumitru Almaș "I consider sports as the most interesting and exciting of people's games. They put it on top of the great arts, and they are framed in *ludus*, in that form of play, of pleasant concern, creative of joy, delightful for the body and human spirit."[4]

In the pre-war period, the oina game was one of the most complete sports, as a movement of physical education, including: running, jumping and defending (drops, lifts), as well as the sharpness of the eye. It was considered that the oina game was superior, as a physical exercise, to the game of football.[5]

At the origin of the oina, the games with the bat and the ball were present in the life of the communities in all the historical regions of Romania, having similar characteristics, but with different names. Specialists mention, among other things: *hapucul, hopaciul* (northern Transylvania), *ţuru, de-a lunga* (central Transylvania), *fuga* (southern Transylvania), *hoina, ogoiul* (Bucovina), *apuca, matca-mare* (Maramureș), *hâlca, lopta-pila, de-a patru să stăm, lopta-lungă, baciul, baş* (in Banat).[6] In the preface to the work "Oina, past and present" (1976), Fănuș Neagu recalled memories from his youth: "Oina was played in all the streets, in all the schoolyards and often gathered students and teachers together".

Like other folklore creations, some party games reflect the social life that generated them, rendering aspects of work or battle scenes in which physical and moral strength, courage, skill, etc., it brilliantly combines with the art of riding, fighting technique and handling weapons. Folkloric creations handed down from generation to generation bring valuable testimonies about the games, dances and competitions specific to our nation, but they also represent pages of history for whole generations. We limit ourselves to mentioning only those with pronounced sports content, some being practiced even today: oina, with its different variants, trânta mocănească (at the belt), trânta dreaptă, the horse races, the swimming, the target shooting with the bow, popicul, copca or țâcul, poarca or the popular dances in the execution of which our young people showed true mastery.

When and where oina appeared it is difficult to specify, given its folklore character. From the characteristics of the oina game originally known as a party game - the means of practice and the little information that exists, it can be hypothesized that oina has its origin in the search for ways to spend their time by those who dealt with sheep care. It is enough to show that since ancient times, ball games have been practiced, including a game called Harpastum[7], which was somewhat similar to the oina game. Radu S. Corbu[8] mentions the similarity of the two games for the first time in 1894 in his book about oina.[9]

---

[3] Al Rafailescu; C. Iancu, *Oina, trecut și prezent*, Editura Sport-turism, București, 1976, p.5.

[4] „Scrieri alese despre oină" în https://hoina.ro/despre.html (pagina oficială a CS OINA Craiova), accesat în data de 10.11.2023.

[5] Paul Epuranu, „Jocul de oină (sportul național)" în revista *Universul copiilor*, nr. 24/06.06.1928, București, p. 382.

[6] Tudor Sălăgean, „Oina, în sfârșit recunoscută ca element viu al patrimoniului cultural imaterial" în *Adevărul online*, 24.10.2020, București, sursa: https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/oina-in-sfarsit-recunoscuta-ca-element-viu-al-2054944.html , accesat în data de 10.11.2023.

[7] K.E. Georges, *Ausführliches Handwörterbuch Lateinisch - Deutsch*, vol. I, Leipzig, 1869.

[8] *Radu S. Corbu* (n. 1864, Bordei Verde, Brăila – d. 1941, București) a fost profesor de gimnastică la Brăila. A fost unul din pionierii învățământului sportiv în România și a condus comisia care a elaborat regulamentul oficial al jocului de oină, introdus de Spiru Haret ca disciplină obligatorie în școli.

[9] Radu S. Corbu, *Oina, joc gimnastic cu mingea*, Ed. II., Brăila, 1899.

Oina, initially, was a creation of Romanian shepherds, who in the loneliness of mountains and hills, with sheep grazing, near the sheepfold, created a game, eager to spend their time more pleasantly, with a game reminiscent of their occupations. They, too, in their pilgrimages with herds from the mountains to the plains and from the mountains to the plains, spread it all over the country. The fact that oina was a creation of shepherds proves not only the resemblance of the names between some elements or actions of the game to the activities of the sheepfold, but especially to its content.

The captain of the team was called baci (a shepherd), the stick with which the ball was hit was called bâtă (shepherd's bat), the catching team was named the grazing team. The entry of the players from the fight in the field was called the entrance to the sheep milking place (game phase assimilated to the entrance of the sheep into the sheepfold). So here they are the elements of the shepherds' lives, related to the activity near a sheepfold, they are reflected in the names of the elements of the game. The differences in names, which occurred later, even from one area to another, don't bring changes in the structural background of the game. Of course, originally, oina was completely different, but it evolved constantly: each era, each generation bringing it a boost in beauty and improvements. Oina uses basic materials: the ball and the bat. It is assumed that the ball was originally created, made of cattle (especially ox or cow) hair, which the children collected in sufficient quantities from winter to spring when the cattle moulted more, especially at brushing.

First there was a small ball, about 3 cm in diameter, made of hair that was kneaded and spun in the hollow of the palms, made into a pot, to give it a shape as round and as hard as possible. From time to time the palms were soaked in water, and the ball was revolved in palms like a snowball, until the water drained. Other tufts of hair were then added and the operation was repeated until, layer by layer, the overlapping hair formed a very compact and round ball of a convenient size (about 6-8 cm diameter). It was then left to dry and thus the ball was ready. As for the bat, the shepherd's cane or any other club would solve the problem. With the existing material, the young people threw the ball from one to another, thus giving birth to the technical element of catching and passing the ball. Later, they began to compete: who throws the ball further or who hits it with the bat above or further, so other new technical elements. Reaching this stage, the competitions required the division of the players into two camps, hence the appearance of the teams. In the same way, targeting and defense appear. The evolution of the technical elements and their combination, similar to the specifics of the activity from the sheepfold, determined the creation of tactical elements. Of course, until the actual game was realized, there were a multitude of variants.

The word oina is of Latin origin, probably from *ovinum*, although no one mentions *pila ovina* (which would mean sheep ball) among the ancients except *Serenius Sammonius*.[10] For centuries, oina has been passed down from generation to generation with a profound folklore meaning, oina has been confused with folklore itself, following the same rules of existence and spread. Its appearance in the city and its connection was made much later, only two centuries ago, that's why the data about oina are few, they are enriched especially when oina started and was also practiced in cities. The first written sources also date from that time, which are still based on popular tradition.[11] Not only the name or the content of the game differed from one period or from one region to another, but also other factors such as: the game material, the equipment, the players and other elements of the game. The ball is the oldest and most famous

[10] Revista *Vox urbis de litteris et bonis artibus commentarius*, Anul II, nr. XX, Roma, pp. 156, 157.
[11] Al Rafailescu; C. Iancu, *Op. cit.*, p. 12.

object of play in all parts inhabited by the Romans. In Moldova, through the parts of the Tecuci, it was called "mince" or "mice", in Transylvania "pili", in Banat "pulma" or "pila". In Ohrida it was called "guce", and in Bitolia "topa" or "topca" (Turkish word meaning ball).

Personalities who marked the history of oina

Dimitrie Ionescu is one of the promoters and founders of gymnastics education in public schools with Gh. Moceanu. He has published a series of papers on the practice of gymnastics and oina in schools, such as „Instrucțiunea gimnasticii în școlile de băieți și fete" (" Gymnastics instruction in boys and girls' schools") – elementary handbook (1891); „Tratat de jocuri școlare" ("Treatise of school games") (1895) - in which, in addition to the description of the oina game, were also descriptions of other games similar to it, with technical elements of oina; „Jocul cu oina" ("The oina game") (1905); „Istoricul gimnasticii și al educației fizice" din 1939 ("History of Gymnastics and Physical Education" from 1939). In 1892 he published the magazine „Gimnasticul român" ("Romanian Gymnastics") which later became „Educațiunea fizică"; ("Physical Education"); in 1893 he founded the first Society of gymnastics teachers in Romania[12], and in 1906 he managed to set up „Federația societăților române de gimnastică, arme și dare la semn" ("The Federation of Romanian gymnastics, arms and signage"). He was a close collaborator of Minister Spiru Haret. Dimitrie Ionescu is the author of the first detailed rules of the oina game. Since 1894 he had been waiting for the introduction of the oina game in schools of all grades as a gymnastics game. In the year 1895, in the "Treatise of School Games" he describes the oina game and the rules for the first time. Based on these rules, in 1898, the *Albina* magazine published the rules of the oina game, elaborated by six gymnastics teachers from the capital under the coordination of Spiru Haret.[13]

In the oina game, the fight is between two teams, which have the same number of players. Their number, in interschool contests, is 12. The teams are divided into two: *for fighting* (or running) and *for catching* (or waiting). At the fight there are: a boss, who fights 3 beats and 11 runners who fight one beat each. At the catch there are: 1 boss who gives the ball to beat, 1 assistant boss who helps the boss in his function, 3 midfielders, 3 wingers on the lead, 3 wingers on the return and 1 defender. The objects of the game are: a ball filled with horsehair, the size of a fist and 1 stick of 1.20 m.[14]

Fig.1

Scheme of the oina game[15]

[12] Printre ceilalți inițiatori s-au numărat: Constantiniu, Stănciulescu, I. Radu și Sp. Bădescu.

[13] Al Rafailescu; C. Iancu, *Op. cit,*, p. 19.

[14] Paul Epuranu, „Jocul de oină (sportul național)" în revista *Universul copiilor*, nr. 24/06.06.1928, București, p. 382

[15] Sursa: Paul Epuranu, „Jocul de oină (sportul național)" în revista *Universul copiilor*, nr. 24/06.06.1928, București, p. 382.

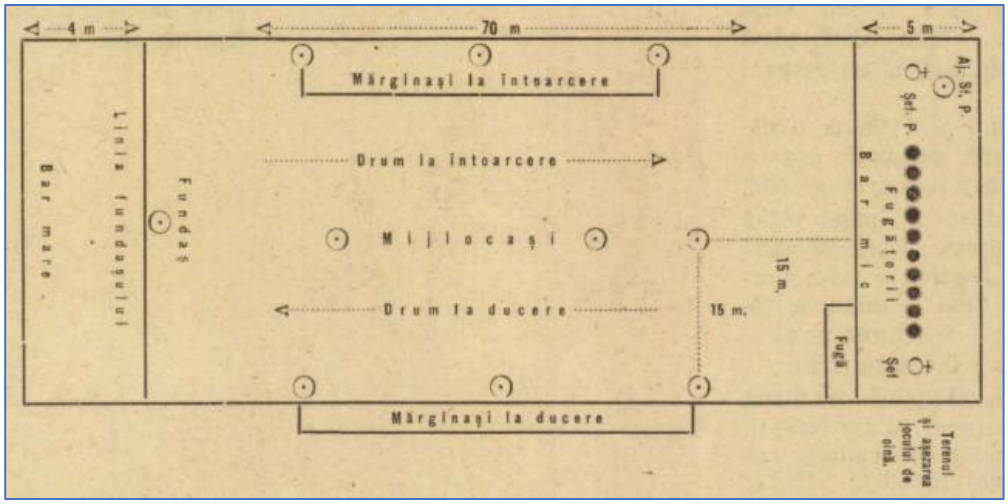

The anti-aircraft artillery officers founded in 1925, for the first time in the army, an oina cup which was given the name Colonel Sturdza (the Regiment Commander). The purpose was of establishing a tradition in the regiment, through the development of the only national sport „OINA", considered to be in danger from year to year due to „foreign" sports and due to neglect in school and army. Another objective was to prepare "out of the contingents of enrolled soldiers, good propagators of oina, and to spread the "OINA" in their communes and villages when they complete the training. Let it be an incentive for young students from high schools, gymnasiums and schools - from cities and villages - who will then put all their zeal so that Romanian sport is not lost."[16] The first two annual competitions held, gathered 336 players, of which 302 peasants who had never known the oina game.

Another gymnastics teacher, Radu S. Corbu, was a teacher at the N. Bălcescu High School in Brăila. He enjoyed high appreciation from officials and other teachers in the country. Participating in 1894 at the Congress of gymnastics held in Wroclaw, in his speech on the effects of practicing physical exercises, among other things, he describes the oina game showing that: "...If one observes the unfolding of an oina game, one will be convinced that all the intellectual beauties are put directly into action, the game gives liveliness to the spirit, develops and orders the feelings, strengthens the will and emphasizes the good mood in the athlete, that is, in one mirror the qualities of the soul".[17]

Theodor Georgescu, a diplomat with a gold medal for the specialty of gymnastics and fencing, was appointed, through a competition, as head of the Boys' High School in Craiova. From 1931 he transferred to the "Gh. Lazăr" High School from Bucharest. He was general inspector of gymnastics education throughout the country, vice-principal of the Matei Basarab High School, and then of the "Gh. Lazăr" High School. He was one of the most enthusiastic and experienced founders of the first systematic gymnastics education in Romania. He established the gymnastics and target shooting societies "*Vigoarea*" and "*Viitorul*" from Craiova, led the *Society of Arms, Gymnastics and Sports "Apărătorii patriei"*, ("*Defenders of the Homeland*"), with headquarters at the "Matei Basarab" High School in Bucharest, and after D. Ionescu, *The "Viitorul" Society* at the "Gheorghe Lazăr" High School in Bucharest.[18] The press reported, on Friday, May 26, 1922, that "the interschool "oina" competition finished with the following

[16] Sportul în aeronautică în revista *Aeronautica*, nr.3/august 1926, București, p. 50.
[17] Al Rafailescu; C. Iancu, *Op. cit.*, p.22.
[18] *Ibidem*, p. 22.

classification: 1) Matei Basarab High School under the management of the diligent and fatherly teacher Mr. Th. Georgescu 2) Lazăr High School and Nifon Seminary. The high school "Oina" team will go to Cernăuți under the presidency of principal Nae Ionescu and Mr. Th. Georgescu teacher to compete for the "cup" offered by the University of Cernăuți."[19]

Prof. *Nicolae Spiridon Bădescu* was born on August 16, 1809 in Bucharest, he was a diplomat and gold medalist of the Romanian Society of arms, gymnastics and signage in Bucharest. He wrote a treatise on oina, "Jocul oinița" in 1906, important in that it is the first work on oina described and adapted to the specifics of girls.[20]

C. D. Gheorghiu was a gymnastics teacher at Piatra Neamț, we include him among the pioneers of oina game, perhaps not so much for the work done and the results obtained with the oina teams he had formed, but for the special contribution made to the spread of the oina game by popularizing his writings about this game. Thus, in 1898, at the urging of Minister Spiru Haret, publishes the book "OINA game and the regulation for general competitions", a transcript of the two official works that were to lay the foundation for the transformation of the gymnastic game, oina, into a sport. In 1899, he published under the title "Complete manual of gymnastic games", a collection of games written especially clearly, as he himself understands how to write a game: "in our school literature, we still don't have up to the present a book in which the games, so-called gymnastics, are treated systematically, thoroughly and comprehensively in a way that everyone can understand..."

C. D. Gheorghiu made an important contribution to the study and practice of physical education in general, works in which the oina game occupied the largest part. We could even say that this book is the first attempt to present all the variants of the oina game, because in truth, besides the already formalized oina game, it also describes other games that use more or less complex elements of the oina game itself.[21]

In an issue of the newspaper *Foaia poporului* from 1905, an incident with Prince Carol of Romania (the future King Carol II, then aged 12)[22] was related regarding the sport practiced by Romanians in those years:

> *„The papers from Bucharest tell the following story: Last Sunday, some students of the science school in Bucharest went for a walk to the Cotroceni park. Wanting to enter the park, the sergeant posted at the entrance stopped them in their tracks. Then little Prince Carol, who was nearby, came to the boys in a hurry, asking them friendly, if they wanted to play with him. "Yes", was the answer of the students. "Then come to the park. What shall we play?' - "Oina", answered the boys (Oina is a Romanian game with cotca, a ball). And then they started a cheerful game that lasted over an hour. The students couldn't marvel enough at the sprinting movements and the little Carol's skill in this tangled and strong-willed game.*
>
> *After the game ended, the students thanked the prince for the honor they had received and left with the most beautiful memories."*[23]

---

[19] ***, „Rezultatul concursului de oină" în *Dimineața* nr. 5599/03.06.2022, p. 6.

[20] Al Rafailescu; C. Iancu, *Op. cit.*, p. 25.

[21] Al Rafailescu; C. Iancu, *Op. cit.*, p. 26.

[22] *Carol al II-lea al României* (n. 15.10.1893, Sinaia – d. 04.04.1953, Estoril, Portugalia) a fost regele României între 8 iunie 1930 și 6 septembrie 1940. A fost primul născut al regelui Ferdinand I al României și al soției sale, regina Maria, dobândind prin naștere titlul de Principe de Hohenzollern-Sigmaringen (transformat mai târziu de Ferdinand în Principe al României).

[23] ***„Cronică. Despre prințul Carol al României" în *Foaia poporului* nr.13/27.03.1905, București, p. 162.

From the organizational point of view, at the national level, in February 1912, at the time of its establishment, the Federation of Sports Societies in Romania (FSSR) was formed, and The Oina Commission was one of the 13 component committees, having its headquarters in Bucharest.

Around World War I oina, "our beautiful national game", was beginning to lose ground in favor of "foreign" sports. The press noted that foreign sports were more preferred, and the question asked was: "Has anyone, of any age, seen foreign teams play our oina?" No... I don't think so... But we encourage just about everything that's theirs, and they despise a lot of ours."[24] In fact, these sports considered „foreign" have become popular in most countries of the world, especially in the context of organizing the Olympic Games or international championships.

Oina in the interwar years

In 1923, the Oina Commission was reorganized together with the FSSR, the central forum of the sports movement created after the Great Union, a movement that had the role of uniting with the existing one in Transylvania, Bessarabia and Bukovina. Another reorganization was carried out in December 1925.

In 1925, the Romanian Oina Federation was created. UFSR together with its 21 federations were transformed into the Romanian Sports Organization – the central forum of the sports movement in Romania between September 1940 and November 7, 1944. In 1935, in a retrospective analysis of the evolution of the Romanian sport in the period 1910-1935, in a press article, the reasons that caused the oina game to decline were specified:

> *„It is not exactly difficult to describe how sport has evolved in Romania in the last quarter of a century. And we cannot talk about a pure Romanian sport, because all the games practiced today are imported from other lands. However, 25 years ago there was no knowledge of football, rugby, hockey, basketball, wolleyball, handball, waterpolo and so many others. In our country there was a national game, a Romanian game, a game that no other nation knew: OINA! For the generation of 25 years ago, OINA was sufficient for the physical development of the youth. It is true, however, that this Romanian game was not very spectacular and maybe because of this it soon died, giving way to the game with the round balloon invented in England."*[25]

The year 1938 represented an attempt to revive the national sport. Carol propaganda didn't hesitate to mention the fact that "In the years before the great war, the ball game with the foot had not been introduced to the broad masses of the youth, who at that time had, in great honor, the game of the ball with the hand, according to certain rules, who had made our national game, "oina!", one of the most popular sports. However, due to the contact made during the war with the neighboring countries and, above all, through the annexation of the new provinces, oina was left more and more in the shadows, so that today's so popular «foot-ball» took its place at the forefront. Before 1914, when you were passing by train near the villages, you saw at their edge groups of children playing «mijlocul», if there were at least three, the square, with five, «cucurile», with more, and when they reached the regular number for two parties, «oina».”[26]

In the first issue of the publication "Universul Sport" it was mentioned that in those years, from the train, you could only see children playing football on plains and fields with a ball of

[24] T. Frumușica, „Nu se mai joacă oina” în *Adevărul*, nr.8828/13.04.1914, București, p. 5.
[25] L. Frenkel, „Oina, sportul național” în *Argus, ediție jubiliară 1910-1935*/17.05.1936, p. 99.
[26] ***, „Oina, cel mai complet joc sportiv” în *Universul Sport* nr.1/18.03.1938, București, p. 10.

yarn sometimes filled with threads, sometimes playing the same game with their own hats. The fact was that Romanians no longer specialized in national games, but in imported sports. It is certain that Carol propaganda was categorically against football, the game with the foot being considered inferior to the game with the hand. It was considered a problem that in high schools and schools was no longer promoted oina, high school students being more attracted to football, which tended to become a professional sport for the one who practiced it with talent, thus removing the player from other occupations, by the fact that the sport also ensured his existence. Football was considered a sport that also required some expenses for a team, some restrictions for its components and specially arranged pitches. Instead, oina, could be played on any field, on any free ground, without special boots, without expensive ball, without gates, nets, etc. In oina, only a simple ball of leather and even cloth, made by the players, and a ... stick for hitting the balls was needed."[27]

During the Carol dictatorship, physical education was a national necessity. Physical education was considered a daily school of health, energy, skill and endurance, harmoniously combining harmonically recreation with work and constantly using - as a measure - movement and all physical agents: water, air, sunlight, food, housing and clothing. Its positive results consist of better overall physical and moral health, by increasing the growth of work of all kinds and by emphasizing the sense of personal and collective dignity accompanied by national pride.

The coordination of oina at the central level has undergone several transformations, bearing the following names:

• Romanian Rugby and Oină Federation – September 1940-1942;

• Romanian Gymnastics and Oină Federation – 1942-1944;

• The Romanian Federation of Gymnastics and National Games – created in February 1944.

The central forum of the sports movement between the years 1946 and 1949 was called the Organizația Sportului Popular (People's Sports Organization) and included oina that in those years didn't appear as a distinct federation. It was only on June 26, 1949 that it reappeared as an Inspection (federation), within the Physical Culture and Sports Committee, alongside other sports branches.

In the summer of 1949, the Romanian Federation of Rugby, Fencing, Table Tennis, Bowling and Oina was created. On September 6, 1950, the Romanian Oina Federation was created (for a short time being called the Central Commission), the president being N. Popescu Dorneanu – then Minister of Education. In the structures of UCFS (institution created on 2 July 1957), CNEFS (created on 28/29 July 1967), the Ministry of Sport (created in December 1989), and then, after 1990 until now, The Romanian Oina Federation functioned without interruption with this name, which it still bears today.[28]

In the interwar period, the press presented, sporadically, chronicles of oina competitions, the athletes being students of high schools with tradition in the country, oina being integrated in the Romanian youth contest thanks to the head of works Mihăilă from *ANEF*, who found in the youth leaders, people who understood the usefulness of sport in school. The result of the 1938 competition was as follows: "1. "King Ferdinand I" High school Bacău under the leadership of

[27] *Ibidem*, pp. 10, 11.

[28] Nicolae Postolache, *Fascinația oinei. Jocul romanilor de pretutindeni*, Editura Profexim, București, 2009 (carte apărută la inițiativa și cu sprijinul Federației Romane de Oină) și site-ul FRO: https://froina.ro/istoric/

Mr. Creangă teacher scored a total of 4 points; 2. Theological Seminary Chișinău - 5 points. 3. The central seminary in Bucharest - 2 points."[29]

Conclusion

Oina gradually lost interest from the Romanian population at the expense of other sports, mainly football. Today, the oina game has become part of the *National Inventory of living elements of intangible cultural heritage*, being considered a living tradition of the national cultural heritage, given that the oina game belongs to the archaic family of ball and bat games, practiced in different cultures.

BIBLIOGRAPHY

1. ***, „Concursurile sportive ale Tinerimii Române" în *Gazeta sporturilor* nr.2749/01.05.1938
2. ***, „Cronică. Despre prințul Carol al României" în *Foaia poporului* nr.13/27.03.1905, București
3. ***, „Oina, cel mai complet joc sportiv" în *Universul Sport* nr.1/18.03.1938, București
4. ***, „Oina, cel mai complet joc sportiv" în *Universul Sport* nr.1/18.03.1938, București
5. ***, „Rezultatul concursului de oină" în *Dimineața* nr. 5599/03.06.2022
6. ***, „Scrieri alese despre oină" în (pagina oficială a CS OINA Craiova)
7. ***, „Sportul în aeronautică" în revista *Aeronautica*, nr.3/august 1926, București
8. ***„Personalități implicate în oină" în *Istoricul Oinei* sursa: (site-ul FRO)
9. Epuranu, Paul, „Jocul de oină (sportul național)" în revista *Universul copiilor*, nr. 24/06.06.1928, București
10. Frenkel, L., „Oina, sportul național" în *Argus, ediție jubiliară 1910-1935*/17.05.1936
11. Frumușica, T., „Nu se mai joacă oina" în *Adevărul*, nr.8828/13.04.1914, București
12. Georges, K.E., *Ausführliches Handwörterbuch Lateinisch - Deutsch*, vol. I, Leipzig, 1869.
13. Paul Epuranu, „Jocul de oină (sportul național)" în revista *Universul copiilor*, nr. 24/06.06.1928, București
14. Postolache, Nicolae, *Fascinația oinei. Jocul romanilor de pretutindeni*, Editura Profexim, București, 2009 (carte apărută la inițiativa și cu sprijinul Federației Romane de Oină)
15. Radu S. Corbu, *Oina, joc gimnastic cu mingea*, Ed. II., Brăila, 1899.
16. Rafailescu, Al.; C. Iancu, *Oina, trecut și prezent*, Editura Sport-turism, București, 1976
17. Revista *Vox urbis de litteris et bonis artibus commentarius*, Anul II, nr. XX, Roma, pp. 156, 157
18. Sălăgean, Tudor, „Oina, în sfârșit recunoscută ca element viu al patrimoniului cultural imaterial" în *Adevărul on-line*, 24.10.2020, București

[29] ***, „Concursurile sportive ale Tinerimii Române" în *Gazeta sporturilor* nr.2749/01.05.1938, p. 6.

19. https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/oina-in-sfarsit-recunoscuta-ca-element-viu-al-2054944.html
20. https://froina.ro/istoric/
21. https://froina.ro/istoric/
22. https://hoina.ro/despre.html

EXPLORING COMMUNIST ROMANIA AS A FOREIGN TOURIST DESTINATION. CASE STUDY OF THE MAGAZINE „HOLIDAYS IN ROMANIA”

Corina Hațegan
Scientific Researcher, PhD, „Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș

Abstract: Despite the political constraints imposed upon their citizens, the countries of the Communist Bloc displayed an unexpected openness to international tourism during the Cold War era. By establishing favorable conditions for foreign visitors to explore diverse attractions, including sunny beaches, winter sports resorts, natural wonders, rich traditions, and spiritual sanctuaries, these countries crafted an inviting environment for international tourism. This reciprocal arrangement proved mutually beneficial, as foreign tourists gained access to spectacular destinations that preserved their cultural heritage and natural beauty at minimal cost. Concurrently, the socialist states capitalized on international economic trends and the influx of foreign currency generated by tourism. Romania, in particular, strategically leveraged international tourism to enhance its global standing, promote the virtues of socialism, project an idealized societal image, and secure significant economic gains. However, the tension between the demands of the international tourism market and the ideological reservations of Communist leaders, compounded by a lack of urgency in updating tourism offerings, ultimately led to Romania's marginalization within the global tourism landscape. Consequently, the tourism industry in Romania remains relatively underdeveloped in the international context. This study, utilizing the foreign-language tourism magazine 'Holidays in Romania' as a case study, aims to illuminate Romania's efforts to attract foreign tourists and to examine the interplay between Communist ideology and economic imperatives in shaping tourism propaganda.

Keywords: tourism, tourist magazine, communism, Romania, propaganda, ideology.

The deteriorating living conditions in communist Romania posed a significant challenge to the propaganda apparatus, necessitating the development of provisional measures to project a favorable representation of the prevailing circumstances, both domestically and internationally. During the era of Nicolae Ceaușescu's rule in Romania, the intensification of certain social rituals played a crucial role in bolstering socialist patriotism. These rituals, such as the extravagant celebrations of historical events and Ceaușescu's birthdays, served as overt displays of national pride and loyalty to the communist regime. Such displays were intended to mask underlying social and economic issues and create a sense of unity and purpose among the populace.

The printed press also played a significant role in perpetuating the propaganda discourse of the time. Numerous studies have demonstrated how the press was utilized to manipulate public perception, often by fabricating or distorting information to portray an idealized version of workers' lives under socialism. This fabricated reality served to reinforce the notion of a prosperous and harmonious society, while simultaneously suppressing any dissent or criticism of the regime.

Apart from its domestic function, the printed press was also employed to project a favorable image of Romania to international audiences. Tourism publications, such as guidebooks, leaflets, and magazines, were carefully crafted to present Romania as a free and welcoming country, despite the reality of its dictatorial rule. This carefully curated image was designed to attract foreign visitors and promote a sense of legitimacy for the Ceaușescu regime. In conclusion, the intensification of social rituals and the manipulation of the printed press were two key strategies employed by the Ceaușescu regime to maintain socialist patriotism in Romania. These tactics served to suppress dissent, reinforce the regime's authority, and project a favorable image of the country to the international community.

The existing studies show us similar experiences in the case of socialist countries concerning the tourism industry[1]. The Eastern Bloc countries' tourism industry faces several challenges, including underdeveloped infrastructure, inadequate international tourism promotion, and overdevelopment in certain coastal areas. While there have been efforts to modernize the tourism sector, these efforts have not always been successful, leading to mixed outcomes like in Bulgaria or Romania[2]. The allure of socialist countries for foreign tourists stemmed from a multifaceted array of factors, including the aura of intrigue surrounding these nations, their adherence to traditions, and the preservation of a strong spiritual ethos. Coupled with these intangible attractions was the allure of budget-friendly travel options, which further enhanced the appeal of these destinations. Yugoslavia stands out as a prime example of a socialist country that achieved remarkable success in the realm of international tourism, attracting a substantial influx of visitors. It is worth noting that the Cold War era played a significant role in facilitating international tourism, as countries, despite imposing restrictions on their citizens, extended a warm welcome to foreign visitors[3].

This research seeks to examine magazines produced for foreign tourists and how Romania was portrayed within these publications. The study aims to identify the ideological elements underpinning the discourse and the extent to which propaganda was employed in presenting Romania in the magazine *Holidays in Romania* and within the broader international tourism industry. Even upon cursory examination, the absence of propagandistic elements typically found in the domestic press is evident. To carry out this study, we used as primary sources the magazines *Holidays in Romania, Vacances en Romania, and Vakantie en Roemenië*[4], as well as documents from the security archives that show us another version of international tourism, where foreign visitors were unpleased with the degradation of services.

---

[1] Sune Bechmann Pedersen, Christian Noack, *Tourism and Travel during the Cold War. Negotiating Tourist Experiences across the Iron Curtain*, UK, Routledge, 2019.

[2] Derek R. Hall (ed.), *Tourism and Economic Development in Eastern Europe and the Soviet Union*, London, Belhaven Press, 1991); Johanna Conterio, "Our Black Sea Coast": The Sovietization of the Black Sea Littoral under Khrushchev and the Problem of Overdevelopment", in *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 19, 2018, pp. 327-361.

[3] Babiracki, P., Zimmer, K., Zubok, V., *Cold War crossings: International travel and exchange across the Soviet bloc, 1940s–1960s*, Arlington, Texas A&M University Press, 2014; Wilkins, Carys, "Holidaying behind the Iron Curtain: The material culture of tourism in Cold War Eastern Europe", *Matkailututkimus*, 17.2, 2021, pp. 53-71; Anne E. Gorsuch and Diane P. Koenker, *Turizm: The Russian and East European Tourist under Capitalism and Socialism*, Ithaca, Cornel University Press, 2006; Stephen F. Witt, *Opening of the Eastern Bloc Countries. In Theobold, W. Global Tourism: the next decade*, Oxford, Butterworth-Heinemann, 1994.

[4] The English, French, and German translations have identical texts, therefore I will use the English version for citation. Occasionally, during certain events, versions were also published in languages such as Russian, Italian, Greek, Japanese, etc.

Despite the influence of politics in the tourism sector during Romania's socialist era, the socialist content of tourism publications was subtly mitigated and presented more indirectly, reflecting the delicate balance between ideological objectives and the desire to attract foreign tourists.

For foreign visitors, the primary focus of tourism publications lies in the practical aspects of travel, such as accommodation options, attractions, and accessibility. However, for Romanian ideologues, these publications served as an opportunity to portray Romania in a positive light, countering the negative perceptions associated with the country's socialist regime.

Strategies employed to achieve this positive image included dispelling the notion of Romania as a "red country," emphasizing the idyllic aspects of Romanian life, and showcasing the country's advancements in civilization and progress. These efforts were driven by the political imperative to attract foreign tourists and enhance Romania's international standing. The unreserved praise of the Communist Party and its achievements, common in official discourse, was largely absent. Even the mention of Nicolae Ceaușescu, Romania's communist leader, was rare, with only a few exceptions, such as an article commemorating the 60th anniversary of the Communist Party in 1981. This article, much like others, focused on showcasing Romania's progress under Communist rule, attributing the country's development solely to the efforts of the Communist Party[5].

The text identifies Nicolae Ceaușescu as the architect of modern Romania, and simultaneously, a parallel is drawn between the leader's advanced way of thinking and the country's development. The article reviews, last but not least, various tourism statistics and highlights the fact that tourism strategy has as its main objective the improvement of people's quality of life, especially through mass tourism. It is important to note that articles of this type supported the theory that the creative genius of the Romanians was released only on the occasion of the revolutionary forces of the Romanian Communist Party, which was latent until the Socialist Revolution. The muted presence of socialist ideology in tourism publications reflects the recognition that foreign tourists were generally uninterested in the party's political agenda. Instead, they sought information and experiences that aligned with their travel aspirations. By tailoring the content to appeal to this audience, Romanian authorities hoped to promote tourism and foster a more favorable international image for the country[6].

Joining other magazines, *Holidays in Romania* insisted on the benefits brought to the people and sacrifices of the communists, thus marking the birthday of the Romanian leader. Portrayed as an example of patriotism, Nicolae Ceaușescu was presented as a symbol of peace and construction. Photographs show him hugging children or giving directions to future buildings, and the appearance of numerous books about his work and life, available in foreign languages, legitimized his international status[7].

In its efforts to bolster Romania's international tourism profile, the country's tourism strategy employed a range of tactics, including hosting international sporting events. In 1981, Romania organized the *Universiada*, a global sports competition that, beyond its athletic

[5] See Pop Simion, "The Vital Center of the Nation the Self-consciousness of the Romanian People", *Holidays in Romania*, 113, May 1981, pp. 2 - 3; "Tourism for People", ibid.,4-5.

[6] The cult of Ceausescu was ubiquitous in all forms of media or literature. One of the media's roles was to praise the Romanian dictator's *brilliant* personality and to legitimize the regime's policies. For an understanding of the phenomenon, see: Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceauşescu 1965-1989: Geniul Carpaţilor*, Iaşi, Polirom, 2016.

[7] Nicolae Dragoș, *Holidays in Romania*, 133, January 1983, pp.1-2.

significance, played a crucial role in shaping a more appealing image for communist Romania. Despite the event's primarily sporting nature, it received prominent coverage in the magazine *Holidays in Romania*, a publication targeted at foreign tourists. This emphasis stemmed from several objectives: to promote Romanian society's positive attributes (e.g., friendliness, openness, hospitality) and showcase the government's upgraded services. Importantly, it provided an opportunity to associate the country's image with victors and prominent figures.

The influx of foreign delegations, particularly from Western nations, was viewed as an opportunity to present a specific image of living conditions in socialist Romania, utilizing young athletes as ambassadors. Consequently, *Holidays in Romania* dedicated an entire issue to the sporting event, featuring testimonials from athletes, foreign media representatives, and event staff. These published accounts aimed to achieve specific propaganda goals, such as positive evaluations of the event's organization and highlighting the country's hospitality.: "I had the opportunity to notice the prevalence of the preoccupation for sports which brings the youth close together, the atmosphere of relaxation and friendship which completes the conditions provided by the organizers The same impression was made by the talks I had with the officials of the international sports organizations. Owing to the experience I got here, and to what I already knew about you, I can say that Romania has the calling of international relations, the calling of the future"[8].

The special conditions made available to the sports delegations, as noted from the interview with an athlete: "I sleep well because my bed is neither too soft, nor too hard. The meals are so programmed as to offer the necessary calories to a sportsman during a competition[9], along with the hospitality, freedom, and friendship that characterize Romanians: "Romania is extraordinary, people are extraordinary. The Universiada of Bucharest is a way of asserting the ideals of peace. Now, [...] l can't help thinking how wonderful it would be if the only "wars" in the world were the sports ones[10], had the role of creating that positive image, an image of progress and civilization.

The friendly atmosphere - favorable to sports and social flourishing - was used as evidence of progress that legitimized the leader's policy and supported the speeches of patriotic socialism, the superiority and uniqueness of the Romanian people. Evidence from the interview with a group of tourists whose members visited Mamaia 14 times due to better conditions than in other countries[11] also supports the ideas stated above.

However, this country of peace, freedom, progress, disarmament, well-being, and love was also shaped by the speeches or declarations of internationally renowned Romanians or foreign cultural figures. Their statements supported Ceaușescu's efforts, and the people's spirit of self-sacrifice. A country worth visiting for its approach to international problems through love and peace. In this way, daily reality was projected and supported by arguments that came not only from the field of political discourse but also from sports and cultural personalities.

The competition organization has been the subject of intense scrutiny, with critics raising concerns about potential illegalities surrounding Romania's team, parades, and propaganda speeches, the suppression of dissent, and investments in stadium modifications using patriotic

[8]Valentin Hossu-Longin, "The 31th Gold Medal", (interview with Shoiki Kiriama - representative of the Japanese company that supplies international and world competitions with sports materials), *Holidays in Romania*, December 120/1981, p. 10.
[9]Idem, (Antonio Eusebio, from Brazil, is the champion of South America), p. 11.
[10]Idem, (Karin Smith, javelin-thrower, a member of the athletics team of the USA), p. 12.
[11]Laurențiu Simon, "At Mamai for the 14th time ", *Holidays in Romania*, March 111 /1981, p. 15.

labor, as well as the carefully curated audience selected for the event. These displays of power served not only to foster an alluring external image, favorable living standards, and a society of abundance but also to reinforce the leader's positive regard for performance. The event centered on the workers' world, idealizing life in a socialist state and creating an antithetical universe for the 1980s[12].

The moment of the 1981 *Summer Universiada* was captured in a study that analyzed a series of Security documents that referred to both athletes and officials. Interestingly these documents, as reported by the author of this study, present a different picture than the official one. Officials, journalists, and even athletes complained about deficiencies, including those related to food, accommodation conditions, or of a technical nature regarding the optimal performance of the competition[13].

The allure of the world beyond the Iron Curtain for foreign tourists surged after the 1960s, a phenomenon attributable not only to advancements in tourism infrastructure and accessibility but also to international agreements brokered between socialist nations and Western tourism agencies. Additionally, tourists were captivated by the mystique of certain regions, the allure of low prices, and the exceptional hospitality extended to them. The case study presented here exemplifies the aforementioned factors, revealing how foreign tourists were guided toward socialist destinations. The *Folkturist* travel agency, established in Sweden by the Swedish Communist Party in 1961, despite not achieving dominance in the Swedish tourism market, harbored the ambition of promoting the travel offerings of the "socialist brotherhood," forging partnerships with Romania, Hungary, Bulgaria, and even China. At the official level, the agency's objective was to provide accessible holidays to all, particularly those seeking to broaden their cultural horizons. The majority of its packages centered on the Romanian and Bulgarian coastlines, endeavoring to attract tourists by showcasing images of beautiful women, while competitors presented images of families. Ultimately, the agency succumbed to bankruptcy without having successfully sent a significant number of tourists to socialist countries. Despite its economic failure, the agency's existence and practices exemplify the instrumentalization of political tourism during the Cold War era[14].

The promotion of tourism from the Communist Bloc to Scandinavian countries serves as a pertinent case study in the realm of image management and marketing strategies employed during the Cold War era. In many instances, socialist countries were portrayed in a somewhat ambiguous manner, with travel agencies intentionally emphasizing aspects of normalcy such as the presence of paved roads, diverse services, and hospitable locals. Notably, advertisements often omitted details on the political regime or recent historical events, although some tourist guides did incorporate elements of socialist propaganda related to the establishment of communist rule. The allure of exploring an unfamiliar world, coupled with the promise of sunny beaches, affordable luxury hotels, and the cultivation of a travel aspiration, contributed to the growing interest of Scandinavian tourists in socialist countries. Despite concerted efforts by both

[12]The sports competitions of the 1980s and the image of Romania was analyzed in Jan-Julius Goeijenbier, "Romanian Sports Diplomacy at the Olympics in the 1980s: A Waste of Chalk?", 2022, chrome-extension://efaidnbmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://studenttheses .uu.nl/bitstream/handle/20.500.12932/42069/Goeijenbier%202274833%20MA%20Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y, accessed 11.07.2023.

[13] Valentin Vasile, "Mișcarea sportivă și Securitatea Statului (1948-1989)", Cristina Preutu și Ionuț Nistor (coord.), *Istorii ale regimului comunist din România*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020, p. 48.

[14]Sune Bechmann Pedersen, "Eastbound tourism in the Cold War: the history of the Swedish communist travel agency Folkturist", *Journal of Tourism History*, 10:2, 2018, p.130-145

socialist countries and Western agencies, Western tourists accounted for only approximately 10 percent of all foreign visitors to communist bloc nations in the 1980s[15].

The strategy of international tourism carried out in Romania during the communist period, upon in-depth study, shows at least a dual discourse. On the one hand, there was a desire to display the image of a country in line with socialist rhetoric, that is progress, industrialization, modernization, and construction. On the other hand, the aim was to present a strictly commercial image for economic purposes with a country brand, low rates, hospitable people, unique landscapes, and special activities. It seems that this clash between ideological rhetoric and the commercial function of international tourism was one of the sources of the sector's lack of performance, ultimately leading to its degradation, as the following researcher states: "The Romanian socialist regime was unwilling to fully give up its political rhetoric and adjust to the hopes of Western tourists. This became particularly clear in the case of Dracula tourism. […] This hesitant attitude may have frustrated those tourists who came on purpose to learn more about the Dracula story, especially as guides were not instructed to offer much information about this topic on most officially organized tours"[16].

The transformation of Romania after 1948 into a tourist destination therefore required a plan based on cultural and entertainment activities, not on socialist activities. As a result, the content of the ideological political discourse was abandoned or reduced. Interesting examples in this regard can be found in the design of tourist guides intended for foreigners; in some cases, they include "great achievements of the regime" as tourist objectives. In other cases, tourist guides omit certain details in the description of some places, buildings, and historical moments and emphasize seemingly unimportant details or those of exclusively political interest[17].

Thus, tourism can be viewed from several points of view; diplomatic tourism which aims to create a positive image at the international level, political tourism which aims to create political friendships with both Western and socialist states and economic tourism which aims to obtain income. Different types of tourism are not excluded, but the opening of Romania to Western tourists, not only to those from socialist states, shows the special attention paid to income in the form of currency and implicitly the economic importance of tourism.

No less importantly, if on the national level through tourism, the identification of the worker with the idea of collectivism, socialist progress, or continuous development was sought, at the international level the inclusion of Romania in the European cultural treasury was looked for. At the same time, the aim was to eliminate the stigma of a socialist country and the label of a "red country" by developing tourist offers that support the idea of freedom, well-being, modernization, etc[18].

The lack of tourist infrastructure and the short summer period led to a need to create diversified offers. Among the organized itineraries we note the gastronomic tours, *Dracula – Legend and Truth* (visits to fortresses and monasteries), following the footsteps of Jules Verne, religious art, accommodation in traditional villages (Transylvania), natural monuments, and

[15]Pedersen S., Bechmann "A Paradise behind the Curtain: Selling Eastern Escapes to Scandinavians", in B. Hoenig, & H. Wadle (Eds.), *Eden für jeden?: Touristische Sehnsuchtsorte in Mittel- und Osteuropa von 1945 bis zur Gegenwart*, (Kultur- und Sozialgeschichte Osteuropas / Cultural and Social History of Eastern Europe; Vol. 12). V&R unipress., 2019, p. 228.

[16]Stefan A, "Unpacking Tourism in the Cold War: International Tourism and Commercialism in Socialist Romania, 1960s–1980s", *Contemporary European History* 1–20, 2022, p. 20.

[17]*Ibidem*, p. 12.

[18] Călin Hentea, *Statul și propaganda*, Iași, Institutul European, 2014.

active breaks (horse riding, golf, skiing, etc.)[19]. Another type of tourist route was one with a caravan or personal car. In various forms (own car, rented car, etc.), the tour involved assistance with accessible routes to foreign tourists who wanted to cross the country behind the wheel. The tour guaranteed assistance (for tours with companions), meals, and campsites, but also fuel equal to 100 liters per week[20].

The crafting of tourist packages that encompassed places of worship, monasteries, churches, and religious art stood in stark contrast to the official anti-religious discourse of the time. The romanticization of the Romanian village and local traditions directly challenged the prevailing notions of progress, industrialization, and the grandeur of modernization. The desired image was that of an urbanized nation adorned with modern architecture, all neatly packaged under the Party's rhetoric of workers and progress. This ideological dissonance resulted in a compromise: Romania was simultaneously portrayed as a hub of modernization with industrialized cities and a traditional, spiritual haven with a rich folk culture.

A cornerstone of Romania's tourism advertising strategy was the idyllic depiction of Romanian villages and their enduring traditions. Photographs featuring middle-aged villagers clad in traditional garb, inherited from their forebears, gathered around tables laden with local delicacies, amidst scenes of innocent children and youth immersed in folk music and dance, were accompanied by texts praising the uniqueness and authenticity of specific geographical regions. It is noteworthy that these photographs and idealized descriptions of the traditional village exclusively focused on moments of joy and festivity, carefully omitting the realities of fieldwork, daily life, and the hardships faced by the peasantry.

The perceived carefree spirit, cheerfulness, and vigor of the Romanian villagers served to reinforce the propaganda of the time. Socialism, contrary to Western perceptions, was presented as a liberating force, hence the open-heartedness with which foreigners were greeted. This narrative was further bolstered by numerous testimonials from foreign tourists praising the beauty of Romanian women and the vitality of men. The ostentatious culinary feasts portrayed in these promotional materials bore little resemblance to everyday reality, creating a false impression of an affluent nation. The magazine employed every means at its disposal to mask the harsh realities of life under socialism in Romania. Notably, traditional festivals were presented to foreign tourists as an authentic reflection of the "Romanian soul"[21] cheerful, free, and democratic, which defends its traditions, nation, etc. The multi-millenarianism of the people was also promoted in the magazine through interviews with experts. For example, a Swiss ethnographer, after a journey in Eastern Europe, concludes that Romania is original, through folk poetry, traditional costumes, music, and dance, and nowhere has he found anything like this[22].

Popular traditions also serve the theory of the uniqueness of Romanians, moreover, local ethnography professors competed to demonstrate the antiquity of folk dances and songs. An example is the transformation of an entire floor of the *Roman Hotel* in Baile Herculane into a folk dance studio, with foreign tourists being invited to study in depth the origins of these dances[23].

[19]Proposed tourist routes, *Holidays in Romania*, 28/1974, p.22.
[20]Luminița Doja, "What does Touring ACR do for its guest", *Holidays in Romania*, April 112/1981, p. 4-5.
[21]Cristina Ionescu, "An image of the Romania Soul", *Holidays in Romania* April 88/1979, pp. 14-15.
[22]Lucia Costea, "An example of preserving traditions", *Holidays in Romania*, 111/March 1981, p.13.
[23]Marta Belciu, How Long Does It Take And How Hard It Is to Learn 18,000 Rhythms?!", *Holidays in Romania*, September 117/1981, pp. 12-14.

The pervasive use of testimonials throughout the magazine's content served to promote Romania's tourism image through an abundance of positive reviews, a practice akin to propaganda. For instance, the publication of an interview with Spanish tourists fostered the impression of Romanian tourism's superiority and rapid development, positioning Spain as an exemplar in this regard. Interviews with Spanish tourists emphasized the benefits of vacationing on Romania's coast. From their perspective, comfort, elegance, hospitality, and the availability of treatments elevated Romania to a tourism destination on par with international standards. Similarly, the article conveyed tourists' perceptions of the Romanian way of life. They observed that Romanians are remarkably open, friendly, and well-educated, with superior academic performance, genuine concerns, and greater safety from Western perils such as drugs; additionally, there are no restrictions. Furthermore, the article highlights the transparency and accessibility of everything in Romania: "We have the best conditions and elegant, comfortable hotels. This Belvedere hotel, where we are staying now and where we also stayed two years ago, competes with similar institutions on any European Riviera. […] The young Romanians have serious concerns, and I was surprised at their knowledge. [...] The healthy atmosphere in which the young live here has prevented them from knowing the evils of the Western world and, first of all, the drugs, the greatest calamity of our youth. This holiday has been an extremely interesting life experience and, particularly, a very pleasant one"[24].

The testimonies were used to demonstrate the variety of leisure activities offered. As in the case of an open letter from a foreign tourist, published to put a favorable light on the superiority of Romanian services, luxury, and comfort, both in terms of accommodation and food: "sometimes I go to Brasov, at the restaurant of the Carpati hotel, where I eat caviar and drink champagne. In the afternoons...I eat some mititei"[25]. Testimonies such as the ones presented above reinforced the notion of culinary abundance and diversity, suggesting that one could indulge in both luxurious meals and local or street food in certain areas. Propaganda rhetoric capitalized on these positive impressions, effectively targeting specific tourism segments. Conversely, magazines often present anecdotal accounts of culinary traditions or even recipes, further embellishing the idyllic portrayal of food. However, research highlighting the scarcity of goods and food shortages exposes a stark contrast between propagandistic discourse and lived reality. A prime example is Romanian cuisine, which is often humorously misrepresented. One article emphasizes the significance of spices in Romanian cuisine, a claim that is contradicted by the historical and cultural context of Romanian food.: "Trying to imagine what our kitchen and our meals, particularly the festive ones, would be like without spices, we can better realize what they are with them"[26]. In this case, there is almost a humorous distortion, considering that common spices such as pepper or paprika were becoming increasingly difficult to access in Romania.

The inconsistency with everyday reality is notable. The last decade of the communist regime was marked by an increasing shortage of basic food[27] for Romanians, which was soon observed in the hospitality industry. In addition, the witnesses of that period remember that

[24]V. Stănescu, "Tourists form the country of tourism", *Holidays in Romania*, April 124/1982, p.23.
[25]Marlis Ficher, "Open Letter", *Holidays in Romania*, November 95/1979, p. 15.
[26]Dr. Arcadie Percek, "Spices", *Holidays in Romania*, December 120/1981, p. 23.
[27]Recommendations for "scarcity culture" Liviu Chelcea, Puiu Lătea, "Cultura penuriei: bunuri strategii și practici de consum în România anilor '80", în Adrian Neculau, *Viața cotidiană în comunism*, Polirom, Iași, 2004, pp.152-174; Dan Lungu, "Avatarurile cozii în socialismul de tip sovietic", idem, pp. 175 – 190; Paul Cernat, "Cozi și oameni de rând în anii '80", idem, pp. 191-202.

foreign tourists had access to high-quality food, at a time when luxury goods were common products such as spices.

The magazine also popularized stores dedicated to foreigners that offered a wide range of products, some of which did not exist in the national market. *Comturism*, a store to which foreign tourists had access (called *Shop*) offered certain brands of cigarettes, alcoholic beverages, cosmetics, etc., products that were impossible for Romanian citizens to purchase but that turned into contraband and were considered luxury. Regarding the idea of luxury during the communist regime, Alexandra Bardan believes that "through the control of incomes and the criminal conviction of illicit enrichment, luxury in Ceaușescu's Romania was in a semantic area with a negative connotation [...] the consumption of luxury was evacuated from the public space precisely because it was a source of differentiation"[28].

We notice the attempt to create a picture-perfect image of Romanian society, open-minded people - "people have remained people, they are open-hearted"[29]-, free spirit, and creative genius, "you, the Romanians, have a special chromosome figure: you lay the table and open your hearts. And this kind of behavior is extremely rare, unique, I could say"[30]. For a group of German reporters, ONT organized a winter route including Bucharest - Brașov - Sinaia - Predeal - Timiș, and their impressions echo the sentiments of the other visitors: "I only hoped—as I was coming to a socialist country—that their tourism should not be a mere business. I wasn't wrong. Tourism here is a well-organized industry. Yet an industry in which the place of a machine is held by people[31]". Some tourists liked the Romanian folklore so much that they even participated in dance classes. Thus, Danes, Swedes, Norwegians, and Dutch, forming a group of 50 people, participate in a real marathon of Romanian popular culture. It can be said that they reiterate the idea of dance therapy, and last but not least, they state that Romanian folk traditions seem completely and utterly exceptional to them[32].

Prior to the 1970s, Romania's tourism industry primarily catered to foreign tourists from the working class. However, following a strategic shift, the country began to actively pursue a new demographic of tourists: those from the intellectual elite and those seeking high-end tourism experiences. This change in approach is evident in the content of the *Holidays in Romania* magazine, which during this period featured interviews predominantly with individuals from academia, such as teachers, doctors, and directors. This targeted strategy aimed to promote Romania as a desirable destination for a specific segment of foreign visitors, thereby enhancing the country's credibility and legitimacy in the international tourism arena.

The association of Romania with respected and credible individuals from the intellectual sphere served as a persuasive tool, mirroring the techniques often employed in propaganda. By aligning the country's image with these esteemed figures, Romania sought to elevate its tourism status and attract a more affluent and discerning clientele.

This strategic shift in tourism marketing reflects a broader trend in Romania's efforts to reposition itself as a destination of sophistication and cultural significance. By appealing to the intellectual elite, the country aimed to shed its image as a mere vacation spot for the masses and

---

[28] Alexandra Bardan, "*Luxul în comunism. Mutații semantice în economia de penurie din România anilor '80*", in Marian Petcu, *Sociologia luxului*, București, Tritonic, 2015, p. 237.

[29]" An itinerary with 20 British reporters", *Holidays in Romania*, August 116/August 1981, p.14.

[30] *Ibidem.*

[31]"Winter itineraries with 10 journalists", *Holidays in Romania*, October 130/1981, p.3.

[32]See Dan Alexandru Condeescu, "A love story: Sun and dancing, *Holidays in Romania*, June 104, 1981 pp. 6-9 and "A love letter to the Romania Folklore", *Holidays in Romania*, p. 9.

establish itself as a destination worthy of exploration and appreciation by those with refined tastes and higher levels of education[33].

Interviews with professors and researchers from foreign Universities exposed the fact that they were utterly impressed by Romania, by nature, by the possibilities of spending free time. For example, a Japanese professor compares Romania to a garden, while a professor from the University of Chicago is captivated by Dobrogean cuisine, and wild nature, but also by the combination of modern and traditional architecture in Bucharest. The possibility of connecting with nature is also noted by Italian and Polish teachers, at the same time they appreciate the preservation of local and national traditions[34].

For added legitimacy, the magazine publishes interviews even with foreign dignitaries, thus increasing confidence in Romanian services. The State Minister for the Environment in the government of Bavaria confessed his passion, together with his daughter, for Romanian folk music[35]. The duo's passion has grown so much that they prefer popular music to modern music. Another dignitary, the president of the National Tourism Office of Greece, finds Romania unique and wishes to return as a tourist and not as an official[36]. The Romanian language is the center of attention for a representative of the British Council who believes that its musicality and the differences from one region to another demonstrate the spiritual diversity of the country[37].

The expansion of the Romanian coast, spearheaded by resorts such as *Venus, Eforie Sud*, and *Olimp*, played a significant role in fostering the perception of Romania as a holiday haven. *Mamaia* and *Eforie Nord* were championed as destinations for relaxation and family bonding, while also emphasizing their therapeutic potential, akin to *Mangalia*. In contrast, *Costineşti* was portrayed as a vibrant bohemian retreat, characterized as "the place with guitars, with slender bodies, with volleyball and lawn tennis players, with pop music singers...and hitchhikers with tennis shoes and blue jeans...and girls who wear hearts like fruit sawn on their blouses"[38]. Beyond offers for the general public or public beaches where foreign tourists can mix with Romanian ones, the magazine also familiarizes readers with the existence of exclusive clubs. For example, *Club Mediteranee*, it appears from the text of the article, had "vacation villages" spread out on the Pacific, Atlantic, and Black Sea coastline. *Thalassa*, on the Romanian coast, was frequented by athletes, stars, and diplomats[39]. The allure of mountain destinations was also enhanced by the promotion of their enchanting ambiance and effervescent spirit. Photographs accompanying the texts showcased young foreigners engaged in various activities, such as contests, snowball fights, and skiing.

Archival documents provide valuable insights into real-world situations encountered in the field of international tourism during the period under examination. The concern for national security regarding foreign tourists intensified over time, leading to an increased presence of

[33] Jean-Marie Domenach, *Propaganda politică*, Iaşi, Institutul European, 2004; Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, USA, Random House, 1973.
[34]Mihai Hetco, Luminița Doja, M. Mugur, "When and how did you discover Romania", *Holidays in Romania*, 37/1975, pp. 18 - 19. (column *Through the eyes of other people*).
[35]Stan Vlad, "Romania - an image of the respected natural beauties", *Holidays in Romania*, March 111/1981, p.14.
[36] *Ibidem*, p. 11.
[37]Ana Diana, "The style of the people is the music of the language", *Holidays in Romania*, June 114/1981, p. 13.
[38]"Costinești", *Holidays in Romania*, 37/1975, p. 6.
[39]Mugur Hordor, "Why Thalassa", *Holidays in Romania*, 37/1975, p.12-13.

undercover Militia officers[40]. This heightened sense of vigilance, fueled by propaganda, resulted in the unwarranted suspicion of many journalists or reporters as being undercover tourists.

Security documents reveal mixed opinions among foreign tourists regarding their experiences in Romania. While some expressed positive sentiments, praising the country's natural beauty and the quality of its accommodation units, others voiced concerns about the limited availability of tourist activities. Specifically, some tourists lamented the lack of marked mountain trails and the scarcity of tourist guides or maps, leaving them feeling confined to their hotels. More negative comments highlighted the perceived decline of Romanian tourism. In extreme cases, foreign tourists reported incidents of personal belongings disappearing from their hotel rooms, attributing the thefts to fellow Romanian guests. These archival documents offer a nuanced perspective on international tourism in Romania during the period in question, highlighting the interplay between national security concerns, tourist satisfaction, and the overall state of the tourism industry[41].

The delegates of a German tourism company said that Romania is a poor country and that it is making every effort to grab as much currency as possible. On the other hand, the accommodation units are categorized as being in great disarray, tourists who do not pay in foreign currency are charged more than those who pay directly in foreign currency[42]. A Dutch tourist made negative statements about the food, considering it insufficient while a West German tourist noted that compared to two years ago everything has changed for the worse, everywhere was dirt, poor quality food, and service under any criticism[43].

The decision to save water and electricity had immediate negative effects in the field of tourism, as well as the closing of restaurants or leisure spaces early in the evening: "Along with the decrease in investment in tourism, we must also record the vexatious measures directed against foreign tourists such as the attempt to impose their accommodation only in hotels and official tourist units, decreeing the obligation of Romanian citizens to report any discussion held with foreign citizens [...] limiting the program of restaurants and other public areas, and reducing the offer of additional services"[44].

Several travelers expressed dissatisfaction with their vacation experiences in Romania, citing various factors that detracted from their overall enjoyment. Complaints centered on the lack of hot water, the limited availability of public transportation, and the early closing times of

---

[40] Marius Oprea, *Banalitatea răului: O istorie a Securitatii in documente, 1949-1989*, Iaşi, Polirom, 2002; Gheorghe Onișoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, CNSAS, 2001; Narcis Martiniuc, „Contribuții la o istorie a comunismului: ofițerul de securitate în Epoca Ceaușescu – mit, model, formare, activitate (I)", Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai", XXV, Târgu Mureș, Editura Academiei Române, 2022, pp. 113-128.

[41]ACNSAS, Documentary fund, file no. 1872, vol. 2, ff. 33-39, March 2, 1971. Report sent by Major-General John Bolintineanu (Head of Brașov County Security Inspectorate) to the County Committee of PCR Brașov in which the activity and comments of foreign tourists who visited the area in January - February are presented. http://www.cnsas.ro/documente/judete/Brasov/9.3.pdf

[42]ACNSAS, Documentary fund, file no. 1872, vol. 2, ff. 76-78, March 18, 1971. Report sent by Major-General John Bolintineanu (Head of Brașov County Security Inspectorate) to the Brașov PCR County Committee in which presents the comments made by foreign citizens who visited the area in the months of February - March. http://www.cnsas.ro/documente/judete/Brasov/9.3.pdf

[43] ACNSAS, Documentary fund, file no. 1864, vol. 1, ff. 1-2.

February 10, 1972. Report sent by Major General John Bolintineanu (head of the Brașov County Security Inspectorate) to the PCR Brașov County Committee in which the comments made by some foreign tourists who visited the area during January are reproduced. http://www.cnsas.ro/documente/judete/Brasov/9.3.pdf.

[44]Bogdan Murgescu , *op.cit.*, p. 379.

establishments, particularly in *Poiana Brașov*, which were perceived as inflexible and inconvenient. These issues were particularly concerning for foreign tourists, who were accustomed to later dining hours and nightlife options. For instance, a group of Belgian tourists expressed extreme dissatisfaction with their vacation, deeming it a failure and seeking compensation for their negative experiences. Similarly, an English delegate criticized the early closing times, suggesting that they disadvantaged English tourists who typically enjoy late-night festivities. Dutch and French tourists also echoed these sentiments, lamenting the incompatibility of Romanian schedules with their customary dining habits. These observations highlight the importance of considering the needs and expectations of foreign tourists when planning and implementing policies that affect their travel experiences[45].

Conclusions

During the era of communist rule in Romania, tourism was subjected to the pervasive influence of political ideology, resulting in a complex and often contradictory approach to tourism development. Amidst fierce competition from neighboring Hungary, Bulgaria, and Yugoslavia, Romania sought to establish itself as an attractive tourist destination, often resorting to self-promotion and the interweaving of socialist propaganda with national mythology.

The overt politicization of tourism, however, proved detrimental to the sector's long-term growth. The sabotage of tourism packages that included visits to monasteries, outdated accommodation units along the coastline compared to those in Western Europe, and the early closing hours for restaurants due to economic reasons, among other factors, collectively contributed to a decline in tourist arrivals.

The magazine *Holidays in Romania* epitomized this dualistic approach to tourism promotion. Its covers juxtaposed images of young women in bathing suits frolicking on beaches or groups of young people engaged in snowfights, representing the vibrant and carefree aspects of Romanian tourism, with idyllic portrayals of traditional Romanian villages and local festivals. This imagery, while appealing to some, failed to accurately reflect the underlying challenges faced by the tourism sector.

From an economic perspective, tourism played a relatively marginal role in communist Romania compared to other socialist countries. This marginalization stemmed from a combination of factors, primarily ideological in nature. The regime's hostile attitude towards tourists, the mismatch between the size of accommodation units and the availability of complementary facilities, internal regulations like the surveillance of tourists by the Securitate (the country's secret police), the lack of leisure infrastructure, and the unprofessionalism of staff all contributed to the sector's underperformance. Furthermore, the degradation of hotels and the lack of efforts to modernize accommodation facilities further hindered the sector's growth. The focus on attracting middle-class tourists, who typically spent less compared to their affluent counterparts, compounded the issue. Additionally, the prioritization of exports and manufacturing over the service sector, including tourism, further restricted the growth potential.

In conclusion, the political ideology of communist Romania exerted a profound influence on tourism development, leading to a mix of contradictory approaches that ultimately hindered the sector's growth. The exaggerated politicization of tourism, the prioritization of ideology over economic considerations, and the lack of a comprehensive strategy for tourism development

[45]ACNSAS, Documentary fund, file no. 1864, vol. 12, ff.182-182v, 13 February 1985.
The note regarding the criticisms made by foreign tourists from the Poiana Brașov resort related to the decision to close the public catering units at 9:00 p.m.

resulted in a decline in tourist arrivals and marginalization of the sector within the overall economy[46].

BIBLIOGRAPHY

Burakowski Adam, *Dictatura lui Nicolae Ceauşescu 1965-1989: Geniul Carpaţilor*, Iaşi, Polirom, 2016;

Carys Wilkins, "Holidaying behind the Iron Curtain: The material culture of tourism in Cold War Eastern Europe", Matkailututkimus, 17.2, 2021, pp. 53-71;

Domenach Jean-Marie, *Propaganda politică*, Iaşi, Institutul European, 2004;

Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, USA, Random House, 1973;

Gorsuch Anne E. and Diane P. Koenker, *Turizm: The Russian and East European Tourist under Capitalism and Socialism*, Ithaca, Cornel University Press, 2006;

Hall, Derek R., ed., *Tourism and Economic Development in Eastern Europe and the Soviet Union*, London, Belhaven Press, 1991;

Hentea Călin, *Statul și propaganda*, Iași, Institutul European, 2014;

Johanna Conterio, "Our Black Sea Coast": The Sovietization of the Black Sea Littoral under Khrushchev and the Problem of Overdevelopment", in *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 19, 2018, pp. 327-361;

Martiniuc Narcis, „Contribuții la o istorie a comunismului: ofițerul de securitate în Epoca Ceaușescu – mit, model, formare, activitate (I)", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai",* XXV, Târgu Mureș, Editura Academiei Române, 2022, pp. 113-128;

Neculau Adrian*, Viața cotidiană în comunism*, Polirom, Iași, 2004;

Onişoru Gheorghe (coord*.), Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, CNSAS, 2001;

Oprea Marius, *Banalitatea răului: O istorie a Securitatii in documente*, 1949-1989, Iaşi, Polirom, 2002

Pedersen S. Bechmann, "Eastbound tourism in the Cold War: the history of the Swedish communist travel agency Folkturist", Journal of Tourism History, 10:2, 2018, p.130-145;

Pedersen Sune Bechmann, Christian Noack, *Tourism and Travel during the Cold War. Negotiating Tourist Experiences across the Iron Curtain*, UK, Routledge, 2019;

Petcu Marian, *Sociologia luxului*, București, Tritonic, 2015, p. 237;

Preutu Cristina și Ionuț Nistor (coord.), *Istorii ale regimului comunist din România*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2020, p.48;

Stefan Adelina, "Unpacking Tourism in the Cold War: International Tourism and Commercialism in Socialist Romania, 1960s–1980s", *Contemporary European History* 1–20, 2022, p. 20;

Witt Stephen F. In Theobold, W. Global Tourism: the next decade, Oxford, Butterworth-Heinemann, 1994;

Zimmer Babiracki, P., K., Zubok, V., *Cold War crossings: Int., Opening of the Eastern Bloc Countries international travel and exchange across the Soviet bloc, 1940s–1960s*, Arlington, Texas A&M University Press, 2014;

[46] See more Bogdan Murgescu, *Romania and Europe. The accumulation of economic gaps (1500-2010),* Iasi, Polirom, 2010, pp. 376 -380.

A GOVERNAMENTAL VIEW ON TRUTH

Mihail Ungheanu
Scientific Researcher, PhD, European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy

Abstract: In his work The Scientific Outlook, wherein B. Russell describes the scientific and technocratic view on life and all things, including society, one can find the expression „a governmental view of truth", which describes, even according to him, the nature of the afore-mentioned technocratic view on life, a view that he called sadistic – describing the fact that science is out of control and that it became more and more sadistic. The governmental view Russell describes is the same name for it and is a form of pragmatic view on things whereby everything – apart from the ruling technocratic class – is seen as a matter that can be manipulated, transformed in any way or another, a view that in political terms is just a murderous and inhumane form of tyranny that has hitherto not existed in history.

Keywords: Technocracy, Tyranny, Totaliaranism, Politics, Society

1.Introduction

In the last pages of his work *The Scientific Outlook*, Bertrand Russell describes a vivid picture of what modern science has become and what consequences a truly scientific organization of the world might have. Science has become more sadistic and cut off its roots from a fundamental well of human action, love. The other source of science – and action is the quest for power. The fact of forgetting or abandoning the contemplation of things, the source of knowledge based on love has dire consequences. In the last chapter of his work, he states that the image of the future society he depicted shows some very unpleasant truly despotic traits – and that would happen if science is left unchecked, something that has happened. The ingredients of the said society as such were good, although as the only driving force behind it, they are not good (Russell 2009: 195). The drive toward scientific construction and activity is admirable, nevertheless, it ceases to be so when it denies or thwarts the other impulses that do give meaning to life. When the scientific impulse or activity does this, then it becomes cruel: "but when it is allowed to forbid all outlet to everything but itself it becomes a form of cruel tyranny (Russell 195: 195)." If Russell should be believed, the whole point of *The Scientific Outlook* was to show what would happen if they would become ruled by this kind of technocratic tyranny. The development of knowledge and society can be described as a movement from contemplation to manipulation. The scientific establishment and whoever finances them, are however unhinged.

The wellspring of knowledge is already stated twofold. One is the love of the thing considered, of nature, etc. The other one is the quest for power. Industrialism, he says, is an example of this kind and knowledge and attitude. But also, governmental technique. This attitude can be expressed with the help of two words: pragmatism and instrumentalism. The conceptions of truth that those views embody are quite simple. A belief or a view is true in so far as it allows us to manipulate an object, or to produce a desired effect (Russell 2009:196). This is the "governmental view of truth". This is the truth offered by science and, more accurately, technology. Technology and science offer tools to achieve change in the environment.

The other source of knowledge is love. In any form of love there is the desire for knowledge pertaining to the object of that love. This knowledge is not of the first, pragmatic, and instrumental kind. It is more akin to the kind of knowledge of the beatific vision. This is the original source of scientific knowledge. All the same, due to science's success the only driving force is the quest/lust for power. The man of science is not just someone who strips nature or any object of knowledge to the bones, dissects it, it becomes a tyrant. Love-knowledge is replaced with power-knowledge.

> "Thus, science has more and more substituted power-knowledge for love-knowledge, and as this substitution becomes completed science tends to become more and more sadistic." (Russell 2009: 198)

This process has consequences for the idea of truth. Though science began as the pursuit of truth, now it has become more and more incompatible with veracity. The value of science is now seen in the power to transform ourselves and the world, not in its metaphysical truth or validity. The wielding of this power is possible only if people cease to ask metaphysical questions. Only by giving up on loving the world, can man conquer it as a technocratic being; and, this is true for conquering and modifying itself with the help of technique. Two examples thereof are the way the population should reproduce under scientific government and the way free thought and action are stifled. Regarding the reproduction of society, the English philosopher contends:

> "We may, I think, assume that both the quantity and the quality of the population will be carefully regulated by the State, but the sexual intercourse apart from children will be regarded as a private matter so long as it is not allowed to interfere with work. [….] I shall assume that, in normal times, the world government will decree a stationary population." (Russell 2009: 187)

2.The religion of efficiency. The Management

The sadism of the technocratic outlook on man and life has taken a new form nowadays, namely, the view that is embodied in the management, the expression of the industrial society, that is society based on the search for efficiency and its relentless promotion thereof. Modern society is the product of what might be called industrial mentality whose main feature is the search for efficiency in all aspects of life (Rappin 2021: 30). The expression of this mentality is a concept of method that is a set of objectivation strategies, which are targeted at the control and shaping if the real, not to make the real more intelligible. A corollary of this mentality is the idea that there is no such thing as essence or nature of things or even purposes in the universe; as such those would prescribe limits to human action. These would be a hindrance to the industrious activity of mankind. This is a reminder of the Ockhamian theology that affirms that there is no purpose in creation since that would be a denial of God's omnipotence, an injury to God's honor and sovereignty. Nominalism and voluntarist theology are, thus, forefathers of this modern, industrial imaginary. The central idea undergirding it is the omnipotence of the divine will, which knows no external criteria for its action. There is no plurality in God – since one of the main tenets of Western theological thought is the absolute divine simplicity that excludes any plurality in God and any kind of real distinction – and no objective criteria of good and bad. Good and bad are completely dependent and created by the divine will, which may change in every moment. One could say, it is a theology of efficiency and unbound will. This theology has made its way to the anthropological and political domain and the consequences can be seen nowadays. The totality of existence, including society, history, and the relationship with the rest of creation is under the sway of *technè*. *Technè, la Technique* (J.Ellul), *das Gestell* (M. Heidegger) has become

the general or universal frame within the life that takes place on Earth. It is the technological system, which is an array of independent artifacts that form the general framework of human life since the dawn of the Industrial Revolution. Growth and development are no longer natural, but the result of producing technical and economic wealth.

According to Baptiste Rappin and Jean Vioulac, metaphysics as the science of being has been replaced, and the first philosophy is one about the condition of technical and economical production. The philosophy of management and cybernetics, as sciences and technologies of efficiency, is the royal path to understand this new way of revealing and shaping being (Rappin 2021: 33). Everything is understood through the lens of this system, through the incessant search of efficiency. The technological system is a product of industrialization. Though la Technique is a general phenomenon, not something restrained to the mechanical domains of life, it is bound to the Industrial Revolution and to the original meaning of the word industry. The Industrial Revolution seems to be the most profound transformation that humanity has ever lived through. The final result – for now – is the transformation of the living environment of man into an artificial one.

The new way of being-in-the-world takes the form of the technological system/ la Technique. The technological system presents itself, at first, physically under the form of the machine – now the computer and the communication and information networks, and the presence thereof in transports, let us say, changes the way man understands space and time. The machine now enters even home activities – washing machine, refrigerator, etc. The development and the extension of using machines in every domain affect and changes permanently the life of man. The machine is not just a perfectioned tool. A tool is something that is used and manipulated by man. Instead of that, the machine overtakes some of the features and activities of man, replacing him in some cases. The machine reduces man into a user that can become a subordinate to it thereby the apparent emancipation from the necessity of nature leading to a new *Knechschaft/Servitude,* a new form of dependency, subordination, and alienation (Rappin 2021: 38). It also eliminates reflection from the process, functioning automatically. The emancipation of the machine – of the Technique – goes hand in hand with an enormous increase in power. The technique, through the machine, is set free from the limits imposed by the bodily work and by nature. This has reached its peak in the development of cybernetics and in the building up of machines which based on the feedback loop and that can adapt and, henceforth, learn. Self-regulation is the key to understanding cybernetics and technique.

This cybernetic conception becomes the model through which life and society are understood. Life is defined according to its principles and the idea of self-regulation and efficiency. This new model can be seen also as a source of systematic misunderstanding of life and society and as a drive that leads to their reduction to a machine. This applies to the realm of politics, too. Cybernetics is the origin of a new anthropological project that intends to replace the governing of man by man and the use of discussion to solve problems with an automated process of decision.

The rise of cybernetics and the expansion of its ideas in other domains provoked some fundamental changes in the concepts used by other disciplines. A central concept of human and social sciences like the one of autonomy has been changed, redefined. It ceases to be the idea of an action according to one's own ideas or moral law becoming the technical aptitude of the human society seen as a system – an information-processing mechanism - to change its finalities according to memory and the interactions with the environment (Karl W. Deutsch). Autonomy

means the capacity to master information, interact with the environment, and adapt (Rappin 2021: 39).

This development of the Western world and modernity has older roots than normally imagined. For some, the roots of this nihilism are seen by some authors as being coextensive with Western rationality, even with the birth of metaphysics in ancient Greece or the Papal Revolution in the eleventh century. It was facilitated by the dogmatic architecture of the Western civilization and mind, which allowed the change and replacement of the supreme value of reference from God to the State, and so on till the instauration of Science and Efficiency as the supreme norms. This has led to the birth of management and managerial society (Rappin 2021: 42). The modern world in its paradigmatic expression – the West – is defined by a tension within the framework of reference: between Sovereignty and State on one side, and Efficiency on the other. The causes of this development – the causes of Western history and philosophy – and by extension have been traced by some to the Neolithic revolution, which was deemed to be in itself the beginning of a disaster (Vioulac 2022: 282). Said revolution was also an ecologic catastrophe. Even the basis for the present-day deployment of the technological system was set up back then, since agriculture was born, whereby grain became something that could be called a general equivalent, a forerunner for money, which is the universal exchange value. As such they represent the beginning of the reign of quantity – of number- which is at work in capitalism and the technological system. This process was furthered by the invention of money, the coin which dethrones mankind from its supposed place as the measure of all things.

The Technique is a rapport or connection to reality, first and foremost. It is the extrapolation of a certain experience of freedom/liberty bound with experiencing power. The experience that underlies and offers a point of origin of this development can be found in a certain way liberty is understood, namely, as a negative type of liberty, as an unrestrained state. It has roots in a type of religious understanding of what freedom is. It may be called self-deification through disincarnation. Limits are inherently bad. They are either expressions of the fallen condition of man or of the illusion of multiplicity. The shaman is being possessed by a supernatural power and he flies away, away from the gravity of earth and of one's body. Mystics of different sorts leave their body, leave their earthly condition – so they say (Cérézuelle, 2005: 6). They strive for an existence that is not conditioned by anything. This is not limited to certain religions but can be found in different speculative metaphysical systems that require from man to overcome his limits in thought through the power of the concept, and in liberalism, too. The limits and constraints are imperfections, not something that had to be accepted. The human condition has to be overcome in order to create a post-human or transhumanist future. The basic experience that has laid the groundwork for this is the experience of the lack of liberty. To this, one can add that the experience of effort, of pain is sometimes felt as a limit to our freedom, or as an attack on our dignity, and the wish is born to abolish everything that represents an obstacle to our will and that sets limits to our power. For many, the right way to represent freedom is to understand it in terms of omnipotence (Cérézuelle, 2005: 7) – an attribute of the Divine properly. It is a quest of self-deification that does not imply the redemptive action of God. It is a quest of getting rid of the body, of abolishing the connections between the spirit and the body. This view can lead to a devaluation of existence in general, particularly of the bodily one, and to the construal of the world as a prison. This attitude can, even if it may seem counterintuitive at first, promote a technical view of nature, the view that the technological system incarnates since the system would be seen as an extension of the power of the spirit upon the world. This theological view on the world is not the view that is affirmed but the Judaic and Christian Revelation, which

are centered on embodiment. Man is not a soul caught in the prison of the body, but a corporeal being made in the image and likeness of God. The body is, thus, also the image and likeness of God; despite the Fall, the existence as such – creation is still good, albeit tainted by sin. Having a body is not a prison, but essential to existence. The deification of man – the partaking in the Glory of God is not an action accomplished by man but by God. No annihilation in the Monad. The process of deification by grace requires to maintain the difference of both man and God. Self-deification by grace is a gift and it applies to the body, too. In the end, there will be a resurrection of the bodies. Creation and bodily existence have a positive meaning in Christianity. The becoming-man of the second person of the Trinity accentuates even more the value of the bodily and created existence. There is no opposition between creation and God, between the material world and the intelligible one; the distinction is between uncreated and created. Spiritual perfection can be attained in this world, in the body, even if it is an eternal process. In true Christian mystics, there is no such thing as contemplating the divine essence and coming to a halt. Mystical union is not the beatific vision (which is Neoplatonic thought). Besides, the Church is the body of Christ and the believers are the members thereof. Perfection can be seen also as the process by which the believers try to spiritualize the existence, the day-to-day existence. Perfection can be seen as the working of giving body to the spirit of love and liberty, by assuming the condition of bodily existence, of society, etc. Without these actions, the world tainted by sin – which in itself was the attempt of a created being to become God – becomes completely submerged by the will to power – sin. The freedom of mankind gets a new direction, though this direction can be changed and falsified, too. Nevertheless, becoming holy is no longer bound to the idea of getting rid of the bonds to the corporeal world, to the limits. It implies the acknowledgment of the limits of a person and of mankind.

The Western world had succeeded in doing something that falsifies the Incarnation of the Word. It had betrayed it, and this betrayal can be seen in its theology. One, it has adopted the Neoplatonic and Platonic view of the absolute divine simplicity conception that denies any kind of distinction in God, thereby God becomes identical to his essence and excludes, thus, a priori the possibility of Incarnation. Through this act, the old belief in the monad had entered a spirituality that denies it. Second, it has adopted a more Platonic view of the relationship between God and creation. In this process, God becomes the Demiurge from the Platonic myth of creation, while the world is reduced to an inert matter that can be molded at his will. The Incarnation becomes moot in this model. Second, a process of abstractization takes place, through which the existence becomes more and more des-incarnate. In modernity, existence is reduced to mathematical forms or laws, the material universe is sometimes called an illusion – just like consciousness and sensible qualities. Even the humanity of mankind has been reduced to the will, to the capacity to start an uncaused causal chain, disregarding any kind of embodiment. This, and the idolization of science and technology that had started according to some even in the early Middle Ages, has led to the alienation of some of the man's activities and powers to the Machine; some thinkers thought that technology – the mechanical arts in the medieval parlance – could restore the pre-Fallen condition of man and to regain the lost powers over the environment (Noble 1997: 12.)

> „Technology had come to be identified with transcendence, implicated as never before in the Chrisitan idea of redemption. The worldly means of survival were now redirected toward. Thus, the emergence of Western technology as a historic force and the emergence of the religion of technology were two sides of the same phenomenon." (Noble 1997: 9)

Though the causes that led to the reevaluation of mechanical arts might remain obscure, it was speculated that the cause of this change was the invention and introduction of the heavy plow by the Franks, which had reversed the relationship between man and nature by making the capacity of the machine the standard of agriculture production and not the needs of man (Noble 1997: 12). Man becomes hereby the exploiter of nature. Technology, or *la Technique* entered a process which as a result had produced an identification with the lost perfections and with the possibility of reaching that perfection and adding perhaps new perfections. The innovations that appeared then were seen as signs of divine grace. And, according to the same source, in the kingdom of Franks during the ninth-century illustrations for calendars began to circulate that depicted man in a dominant position over nature, alongside the saying: "Man and nature are two things, and man is master." (Noble 1997: 13). The development of mechanical arts went further o and the monastery became the prototype of the further manufactures and industrial outfits. Practical or mechanical arts and manual labor were essential for the devotion in monasteries starting in the sixth century. The monastery becomes a kind of delf-containing economical unit, the model for the capitalist enterprise and for management. The Benedictine monks were behind this development and in due time and under imperial, feudal, and papal auspices they succeeded in transforming the religious devotion to the mechanical arts into the first form of industrial revolution that brought about the usage of water and windmills, new agricultural methods. At the beginning the cultivation of the mechanical arts was perfection. A clear expression and formulation of the usefulness thereof - divinely inspired arts - highlighting their values for the perfection of man, for salvation was put forth by John Scotus Erigena in the ninth century. This endeavor was by no means an individual one. The fact that the monasteries were the driving force behind it shows that it was a collective one. The Incarnation and spiritualization of creation served as the segway towards this, and the conception of man as image and likeness of God was used to prop up and justify a view of man as a co-creator or as a collaborator to God's efforts in perfecting creation; somehow the idea of sin was left outside any consideration, although its proper meaning - „you shall become like God" seems to be the real driving force. For Erigena the mechanical arts deserved the same status as the liberal arts, they were just as valuable. They were a means of salvation. These ideas were borrowed by other thinkers, a quotation from Hugh of Saint Victor, given in David F. Noble's *The Religion of Technology* shows precisely this, that the aforementioned medieval thinker saw technology as having the capacity to restore the likeness of man with God.

Regarding the present-day situation of humanity, the case should be made, that the different technical artifacts, and the technological system they have constitued, are examples of a fake technogenic incarnation. They have gained sacramental value and represent a form of fake incarnation. This sacramental value they have acquired expresses the expansion of the technical mindset to all of society, to the way things are understood and done, and the utter dependency on technical artifacts be they trains, planes, washing machines, computers, and whatever.

This development of the mechanical arts has generated an optimistic view on the future, since the advancement of those led to believe that there was evidence for the coming Millenium. It caused a transformation of the (Western) Christian understanding looked like. Older beliefs are reinterpreted and the process of recovery of the prelapsarian state is now situated within the context of history and mankind becomes the agent of its own redemption. History is no longer defined by passivity and blind expectation, but a conscious pursuit that has projects to accomplish. Regaining the original state of man is a pursuit that no longer lies in the hand of God.

> "As a result, the pursuit of renewed perfection – through myriad means which now included the advancement of the arts – gained coherence, confidence, a sense of mission, and momentum. […] Technology now became at the same time eschatology." (Noble 1997: 22).

Similar beliefs in the ability of man to achieve self-deification, in the ability to become the active agent of history and restoration of creation, didn't wait for G.W. Hegel or Karl Marx and their Hermetic-based ideas. The Englishman John Dee – scientist, mathematician, occultist, geopolitician, and spy for Elizabeth the First held similar ideas, base more on an amalgamation of alchemy, Kabbalah, Hermeticism, etc. He was also the pupil of Gerardus Mercator and one who laid plans for the future world empire of England – he used for the first time the word British referring to it. His geopolitical views were fueled by messianic expectations and the idea that man could take part in the act of perfecting the creation. Just as the alchemist was pursuing the restoration of human nature in himself, Dee thought of doing this for the entire creation by catalyzing the second coming of Christ (Louv 2018: 20). This could be achieved through enlightened human activity, the so-called Great Work. According to Jason Louve, what is called the Western Esoteric tradition was central to the development of the spirituality, geopolitics, and empire of Europe, England, and America (Louve 2018: 30). This occult tradition is somewhat of an experimental terrain wherein different and new political, social, or religious models are proposed and tested. Dee crafted, according to Louve a plan for a global Protestant victory, a plan for a global Protestant empire – a world state of sorts ruled by Queen Elizabeth I that had to pave the way for the Second Coming. Dee would actualize this with the help of his system of angelic magic. Some of Dee's principles are inspired by the Bible, and he contends that if man is made in the image and likeness of God, then man not only can play God but become alike with Him or Him. Man could climb back the Great Chain of Being with the help of operative magic; what he was after was *apotheosis*, full divinization (Louv 2018: 170). During this process the original angelic language that Adam knew in Paradise before the Fall. The conviction operating at the core of his activities and spiritual enterprises was that there are techniques that allow man to attain contact with the source that is behind the Holy Scriptures, techniques through which man could talk direct to God apart from the institutional and scriptural bounds. Operative magic also fostered the view that nature can be procedurally manipulated and altered – a view that is at the core of present-day science and technology (Louv 2018: 64). Among the Renaissance intellectuals the conviction was born that they – and, thus, man can reascend the ladder towards God and that they could uncover the *theologia prisca* or, as others may out it, the perennial philosophy. During this process, they would learn and recover the lost language of Adam and they would ascend to become *mens adeptus*, people who would reshape the world with the powers of God. This view is the result of a mish-mash of Hermeticism, Renaissance Neoplatonism, Kabbalah, alchemy, etc. But the technocratic ingredient is clearly visible since it is about a technique that would allow to accomplish this restoration of man. The idea to become God is, as already seen, present and at the core of this efforts. It is the peak of every possible technocracy: to achieve Godhood – without His grace.

Although Dee accepts that the world was created out of nothing and that creation is permanent, the way creation works is rational and according to the natural law. There are no room for miracles, but the enlightened man can understand this holistic mechanism and use it to advance his proposes – in this case bringing Heaven on Earth, producing the Millenium. This is possible only for select groups of people, unlike Redemption that God offers to everyone. It is obvious, for someone who read the Bible and understood it, that people like Dee just fall prey to

the same temptation that caused the Fall of man, believing that created being could become God. The idea of apotheosis is clearly anti-Christian and a denial of the ontological difference between man and God. This conviction is unconsciously present even in the present-day technocracy and in the attempts to remake man and the world; the select group of people are the social engineers and the technocrats who think they have a divine right to impose their views on the entire world. For Dee, a part of this technique was the creation of the British Empire and the establishment of colonies in North America where the New Jerusalem could be built. Through mathematics and natural experimentation, through observation and study one could gain an understanding of the mechanism through which God – interpreted as a Monad – manifests creation. The key of this undertaking was understanding light. Therefore, optics had an important role in Dee's magic. Recovering the supposed angelic language that Adam might have spoken and the *prisca theologia* would be an important step towards reconciliation of Christianity – with its different denominations, Judaism, and Islam. In a sense, it is a step toward a one-world government, one world-religion, a step toward the ideal that UNESCO was set up, namely unifying the world mind, as Julian Huxley put it. Seen under this angle, the world empire of Elizabeth the First was a tool for producing this world unity, even if, at the beginning, it would have been in the form of a Protestant commonwealth (Louv 2028: 140).

3.Conclusion

Never mind the differences between the two theological approaches, it is striking how similar they are in some respects. Man is seen on the same level as God, as a co-creator and replacement of God's grace. We have already the presence of an enlightened class and the means to achieve the desired outcome. What one has here is a treason of the incarnation. Since man is an embodied existence, whatever he does and uses affects the concrete and carnal, sensible dimensions of existence. Those material and sensible conditions are important, and the consequences of the techniques man employs are also important for the living conditions. They should not be chosen solely based on the criteria of efficiency. The techniques – or la Technique cannot be spiritually indifferent since it has consequences that affect us. Human choices will affect the inner and spiritual life of man. Thus, the introduction and use of older and newer techniques should be ascertained according to other criteria than technical and economic efficiency. This evaluation and reflection did not happen though. As Jacques Ellul showed the technological system generally does not consider values outside itself. It destroys values, only efficiency matters. Nevertheless, this did not happen and the only criteria that are used to judge the choices and techniques man use are economic and based on efficiency. The Western world has completely embraced the industry religion, the religion of efficiency though. It is not enough to enjoy only political rights; people need to be able to make personal decisions in every domain of day-to-day life. But modern Western theology was successful in creating a discourse that goes completely in favor of instrumental rationality, in favor of the technological system − for example, M.D. Chenu (Cérézuelle 3005: 210), or in the works of the likes of Teilhard de Chardin and his process theology of self-deification of man. The last one saluted the detonation of the first atom bomb in Hiroshima as the manifestation and expansion of the domain of spirit over matter! This is the model of dominance, of exerting power over something supposed dead and inert. Nature was now opened to the act of recreation by man, according to Emanuel Monier, the grounding father of the philosophical magazine *Espirit*. The meaning of the existence of technology is seen to offer a radical power over reality to the thought. Henceforth, the materials of nature – and the human body – become the targets of the love of power, of the repeated attempts to modify and master the world without any consideration for nature or humanity. This

line of thought will not stop here. There is no limit for the domain of applying the technologies of power. First the natural environment will be conquered and modified and afterward society and man himself.

The line of thought espoused by the theological thinkers mentioned above is clearly technocratic and expresses the sadism of science that Russell spoke about. This way of thinking about man and nature – abstract and issued by the will-to-power – tends to reduce the alterity of the corporeal world and everything to the dimension of what is doable – *Machbarkeit*. The history of the Western world can be read as the story of the way the supreme reference of Western societies changed. The supreme norm changed from God to the State and Sovereignty and then to Science and Truth, degenerating to Efficiency. This one is brought about by the industrial revolution, sustained at the beginning by the idea of sovereignty and mediated by the state and its institutions, with firm help from the side of the law. This whole ideological and organizational complex was and is embedded in the capitalist enterprise, which is conceived as organization (Cérézuelle 2005: 43). This new view on humanity or this new religion of efficiency – which culminates in cybernetics. Cybernetics is the art/science that tries to make action more efficacious.

The transformation of society according to the values of this new religion – which has older roots as one may think – was seen by Saint Simon and his followers as accomplishing the French Revolution. The horizon of modern society, its *raison d'etre* should be the activity of production. To achieve this end, society must be run by industrialists, not by men of science, which are for Saint Simon a new form of clergy (but so are the industrialists). The industrial society would achieve also perfect equality. Cooperation would bring about perfect equality. The industrialist would not command but set up directions to follow. This is exactly the spirit of scientific managerialism: harmony not conflict! Scientific management avoids conflict wherever possible and is opposed to individualism, a source of possible conflicts. The interests of the employers and the employees are converging, according to thus tailor model. The efficiency-based society and, thus, management has not only to promote cooperation but to set up the conditions of possibility that lead to it, that is making impossible the existence of conflict and individualism. Bargaining is also a form of conflict and it has no place in the scientific organization of society. The study of man and what motivates people belongs to scientific management. Human resources, psychotherapy, and other psychological techniques are bound to this science of management. Cooperation is something that requires a conscious intervention, it is not natural and spontaneous. The natural frames of cooperation were destroyed by the birth of the industrial society and now they must be recreated. An artificial community must be set up and created (Cerezuelle 2019: 49). This leads to the idea of organization as a central category.

Scientific management belongs to the realm of sciences of organization. Organization as a concept is tethered to a naturalistic history of life, to the idea of autonomy as opposed to the idea of depending on a transcendent cause. Life is seen as a function of a coherent whole whose sole purpose is itself. The concept of organization fits very well with cybernetics wherein is connected to the concept of information; a connection forged during the Macy Conferences. It leads to a new conception about life based on the category of information. A living organism is a kind of structured message that persists in time. The body gets old, but the information persists and might attain a form of immortality. Everything becomes information and life is about preserving the inner core by using internal and external information. The information is completely orientated towards a goal. In this context, to act means to be efficient (Rappin 2018: 53). Cybernetics is the supreme discipline of efficiency because it models actions as being goal-

orientated. Intention, goals, and future plans might give rise to behavior not only in living beings but in organizations, too. Goal-orientated actions, that are undergirded by feedback mechanisms. Those are the essence of the concept of organization according to cybernetics. There are two types of organizations, the ones that repeat mechanical what they already know how to do, and the ones who learn by adapting to the changes in the environment.

The organizational sciences – management, coaching, etc. are permeated by cybernetic conceptions and all follow the same goal, which is the optimization of information and its flow. Contemporary society becomes a society of organizations firmly held in the grip of an organizational dynamic based on cybernetics. Everything becomes an organization: schools, families, Churches, sects, hospitals, etc. This culminates in the New Public Management whose purpose is to run public institutions as organizations – and maybe the whole planet. In this process every symbolic system and social exteriority are undercut, the managerial approach being focused solely on the pure functioning of the organization. Every collective entity become reduced and transformed according to the cybernetic view of efficiency, that is becoming organisms guided by feedback mechanism aimed at adaptation (Rappin 2018: 58-59). For some (Peter Druker) the existence of organization – in the described sense – aims at two things: transformation/change and innovation; in other words, permanent transformation, and revolution.

This understanding of freedom is central to modernity though. The technical development is rooted in the experience of action related to the type of negative liberty – freedom from external constraints. Being free consists of not enduring constraints from without and being less dependent on exterior forces and even on the exterior spatial and temporal frame. Every increase in power is an increase in liberty according to this paradigm. It offers more possibilities for the will to choose to act and is, therefore, good. According to this line of thought, there is no reason to stop the technical development. This development helps man to choose and change the relationship with his environment, to transcend the ontological limits that bound him to it, and this leads to a certain dissociation between mind/spirit and body. The spirit perceives, analyses, thinks, reflects, and chooses. Liberty is for him, even though the liberty for action is foremost experienced with the body. Complementary to this, is the discovery of the inner freedom of the spirit and mind. This way of conceiving freedom and power leads to the development of technocracy, the idea of a scientific governing of the world, to trans- and post-humanism.

BIBLIOGRAPHY

Cérézuelle, D. : *La Technique et la chair*, in *Revue européenne des sciences sociales*, T.34, no.132. *L'interdisciplinité existe-t-elle* ?, 2005, p. 5-30.

Ellul, J.: *Le système technicien*, ChercheMidi, Paris, 2014.

Louv. J.**:** *John Dee and the Empire of Angels*, Inner Traditions, Rochester/Vermont, 2018.

Noble, D.: *The Religion of Technology: The Divinity of Man and The Spirit of Invention*, Alfred A. Knopf, New York, 1997.

Rappin, B.: *De la revolution industrielle a la planetarisation manageriale*, Cahieres Societe, n.#, 2021, p. 29-62.

Russell, B: *The Scientific Outlook*, London and New York, Routledge, 2009.

ALEXANDRU TODEA AND MILLENARISM: A PHD THESIS FROM 1940

Narcis-Mihai Martiniuc
Research Assistant, „Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences, Târgu Mureș

Abstract: The original title of the thesis was „De doctrina millenaria, tractatus exegetico-dogmaticus". It was supported at „Pontificio Collegio Urbano de Propaganda Fide" in 1940. The work was published - in Romanian translation - in various issues of „Viata Crestină" magazine from Blaj. In 1941, the entire thesis was published under the title "The Second Coming of the Saviour. And again he will come to judge the living and the dead". 1940 was a very difficult year for Romania. The events of that year also dramatically marked the fate of the Greek Catholic Church, especially in Transylvania. All these aspects could not fail to be reflected also in the theological positions of the Greek-Catholic clergy. Beginning 1940, apocalyptic ideas began to be preached and even believed by much of the population. They will be at a high level throughout the war and will experience a revival with 1948 and the establishment of Communism. There is another adjustment: according to some, the coming of the apocalypse is a cause for rejoicing. Here, Alexander Todea creates a real "theology of the future" – Eschatology.

Keywords: Alexandru Todea, Greek-Catholic Church, Millenarism, Book of Revelation, World War II.

Preliminarii

Anul 1940 a fost unul din cale afară de dificil pentru România. Dacă ne raportăm la subiectul ce ne interesează în acest studiu, atunci evenimentele acelui an au marcat dramatic și destinul Bisericii Greco-Catolice – mai ales în Transilvania de nord[1].

Toate aceste aspecte catastrofice nu aveau cum să nu se reflecte și în pozițiile teologice ale clerului greco-catolic. Începând cu anul 1940 ideile apocaliptice au început să fie propovăduite și chiar crezute de o parte importantă din populație – și nu doar de cea românească. Aceste idei și concepte apocaliptice de sorginte creștină vor fi la un nivel ridicat pe tot parcursul războiului și vor cunoaște o accentuare dramatică odată cu anul 1948 și cu instaurarea comunismului.

Anul 1940 este anul în care Alexandru Todea își susține teza de doctorat la Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma, cu titlul original „*De doctrina milenaria, tractatus exegetico-dogmaticus*"; tot acum se întoarce în România, la Blaj, după șapte ani de studii la Roma, timp în care a primit și hirotonisirea ca preot celibatar, în anul1939[2]. „În anul 1940 a revenit în țară și a

[1] Mai mult decât atât, anul 1940 a fost începutul „dezastrelor" pentru greco-catolicii din România, un început totuși mult mai atenuat în comparație cu ceea ce a urmat începând cu anii 1947-1948. Așadar, odată cu cedarea zonei de nord a Transilvaniei către Ungaria – ca și a teritoriilor din est către URSS – timpul istoric începe să înregistreze evenimente tragice și pentru România. Avem de-a face aici pe lângă evenimente dramatice locale, petrecute într-un ritm precipitat – în cazul nostru odată cu pătrunderea administrației maghiare în teritoriu, subiect de dezbateri și de controverse între istoricii contemporani – cât și cu alte întâmplări, generate odată cu mutarea unor credincioși și a unei părți din administrația bisericească greco-catolică în România.

[2] Silvestru A. Prunduș, Clemente Plaianu, *Cardinalul Dr. Alexandru Todea la 80 de ani (1912-1992)*(Cluj-Napoca:1992), 18.

fost numit cu funcția de secretar mitropolitan, în timpul păstoririi mitropolitului Alexandru Nicolescu, precum și la începutul vacanței scaunului mitropolitan de la Blaj, sub administrarea apostolică a episcopului de la Oradea, Valeriu Traian Frențiu"[3]. Todea a încercat să rămână un teolog de referință, așa că și-a continuat munca intelectuală și la Blaj; lucrarea sa de doctorat va fi publicată în revista „Cultura Creștină" – mai multe numere – în 1940.

În anul 1941 a fost publicată întreaga teză cu titul „ *A doua venire a Mântuitorului. Și iarăși va veni să judece viii și morții*", sub formă de carte. Todea era deja profesor: „din 1941 a fost profesor de religie la Școala Normală română unită de învățătoare, iar apoi la Liceul de băieți << Sfântul Vasile>> precum și la alte școli din Blaj, unde a predat religia, latina și italiana iar limba franceză o vorbea curent, încă din liceu"[4].

Războiul în paginile revistei „*Cultura Creștină*", 1939 -1941

Problematica războiului a interesat clerul greco-catolic încă de la debutul acestuia – anul 1939, chiar dacă acest eveniment extrem de important nu a afectat încă direct România. Limbajul teologic greco-catolic al anului 1939 este marcat de această tensiune a războiului, un război aflat „în pregătire" deja de câțiva ani și care nu putea să scape din vedere pentru un spirit treaz și lucid.

Putem surprinde mersul evenimentelor după comentariile din „*Cultura Creștină*", multe pertinente chiar și din unghi politic și militar, nu doar teoretic sau teologico-dogmatic, ori moral. Unul din teologii blăjeni importanți și care a fost în permanență la curent atât cu mersul evenimentelor de pe front cât și cu declarațiile politice ale momentului a fost Augustin Popa: „ Măcelul a început. La 1 septembrie 1939. Nu-i de mirare. L-am pregătit de atâta vreme, cu atâta satanică îndârjire, încât ne vine să exclamăm ușurați: <<În sfârșit!>> Așteptarea devenise insuportabilă. Acum ne știm de o grijă: ce-am căutat, am aflat. Jumătate de Europă a intrat în hora morții: cealaltă își așteaptă, resemnată, rândul. Război... ce vorbă simplă! Cum poate ea închide în sine infernul, cu toare ororile lui? și cum de-o putem rosti fără să simțim fiorii neființii? Și iată, războiul este pâinea noastră cea de toate zilele; el ne consumă energiile, ne ține încordate gândurile, dă hrană nervilor biciuiți de setea senzaționalului. Stăm imobilizați lângă aparatele de radio și urmărim cu înfrigurare încăierarea eterică dintre Havas și D.N.B., Reuter și Stefani și Rador și toate celelalte puteri nevăzute ale fanteziei universale. Schimbăm fețe-fețe; ne aprindem și ne întristăm, țesem visuri, facem comentarii și pronosticuri îndrăznețe. Trecem prin toată gama sentimentelor și senzațiilor, fără să ne dăm seama de tâmpita monotonie a melodiei care răscolește ființa. Căci din orice zări ar veni, în orice limbă ar suna, toată melopeea <<comunicatelor>> spune cu îndărătnicie în fiecare zi, la fiecare ceas, același lucru: <<am bombardat...am distrus...am nimicit...am înfrânt...am doborât...am scufundat...am ucis>>. Pe răniți nu-i mai numără nimeni. Ei sunt prea mulți și... cantitate neglijabilă. Nu-i de mirare. În ciuda tuturor aparențelor contrare, în realitate nu există decât un singur cartier general, cu un singur comandant suprem: Moartea!"[5]. Cu aceste cuvinte se deschide prima pagină a „Culturii Creștine" din septembrie 1939. Într-un alt articol din același număr Augustin Popa[6] revine din nou cu problema războiului: „Puterea țării veghează la granițe. Cu prețul vieții vom păzi pacea și

[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem*.
[5] Augustin Popa, „Războiul", *Cultura Creștină,* nr.9-10, anul XIX (sept-oct.1940):513.
[6] De remarcat că în acest prim număr din „*Cultura Creștină*" de după începutul războiului doar Augustin Popa scrie despre eveniment.

pământul strămoșesc. Dăm brațe și bani, totul cu voie bună, pentru a face nebiruit zidul de oțel și de însuflețire de la hotare [...] acolo sunt și inimile noastre, ale tuturor. Învăluim în dragoste caldă pe cei porniți la marea datorie. Înduioșat, gândul stă cu ei santinelă în aceste nopți cu ploaie și ninsoare; îi însoțește în marșuri lungi și grele [...] e firească înduioșarea pentru cei dragi; și e patriotică îngrijorarea pentru viitorul neamului [...] Vrem pacea. Dar, mai înainte și mai presus de toate, pacea este un dar de sus. Se dobândește prin rugă și bunătate. Să constituim deci cu toții, în aceste ceasuri de zbuciumare generală, un mare și unic front al rugăciunii"[7]. Este evidentă teama și preocuparea pentru o posibilă dezmembrare a României ca urmare a acțiunilor militare pro-Axă. „*Cultura Creștină*" publică tocmai la sfârșitul numărului apelul papei Pius al XII-lea pentru pace: „Un ceas de gravitate excepțională sună din nou peste marea familie umană [...] iată-ne deci, în mijlocul vostru, a celor ce purtați în aceste clipe povara unei răspunderi atât de mari, pentru ca prin glasul Nostru să auziți glasul acelui Hristos care a dat lumii cea mai înaltă școală de viață [...] iată-ne stând împreună cu voi, conducători de popoare, oameni de politică și de arme, scriitori, oratori de tribună și de radio [...] astăzi când, în ciuda repetatelor Noastre îndemnuri și a intensului cu totul deosebit pe care l-am arătat, se face tot mai apăsătoare teama de un sângeros conflict internațional [...] pericolul este iminent, dar mai este încă timp. Nimic nu e pierdut dacă rămâne pacea; se poate pierde totul în război. Să înceapă deci oamenii a se înțelege, să înceapă deci a trata. Discutând cu bunăvoință și cu respect față de drepturile reciproce, vor vedea că niciodată negocierie sincere și rodnice nu exclud un rezultat onorabil. Se vor simți mari – mari cu adevărat – atunci când vor vedea că, înecând glasurile pasiunii, colective și private, și dând rațiunii drepturile sale, au cruțat sângele fraților lor și și-au ferit țara de crâncene nenorociri"[8].

Augustin Popa va deveni un fel de „teolog al războiului"; în anii care vor urma, mersul războiului și un anumit gen de „teologie a absurdului" – cu apeluri dese la morală – toate aceste aspecte vor fi preocuparea sa capitală. El va reveni din nou pe prima pagină din numărul din noiembrie al „*Culturii Creștine*": „rânduiala lumii s-a sfărâmat. Ne-au învăluit umbrele morții. Plutim în haos și ne întrebăm, cutremurați, unde ne vom opri? [...] simțind împreună cu noi Sfântul Părinte este și rămâne totuși, de la început până la sfârșit, Vicarul lui Hristos [...] Înalta conștiință a misiunii, ce are de îndeplinit, face tăria cuvântului papal. Pius XII știe că el e pus în lume <<ca să mărturisească adevărul>>. De aceea se simte dator <<să biciuiască rătăcirile și fărădelegile oamenilor>> [...] dezastruoase s-au dovedit, în chip deosebit, două din concluziile fatale la care ajunge marea apostazie. Fără Hristos nu mai suntem frați; fără credința iubirii slăbește sentimentul de solidaritate și frățierate creștină. Oamenii nu mai constituie, așa cum vrea Dumnezeu: o singură mare familie umană, ci grupuri organizate de dușmani care se urăsc și tind să se distrugă împrumutat. Dacă nu sunt frați întru Hristos, oamenii sunt lupi răpitori, egoiști, sălbatici și agresivi"[9]. Programul dogmatico-moral al teologului blăjean, director al „Culturii Creștine" este asemănător cu cel al lui Alexandru Todea din lucrarea sa de doctorat; deosebirea este dată de spontaneitate și de emoție sinceră, de actualitate ziaristică la Augustin Popa pe de o parte și de folosirea sistematică a teologiei dogmatice la Alexandru Todea, cu trimiteri dese la teologia patristică.

Anul 1940 are un debut la fel de pesimist: „ <<așa cum a venit războiul, ca un trăznet din senin, așa va veni și pacea>> – proorocesc unii.<<Războiul abia a început și nu se va sfârși decât

[7] *Ibidem*, „Mobilizarea sufletelor":604.
[8] Pius XII, „Apel la conștiința lumii", *ibidem*:617.
[9] Augustin Popa, „Lumină în întuneric. Enciclica-program a Sfântului Părinte Pius XII", *Cultura Creștină*, anul XIX, (1939: nov-dec),649-650.

cu înfrângerea totală a adversarului>> - afirmă puterile încăierate. A spera nu-i oprit niciodată; se pare însă că optimismul profetic se va dovedi dorință vană facă cu calculul rece al celor ce mânuiesc realitatea. Oricum însă, furtuna va trece. Când și cum? Nu știm. Cu preț de sânge, de suferințe și de prăpăd cumplit – asta e sigur. Și e îngrozitoare perspectiva aceasta infernală. Există totuși alta și mai chinuitoare, și mai tulburătoare. Și anume: care va fi rezultatul? Ce viitor se va clădi pe acest morman de durere?"[10].

Acest ton fatidic se continuă și în luna mai 1940, paralel cu evoluțiile de pe frontul european; pesimismul atinge aici cote înalte - și doar acum cunoaștem, post-factum, că suntem de-abia la începutul dezastrelor; „Operațiunea Barbarossa" va debuta de-abia după aproximativ un an iar până la „Dictatul de la Viena" se vor mai scurge două luni: „grele ca de plumb, zilele ne strivesc sub povara lor întunecată. Avem senzația halucinantă a prăbușirii în vid. Pământ al blestemelor, Europa se îneacă în sânge și fum. Într-o fantastică prăvălire fără sens, totul se rostogolește în noapte și în haos"[11].

Tonul lui Augustin Popa din numărul de pe luna iulie a revistei se apropie de martiraj: „ne găsim << în prag de lume nouă>>. Îi simțim apropierea. O vedem ridicându-se, fantomă însângerată și crispată de dureri, pe ruinele marii prăbușiri europene. O zărim de departe și...ne cutremurăm. Fiindcă noi vrem mântuirea spiritului, pacea și creșterea sufletului; ni se anunță, în schimb, domnia forței, apoteoza violenței, delirul vrerilor și devenirilor nebuloase, tumultul dimanismului vag ridicat la nivel de ideal. Lume păgână, când noi visam una sincer și senin creștină"[12].

Tonul devine și mai sumbru pe parcursul anului 1941, odată cu evoluția negativă a evenimentelor, ca de exemplu în numărul de pe lunile august-septembrie: „războiul e în toi. Năpraznica-i furtună stă să învăluie lumea toată. Pământul se îmbracă în ruine; crește în nesfârșit marea durerilor. Ostenită de atâta suferință, biata inimă omenească nu mai poate înăbuși întrebarea ce izbucnește, tulburătoare, din adâncurile ființei: de ce? De ce face omul această nebunie crâncenă și absurdă? Și de ce Dumnezeu, bun și mare, permite atâta grozăvie, care izbește fără milă și fără alegere buni și răi deopotrivă, drepți și păcătoși, criminali și copii nevinovați?! Filosofia tace. Înțelepciunea omenească n-are răspuns [...] credinciosul știe, că pânza vremelniciei noastre, ce poartă stigmatul căderii – e țesută din fire de lumină și de întuneric; că nimic nu este aici absolut pur, ci în toate și pretutindenea se împletește și se luptă binele cu răul [...] fiindcă știe că vechea luptă dintre Ormuzd și Ahriman nu se desfășoară la întâmplare, și nu merge către un sfârșit nesigur"[13].

„A doua venire a Mântuitorului" și milenarismul

Alexandru Todea - viitorul cardinal - a încercat să aducă echilibru în toată această angoasă apocaliptică generată de începerea războiului – cu evenimente ce păreau a fi extrem de nefavorabile României – folosindu-se de teologia dogmatică și împingând speranța creștină dintr-un viitor incert înspre un prezent controlabil prin credință, palpabil și optimist. Pe de altă parte există în poziția lui Todea și un alt câmp de lucru, unde răspunde celor dintr-o altă tabără și potrivit cărora venirea apocalipsei este un motiv de bucurie. Aici, el creează o adevărată „teologie a viitorului" – Eshatologia pe care o pune față în față cu Apocatastaza.

[10] Aug. Popa, „Pentru o pace creștină", *Cultura Creștină*, anul XX, (1940: ianuarie-februarie),1.
[11] Ibid, „Prag de lume nouă", *Cultura Creștină*, anul XX, (1940: mai-iunie),1.
[12] Ibid, „Omul și societatea", *Cultura Creștină*, anul XX, (1940: iulie-august), 1.
[13] Augustin Popa, „Spre noua Europă", *Cultura Creștină*, anul XXI, (1941: iulie-august-septembrie),1.

Așa cum s-a spus mai sus, Alexandru Todea a studiat la Roma între anii 1933-1940, așadar în perioada de apogeu a dictaturii lui Benito Mussolini. Teza sa de doctorat a fost gândită, elaborată și finalizată în Italia – mai exact la Roma – tocmai în această perioadă[14].

Ceea ce surprinde prima dată la această lucrare este scurtimea ei – patruzeci de pagini tip caiet; bibliografia este, de asemenea, minimalistă după criteriile unui cercetător de astăzi – sub cincisprezece titluri, incluzând aici atât pe teologii contemporani cât și pe scriitorii patristici[15].

Este evident pentru orcine citește „ A doua venire a Mântuitorului" că nu abordările de tip pseudo-teologic cu un puternic surogat politic „la modă" sunt cele care structurează lucrarea; liniile ei de forță și de sens sunt dintr-un cu totul alt registru, iar tematica este orientată clar spre teme teologice și apocaliptice.

Alexandru Todea încearcă să surprindă și să demonteze teza „milenarismului", într-adevăr la vogă mai ales în anumite cercuri din vestul Europei, cu influențe destul de vagi și înspre România acelor vremuri; acest lucru este afirmat încă de la prima frază a studiului – încadrarea tematicii în „dreapta credință": „în studiul de față ne-am propus să punem în adevărata lumină exegetică și dogmatică, punctul cel mai discutat din creștinism, *a doua venire a Mântuitorului*: nu faptul în sine care e incontestabil, fiind dogmă de credință, ci *modul* în care va decurge"[16].

Ceea ce este clar în această introducere este că autorul stă cu un ochi și spre „istorie", spre realitatea lumii înconjurătoare; interesant este că dramatismul faptelor – de fapt timpul istoric contemporan în desfășurarea lui zilnic catastrofică - este surprins nu în România, ci în Italia anilor 1940, iar acest timp tragic, cu valențe apocaliptice, este identic cu cel al României anului 1941, atunci când este publicată cartea: „chestiunea pare a fi speculativă și fără o prea mare importanță pentru viața noastră. Totuși, din studiul de față, ne vom convinge că problema aceasta e o problemă vitală pentru creștinism, care atinge atât viața intimă a fiecărui creștin, cât și monstruozitatea tuturor faptelor care se perindează pe sub ochii noștri. Ea ne va ajuta să vedem în lumină supranaturală și nenorocirile cele mai mari, care se abat în veacul de acum asupra omenirii. Căci nedreptatea lucrează pe pământ, dar va sosi momentul când Mântuitorul va restabili dreptatea, aci pe pământ, la a doua Sa venire. Iată ideea ce ne preocupă"[17]. Aici trebuie să ținem seama de „istoria dezvoltării dogmei" din Biserica Romano-Catolică și de faptul că ne aflăm atât înainte de Conciliul Vatican II cât și de elaborarea Catehismului Bisericii Catolice, o

[14] Dacă ar fi să căutăm influențe extremiste în atitudini și poziționări, este dificil de stabilit gradul de influență a politicii fasciste „de plină actualitate" în gândirea tinerilor teologi de la Colegiul „De Propaganda Fide", mai ales asupra teologilor non-italieni. Tindem să credem că acest curent a fost unul strict limitat și nu a dus la o intruziune clară a politicilor extremiste în domeniul vieții bisericești – în cazul nostru al celei greco-catolice. Una din dovezile în acest sens rezultă din analiza biografiilor tuturor episcopilor greco-catolici de mai târziu, de după momentul 1940-1941, precum și al altor teologi care au studiat la Roma tocmai în aceeași perioadă a sfârșitului de ultim deceniu interbelic.

[15] Nu știm dacă nu avem de fapt de-a face cu un rezumat al tezei de doctorat prin această carte. Pe de altă parte n-ar trebui să ne surprindă dimensiunile relativ reduse ale lucrării; doctoratele din interbelic ne pot surprinde prin dimensiunile lor restrânse și prin bibliografie, una redusă la esențial.

[16] Alexandru Todea, *A doua venire a Mântuitorului. Şi iarăşi va să vină cu mărire să judece viii şi morţii* (Tipografia Seminarului, Blaj: 1941),1.

[17] *Ibidem*. Alexandru Todea credem că nu putea bănui că „dreptatea" despre care vorbea în 1940 va fi precedată de și mai multă nedreptate în perioada 1947-1953 (în liniile sale cele mai dure) și că această „dreptate" va fi parțial reparată pentru greco-catolici de-abia peste patruzeci de ani. O anumită intuiție se poate spune că a avut asupra faptelor viitoare, dar ele sunt de natură pur dogmatică, mai exact o intelectualizare a dogmei, fiindcă mai jos scrie următoarele: „până atunci răul nu numai că nu se va extirpa, ci va crește mereu, mai ales prin Apostasie [...] care va pregăti calea lui Anticrist, potrivnicul acela..." (*ibidem*).

lucrare apărută la câteva decenii după sinodul mai sus amintit[18] și care vor îndrepta atenția Bisericii înspre cu totul alte domenii de activitate decât tema milenaristă și apocaliptică[19]. Bineînțeles, Alexandru Todea nu avea de unde să cunoască atunci toate aceste transformări; pe de altă parte avem de-a face și cu o reală pasiune pentru problematica apocaliptică în sine[20].

Alexandru Todea, Augustin Popa, precum și alți clerici din perioada Celui De-al Doilea Război Mondial vor dezvolta un anumit tip de viziune apocaliptică marcată de realitatea timpului trăit – de cele mai mult la o intensitate maximă, la granița cu inumanul pe de o parte și cu supranaturalul revărsat în viața cotidiană pe de altă parte. Clericii greco-catolici rămân în marea lor majoritate oameni de acțiune în tot acest tumult al războiului; sunt puține cazuri de preoți care să acceseze calea misticismului pur.

În „*A doua venire a Mântuitorului*" autorul încearcă „să facă ordine" de la bun început în problematica revenirii pe pământ a lui Hristos: „până atunci răul nu numai că nu se va extirpa, ci va crește mereu, mai ales prin Apostasie [...] care va pregăti calea lui Anticrist [...] așa că succesiunea va fi următoarea: a) părăsirea – apostasia; b) omul păcatului – Anticrist; c) pe care Domnul îl va omorî ... și-l va pierde cu arătarea venirii sale – Hristos la a doua sa venire. Până aici sunt de acord aproape toți exegeții. Lupta și neînțelegerea începe cu a doua venire a lui Iisus: ce va face Iisus? Cât va rămâne pe pământ? Se va sfârși lumea în acel moment? Va fi judecata din urmă, după care să urmeze veșnicia? Răspunsurile se reduc la trei sisteme, care s-au războit și se vor mai război între ele până la sfârșitul lumii"[21].

Întreaga teologie detaliată și pe alocuri stufoasă și care încearcă să descrie aceste sisteme nu face subiectul acestui studiu; dacă am intra în profunzimile acestui subiect vom avea un tratat de teologie dogmatică, cu accente mistice, specific mijlocului de secol XX, cu trimiteri spre Jacques Maritain, Sfinții Părinți ai perioadei patristice sau teologia catolică germană de sfârșit de secol XIX, ori documentele de credință elaborate de Vatican tot în aceeași perioadă. Remarcăm faptul că Alexandru Todea se străduiește să aibă o bibliografie teologică la zi pentru acest subiect.

Un capitol interesant este cel în care este combătut „sistemul milenarist" – iar aici putem surprinde elemente ce țin de actualitate – starea de război în care se află aproape întreaga lume. Todea încearcă să-i tempereze pe aceia care cred că odată cu războiul a apărut „Anticristul" și că sfârșitul planetei și a omenirii este inevitabil, ca și cel al venirii lui Hristos. El afirmă că toate

[18] Dacă „Conciliul Vatican II" s-a ținut la Roma între 1962 și 1965 – sub doi papi, și anume Ioan al XXIII-lea și Paul al VI-lea – „Catehismul Bisericii Catolice" este o lucrare de anvergură – l-am putea numi și ca un manual condensat al dogmei catolice – apărut în anul 1992 sub pontificatul lui Ioan Paul al II-lea. Putem spune că dacă Ioan Paul al II-lea nu a reușit să convoace și să deschidă un nou conciliu universal – așa cum își dorea – a izbutit totuși să genereze acest catehism, prin convocarea și cu aportul celor mai buni teologi catolici contemporani.

[19] Esențiale atât pentru „Conciliul Vatican II" cât și pentru „Catehismul Bisericii Catolice" au fost experiențele Celui De-al Doilea Război Modial, extremismele pe care le-a promovat (nazismul, fascismul și comunismul) precum și lumea postbelică marcată de aceste date noi. De aceea atenția Bisericii se va îndrepta înspre latura socială, dialogul interreligios, problema libertății în lume (individuale și colective), problema culturală și artistică în context laic și religios, rolul laicilor în Biserică, problema „Teologiei Eliberării" din America Latină de inspirație socialistă, etc.

[20] Biserica Romano-Catolică nu a fost centrată niciodată – exceptând unele momente de criză profundă, de tip intern – pe problematica apocaliptică, ea încercând să traseze ceea ce este necesar omului pentru asigurarea mântuirii și ferindu-se de o Teologie a Apocatastazei. În comparație Bisericile Ortodoxe au o raportare moderată la Apocastasă și la Apocalipsă; dacă ea este mai puțin prezentă în teologie o găsim în schimb în ritual (cu ocazia sărbătorilor creștine importante) și în iconografie. Din acest punct de vedere pozițiile ambelor Biserici sunt asemănătoare. Apocalipsa rămâne, încă dintr-o perioadă antebelică, preocuparea principală a unor Biserici neoprotestante, care-și structurează misiunea tocmai după un asemena tipar eshatologic.

[21] Al. Todea, *ibidem*:4.

aceste idei „alarmante” au la bază concepte și idei greșite, promovate cu secole în urmă de către „milenariști”; cei care le promovează și le vechiculează acum n-ar fi altceva decât „noii milenariști”, cu o doctrină care-și trage seva din cea a vechilor milenariști, sau din „milenarismul autentic”: „din punct de vedere etimologic, milenarismul (chiliasmul – Apoc.20, 1-6) e cunoscut ca o erezie ce atribuie sfinților, după a doua venire a lui Iisus, plăceri trupești timp de o mie de ani pe pământ. Ba chiar unii autori rău informați afirmă așa ceva. E adevărat că au fost unii autori milenariști ca Cerint și Nepos, care au afirmat astfel de lucruri după cum vom vedea, dar acesta nu e un motiv de a ponegri milenarismul din Apocalipsă [...] care, bine studiat, apare ca un sistem, ca o doctrină bine precizată, după care la a doua venire vor fi două judecăți: una universală sau a viilor, alta finală sau a morților; deasemenea două învieri: întâia a sfinților înainte de judecata universală, alta a celor răi, înainte de judecata finală; între aceste două judecăți va fi împărăția de o mie de ani (Apoc.20). Autorii acestui sistem înainte de toate fac distincție clară între întâia venire a lui Iisus, fapt descoperit și în Vechiul Testament, după cum zice sf. Petru (Fapt.3,19-21). Acum, întâia venire este un fapt istoric; a doua trebuie să o așteptăm”[22]. Așadar teologia catolică tradițională acceptă și încadrează în propriul sistem de gândire milenarismul: el are o latură profund eshatologică și-l are ca principal interpret pe Irineu. Aici Todea se folosește de autoritatea unui teolog renumit în perioada interbelică și care i-a fost profesor la Roma: clericul I. Ramos, lucru pe care-l afirmă în nota 2 din lucrarea sa: [milenarismul patristic] este susținut de profesorul de renume mondial, I. Ramos, în prefața din <<Apocalypsis schematica explanatio>>, Romae, 1938 și în opera monumentală <<Summa Iságogico-Exegetica>>, Roma, 1940, pag.279”[23].

Ceea ce este specific gândirii teologice de dinainte de Conciliul Vatican II (1962-1965) – cel mai important eveniment bisericesc postbelic – este interpretarea ad litteram a textelor biblice, mai ales al celor din Noul Testament; alegoria biblică a fost aplicată în general textelor profetice din Vechiul Testament aplicate asupra lui „Iisus-Mesia Cel Așteptat”. Textul evanghelic – sau alte texte ale Noului Testament, în special Apocalipsa – pot avea interpetări multiple, suprapuse, dar niciodată divergente și cu atât mai puțin alegorice sau pur și simplu simbolice; evenimentele și imaginile de acolo sunt în primul rând de natură teologică și se supun lumii cerești, altor spații complementare celui pământesc și atemporalității. Cu toate acestea face parte din firea omului să intepreteze imaginile apocaliptice drept simboluri, imagini în derulare ce n-ar trebui să fie intepretate prin ele însele; acest pericol este sesizat și demontat: „după doctrina sfinților părinți milenariști, învierea morților se va efectua în două momente diferite: la arătarea Domnului și la sfârșitul împărăției de o mie de ani. Toti cei care se vor bucura de întâia înviere nu numai că vor fi fericiți, dar vor participa și la puterea judecătorească a lui Iisus. Doctrina despre învierea drepților se află clar propusă în Didache [...] Imposibilitatea de a interpreta textele Sf. Scripturi în sens alegoric. Încă de pe timpurile acelea [epoca post-apostolică, cea contemporană cu Didache – Didachia sau <<Învățătura Apostolilor>>, n.n.] unii căutau să explice în sens alegoric cuvintele Sf. Scripturi referitor la înviere și la împărăție. Dar Sf. Irineu răspunde că o astfel de interpretare n-are niciun fundament și deci nu se poate susține”[24].

Milenarismul are însă și accente eretice care au influențat Biserica primelor veacuri creștine și care s-au perpetuat apoi prin diferite sisteme de gândire, mai mult sau mai puțin direct. Unul din cei mai cunoscuți „milenariști eretici” este Cerint din Asia Mică (sfârșitul secolului I –

[22] *Ibidem*: 7.
[23] *Ibidem*, nota 2.
[24] *Ibidem*:9-10.

începutul secolului al II-lea d.H.): „totuși e cunoscută lupta pe care au dus-o unii scriitori împotriva milenarismului. Pentru înțelegerea acestor antiteze trebuie să considerăm și latura greșelilor unor milenariști: căci una e figura împărăției de o mie de ani descrisă de către Părinți și alta e figura aceleiași împărății descrisă de către eretici. Așa Cerint <<dușmanul adevărului>> afirmă ca și Părinții că după învierea drepților se va stabili pe pământ împărăția mesianică. Dar pe când Sfinții Părinți vorbesc despre bunurile spirituale și despre viața sfântă în unire perfectă cu Iisus regele, în această împărăție, Cerint propune ca normă de viață plăcerile corporale: oamenii nu vor face altceva în împărăția lui Hristos, decât vor mânca, bea și se vor desfăta în plăcerile trupești [...] cam aceeași linie urma și Nepos; mai periculos însă a fost Apollinarie, episcopul din Laodiceea Siriei, care se înfrățește perfect de bine cu Cerint în privința păcerilor trupești[25].

În loc de concluzii

Publicarea lucrării de doctorat din 1940 a viitorului cardinal Alexandru Todea – proaspăt absolvent a Colegiului „De Propaganda Fide” în acei ani – în paginile revistei „Cultura Creștină” se încadrează, credem, în strategiile directorului revistei, clericul Augustin Popa, care dorea promovarea studiilor teologice de profunzime și cu impact în realitatea imediată; așadar accentul cade pe o teologie cu aplicabilitate practică și mai ales morală imediată.

Acesta este și raționamentul pentru care textele din „Cultura Creștină” sunt republicate sub formă de carte în anul de grație 1941, un an într-adevăr apocaliptic pentru România; nu degeaba Alexandru Todea insistă pe mai multe pagini, la sfârșitul cărții, pe teologia Învierii, mai ales pe învierea morților și judecata finală. Interesant este că nu vorbește deloc despre „Ierusalimul Ceresc” și despre noua orânduire a lumii stabilită odată cu această judecată finală a lumii. Se insistă asupra altui aspect: „apoi, acum Biserica e luptătoare, și astfel nu poate să fie pace în timp de război, dar după ce va triumfa asupra dușmanilor – lumea și diavolul – va începe pacea promisă. Iar că satana va fi legat și astfel Biserica se va bucura de o pace absolută, o mărturisesc toți bibliciștii de seamă [...] după ce vor trece toate acestea, va veni și ceea ce așteptăm cu toții, vederea față la față a lui Dumnezeu, cerul Tatălui ceresc, lăcașurile pregătite de Mântuitorul”[26].

Lucrarea are la final un citat amplu din Giovanni Papini, „Viața lui Iisus” în traducerea lui Al. Marcu, ediția a doua din același an 1941.

[25] *Ibidem*: 13-14.
[26] *Ibidem:* 46.

POLITICAL SURVEILLANCE IN THE ROMANIAN VILLAGE AT THE END OF THE 70S - THE BEGINNING OF THE 80S

Ferencz Iozsef Truța
Research Assistant, „Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, Târgu Mureș

Abstract: Much has been written about political surveillance in the communist era in relation to cities. The communist regime concentrated more resources on the large urban agglomerations because living conditions there were much tougher, the diversity of the people greater and the cohesion of the population was also greater. However, rural areas were not spared the presence of the political surveillance apparatus, which was formed by the trio: Securitate, Miliție and informant networks. This study aims to examine the changes in security work in rural areas by presenting and analyzing the structure, functioning, strategies and language used in the official documents of the repressive apparatus.

Keywords: Securitatea, Miliția, rural environment, reform, informants.

„Scutul și spada Partidului"[1], unul dintre pilonii terorii pe care s-a bazat funcționarea regimului comunist din România, Securitatea, înființată prin Decretul nr. 221 din 28 august 1948[2], a fost subiectul multor studii și lucrări de specialitate. Cu precădere după adoptarea Legii nr. 187/1999. Din cadrul acestor lucrări și studii se poate observa faptul că despre supravegherea politică din timpul regimului comunist s-a vorbit mai mult cu referire la marile aglomerări urbane. Cu toate acestea nici lumea rurală nu a fost scutită de prezența aparatului ubicuu de supraveghere și represiune.

Concepută ca „instrument al terorismului de stat"[3], Securitatea, a cunoscut mai multe etape de funcționare. Dacă prima etapă, cuprinsă între 1948 și 1964, s-a caracterizat printr-o brutalitate fizică extremă, a doua etapă, cuprinsă între 1964 și 1989, se remarcă printr-o formă perfidă de persuasiune pavloviană. În cele două etape menționate se poate observa modul în care securistul cu „doar patru clase primare"[4], „lumenproletar"[5] a fost înlocuit treptat de securistul cu studii, intelectual. „Au fost preferați", în acest proces de reformare, „îndeosebi absolvenții facultăților umaniste (istorie, filologie, drept), care cunoșteau limbi străine, un capitol la care fostele cadre erau mult deficitare. Aceștia erau atrași în Securitate atât prin salariile net superioare față de profesiile pentru care se pregătiseră, dar și prin oferirea unor locuri de muncă la oraș, față de perspectiva unei repartiții în mediul rural"[6]. Chiar și așa a avut loc o reformă și la nivelul cadrelor din mediul rural, conform documentelor de arhivă la 31 mai 1968, în mediul

[1] Florica Dobre (coord)., *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, Vol. I (1948 – 1967), (București: Editura Enciclopedică, 2006), IX
[2] Monitorul Oficial nr. 200/30 august 1948, p. 7245–7246, dosar nr. 2, f. 6–9
[3] Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*, (Iași: Editura Polirom, 2002), 12.
[4] Florica Dobre (coord)., op cit, vol II (1967-1989), (București: Editura Enciclopedică, 2006), XVI.
[5] Marius Oprea, op. cit., 137.
[6] [6] Florica Dobre (coord)., op cit, vol II, XVI.

rural își desfășurau activitatea 819 ofițeri ai Securității, dintre aceștia 116 aveau studii stuperioare, 200 urmau o facultate, 449 și-au încheiat studiile liceale, 38 urmau încă liceul și 16 terminaseră doar școala generală. Din 819 ofițeri, mai mult de jumătate, 442, au urmat și o școală sau un curs organizat de Securitate[7].

Studiul de față își propune să prezinte și să analizeze „sistemul de muncă în domeniul apărării securității statului în mediul rural”[8] prin intermediul unei mese rotunde, a cărei desfășurare a fost publicată, parțial, în cadrul revistei „*Securitatea*”. La masa rotundă organizată de membrii redacției revistei „*Securitatea*” au participat „adjuncții serviciilor I și adjuncții serviciilor C.I.P din județele Argeș, Bacău, Brașov, Dolj, Ialomița, Ilfov și Prahova, precum și ofițeri cu funcții de conducere în aparatul central de Securitate”[9]. Din aparatul central de Securitate la întâlnire au participat general-maiorul Constantin Stoica[10] ce deținea și funcția de vicepreședinte al Consiliului Securității Statului și general-maiorul Dumitru Borșan[11], șeful Direcției I[12].

Cu toate că munca de securitate, în mediul rural, funcționa „decent”, de exemplu între 1 ianuarie 1967 și 31 mai 1968 au fost înregistrate 1736 de avertizări, 86 de demascări, 81 de arestări și 64 de cazuri în care s-au luat alte măsuri; cu toate că 353.390 de persoane erau incluse într-o supraveghere informativă generală, iar 41.584 se aflau în lucru; cu toate că exista deja un apart format din 30.459 de informatori, se considera că era loc și de mai „bine”, astfel se explică organizarea unei mese rotunde consultative.

Primele și cele mai importante chestiuni care ne-au atras atenția, din cadrul discuțiilor, au fost problemele de la nivelul rețelei informative, care furniza materiale cu o valoare scăzută, importanța implicări organelor de miliție în munca de securitate, necesitatea unei atenții mai sporite în ceea ce privește activitatea elementelor ostile și faptul că sistemul de lucru nu era încă unul unitar în toate județele mai sus menționate.

Din dorința de a oferii un material cât mai comprehensiv vom analiza aceste aspecte treptat. Așadar, rețeaua de informatori, ochii și urechea, unealta/scula vie a Securității, conform discuțiilor din cadrul mesei rotunde necesita o reprofilare în condițiile în care „materialele furnizate […] au o valoare scăzută, ori pur și simplu nu au nici o valoare”[13]. De asemena, se preciza că este necesară o simplificare a birocrației în materie informativă. General-maiorul Constantin Stoica menționa în acest sens următoarele:

> „*Noi am constat în multe locuri și constatăm și în prezent că de la unul și același informator se primesc o mulțime de note care se referă invariabil la aceleași concepții și preocupări ale celor urmăriți, note care nu aduc nimic sau aproape nimic nou și care continuă să facă dosarele cazurilor respective tot mai voluminoase. Am apreciat și apreciem și astăzi că acestea sînt maifestări evidente de birocratism și am recomandat ca, în situațiile cînd informațiile provenite de la aceeași sursă repetă lucrurile stabilite și anterior, neaducînd în esență nimic nou, să nu se mai întocmească note sau rapoarte de*

[7] A.C.N.S.A.S.,fond documentar, dosar nr. 80, vol. 2, f. 6–7
[8] „Masă rotundă: Supravegherea informativă generală în mediul rural”, *Securitatea*, nr. 1(9), (1970): 12.
[9] *Ibidem*, 13.
[10] Vezi: Nicolae Ioniță, „Șefii unităților centrale și teritoriale de Securitate. 1948-1989”, *Caietele CNSAS*, anul VIII, nr. 1(13), (2014): 23.
[11] *Ibidem*, 19
[12] „Masă rotundă: ...”, 13.
[13] *Ibidem*, 14.

fiecare dată ci periodic să fie sintetizate într-un singur document, ori pe ultimul material informativ să se facă mențiunile necesare"[14].

Se pare că la sfârșitul anilor 70' și începutul anilor 80' s-a realizat și o specializare a informatorilor din mediul rural în probleme de securitate și respectiv în probleme de miliție. Maiorul Nicolae Nenițoiu (Argeș) evidenția că:

„ *[...] informatorii proveniţii din reţeaua securităţii sau reprofilat mai uşor pe probleme de miliţie, decît cei de la miliţie pe linia de probleme de securitate. Este adevărat că am avut şi excepţii*"[15]

În acest proces de reprofilare, informatorii au avut parte chiar de o consultare în carieră/consiliere profesională. Posturile de miliție având ca sarcină analizarea informatorilor și stabilirea pozițiilor în care aceștia își puteau desfășura mai bine activitatea. Ideal ar fi fost ca un informator să „lucreze" „concomitent pe ambele profiluri ale muncii informative"[16]. Toate acestea cu scopul final de constituire „în localitățile rurale a unei rețele informative unice"[17].

Cu toate că, din cele menționate mai sus, putem sesiza o oarecare selecție a calității în detrimentul cantității, numărul persoanelor din rețeaua de informatori nu a scăzut în anii ce au urmat, din contră a crescut[18]. Lăcomia de arginți, sentimentul de apartenență la o structură temută, diferitele forme de constrângere, posibilitatea de a evolua rapid în carieră, i-a făcut pe mulți să colaboreze cu instituția Securității.

În strânsă legătură cu reprofilarea rețelelor de informatori a fost și reprofilarea ofițerilor din cadrul Securității și a celor din Miliție. Locotenent-colonelul Petrică Işutin de la Direcția I preciza că atâta timp cât cei chemați să realizeze reprofilarea rețelei de informatori, nu sunt ei înșiși reprofilați, această acțiune nu va putea fi finalizată în bune condiții[19]. Pentru realizarea reprofilării Petrică Işutin propunea activități de studiu individual și consultații, la anumite intervale de timp, cu cadre competente în probleme de securitate sau miliție[20].

Volumul mare de informații din mediul rural a dus la o mai strânsă conlucrare între Miliție și Securitate, organele miliției au primit chiar noi atribuții. Aceste atribuții au fost introduse în sarcina milițienilor prin Legea nr. 21 din 18 noiembrie 1969, care preciza în cadrul art. 3., litera e) faptul că Miliția „îndeplineste, în mediul rural, sarcini privind securitatea statului"[21]. Maiorul Victor Andrea din Ilfov exemplifica aceste aspecte:

„*Şeful de post, care trăieşte în comună, are mai multe posibilităţi de a lua legătura cu reţeaua, folosind cele mai diferite pretexte. Acest fapt a avut ca efect o mai bună lucrare a elementelor care fac obiectul supravegherii informative generale dar, în*

[14] *Ibidem,* 17.
[15] *Ibidem,* 18.
[16] *Ibidem,* 19.
[17] *Ibidem.*
[18] Într-un interviu acordat de istoricul Marius Oprea către *Mediafax*, acesta preciza: „*Informatorii Securității au fost mulți: în total peste jumătate de milion de oameni (mai precis, există 507.003 „dosare de rețea" arhivate). Dintre aceștia, 144.289 erau activi și furnizau informații Securității în 1989, dosarele lor fiind „în lucru" la ofițeri. Deci, în total 651.302 de informatori despre care „se știa". Ei n-au rămas de izbelişte au fost preluați de noile „structuri de informații" în special de SRI – cum s-a întâmplat și cu securiștii care-i recrutaseră. Așa s-a făcut că numărul dosarelor acestora care au ajuns la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității a fost mult mai mic*". https://www.mediafax.ro/social/prezentul-fara-perdea-marius-oprea-ochiul-si-timpanul-651-302-de-informatori-ai-securitatii-ne-au-supravegheat-si-unii-o-fac-inca-20142489 accesat la data de 01.12.2023.
[19] „Masă rotundă: ...", 18.
[20] *Ibidem,* 19.
[21] Vezi: LEGE nr.21 din 18 noiembrie 1969 privind organizarea şi funcţionarea miliţiei, publicat în B.Of. nr. 132/18 noi. 1969.

același timp, implicit, și o mai bună lucrare a elementelor urmărite prim mape de lucru și dosare de acțiune informativă. Așa se explică finalizarea unor mape și acțiuni.

La ora actuală, șeful de post și ajutoarele sale stăpânesc mai bine situația în comuna respectivă. În felul acesta, noi am reușit să prevenim materializarea încercărilor a o serie de elemente care vroiau să rămână în străinătate, am identificat un număr însemnat de turiști străini veniți în comune, ba chiar și elemente străine venite din alte localități cu scopuri ostile. Mai rapid și la un nivel calitativ mai înalt se efectuează și sarcinile de investigație pe care le primește șeful de post"[22].

Se pare că predarea supravegherii informative generale, organelor miliției, a produs și unele suprize. General-maiorul Dumitru Borșan, prin controalele efectuate în teritoriu, a descoperit și unele aspecte mai puțin plăcute în legătură cu interesul ofițerilor față de persoanele predate către organele miliției. Această lipsă de zel, în unele cazuri, alături de alte aspecte de acest fel au făcut, probabil, regimul comunist mai suportabil în mediul rural[23].

Interesant este și faptul că se dorea limitarea numărului de informatori din mediul rural care aveau legături directe cu ofițerii de securitate. Trecându-se la o super-specializare a ofițerilor, aceștia având sarcini bine stabilite în localitățile rurale[24]. Această modificare se impunea, conform maiorului Victor Andrea, ca urmare a unor „rezultate care nu sunt pe linia ordinelor"[25]. Se pare că de multe ori informatorul „turna" chiar și ce nu era necesar sau nu avea relevanță.

La fel de interesant, ca aspectul sus menționat, este și modul în care informația ajungea din mediul rural la județ și aici sunt unele diferențe. Conform maiorului Nicolae Nenițoiu (Argeș):

„*Pînă în luna decembrie 1969 informațiile ajungeau la noi cu întîrziere, uneori de o lună, chiar de două. Chestiunea aceasta a constituit obiectictul unei analize la nivelul conducerii celor două inspectorate, de securitate și de miliție, și am găsit mijloace de transmitere mai operative. În prezent, informațiile ajung la inspectoratul nostru în câteva zile, cel mult o săptămână. Dacă e o notă foarte importantă, ea este introdusă într-un plic și ne-o aduce un subofițer înarmat. Mai folosim și deplasările obișnuite ale șefilor de post și ale ajutorilor lor care vin la inspectorate, precum și deplasările instructorilor, ale altor ofițeri și ale mele. Mai utilizăm și poșta specială, iar de acolo sînt aduse la inspectorate. Poștă specială avem însă numai în două orașe și propun de aceea să se extindă sistemul acesta. Ar crește astfel și garanția ajungerii la centru a informațiilor*"[26].

În Ilfov, conform maiorului Victor Andrea, nu se putea beneficia de aportul poștei speciale, asadar s-a folosit:

„[....] sistemul curieratului organelor de miliție. Materialele se adună la centrul de comune, se introduc acolo în plicuri sigilate și, prin secretariatul serviciului, ajung la mine. În alte situații șeful de post transmite prin telefon, cifrat, o informație mai deosebită"[27].

---

[22] *Ibidem,* 14.

[23] Un sondaj realizat de către IRES în 2010 arăta faptul că 69,2% din populația rurală considera că a trăit mai bine în comunism, 68% considerau comunismul o idee bună și 41% ar fi votat cu Ceaușescu la alegerile din 2010. Vezi: https://www.ires.com.ro/uploads/articole/romanii_si_nostalgia_comunismului.pdf accesat la data de 01.11.2023.

[24] „Masă rotundă: ...", 21.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem,* 22.

[27] *Ibidem.*

Sistemele, anterior menționate, de transmitere a informațiilor se utilizau sub diferite forme și în cadrul județelor Bacău și Brașov s-au cel puțin așa reiese din spusele maiorului Emil Preoteasa și a locotent-colonelului Constantin Oprea[28].

O atenție deosebită a fost acordată, în cadrul acestor discuții despre transmiterea informațiilor, posibilității pierderii documentelor[29].

La modificările ce au intervenit în munca de securitate, anterior menționate, s-a adăugat și o mai severă atenție în ceea ce privește activitatea unui „element dușmănos" regimului. Dacă până la începutul anilor 80' era suficientă o constatare personală a unui ofițer de securitate pe marginea unui material informativ, „masa rotundă" propunea unele schimbări, după cum urmează:

> Maior Florea Nicolae (Dolj): „*Mergând pe linia clarificării poziției actuale a unui element cunoscut care a făcut politică reacționară în trecut sau care în anii regimului nostru s-a dedat la acțiuni ostile, cred că trebuie să acumulăm un material informativ amplu, să dispunem de multe argumente pro și contra în legătură cu poziția sa, să trecem elementul printr-o întreagă filieră [...], prezentînd în diferite ipostaze activitatea pe care a avut-o, concepția pe care o are la ora actuală. Concluzia că elementul în cauză s-a schimbat și nu mai prezintă un pericol pentru securitatea statului trebuie să fie fondată deci pe un material informativ bogat, din care să rezulte că este devotat regimului și că regretă sincer trecutul său. Astfel de materiale se obțin la fel de greu ca și cele în care se documentează activitatea dușmănoasă a unui element aflat în atenția noastră. Nu este suficient deci, așa cum se mai întîmplă, doar o constatre personală pe marginea unei note informative, „comportare pozitivă" sau „loial", fapt care implică de acum foarte mult. Asemenea adnotări care nu fac trimitere la poziția sa față de politica conducerii de partid, față de regimul existent, comparativ cu atitudinea sa din trecut, nu sînt suficiente pentru a trage concluziile necesare*"[30].

Cele mai periculoase elemente, în opinia maiorului, erau cele care stau în expectativă, elemente inteligente care își desfășoară activitatea de zi cu zi în condiții normale, dar care cu toate acestea „nu au renunțat la ideile lor"[31].

La o interpretare greșită a maiorului Florea Nicolae, cum că nu mai este necesară reținerea aspectelor care reflectă activitatea pozitivă a unui element aflat sub supraveghere, general-maiorul Constantin Stoica a ținut să menționeze că „s-ar putea ca într-un anumit caz, în raport de scopul urmărit la un moment dat, să prezinte interes operativ pînă și informații referitoare la preferințele culinare ale elementului respectiv"[32]. Cu alte cuvinte instituția se dorea a fi cvasi omniprezentă, atotștiutoare.

Doar din simpla analiză a stenogramei mesei rotunde din 1970 putem aprecia faptul că sistemul de muncă în domeniul apărării securității statului în mediul rural era unul cât se poate de optimizat. Optimizarea sa realizându-se din mers, prin intermediul unor mese rotunde și a unor schimburi de păreri între organele abilitate. De asemenea, publicarea discuțiilor în revista „*Securitatea"*, distribuită cu circuit închis, a permis altor cadre din mediul rural să își aducă contribuția la îmbunătățirea calității muncii de securitate. Muncă care, în mediul rural, a ridicat multe probleme, după cum aprecia general-maiorul Dumitru Bocșan.

---

[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem,* 23.
[30] *Ibidem,* 15
[31] *Ibidem,* 16
[32] *Ibidem,* 17.

Prezența aparatului de represiune în mediul rural nu a contentit până în 1989, îmbunătățiri fiind făcute periodic. Aici putem oferii ca exemplu Hotărârea Consilului de conducere al Ministerului de Interne din data de 22 iunie 1975 prin care se precizau următoarele: „supravegherea informativă de securitate în mediul rural se executã de către ofițerii și subofițerii posturilor de miliție, cu excepția obiectivelor și locurilor a căror asigurare informativ operativă se realizează nemijlocit de către ofițeri ai serviciilor informativ-operative de securitate ale inspectoratelor“[33].

Consolidarea calitativă a rețelelor de informatori, perfecționarea supravegherii, pregătirea ofițerilor de securitate, diversificarea metodelor de contracarare a „elementelor” și a acțiunilor ostile regimului au continuat până la căderea regimului. Se cuvine să menționăm că la sfârșitul anilor 70’ și începutul anilor 80’ nu se mai poate vorbi, nici chiar în mediul rural, despre cadre precum personajele lui Paul Goma[34], cadrele fiind selectate și munca de securitate rafinată. Dacă ne raportăm la aceste aspecte, munca de securitate precum și profilul celor implicați ne duce cu gândul la microromanul lui Mircea Eliade, „*Nouăsprezece trandafiri*”[35].

Fig. 1[36].
Participanți la masa rotunda

1. Locotenent-colonel Constantin Oprea

[33] A.C.N.S.A.S., fond documentar, dosar nr. 125, vol. 12, f. 79.
[34] Vezi: Paul Goma, *Uşa noastră cea de toate zilele*, (Bucureşti: Editura Cartea Românească, 1992); Paul Goma, *Ostinato* (Bucureşti: Editura Univers, 1991).
[35] Vezi: Mircea Eliade, *Nouăsprezece trandafiri*, (Bucureşti: Editura Românul, 1991).
[36] „Masă rotundă: ...”, 20-21.

2. Locotenent-colonel Vasile Munteanu
3. Maior Florea Nicolea
4. Maior Emil Preoteasa
5. Maior Victor Andrea
6. Maior Nicolae Nenițoiu
7. Maior Florian Bunta
8. Locotenent-major Constantin Panait

BIBLIOGRAPHY

A.C.N.S.A.S., fond documentar, dosar nr. 125, vol. 12;

A.C.N.S.A.S.,fond documentar, dosar nr. 80, vol. 2;

Monitorul Oficial nr. 200/30 august 1948, p. 7245–7246, dosar nr. 2;

LEGE nr.21 din 18 noiembrie 1969 privind organizarea şi funcţionarea miliţiei, publicat în B.Of. nr. 132/18 noi. 1969;

Dobre, Florica (coord)., *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective şi metode*, vol. I (1948 – 1967), vol II (1967-1989), (București: Editura Enciclopedică, 2006);

Eliade, Mircea, *Nouăsprezece trandafiri*, (Bucureşti: Editura Românul, 1991)

Goma, Paul, *Uşa noastră cea de toate zilele*, (Bucureşti: Editura Cartea Românească, 1992);

Goma, Paul, *Ostinato* (București: Editura Univers, 1991);

Ioniță, Nicolae „Șefii unităților centrale și teritoriale de Securitate. 1948-1989", *Caietele CNSAS*, anul VIII, nr. 1(13), 2014;

Oprea, Marius, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente (1949-1989)*, (Iaşi: Editura Polirom, 2002).

*** „Masă rotundă: Supravegherea informativă generală în mediul rural", *Securitatea,* nr. 1(9), 1970;

https://www.ires.com.ro/uploads/articole/romanii_si_nostalgia_comunismului.pdf

https://www.mediafax.ro/social/prezentul-fara-perdea-marius-oprea-ochiul-si-timpanul-651-302-de-informatori-ai-securitatii-ne-au-supravegheat-si-unii-o-fac-inca-20142489